

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

О. В. Шкурупій, Т. А. Дейнека,
О. Д. Дивнич, І. Л. Загребельна

**СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ
МІЖНАРОДНОГО
БІЗНЕС-ЛАНДШАФТУ:
ПРОСТОРОВИЙ, ІНВЕСТИЦІЙНИЙ
ТА ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ
ВИМІРИ АНАЛІЗУ**

МОНОГРАФІЯ

Полтава
2025

УДК 339.94 : 339.7 : 330.341.1

ББК 65.582.5

*Рекомендовано вченою радою Полтавського державного аграрного
університету (протокол № 2 від 14.10.2025 р.)*

Рецензенти:

В. М. Соболев, д-р екон. наук, проф.

(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна)

Р. І. Копич, д-р екон. наук, проф.

(Львівський торговельно-економічний університет)

Л. А. Українець, д-р екон. наук.

(Львівський національний університет імені Івана Франка)

Сучасні трансформації міжнародного бізнес-ландшафту: просторовий, інвестиційний та інноваційно-технологічний виміри аналізу : монографія / О. В. Шкурупій, Т. А. Дейнека, О. Д. Дивнич, І. Л. Загребельна ; за заг. ред. О. В. Шкурупій. Полтава : ПДАУ, 2025. 172 с.

ISBN 978-617-8466-39-8

© Колектив авторів

© ПДАУ

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
<i>Ольга Шкурупій</i>	
РОЗДІЛ 1. ПРОСТОРОВІ, СТРУКТУРНІ ТА ДИНАМІЧНІ ОЗНАКИ ЛАНДШАФТУ СВІТОВОЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ	7
<i>Тетяна Дейнека, Ольга Дивнич, Ірина Загребельна</i>	
1.1. Панорама сучасного світового господарства	7
1.2. Бізнес-ландшафт в країнах ЄС: зміни динаміки та структури	28
1.3. Сучасний ландшафт світової торгівлі	45
РОЗДІЛ 2. ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ЛАНДШАФТ У КОНТЕКСТІ МОЖЛИВОСТЕЙ ЗРОСТАННЯ БІЗНЕС-АКТИВНОСТІ	68
<i>Тетяна Дейнека, Ольга Дивнич, Ірина Загребельна</i>	
2.1. Ландшафт інвестицій: чинники наповненості та руху міжнародного капіталу	68
2.2. Секторальна та галузева структури інвестиційних потоків як відображення інноваційного потенціалу міжнародного бізнесу	86
РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЙНИЙ ЛАНДШАФТ ЯК ПОЛЕ ПЕРЕДУМОВ І МОЖЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ	105
<i>Ольга Шкурупій</i>	
3.1. Провідні суб'єкти ринку високотехнологічних продуктів	105
3.2. Бізнес-ландшафт в добу Четвертої промислової революції	122
3.3. Нові можливості розвитку бізнесу в умовах становлення цифрового господарства	138
ПІСЛЯМОВА	163
<i>Ольга Шкурупій</i>	
ЗАГАЛЬНИЙ СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	165
ДОДАТКИ	173

ПЕРЕДМОВА

Корпоративне середовище (зовнішнє та внутрішнє) по суті є сферою причинно-наслідкових зв'язків, які набувають форми бізнес-взаємодій. Узгодження зазначених зв'язків є передумовою успішної діяльності компаній. Сучасна економічна наука широко та всебічно вивчає чинники впливу як ендогенного, так і екзогенного змісту. Це велике поле науково-практичних знань про те як діють компанії на первинному (мікроекономічному) рівні, як проявляється агрегація впливу чинників на рівні великих економічних підсистем національної економіки (галузей, регіонів – мезорівень), та на рівні макроекономічних систем в цілому; зрештою, як формується міжнародне середовище бізнесу.

Внутрішнє середовище бізнесу утворюють його ресурси, корпоративна культура, структура управління, кадровий потенціал, інноваційний потенціал тощо. Цей «внутрішній світ» компанії істотним чином визначає можливості та межі масштабування бізнесу й підвищення його результативності.

Не менш важливою є адаптація підприємств до зовнішнього середовища, яке за сукупністю чинників може нести у собі як потенціал зростання, так і потенціал ризику деградації (занепаду) бізнесу. Зовнішнє середовище представлено політичними, економічними, інституційно-правовими, соціокультурними, технологічними та іншими чинниками. Їх моніторинг, оцінка та урахування в рамках господарської практики є для компаній запорукою вироблення та здійснення дієвої поведінкової стратегії; ефективною біхевіор-моделі, яка може бути успішно реалізована як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Ендогенні та екзогенні чинники бізнес-середовища, за їх збалансованості та взаємодії, формують передумови стійкого розвитку бізнесу, впливають на його гнучкість, інноваційність і стратегічну визначеність. Запити з боку господарської практики свідчать про те, що дослідження корпоративного середовища є своєчасним не лише в контексті управління окремими підприємствами, але й у ширшому значенні – як чинник формування конкурентних переваг економік у просторі, що глобалізується.

Конкретизуючи напрям наукових пошуків, необхідно виокремити міжнародний контекст зазначеної проблематики. У цьому аспекті слід зазначити, що поняття «бізнес-середовище» сутнісно та термінологічно пов'язане з поняттям «бізнес-ландшафт». Аналогічно (тобто як сутнісно, так і термінологічно) пов'язані поняття «середовище міжнародного бізнесу» та «міжнародний бізнес-ландшафт». Ця термінологія застосовується при визначенні умов, за сукупністю яких компанії-суб'єкти зовнішньоекономічних відносин, обґрунтовують управлінські та стратегічні рішення.

Обидва поняття – як «середовище», так і «ландшафт» – описують умови, в яких функціонує міжнародний бізнес. Вони відображають сукупність чинників, що спричиняють зміни на рівні діяльності первинних суб'єктів міжнародних економічних відносин та описують динамічність, взаємозалежність та багаторівневність процесів міжнародного підприємництва.

Тонкість у їх диференціації полягає в тому, що поняття «середовище міжнародного бізнесу» більшою мірою несе в собі функціональний зміст, акцентуючи увагу на дії чинників, що впливають на бізнес компаній (політика, ринки, конкуренція, ресурси, корпоративна культура тощо). Натомість змістовне наповнення поняття «ландшафт міжнародного бізнесу» більш акцентоване на ідентифікації його просторово-структурних ознак. Такими ознаками є географія бізнесу, мережі ланцюгів доданої вартості, міжнародний поділ праці тощо.

Також у практиці дослідження міжнародних економічних відносин дедалі частіше застосовується термін «ландшафт світової економіки». Він є більш широким поняттям, ніж «міжнародний бізнес-ландшафт». Ландшафт світової економіки відображає просторово-часову конфігурацію економічних процесів і структурну упорядкованість світової господарської системи, що склалися. Йдеться про географію потоків товарів, капіталу, технологій та робочої сили; усталеність / розбалансованість відносин між країнами; структурованість країн і регіонів за низкою політичних, економічних соціокультурних ознак; взаємодію центрів економічного лідерства та країн периферії тощо. Отже, як міжнародний бізнес є частиною світової економіки, так і ландшафт міжнародного бізнесу в рамках рівневого співвідношення є складовою ландшафту світової економіки.

Ландшафт, на відміну від середовища, має інтегральний характер і з позицій системи репрезентує картину рушійних сил і розподілу ресурсів у світовій економіці. Сутнісно середовище міжнародного бізнесу виступає частиною і водночас відображенням ландшафту світової економіки. Ландшафт визначає для компаній і національних макроекономічних систем параметри можливостей та обмежень. У цей же час середовище конкретизує ситуацію через низку бізнес-рішень щодо виходу на ринки інших країн, управління ланцюгами доданої вартості, пристосування до регуляторних режимів приймаючих країн, урахування їх культури, релігії тощо.

Таким чином, середовище міжнародного бізнесу (так само як і ландшафт міжнародного бізнесу) можна розглядати як мікрорівневу проекцію ландшафту світової економіки. Своєю чергою, ландшафт світової економіки утворює макрорівневий щабель, у площині якого формуються визначальні параметри та траєкторії розвитку міжнародних бізнес-процесів.

У наш час зростає актуальність дослідження сучасних трансформацій міжнародного бізнес-ландшафту. Це зумовлено глибинними змінами у світовій економіці, які відбуваються під впливом таких визначальних для розвитку людства процесів, як цифровізація, геополітичні зрушення, кліматичні виклики тощо. Будучи драйверами кардинальних змін, ці мегатренди формують причинно-наслідковий ланцюг, у результаті чого конфігурація сучасного життя суспільства (його економіка, політика, культура) стає дедалі більш багатогранною. Зокрема, сучасна глобалізована економіка стає все більш складною системою зв'язків через множинність взаємодій між учасниками господарських процесів, кількість та різноманітність яких постійно зростає.

Сучасні бізнес-моделі дедалі більше орієнтуються на інновації, сталий розвиток і адаптацію до нових регуляторних та технологічних умов. Водночас загострення конкуренції на світових ринках, зміна ланцюгів доданої вартості,

посилення ролі міжнародного капіталу та корпорацій, претендування на економічне та політичне лідерство країн, що розвиваються (передусім Китаю) та зростання впливу таких країн створюють якісно нове середовище міжнародного бізнесу. У таких умовах постає потреба в науковому аналізі трансформацій міжнародного бізнес-ландшафту та ландшафту світової економіки. Дослідження за цим напрямом дозволяє виявити нові можливості й ризики для національних економік, окреслити перспективи інтеграції у глобальні економічні структури та забезпечити конкурентоспроможність суб'єктів господарювання на світовій арені.

РОЗДІЛ 1

ПРОСТОРОВІ, СТРУКТУРНІ ТА ДИНАМІЧНІ ОЗНАКИ ЛАНДШАФТУ СВІТОВОЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

1.1. Панорама сучасного світового господарства

Панорамою світового господарства є огляд сучасного стану та тенденцій розвитку економіки світу як цілісної системи. Це сучасна картина економіки світу, що сформувалась під впливом численних чинників, які утворюють своєрідний ландшафт. Саме застосування такого (ландшафтного) підходу до здійснення аналізу дозволяє описати багатовимірну, динамічну та структуровану картину світового господарства.

Попри певну метафоричність категорії, ландшафтний підхід до аналітики сприяє системному опису середовища, в якому відбуваються господарські процеси. Застосований в полі економічного аналізу, термін «ландшафт», у широкому сенсі означає не лише вивчення просторового розташування країн і регіонів, а й сукупності економічних, політичних, інституційних та технологічних умов, у яких відбувається міжнародна економічна діяльність. Ландшафтний підхід до аналізу процесів, що відбуваються в світі, забезпечує відображення структурної різноманітності економічного життя, зокрема за групами країн (розвинені, нові індустріальні, слаборозвинені тощо), секторами і кластерами; віддзеркалює асиметрії та контрасти світогосподарського простору.

Ландшафтний підхід до аналізу сучасного світового господарства відображає його динамічність, а також трансформації. Останнє означає, що за використання функції ландшафтної аналітики виразно постають глибокі, системні зміни явища, яким є світова економіка – як проявляється її сучасний зміст, чому і в який спосіб відбуваються процеси змін, перетворень і перебудов, як в наслідок трансформації економіки здійснюється перехід від однієї економічної моделі до іншої, на скільки глибокими є зміни бізнес-процесів, технологій, культури компаній тощо.

Використання інструментарію ландшафтного аналізу дозволяє будувати наочні моделі розвитку світових економічних трендів, складати карти глобальних потоків капіталу, описувати інноваційні екосистеми, інвестиційні регіони тощо. Це робить аналіз складних процесів зрозумілішим та багаторівневим.

Економічний ландшафт змінюється під впливом розвитку технологій, інновацій, процесів глобалізації / регіоналізації, геополітичних подій, економічних та неекономічних криз планетарного масштабу. Отже, за широкого трактування терміну «ландшафт», що використовується для аналізу світогосподарських процесів, це означає середовище взаємодії глобальних економічних сил, яке має просторову, структурну та динамічну характеристики, що можуть бути відображені комплексно. Більш конкретизованим є термін «ландшафт економічного розвитку світу» («global economic development landscape»), який використовується для опису комплексної структури та динаміки світової економіки.

Поняття «глобальний економічний ландшафт» («global economic landscape») зустрічається в наукових публікаціях і аналітичних звітах здебільшого тоді, коли автори мають на увазі розміщення провідних економічних центрів, домінуючих компаній і технологій, а також нових ринкових ніш.

Термін «геоекономічний ландшафт» («gloeconomic landscape») використовується у сенсі поєднання економіки та геополітики; коли йдеться про використання економічних важелів у міжнародній політиці, геополітичну мотивацію економічних рішень, створення глобальних та регіональних «полюсів сили» через форми економічні інтеграції. За допомогою зазначеної термінології здійснюється опис таких актуальних у наш час ситуацій, коли економіка розглядається як інструмент геополітики. Це стосується такого: торговельних або фінансових обмежень (санкцій, ембарго), що використовуються як спосіб тиску на уряди певних країн; змін в енергетичній політиці (щодо будівництва газопроводів, контролю за постачаннями енергоносіїв); інвестицій та кредитів, які виступають важелями впливу на країни-реципієнти; контролю за стратегічними товарами (рідкоземельними металами, продовольством тощо). Інший аспект використання терміну «геоекономічний ландшафт» – коли геополітика розглядається як фактор економічних рішень. У цьому контексті йдеться про таке: вибір торговельних партнерів і ринків (регіональні інтеграційні угруповання, зони вільної торгівлі); диверсифікація постачань з міркувань безпеки (навіть якщо при цьому зростають витрати і виконання міжнародних угод для країни-постачальника дорожчає – приклад «зернових коридорів» для України); будівництво інфраструктури (порти, транспортні коридори) за стратегічними, а не лише економічними критеріями.

Варто зазначити також новітні прояви поєднання економіки та геополітики, для опису яких також використовується поняття «геоекономічний ландшафт». Це економічна дипломатія (пошук ринків, укладання угод для зміцнення позицій держави), технологічна конкуренція (контроль за штучним інтелектом, мікрочіпами, 5G) тощо.

В рамках цього дослідження панорама сучасного світового господарства буде представлена через просторові, структурні та динамічні ознаки ландшафту світової економіки. Просторово-структурний вимір аналізу передбачає виявлення ключових економічних центрів сили (США, ЄС, Китай, Індія тощо), ролі регіональних економічних угруповань (передусім ЄС), наявності глобальних й регіональні диспропорції (розвинуті vs країни, що розвиваються).

Дослідження секторної структури світової економіки охоплює питання розподілу виробництва за секторами (промисловість, аграрний сектор, послуги), значущості інноваційних та високотехнологічних галузей (ІТ, біотехнологій, зеленої енергетики тощо), використання ресурсної бази, а також наповненості та спрямованості енергетичних потоків.

Динамічними ознаками ландшафту світової економіки є, передусім, темпи та напрями економічного зростання (як змінюється ВВП регіонів, центрів сили), структурні зрушення (наприклад, перехід від індустріальної економіки до сервісної й цифрової), тенденції глобалізації й регіоналізації (поглиблення

інтеграцій чи виникнення «нового протекціонізму»), зміна потоків міжнародної торгівлі та інвестицій (утворення нових маршрутів, поява нових гравців), технологічна динаміка (цифровізація, штучний інтелект, нові виробничі уклади) та ін.

Розвиток держав і регіонів насамперед визначається масштабами створення та використання економічних ресурсів. Для оцінки таких масштабів у міжнародній практиці застосовуються інтегральні показники, серед яких ключове місце посідає валовий внутрішній продукт (ВВП). Цей індикатор є базовим вимірником обсягів національного виробництва та відображає сукупну економічну активність країни. Використання ВВП дозволяє порівнювати економічну потужність держав, аналізувати структурні зрушення та визначати тенденції у глобальному економічному середовищі (рис. 1.1).

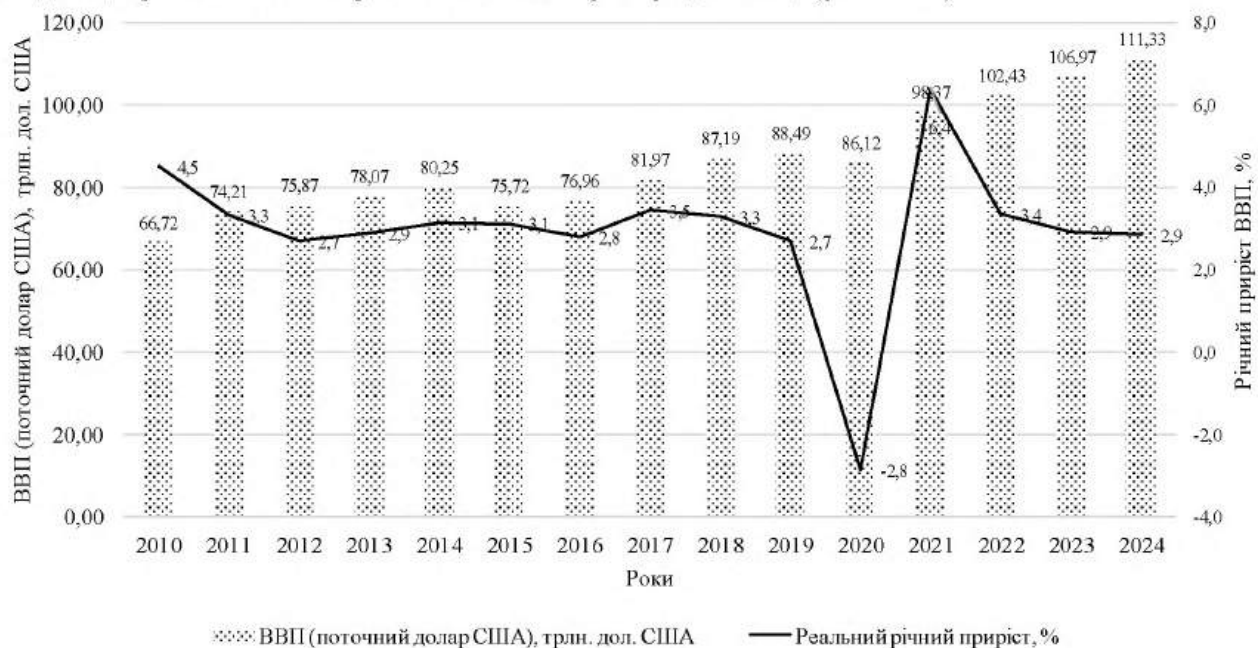

Рис. 1.1. Динаміка світового ВВП (поточний долар США) та реальне річне зростання ВВП, 2010 – 2024 рр.

Джерело: побудовано за даними [1]

У 2010 – 2019 рр. світовий ВВП у поточних доларах США збільшився з 66,7 трлн дол. США до 88,5 трлн. При цьому темпи реального річного приросту залишалися відносно стабільними в межах 2,5 – 3,7 %, що свідчить про поступальний розвиток світової економіки без різких коливань.

У 2020 р. спостерігається різкий спад світового ВВП на тлі пандемії COVID-19: обсяг знизився до 86,1 трлн дол. США, а річний приріст став від’ємним (-2,8 %). Це було найбільше падіння за аналізований період, що підтверджує значний вплив кризових явищ на глобальну економіку.

У 2021 р. відбулося швидке відновлення: ВВП збільшився до 98,4 трлн дол. США, а реальний приріст становив 6,4 % (рекордний показник за останні десятиліття). Надалі темпи зростання дещо сповільнилися: 3,4 % у 2022 р. та 2,9 % у 2023 – 2024 рр., однак загальна динаміка залишилася позитивною.

Таким чином, у 2010 – 2024 рр. світовий ВВП у поточних доларах

збільшився майже вдвічі – з 66,7 до 111,3 трлн дол. США (66,9 %). Хоча пандемія 2020 р. спричинила суттєве падіння, світова економіка продемонструвала високу здатність до відновлення, а загальний тренд розвитку залишається висхідним. При цьому десятка найбагатших країн світу забезпечує $\frac{2}{3}$ загальносвітового обсягу ВВП (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Топ-10 найбагатших країн світу у 2024 р.

Ранг	Країна	ВВП (поточний долар США), трлн дол. США	ВВП країни до світового ВВП, %	Річний реальний приріст ВВП, %
1	Сполучені Штати Америки	29,18	26,2	2,80
2	Китай	18,74	16,8	4,98
3	Німеччина	4,66	4,2	-0,24
4	Японія	4,03	3,6	0,08
5	Індія	3,91	3,5	6,48
6	Велика Британія	3,64	3,3	1,10
7	Франція	3,16	2,8	1,17
8	Італія	2,37	2,1	0,73
9	Канада	2,24	2,0	1,53
10	Бразилія	2,18	2,0	3,40

Джерело: побудовано за даними [2]

У 2024 р. найбільшу частку у світовому ВВП забезпечували Сполучені Штати Америки, на які припадало 29,18 трлн дол. США або 26,2 % від загальносвітового показника. Сполучені Штати залишаються провідним економічним центром світу завдяки диверсифікованій структурі та високому рівню інноваційності. Ключовими чинниками зростання виступають технологічний сектор, фінансова сфера, промислове виробництво, система охорони здоров'я та ринок споживчих послуг.

На другій позиції перебуває Китай з ВВП 18,74 трлн дол. США (16,8 % світового обсягу). Країна демонструє одне з найвищих серед провідних економік світу темпи зростання – 4,98 %. Економічне зростання Китаю є швидким, хоча й із поступовим уповільненням темпів. Економічну основу країни формують промислове виробництво, експорт та масштабні інвестиції в інфраструктурні проекти. Водночас активно розширюється внутрішній ринок. Проте держава стикається з низкою викликів, серед яких демографічний спад, високий рівень заборгованості та значна нерівність у розподілі доходів.

Третє та четверте місця посідають Німеччина та Японія з показниками 4,66 та 4,03 трлн дол. США відповідно. Водночас їхні темпи зростання залишаються низькими: у Німеччині зафіксовано спад на рівні 0,24 %, а в Японії спостерігається лише незначне підвищення на 0,08 %, що вказує на структурні труднощі в економіках цих країн.

Німеччина, економіка якої є найбільшою в Європі, нині перебуває у стані рецесії. Падіння ВВП у 2024 р. було зумовлене енергетичною кризою,

скороченням обсягів експорту та загальним уповільненням світового економічного зростання. Водночас країна утримує вагомі позиції завдяки розвиненому високотехнологічному виробництву, інженерним розробкам, а також системі якісної освіти та підготовки фахівців.

Японія слугує прикладом потужної індустріальної економіки з відносно стабільними темпами розвитку. Провідними галузями залишаються автомобільна промисловість, електроніка, фінансовий сектор і логістика. Водночас держава зіштовхується з масштабними демографічними проблемами, серед яких старіння населення, нестача трудових ресурсів та обмежений рівень міграції.

Серед країн, що демонструють найбільшу динаміку розвитку, варто відзначити Індію, чий ВВП становить 3,91 трлн дол. США (3,5 % світового) при високому темпі реального зростання – 6,48 %. Індія належить до найдинамічніших економік світу з високими темпами зростання. Стрімко розвиваються ІТ-галузь, фінансові послуги, аграрний сектор та інфраструктура. Важливими перевагами країни є молоде населення та місткий внутрішній ринок. Водночас серйозними викликами залишаються бідність, соціальна нерівність і корупція, що гальмують шлях до сталого розвитку.

Інші держави з першої десятки – Велика Британія, Франція, Італія, Канада та Бразилія – мають ВВП у межах від 2,18 до 3,64 трлн дол. США. Характерно, що більшість із них демонструє помірні темпи зростання на рівні 0,7 – 1,5 %, тоді як Бразилія виділяється динамікою у 3,4 %.

Економіка Великої Британії й надалі пристосовується до наслідків Brexit та глобальної ринкової нестабільності. Лондон зберігає позиції провідного фінансового центру та важливого джерела доходів. Активно розвиваються «зелені» технології, сфера освіти й охорони здоров'я, однак загальні темпи економічного зростання залишаються майже нульовими.

Французька економіка демонструє помірне зростання, зумовлене внутрішнім попитом, урядовими програмами підтримки та розвитком високотехнологічних галузей. Провідні позиції зберігають транспорт, енергетика, сільське господарство й туризм. Разом із тим значний державний борг становить потенційну загрозу для стабільності.

Економіка Італії поступово відновлюється. Основними рушіями залишаються машинобудування, індустрія моди, харчовий сектор та туризм. Проте значна заборгованість і структурні труднощі на ринку праці роблять її вразливою до зовнішніх потрясінь.

Бразилія є лідером економіки Південної Америки. Основні сектори – аграрне виробництво, гірничодобувна промисловість і нафтогазова галузь. Економіка демонструє поступове відновлення після кризових років. Водночас країна стикається з хронічними проблемами – нерівністю, злочинністю та політичною нестабільністю.

Канада підтримує економічну стабільність завдяки значним природним ресурсам, розвитку інноваційних технологій та потужній фінансовій системі. Важливим чинником залишається зовнішня торгівля, насамперед, із США. Попри помірні темпи зростання, країна зіштовхується з внутрішніми

проблемами – підвищенням вартості життя, дефіцитом доступного житла та зростаючим міграційним тиском.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що глобальна економічна структура у 2024 р. зберігає традиційний характер: США та Китай формують основу світового господарства, тоді як країни Західної Європи й Японія поступово втрачають темпи зростання. Натомість Індія та Бразилія демонструють потенціал для зміцнення своїх позицій у майбутньому.

Сучасний гео економічний простір характеризується значною неоднорідністю розвитку, що проявляється у відмінностях між країнами за рівнем виробництва, доходів і добробуту населення. Для виявлення цих диспропорцій необхідним є використання кількісних індикаторів, які дозволяють здійснювати порівняння між державами та простежувати динаміку їхнього розвитку. Найбільш поширеним і водночас репрезентативним показником у цьому контексті є ВВП на душу населення, оскільки він відображає співвідношення обсягів створеного продукту до чисельності населення, що робить його придатним для аналізу соціально-економічних відмінностей та тенденцій у світовій економіці. Саме тому подальший аналіз буде зосереджено на дослідженні статистичних даних за макрорівневим економічним індикатором (рис. 1.2).

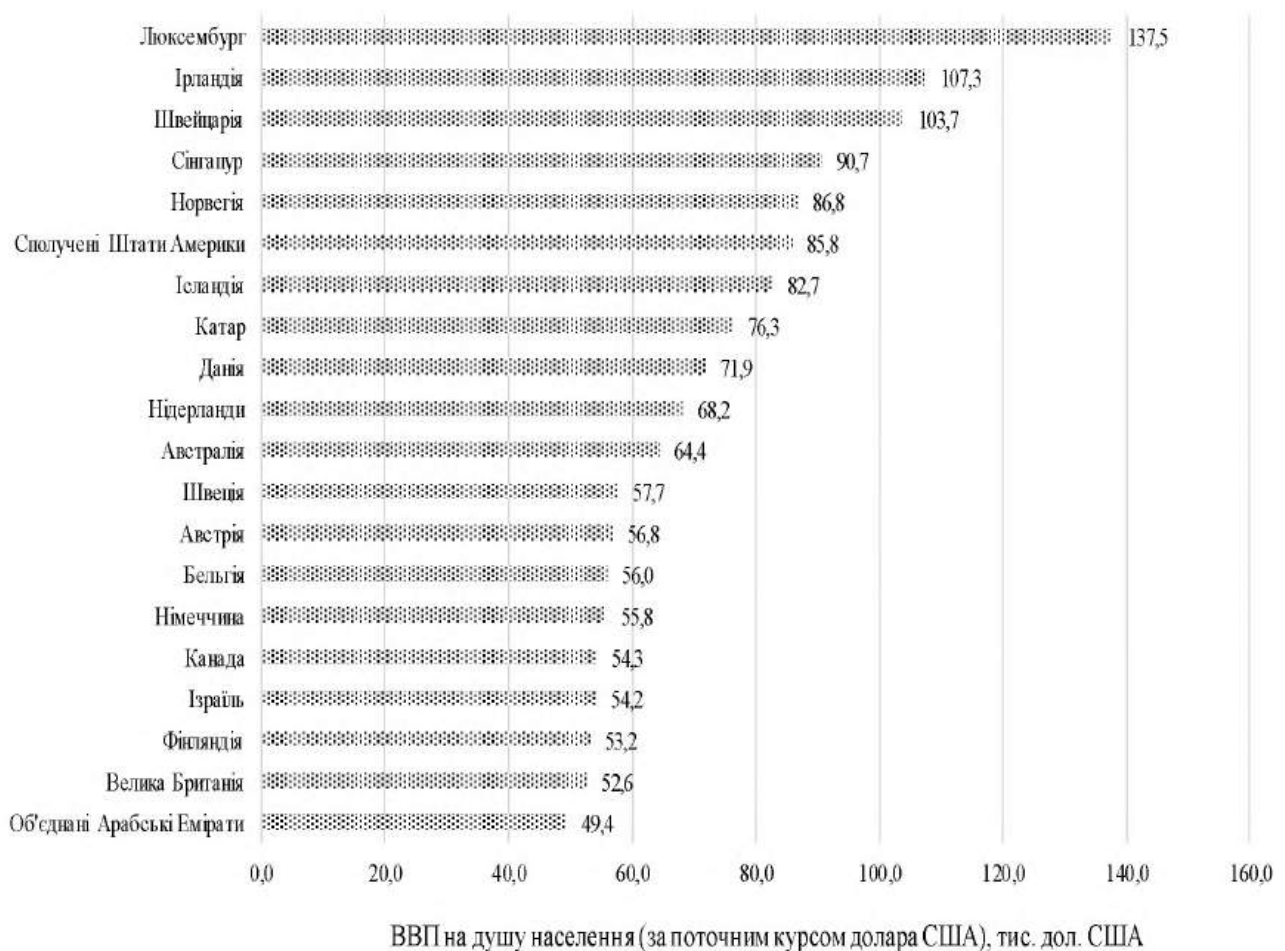

Рис. 1.2. Топ-20 країн за показником ВВП на душу населення, 2024 р., тис. дол. США

Джерело: побудовано за даними [3]

Лідери рейтингу країн за показником ВВП на душу населення – Люксембург (137,5 тис. дол.), Ірландія (107,3 тис. дол.) та Швейцарія (103,7 тис. дол.). Високі показники цих країн пояснюються розвиненим фінансовим сектором, міжнародними інвестиціями та спеціалізацією на високотехнологічних послугах.

Так звані «Азійські тигри» – Сінгапур (90,7 тис. дол.) та Катар (76,3 тис. дол.) демонструють високий рівень добробуту завдяки поєднанню фінансових і технологічних кластерів (Сінгапур) та експорту енергоресурсів (Катар).

Провідні розвинені економіки такі, як США (85,9 тис. дол.), Норвегія (86,9 тис. дол.), Ісландія (82,7 тис. дол.), Данія (71,9 тис. дол.), Нідерланди (68,2 тис. дол.), Австралія (64,4 тис. дол.) та Швеція (57,7 тис. дол.) мають стабільно високий ВВП на душу населення завдяки інноваціям, сильному внутрішньому ринку та високій продуктивності праці.

Європейські країни (Австрія, Бельгія, Німеччина, Фінляндія, Велика Британія) посідають середні позиції у топ-20, з показниками від 52 до 57 тис. дол. США. Це свідчить про стабільність економік, але також про вплив структурних викликів і повільніші темпи зростання у порівнянні з країнами-лідерами цього рейтингу.

Інші учасники – Канада (54,3 тис. дол.), Ізраїль (54,2 тис. дол.) та Об'єднані Арабські Емірати (49,4 тис. дол.) демонструють сильні результати завдяки інноваціям, експорту нафти та динамічному розвитку фінансового сектора.

У топ-20 потрапили або невеликі, але високорозвинені країни та фінансові центри (Люксембург, Ірландія, Сінгапур, Ісландія), або великі розвинені економіки (США, Німеччина, Велика Британія, Канада). Це підтверджує, що невеликі держави часто показують надзвичайно високий ВВП на душу населення завдяки спеціалізації.

Важливою характеристикою гео економічного середовища є не лише масштаби виробництва та рівень доходів, але також стабільність національних економік. Одним із ключових індикаторів такої стабільності виступає річний темп інфляції, який відображає динаміку зростання загального рівня цін (табл. 1.2).

У більшості розвинутих економік світу протягом останніх двох десятиліть рівень інфляції залишався відносно низьким та контрольованим. Такі країни, як Швейцарія, Німеччина, Франція, Велика Британія, Канада та Японія, у 2000 – 2015 рр. мали показники переважно в межах 0 – 3 %. Навіть у період світової фінансової кризи та пандемії COVID-19 темпи інфляції коливалися, але не перевищували критичних меж. Найбільш відчутний сплеск інфляції припав на 2021 – 2022 рр., коли через розриви у глобальних ланцюгах постачання, енергетичну кризу та наслідки геополітичної нестабільності показники в США, ЄС та Великій Британії піднялися до 7 – 9 %. Проте у 2023 – 2024 рр. у більшості розвинутих країн спостерігається тенденція до стабілізації та зниження інфляційних темпів.

Для економік, що розвиваються, характерна значно більша волатильність

інфляції. Так, у Бразилії, Мексиці, Індії та Індонезії спостерігалися періоди значних коливань від 3 – 4 % до понад 10 %. Особливо складною є ситуація у Туреччині: у 2022 р. інфляція сягнула рекордних 72,3 %, і навіть у 2024 р. вона залишається на дуже високому рівні – 58,5 %. Це свідчить про глибокі структурні проблеми економіки, а також нестабільність фінансової та монетарної політики.

Таблиця 1.2

Річні темпи інфляції в найбільших економіках світу, 2000 – 2024 рр.

Країна	Роки							
	2000	2010	2015	2020	2021	2022	2023	2024
Австралія	4,5	2,9	1,5	0,8	2,9	6,6	5,6	3,2
Бразилія	7,0	5,0	9,0	3,2	8,3	9,3	4,6	4,4
Канада	2,7	1,8	1,1	0,7	3,4	6,8	3,9	2,4
Швейцарія	1,6	0,7	-1,1	-0,7	0,6	2,8	2,1	1,1
Китай	0,3	3,2	1,4	2,4	1,0	2,0	0,2	0,2
Німеччина	1,4	1,1	0,5	0,1	3,1	6,9	5,9	2,3
Іспанія	3,4	1,8	-0,5	-0,3	3,1	8,4	3,5	2,8
Європейський Союз	3,2	1,5	-0,1	0,5	2,6	8,8	6,3	2,4
Франція	1,7	1,5	0,0	0,5	1,6	5,2	4,9	2,0
Велика Британія	1,2	2,5	0,4	1,0	2,5	7,9	6,8	3,3
Індонезія	3,7	5,1	6,4	1,9	1,6	4,2	3,7	...
Індія	4,0	12,0	4,9	6,6	5,1	6,7	5,6	5,0
Італія	2,5	1,5	0,0	-0,1	1,9	8,2	5,6	1,0
Японія	-0,7	-0,7	0,8	0,0	-0,2	2,5	3,3	2,7
Мексика	9,5	4,2	2,7	3,4	5,7	7,9	5,5	4,7
Нідерланди	2,4	1,3	0,6	1,3	2,7	10,0	3,8	3,3
Польща	9,9	2,6	-0,9	3,4	5,1	14,4	11,5	3,8
російська федерація	20,8	6,8	15,5	3,4	6,7
Саудівська Аравія	-1,1	5,3	1,2	3,4	3,1	2,5	2,3	1,7
Туреччина	54,9	8,6	7,7	12,3	19,6	72,3	53,9	58,5
Сполучені Штати Америки	3,4	1,6	0,1	1,2	4,7	8,0	4,1	2,9
Світ	3,4	3,3	1,4	1,9	3,5	7,9	5,9	3,0

Джерело: побудовано за даними [4]

Найбільш критична ситуація спостерігається у низці країн Африки та Близького Сходу. Абсолютним лідером за рівнем інфляції у 2024 р. став Південний Судан (91,4 %). Дуже високі показники також зафіксовані у Західному березі і Газі (53,7 %), Лівані (45,2 %), Нігерії (33,2 %), Ірані (32,5 %) та Малаві (32,2 %). Причинами виступають політична нестабільність, військові конфлікти, сировинна залежність та слабкість інституційних механізмів регулювання.

Таким чином, світовий інфляційний ландшафт характеризується різкою диференціацією. Якщо для розвинутих країн інфляція у 2024 р. перебуває на помірному рівні (2 – 4 %) і поступово повертається до цільових орієнтирів, то в економіках, що розвиваються, а особливо у країнах із кризовим політичним

середовищем, спостерігається надзвичайно високий рівень цінової нестабільності, який створює серйозні ризики для соціально-економічного розвитку.

Формування геоеконімічного ландшафту світу значною мірою визначається фінансовими параметрами розвитку держав. Одним із ключових індикаторів виступає зовнішній борг, який відображає рівень економічної стійкості, залежність від міжнародних кредиторів та можливості інтеграції у глобальні ринки. Боргове навантаження країн (відносний показник державного боргу до ВВП) є надзвичайно інформативним. Він забезпечує об'єктивізацію даних про стійкість державних фінансів, вразливість бюджету (ризик дефолту), фіскальну гнучкість, а також виступає індикатором інвестиційної привабливості, оскільки використовується для оцінки економічних ризиків (рис. 1.3).

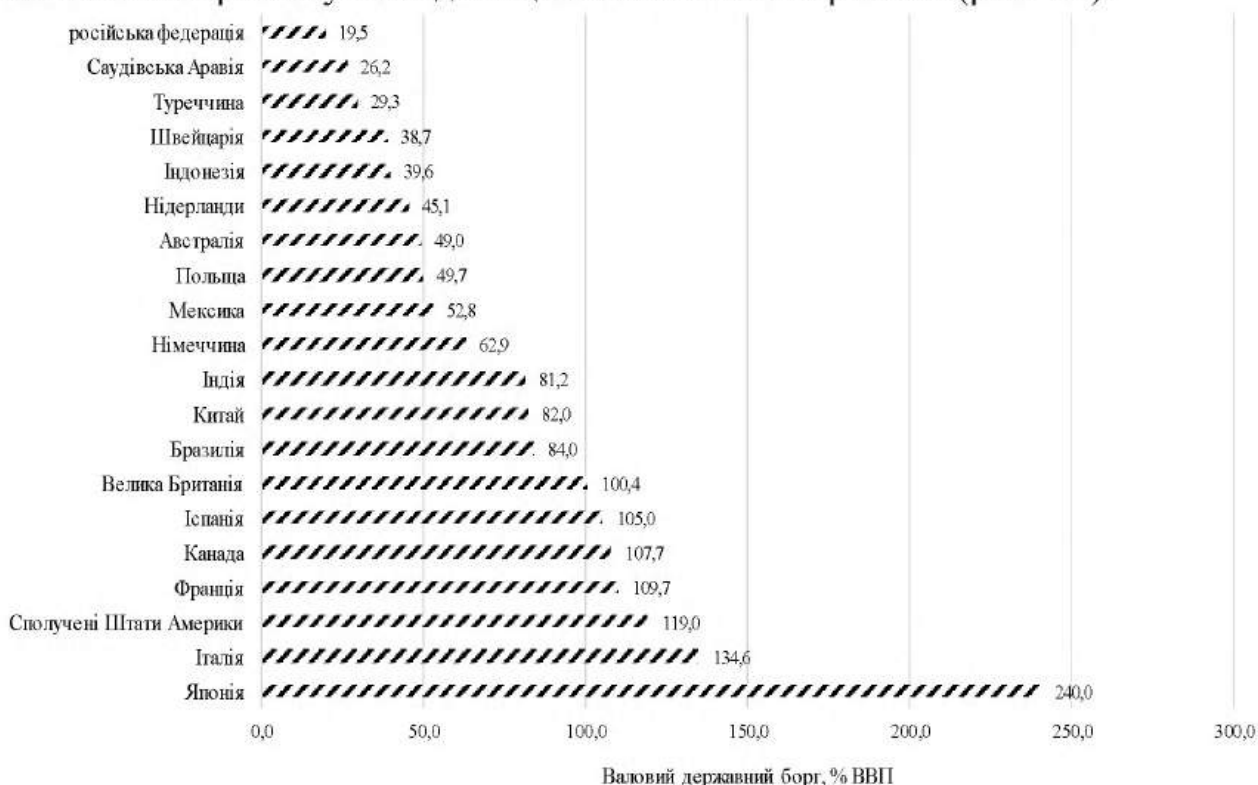

Рис. 1.3. Валовий державний борг в окремих країнах світу, 2023 р.
Джерело: побудовано за даними [5]

Аналіз показників валового державного боргу країн у 2023 р. демонструє значні відмінності між ними за рівнем боргового навантаження. Абсолютним антилідером є Судан із показником понад 259 % ВВП, що зумовлено політичною та економічною кризою, а також неможливістю ефективного обслуговування боргових зобов'язань. Серед розвинених країн найвищий рівень має Японія (240 % ВВП), що є унікальним прикладом: більшість боргу цієї країни формується за рахунок внутрішніх інвесторів, що знижує ризик дефолту, але створює довгострокові виклики для фінансової системи. Високі показники також спостерігаються у Лівані (192,1%), Сінгапурі (172,8%), Греції (165,2%), Аргентині (155,4%) та Венесуелі (138,5%), де борг є наслідком структурних дисбалансів, кризових явищ та залежності від зовнішнього фінансування.

Європейські країни демонструють різнорівневу боргову динаміку. Італія має один із найвищих у ЄС показників заборгованості – 134,6 % ВВП; Франція (109,7 %) та Іспанія (105,0 %) також перевищують межу 100 %. Німеччина, навпаки, зберігає відносно помірний рівень (62,9 %), що свідчить про більш консервативну фінансову політику. Велика Британія з показником 100,4 % належить до групи країн із високим борговим навантаженням, що є типовим для розвинених економік, які активно фінансують соціальні програми за рахунок запозичень.

Серед країн з ринками, що формуються, особливо виділяються Замбія (129,1 % державного боргу до ВВП країни), Бахрейн (123,0 %), Мальдіви (122,9 %), Лаос (115,6 %), Бутан (115,4 %) та Кабо-Верде (114,0 %). Вони стикаються з борговою пасткою, оскільки значна частина їхніх запозичень спрямовується на інфраструктурні проекти або фінансування соціальних витрат при обмеженій дохідній базі. Подібна ситуація властива також для Шрі-Ланки (110,4 %), яка у 2022 р. офіційно оголосила дефолт.

Високі боргові навантаження демонструють також країни з найбільшими економіками світу. У США борг перевищує 118,9 % ВВП, що є рекордним у номінальному вимірі, однак країна зберігає стабільність завдяки ролі долара як світової резервної валюти. Канада (107,7 %) і Франція (109,7 %) підтверджують тенденцію до активної боргової політики у високорозвинених економіках. Водночас серед країн із відносно низьким боргом слід відзначити, Саудівську Аравію (26,2 %), Туреччину (29,3 %) та Швейцарію (38,7 %), де державний борг не перевищує 40 % ВВП, що забезпечує їм певну фінансову стійкість у довгостроковій перспективі.

Таким чином, глобальний гео економічний ландшафт характеризується глибокими борговими контрастами. Для більшості розвинених країн високий рівень боргу є результатом активної бюджетної політики та фінансування соціальних програм. У державах, що розвиваються, значні боргові зобов'язання часто сформувалися через залежність від зовнішніх кредиторів та слабку інституційну спроможність. Це підсилює нерівномірність фінансової стійкості у світовій економіці та створює ризики для глобальної стабільності.

Розглядаючи гео економічний ландшафт сучасного світового господарства, необхідно виокремити роль ресурсів – капіталу і праці. Ведучи мову про капітал, серед багатьох показників, що дозволяють унаочнити процес його нагромадження та використання, одним з найбільш показових є інвестиції. Прямі іноземні інвестиції (ПІ, Foreign direct investment, FDI) є довгостроковими вкладенням матеріальних засобів, що їх здійснюють компанії-нерезиденти в економіку країн-реципієнтів.

В умовах поглиблення економічної взаємозалежності держав, аналіз інвестиційних потоків набуває особливої актуальності. Інвестиції виступають ключовим фактором економічного розвитку, стимулюючи виробничі процеси, технологічні інновації та підвищення конкурентоспроможності країн. У світовому гео економічному контексті важливо не лише оцінювати абсолютні обсяги прямих та портфельних інвестицій, але й співвідносити їх із масштабами національних економік. Будучи інструментом порівняльного аналізу економік,

показник співвідношення обсягу інвестицій до ВВП, виступає фундаментальною основою для стратегічних висновків щодо інвестиційної політики та міжнародної економічної взаємодії. Цей показник дозволяє інтегрувати фінансові, економічні та геополітичні аспекти у комплексну оцінку сучасного світового економічного середовища (табл. 1.3), а також згрупувати висновки за визначальними трендовими характеристиками.

Таблиця 1.3

Загальний обсяг інвестицій, 2000 – 2024 рр., % до ВВП

Країна	Роки								Абсолютне відхилення (+, -) 2024 р. від		
	2000	2010	2015	2020	2021	2022	2023	2024	2000 р.	2015 р.	2020 р.
Австралія	24,9	26,3	25,9	22,5	23,5	23,9	24,0	24,7	-0,3	-1,6	2,2
Бразилія	18,9	21,8	17,4	16,1	19,5	18,1	15,8	16,9	-2,0	-4,9	0,8
Канада	20,6	23,5	23,8	22,7	24,3	25,3	23,9	23,3	2,7	-0,2	0,6
Китай	33,7	46,5	42,6	42,3	42,7	42,4	41,1	40,4	6,7	-6,1	-1,9
Франція	21,9	21,3	21,7	22,8	23,4	24,2	23,1	23,7	1,9	2,4	0,9
Німеччина	24,0	19,6	19,5	21,7	22,5	23,0	21,7	21,0	-2,9	1,5	-0,6
Індія	25,7	39,8	32,1	28,9	32,1	33,6	33,4	33,4	7,7	-6,4	4,5
Індонезія	25,1	32,9	34,1	32,3	31,4	29,7	30,3	31,4	6,3	-1,5	-0,9
Італія	21,3	20,8	17,3	17,9	22,0	24,6	22,9	22,4	1,0	1,6	4,5
Японія	28,4	22,6	25,2	25,2	25,8	26,8	26,2	26,2	-2,2	3,7	1,0
Мексика	22,3	23,3	23,7	20,2	21,7	22,8	23,9	24,2	1,9	0,8	3,9
Нідерланди	22,5	20,0	22,2	21,4	22,2	22,9	20,0	19,3	-3,2	-0,7	-2,1
Польща	24,7	20,9	20,8	18,8	21,8	22,1	17,5	17,7	-6,9	-3,1	-1,1
російська федерація	16,4	20,7	22,1	23,5	23,0	23,2	27,0	27,1	10,7	6,5	3,7
Саудівська Аравія	19,3	30,9	34,2	27,7	25,4	26,4	29,3	30,0	10,7	-0,9	2,3
Іспанія	26,7	22,4	19,4	20,6	21,9	22,7	21,0	20,5	-6,2	-1,9	-0,2
Швейцарія	27,2	26,0	25,1	29,6	26,4	24,8	25,9	26,8	-0,3	0,8	-2,8
Туреччина	23,7	26,8	28,2	31,3	31,4	35,0	30,0	25,5	1,8	-1,2	-5,8
Велика Британія	18,3	16,1	17,8	17,6	17,7	18,7	17,8	17,7	-0,6	1,5	0,1
Сполучені Штати Америци	23,7	18,7	21,4	21,4	21,3	22,0	21,5	21,7	-1,9	3,1	0,3
Австралія	24,9	26,3	25,9	22,5	23,5	23,9	24,0	24,7	-0,3	-1,6	2,2
Бразилія	18,9	21,8	17,4	16,1	19,5	18,1	15,8	16,9	-2,0	-4,9	0,8

Джерело: побудовано за даними [5]

По-перше, аналіз показує, що найбільші економіки світу демонструють різноспрямовані тенденції в обсягах інвестицій відносно ВВП. Китай протягом останніх двох десятиліть утримує провідні позиції, хоча після 2010 р. спостерігається поступове зниження інвестиційної частки з 46,5 % до 40,4 % у 2024 р. Водночас Індія, зберігаючи високі показники (33,4 %), поступово підвищує інвестиційний потенціал, залишаючись у групі країн із найбільш динамічними темпами розвитку. Такі країни, як Бразилія, Італія та Німеччина,

характеризуються відносно низьким рівнем інвестиційної активності, що відображає структурні особливості їхніх економік.

По-друге, у групі розвинених країн простежується тенденція до зменшення частки інвестицій у ВВП. Зокрема, у Великій Британії, Іспанії, Німеччині та Франції показники у 2024 р. виявилися нижчими, ніж на початку 2000-х. Це свідчить про перехід таких економік до постіндустріальної моделі розвитку, де зростає роль сфери послуг і знижується залежність від інвестицій у виробничий сектор.

По-третє, серед менш розвинених або малих економік найвищі інвестиційні частки відзначаються у Бутані (43,8%), Суринамі (43,5%) та Панамі (41,9%). Це вказує на активну капіталізацію економік, орієнтованих на модернізацію інфраструктури та залучення зовнішніх ресурсів. Значні інвестиційні частки також спостерігаються у країнах Африки (Алжир, Сенегал, Танзанія, Бенін), що може бути ознакою спроб стимулювати економічне зростання шляхом розвитку базових галузей.

Таким чином, глобальна інвестиційна динаміка демонструє чітке розмежування: розвинені економіки тяжіють до відносно нижчих показників інвестицій у ВВП, тоді як країни, що розвиваються, а також невеликі держави, намагаються підтримувати високі темпи інвестування з метою прискореного економічного розвитку. У перспективі це може сприяти поступовому перерозподілу центрів економічної активності та зміщенню акцентів глобального зростання на користь країн, що розвиваються.

Не менш важливим чинником економічного зростання (поряд з капіталом) був і залишатиметься ресурс «праця». Праця людини знаходиться в основі створення споживчої вартості, завдяки їй з'являються нові товари, виникають інновації. Трудові ресурси забезпечують відтворення виробничого потенціалу та відіграють важливу роль у формуванні конкурентоспроможності національних економік.

У цьому контексті дослідження праці (як одного з визначальних ресурсів сучасної економіки) особливого значення набуває вивчення трьох взаємопов'язаних характеристик: рівня безробіття, що відображає здатність економіки інтегрувати населення у виробничу діяльність; структури зайнятості, яка демонструє співвідношення між секторами сільського господарства, промисловості та сфери послуг; а також рівня продуктивності праці, що визначає ефективність використання людського капіталу. Сукупний аналіз цих показників дозволяє оцінити, наскільки економічні системи різних країн адаптуються до глобальних викликів, зокрема до цифровізації, автоматизації та структурних трансформацій світової економіки.

У 2024 р. середній рівень безробіття у світі за методологією МОП (Міжнародна організація праці, International Labour Organization) становив 4,9%. Це свідчить про відносну стабільність глобального ринку праці, хоча в окремих країнах спостерігаються суттєві відхилення від середнього значення (рис. 1.4).

Серед розвинутих економік спостерігається помірний рівень безробіття. Зокрема, у США, Великій Британії, Швейцарії та Австралії він становить 4,1%, у Німеччині – 3,4%, у Японії – 2,6%, а у Польщі – лише 2,5%. Ці показники

відображають ефективність економічних моделей розвинених країн, спрямованих на підтримку зайнятості, а також високий рівень соціальних гарантій. Водночас у таких країнах, як Іспанія (11,4 %), Франція (7,4 %) та Італія (6,8 %), рівень безробіття суттєво перевищує середньосвітовий, що пояснюється структурними проблемами на ринку праці, високою часткою молодіжного безробіття та недостатньою гнучкістю економічних інститутів.

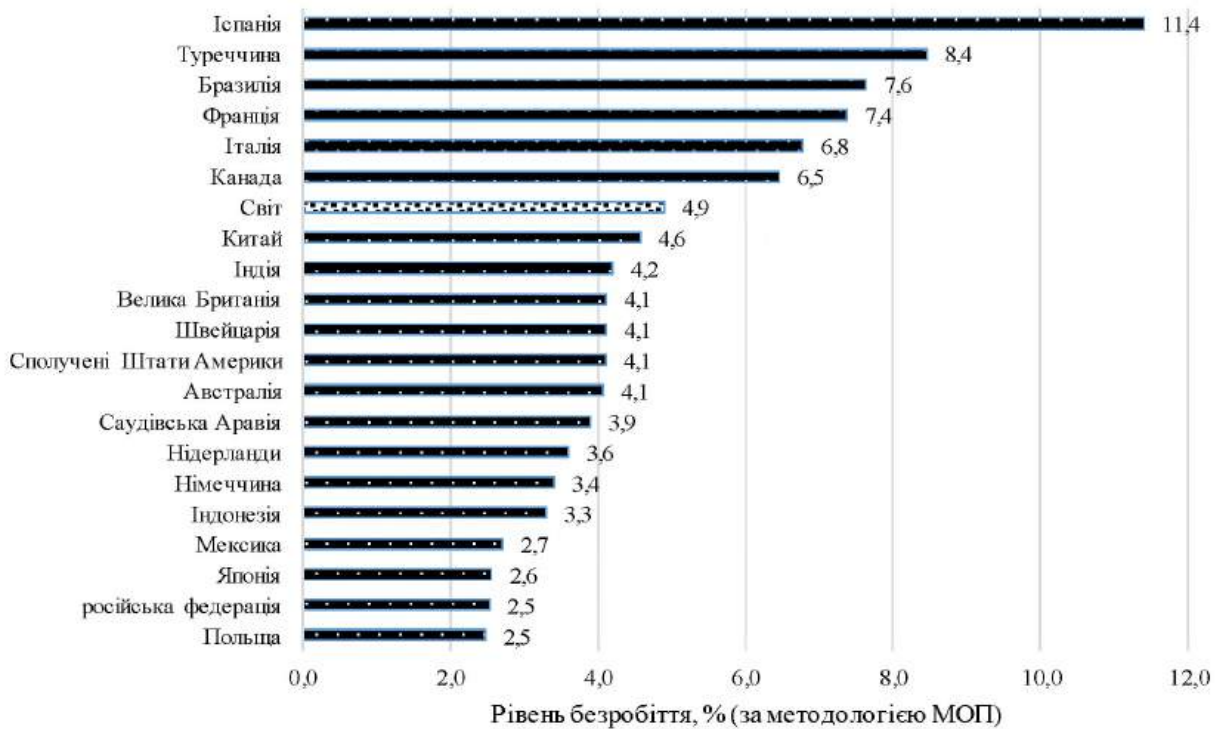

Рис. 1.4. Рівень безробіття (за методологією МОП) в окремих країнах світу, 2024 р.

Джерело: побудовано за даними [6]

У країнах із середнім рівнем розвитку ситуація є більш контрастною. Так, Туреччина (8,4 %) та Бразилія (7,6 %) мають досить високі показники безробіття, що зумовлено економічною нестабільністю, інфляційним тиском і політичними чинниками. Водночас у Мексиці (2,7 %), Індонезії (3,3 %) та Китаї (4,6 %) рівень безробіття є відносно низьким, що відображає значний попит на робочу силу в умовах економічного зростання та демографічних особливостей.

Абсолютними аутсайдерами є держави Африки та Близького Сходу. Найвищі показники безробіття зафіксовані в Есватіні (34,4 %), Джибуті (25,9 %), Ботсвані (23,1 %) та Габоні (20,1 %). Такі критично високі значення зумовлені низьким рівнем диверсифікації економіки, високою залежністю від сировинного сектору, політичною нестабільністю та недостатнім розвитком інфраструктури. У країнах Північної Африки (Лівія – 18,6 %, Туніс – 16,2 %) та на Близькому Сході (Йорданія – 18,0 %, Ємен – 17,1 %, Ірак – 15,5 %) безробіття також є масовим, що пов'язано з військовими конфліктами, соціально-економічними кризами та міграційними процесами.

Аналіз свідчить про значний контраст між розвинутими країнами та державами Африки й Близького Сходу. Якщо для перших властиве безробіття у

межах 2 – 5 %, то другі мають показники, що перевищують 15 – 30 %. Це підкреслює важливість політичної стабільності, диверсифікації економіки та ефективної соціально-економічної політики для забезпечення сталого розвитку ринку праці.

Очевидною є також розбіжність використання праці, що проявляється через структуру зайнятості в країнах (табл. 1.4). Загальносвітовий тренд демонструє істотне зниження частки зайнятих у сільському господарстві (з 32,7 % до 26,1 %, тобто на 6,6 в.п.) при одночасному зростанні частки сфери послуг (із 44,8 % до 50,2 %, +5,4 в.п.) у середньому в світовому розрізі. Це свідчить про поступовий перехід світової економіки до постіндустріальної моделі розвитку, де визначальну роль відіграють послуги та інноваційні види діяльності. Проте за групам країн (відповідно до рівня їх економічного розвитку) ситуація істотно різниться.

Таблиця 1.4

Зайнятість за часткою в сільському господарстві, промисловості та сфері послуг, світ, 2010, 2023 рр.

Країна	2010 р.			2023 р.			2023 р. від 2010 р.		
	сільське господарство	промисловість	у сфері послуг	сільське господарство	промисловість	у сфері послуг	сільське господарство	промисловість	у сфері послуг
Австралія	3,2	21,0	75,8	2,1	19,1	78,7	-1,1	-1,9	2,9
Бразилія	11,5	23,3	65,2	8,2	20,2	71,6	-3,3	-3,1	6,4
Канада	1,8	20,2	78,0	1,3	19,2	79,5	-0,5	-1,0	1,5
Швейцарія	3,6	22,1	74,3	1,9	19,9	78,2	-1,7	-2,2	3,9
Китай	36,7	28,7	34,6	22,3	31,8	45,8	-14,4	3,1	11,2
Німеччина	1,6	28,3	70,0	1,2	26,5	72,3	-0,4	-1,8	2,3
Іспанія	4,2	23,0	72,8	3,6	20,0	76,5	-0,6	-3,0	3,7
Європейський Союз	5,7	26,2	68,1	3,8	24,2	72,0	-1,9	-2,0	3,9
Франція	2,9	22,3	74,8	2,5	19,2	78,2	-0,4	-3,1	3,4
Велика Британія	1,2	19,2	79,6	1,0	17,8	81,2	-0,2	-1,4	1,6
Індонезія	39,1	18,7	42,2	28,8	22,1	49,1	-10,3	3,4	6,9
Індія	51,0	22,4	26,6	43,5	25,0	31,5	-7,5	2,6	4,9
Італія	3,8	28,6	67,6	3,6	26,6	69,8	-0,2	-2,0	2,2
Японія	3,9	25,8	70,3	3,0	23,7	73,3	-0,9	-2,1	3,0
Мексика	14,6	23,0	62,3	12,0	25,0	63,0	-2,6	2,0	0,7
Нідерланди	3,1	17,7	79,2	2,0	14,1	84,0	-1,1	-3,6	4,8
Польща	13,1	30,3	56,6	7,6	29,6	62,8	-5,5	-0,7	6,2
російська федерація	7,7	27,7	64,5	5,7	26,4	67,9	-2,0	-1,3	3,4
Саудівська Аравія	6,4	23,6	70,0	2,8	16,3	80,8	-3,6	-7,3	10,8
Туреччина	23,7	26,2	50,1	14,6	27,6	57,8	-9,1	1,4	7,7
Сполучені Штати Америки	1,7	19,4	78,9	1,6	19,3	79,1	-0,1	-0,1	0,2
Світ	32,7	22,6	44,8	26,1	23,7	50,2	-6,6	1,1	5,4

Джерело: побудовано за даними [7]

У розвинених країнах частка зайнятості у сільському господарстві залишається мінімальною. Так, у Великій Британії, Німеччині, Франції та США вона не перевищує 2 – 3 %. Водночас домінує сфера послуг, яка охоплює понад 70 % зайнятих, причому в Нідерландах та Швейцарії цей показник досягає відповідно 84 % та 79,8 %. Це свідчить про високий рівень урбанізації та структурну переорієнтацію економіки на сектор послуг.

У країнах, що розвиваються, простежуються суттєві зрушення. У Китаї частка зайнятих у сільському господарстві знизилася з 36,7 % до 22,3 %, а у сфері послуг зросла з 34,6 % до 45,8 % (+11,2 в.п.). Подібні тенденції спостерігаються в Індії та Індонезії, де скоротилася частка сільського господарства, тоді як зміцнилися позиції промисловості та сфери послуг. Це свідчить про прискорену модернізацію економіки й перехід від аграрної моделі до індустріально-сервісної.

Промисловість у більшості країн зберігає відносно стабільну частку зайнятості, хоча в окремих випадках відбулося її зростання. Наприклад, у Туреччині (+1,4 в.п.) та Китаї (+3,1 в.п.) цей сектор став важливим драйвером економічної активності, тоді як у країнах ЄС спостерігається незначне скорочення.

Таким чином, аналіз підтверджує глобальну тенденцію до скорочення ролі аграрного сектору в структурі зайнятості та посилення позицій сфери послуг як ключового сектору економіки. У розвинених країнах цей процес уже завершився, тоді як у державах, що розвиваються, він триває, відображаючи поступову інтеграцію у світовий постіндустріальний простір. Разом з цим залишається група країн, в яких переважає зайнятість у сільському господарстві. Зокрема таких: Бурунді – близько 80–85 % населення країни [8], Нігер – близько 70–71 % [9], Мозамбик – близько 69–70 % [10] та ін. Зважаючи на різний рівень економічного розвитку країн, цілком закономірним є те, що спостерігається суттєва диференціація рівня продуктивності праці між країнами світу (рис. 1.5).

Найвищі показники ВВП на одну зайняту особу у 2024 р. демонструють малі високорозвинені держави, зокрема Люксембург (263,9 тис. дол.), Ірландія (227,2 тис. дол.), Гаяна (226,0 тис. дол.) та Сінгапур (222,1 тис. дол./особу). Це свідчить про структурну специфіку їхніх економік, що характеризуються високою концентрацією капіталомістких і високотехнологічних галузей, орієнтованих на глобальні ринки.

Серед найбільших економік світу виділяються Сполучені Штати Америки (153,7 тис. дол.) та Швейцарія (150,0 тис. дол.), які поєднують високий рівень розвитку інноваційної сфери, фінансових послуг і промислового виробництва з ефективною організацією ринку праці. Натомість такі країни, як Німеччина (124,1 тис. дол.), Франція (127,0 тис. дол.), Італія (130,1 тис. дол.), демонструють дещо нижчі показники, однак залишаються серед лідерів Європейського Союзу, що забезпечує їхню стійку конкурентоспроможність у світовій економіці.

Аналіз засвідчує значний розрив між розвиненими економіками та країнами, що розвиваються. Якщо середній показник по світу становить лише 49,1 тис. дол./особу, то для Китаю він дорівнює 45,5 тис., для Бразилії – 42,2 тис., для Індонезії – 29,6 тис., а для Індії – лише 24,5 тис. дол./особу. Це відображає

відмінності в рівні технологічного розвитку, капіталоозброєності праці та ефективності інституційного середовища.

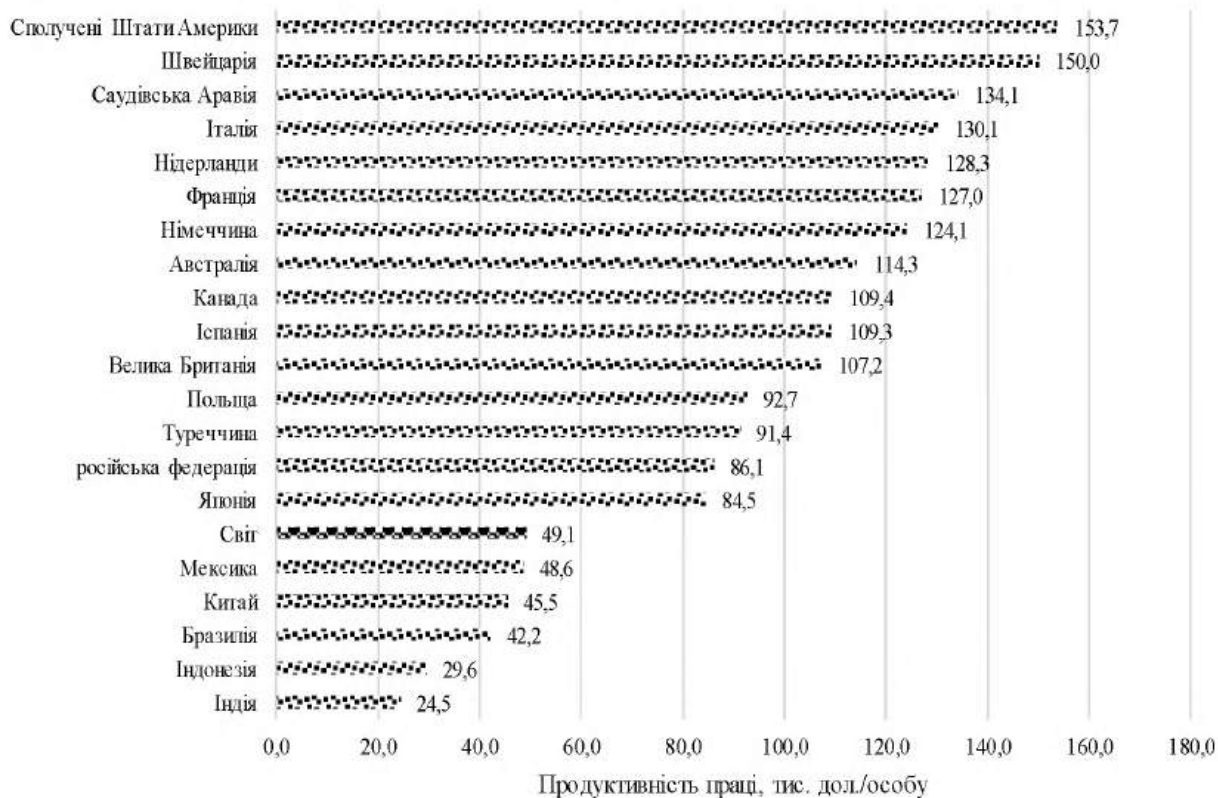

Рис. 1.5. ВВП на одну зайняту особу (у постійних доларах за паритетом купівельної спроможності 2021 року), 2024 р.

Джерело: побудовано за даними [11]

Таким чином, сучасна глобальна економіка характеризується збереженням високих асиметрій у продуктивності праці. Провідні позиції належать державам з розвинутою інноваційною економікою та сприятливим бізнес-середовищем, тоді як країни з низьким рівнем розвитку стикаються з викликами подолання структурних обмежень і модернізації економік. Ця тенденція підтверджує необхідність активізації інвестицій у людський капітал, інновації та цифрову трансформацію для зменшення глобального розриву у продуктивності праці.

Панорама сучасного світового господарства була б неповною без аналізу секторального розподілу економічної активності. Такий аналіз створює теоретичне підґрунтя для оцінки конкурентоспроможності країн, їхньої ролі у світовій економіці та потенціалу до інноваційного зростання.

Сільське господарство, з огляду на його історичну значущість, традиційно розглядається як один з базових секторів економіки, що забезпечує суспільство продовольством та сировиною. У країнах із низьким рівнем економічного розвитку аграрна сфера відіграє провідну роль у створенні доданої вартості, тоді як у розвинених державах її частка у ВВП поступово зменшується (табл. 1.5).

Наведені дані показників частки доданої вартості сільського господарства свідчать про наявність істотної різниці між розвиненими країнами та державами, що розвиваються. У більшості індустріально розвинених країн (Німеччина,

Велика Британія, США, Швейцарія) частка аграрного сектору у ВВП не перевищує 2 %, що свідчить про завершення процесів структурної трансформації та зміщення акцентів у бік промисловості та сфери послуг.

Таблиця 1.5

Частка доданої вартості сільського господарства, лісового господарства та рибальства, % до ВВП, 2000 – 2024 рр.

Країна	Роки				Абсолютне відхилення (+, -) 2024 р. від		
	2000	2010	2020	2024	2000 р.	2010 р.	2020 р.
Австралія	3,1	2,2	2,0	2,2	-0,9	0,0	0,2
Бразилія	4,8	4,1	5,7	5,6	0,8	1,5	-0,1
Канада	2,1	1,5	1,8	...	x	x	x
Швейцарія	1,1	0,7	0,7	0,6	-0,4	0,0	-0,1
Китай	14,5	9,2	7,5	6,8	-7,8	-2,4	-0,8
Німеччина	1,0	0,8	0,7	0,8	-0,2	0,1	0,1
Іспанія	3,7	2,4	2,8	2,5	-1,2	0,1	-0,2
Франція	2,0	1,5	1,5	1,4	-0,6	-0,1	0,0
Велика Британія	0,8	0,6	0,7	0,6	-0,3	0,0	-0,1
Індонезія	15,7	13,9	13,7	12,6	-3,1	-1,3	-1,1
Індія	21,6	17,0	18,7	16,4	-5,3	-0,7	-2,3
Італія	2,6	1,8	1,9	2,0	-0,5	0,3	0,1
Японія	1,5	1,1	1,1		-1,5	-1,1	-1,1
Мексика	3,2	3,1	3,7	3,8	0,6	0,7	0,1
Нідерланди	2,3	1,8	1,7	1,7	-0,6	-0,1	-0,1
Польща	3,2	2,9	2,6	2,6	-0,6	-0,3	0,0
російська федерація	5,8	3,3	4,0	2,7	-3,0	-0,6	-1,3
Саудівська Аравія	4,9	2,6	3,0	2,5	-2,4	-0,1	-0,4
Туреччина	10,0	9,0	6,7	5,6	-4,4	-3,4	-1,1
Сполучені Штати Америки	1,0	1,0	0,8	0,9	-0,1	-0,1	0,1
Світ	3,3	3,8	4,3	4,0	0,7	0,2	-0,3

Джерело: побудовано за даними [12]

Для країн із середнім рівнем розвитку (Бразилія, Туреччина, Індонезія, Індія) властива відносно вища частка аграрної доданої вартості – від 5 % до 16 % у 2024 р. Це відображає проміжний етап економічної модернізації, коли сільське господарство ще зберігає значний внесок у створення ВВП, хоча він поступово зменшується під впливом індустріалізації та зростання сфери послуг.

Найвищі показники спостерігаються у країнах Африки та Південної Азії. Так, у Гвінеї-Бісау, Коморських Островах, Ефіопії, Нігері та Ліберії частка сільського господарства у 2024 р. перевищує 30 % ВВП. Подібні значення свідчать про збереження аграрного типу економіки, де переважає екстенсивне виробництво, а індустріальний і сервісний сектори розвинені недостатньо. У цих країнах сільське господарство часто виступає єдиним стрижнем економічної

активності та джерелом зайнятості населення.

Глобальна динаміка демонструє тенденцію до зниження частки сільського господарства у світовому ВВП (з 3,3 % у 2000 р. до 4,0 % у 2024 р. із піковим зростанням у 2020 р.). Це вказує на певну стабілізацію і навіть відносне зростання ролі аграрного сектору у кризові періоди. Зокрема, у 2020 р., це, цілком вірогідно, було пов'язане з пандемією COVID-19. Проте в цілому довгостроковий тренд підтверджує домінування промисловості та сфери послуг.

Таким чином, аналіз підтверджує існування глобальної асиметрії: у розвинених економіках аграрна додана вартість відіграє маргінальну роль, тоді як у країнах Африки та Південної Азії вона залишається системоутворюючим елементом. Це відображає не лише відмінності у рівнях економічного розвитку, а й глибоку залежність багатьох держав від традиційного аграрного виробництва, що у перспективі визначатиме їхню вразливість до зовнішніх шоків і потребу у структурних реформах.

Промисловість є ключовим драйвером економічного зростання та технологічного розвитку (табл. 1.6). Саме промисловий сектор забезпечує масштабне створення доданої вартості через виробництво товарів, розвиток інфраструктури та інноваційні процеси. В історичній ретроспективі індустріалізація стала фундаментом економічного піднесення багатьох країн, тоді як сучасні тенденції свідчать про необхідність переходу від ресурсно- та енергомістких виробництв до високотехнологічних та екологічно сталих моделей промислового розвитку.

У структурі економік розвинених країн спостерігається поступове зниження частки промисловості у ВВП. Так, у США цей показник скоротився з 22,5 % у 2000 р. до 17,3 % у 2024 р., у Великій Британії – з 22,6 % до 16,7 %, у Японії – з 32,5 % до 29,1 %. Подібна динаміка свідчить про перехід до постіндустріальної моделі розвитку, у якій домінують сфера послуг та інтелектомісткі галузі.

По-друге, в економіках із середнім рівнем розвитку (Індія, Індонезія, Туреччина, Мексика) промисловість зберігає значну роль, хоча також має тенденцію до зниження. Наприклад, в Індії частка промисловості скоротилася з 27,3 % у 2000 р. до 24,5 % у 2024 р., в Індонезії – з 42,0 % до 39,3 %. Це відображає модернізаційні процеси, але водночас свідчить про обмежені можливості диверсифікації економічної структури.

Найбільш високі показники промислової доданої вартості властиві ресурсозалежним країнам та країнам-експортерам енергоресурсів. У 2024 р. в Гаяні (74,3 %), Лівії (68,3 %), Брунеї (61,7 %), Катарі (58,5 %) і Кувейті (57,1 %) промисловість формує понад половину ВВП. Така домінантна роль промислового сектору зумовлена переважно нафтовим та газовим виробництвом, що забезпечує швидке зростання ВВП, але робить економіки вразливими до коливань світових енергетичних ринків.

Аналіз світових даних засвідчує, що середньосвітовий рівень промислової доданої вартості у 2024 р. становив 26,0 % ВВП, що на 1,7 в.п. нижче, ніж у 2000 р. Це підтверджує загальну тенденцію деіндустріалізації світової економіки, коли виробничий сектор поступово зменшує свою відносну вагу, тоді

як провідними драйверами стають послуги, фінансові та інформаційні технології.

Таблиця 1.6

Частка доданої вартості промисловості (включно з будівництвом), % до ВВП, 2000 – 2024 рр.

Країна	Роки				Абсолютне відхилення (+, -) 2024 р. від		
	2000	2010	2020	2024	2000 р.	2010 р.	2020 р.
Австралія	24,6	25,2	25,4	26,0	1,4	0,8	0,6
Бразилія	23,0	23,3	19,5	21,3	-1,7	-1,9	1,8
Канада	29,5	26,4	22,5	...	x	x	x
Швейцарія	25,5	24,7	24,8	24,7	-0,7	0,0	-0,1
Китай	45,1	45,7	36,9	36,5	-8,6	-9,2	-0,4
Німеччина	27,3	26,1	25,4	25,8	-1,4	-0,2	0,5
Іспанія	28,0	23,0	20,1	19,5	-8,5	-3,5	-0,6
Франція	21,1	17,6	16,3	17,5	-3,6	0,0	1,3
Велика Британія	22,6	18,6	17,4	16,7	-5,9	-1,8	-0,7
Індонезія	42,0	42,8	38,2	39,3	-2,7	-3,5	1,1
Індія	27,3	30,7	25,1	24,5	-2,9	-6,3	-0,7
Італія	24,1	21,4	21,0	21,7	-2,4	0,3	0,7
Японія	32,5	28,3	29,1	...	x	x	x
Мексика	34,4	32,5	31,0	31,6	-2,8	-0,9	0,6
Нідерланди	21,1	19,0	17,4	17,9	-3,2	-1,1	0,5
Польща	28,8	29,7	28,6	26,4	-2,4	-3,3	-2,2
російська федерація	33,9	30,0	29,7	30,7	-3,2	0,7	1,0
Саудівська Аравія	53,5	58,0	38,3	44,8	-8,6	-13,2	6,5
Туреччина	26,8	24,5	28,0	25,9	-0,9	1,5	-2,1
Сполучені Штати Америки	22,5	19,3	17,1	17,3	-5,1	-1,9	0,2
Світ	27,7	27,5	25,8	26,0	-1,7	-1,5	0,1

Джерело: побудовано за даними [13]

Таким чином, промисловість залишається ключовим елементом економічного розвитку, однак її роль у глобальному масштабі змінюється. Розвиненим країнам властивий перехід до високотехнологічних виробництв та зростання сектора послуг, для країн, що розвиваються, – збереження вагомій частки промисловості як основи економічного зростання, а для ресурсозалежних держав – домінування видобувних галузей, що формує високу залежність від зовнішньої кон'юнктури.

Середньо- та високотехнологічна додана вартість виробництва є одним із ключових показників інноваційного розвитку економіки, відображаючи рівень впровадження сучасних технологій у виробничі процеси. Дані Світового банку (2022 р.) демонструють суттєву диференціацію між країнами, що свідчить про різний ступінь технологічного прогресу, структури промисловості та державної

політики у сфері науково-технічного розвитку (рис. 1.6).

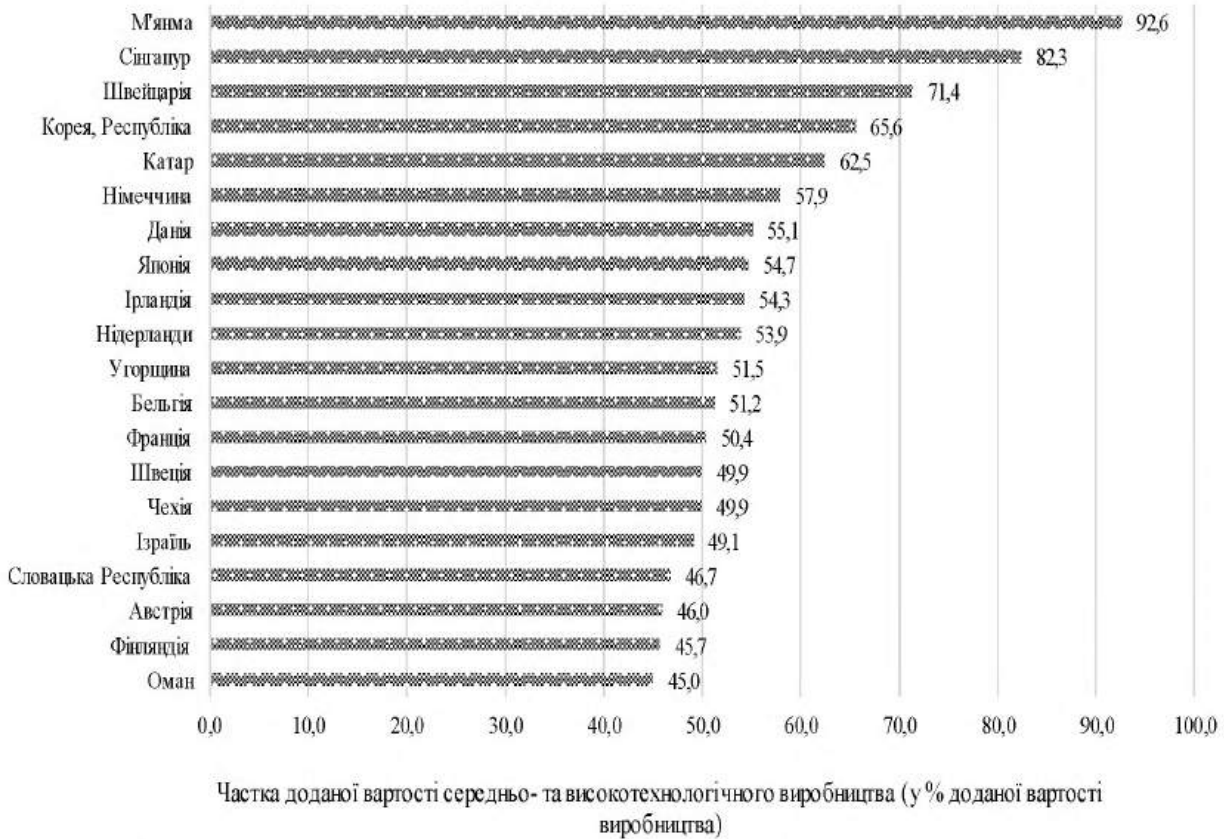

Рис. 1.6. Топ-20 країн за часткою доданої вартості середньо- та високотехнологічного виробництва (у % доданої вартості виробництва), 2022 р.
Джерело: побудовано за даними [14]

Найвищі показники спостерігаються в азійських країнах, зокрема у М'янмі (92,6 %), Сінгапурі (82,3 %) та Республіці Корея (65,6 %). Висока частка середньо- та високотехнологічних галузей у цих державах зумовлена їхньою спеціалізацією на електроніці, машинобудуванні та цифрових технологіях. Це підтверджує глобальний тренд переміщення центрів інноваційного виробництва до Азії.

Серед європейських держав виділяються Швейцарія (71,3 %), Німеччина (57,9 %), Нідерланди (53,9 %) та Франція (50,3 %). Ці країни мають потужні науково-дослідні бази, високий рівень фінансування інновацій та розвинені кластери промислового виробництва, орієнтовані на фармацевтику, авіаційну промисловість, хімію та машинобудування. Високі показники підтверджують, що Західна Європа зберігає провідні позиції у сфері технологічно місткого виробництва, хоча дещо поступається Азії за темпами зростання.

На противагу цьому, ряд європейських країн має середні або нижчі значення. Іспанія (37,8 %), Польща (33,4 %) та Литва (35,7 %) демонструють відносно обмежену частку високотехнологічної доданої вартості. Це може свідчити про орієнтацію на сировинні або низькотехнологічні галузі, а також про недостатній рівень інтеграції наукових розробок у виробничу сферу.

Окремо необхідно зазначити економіки країн, що традиційно відносяться до високорозвинених, але мають відносно низькі показники частки доданої

вартості в секторах середньо- та високотехнологічного виробництва. Так, економіки Канади (31,9 %), Бразилії (31,3 %), Австралії (29,1 %) та Саудівської Аравії (29,0 %) характеризуються значною залежністю від видобувних галузей та експорту сировини. Це стримує формування високотехнологічних виробничих ланцюгів і знижує рівень технологічної диверсифікації.

Сфера послуг у сучасній світовій економіці набула домінуючого значення, відображаючи трансформацію до постіндустріального типу розвитку (табл. 1.7). Зростання її частки у створенні доданої вартості пояснюється глобалізацією фінансових, інформаційних і комунікаційних ринків, а також зростанням ролі знанневих та креативних індустрій. Послуги не лише забезпечують функціонування інших секторів економіки, а й формують нові конкурентні переваги держав, зокрема завдяки інноваціям у цифровій економіці та міжнародній торгівлі нематеріальними активами.

Таблиця 1.7

Частка доданої вартості послуг, % до ВВП, 2000 – 2024 рр.

Країна	Роки				Абсолютне відхилення (+, -) 2024 р. від		
	2000	2010	2020	2024	2000 р.	2010 р.	2020 р.
Австралія	64,4	65,6	66,3	65,5	1,2	-0,1	-0,7
Бразилія	58,3	57,6	61,4	59,3	1,1	1,7	-2,1
Канада	61,3	65,7	69,6	...	x	x	x
Швейцарія	69,1	71,0	71,8	72,0	3,0	1,0	0,3
Китай	40,4	45,1	55,5	56,7	16,3	11,6	1,2
Німеччина	61,7	62,7	63,7	63,9	2,2	1,2	0,2
Іспанія	59,1	66,5	68,4	69,1	9,9	2,6	0,7
Франція	66,4	70,7	71,0	70,4	4,0	-0,3	-0,6
Велика Британія	66,3	70,9	72,1	72,8	6,5	1,9	0,7
Індонезія	33,4	40,7	44,4	43,8	10,4	3,1	-0,6
Індія	42,7	45,0	47,9	49,9	7,1	4,8	1,9
Італія	63,0	66,4	66,7	65,6	2,6	-0,8	-1,1
Японія	66,0	70,5	69,5	...	x	x	x
Мексика	58,0	60,5	59,2	58,2	0,2	-2,3	-1,0
Нідерланди	66,4	68,8	69,8	70,3	4,0	1,6	0,5
Польща	56,8	55,3	57,1	59,9	3,1	4,6	2,8
російська федерація	49,7	53,1	56,4	57,5	7,8	4,4	1,2
Саудівська Аравія	40,3	38,6	54,6	47,2	6,9	8,6	-7,4
Туреччина	52,8	54,5	54,2	56,8	4,1	2,3	2,6
Сполучені Штати Америки	73,9	77,6	80,0	79,7	5,8	2,1	-0,3
Світ	63,9	63,2	65,9	66,2	2,3	3,1	0,3

Джерело: побудовано за даними [15]

Сучасним мегатрендом є збільшення виробництва та споживання послуг. У глобальному масштабі спостерігається стійке зростання ролі сфери послуг у

структурі створення доданої вартості. Якщо у 2000 р. середній світовий показник становив 63,9 %, то у 2024 р. він досяг 66,2 %. Це підтверджує перехід більшості національних економік до постіндустріальної моделі, у якій провідними драйверами зростання виступають фінансові, інформаційні та інші наукоємні галузі.

Серед розвинених держав частка сфери послуг стабільно перевищує 65 – 70 %. Найвищі значення фіксуються у США (79,6 %), Люксембурзі (81,9 %), Мальті (80,8 %), Швейцарії (72,0 %) та Великій Британії (72,8 %). Подібні показники свідчать про домінування сервісного сектору, орієнтованого на високотехнологічні та фінансові послуги, а також міжнародну інтеграцію в глобальні ринки.

Для країн із середнім рівнем розвитку (Бразилія, Туреччина, Мексика, Індія) частка послуг становить близько 50 – 60 %. Це свідчить про їх поступовий перехід від індустріальної моделі до постіндустріальної. Водночас у цих країнах ще зберігається вагомий роль промисловості та сільського господарства, що створює більш диверсифіковану структуру економіки, але уповільнює домінування сервісного сектору.

Для країн з нижчим рівнем доходів, зокрема в Азії та Африці, характерна нижча частка сфери послуг (переважно 40 – 50 %). У Китаї цей показник у 2024 р. становив 56,7 %, в Індонезії – 43,8 %, в Індії – 49,9 %. Це вказує на те, що їхня економіка все ще перебуває у фазі активної індустріалізації, хоча й демонструє тенденцію до зростання ролі сервісного сектору.

Таким чином, структура створення доданої вартості у сфері послуг відображає чітку закономірність: чим вищий рівень економічного розвитку, тим більшою є частка сервісного сектору у ВВП. Домінування послуг у розвинених країнах пояснюється високим рівнем урбанізації, технологічним прогресом та міжнародною інтеграцією. Натомість у країнах, що розвиваються, сфера послуг перебуває на етапі становлення, поступово витісняючи аграрний сектор та зміцнюючи позиції у світовій економіці.

1.2. Бізнес-ландшафт в країнах ЄС: зміни динаміки та структури

Бізнес-ландшафт країн істотною мірою формується під впливом соціальних та економічних чинників. Вони «малюють» загальну «картину» середовища, в якому діє бізнес. Показники, що описують соціальну спільноту (кількість населення), простір її проживання (територія), багатство країни (ВВП), макроекономічну ситуацію (рівень безробіття, інфляція) та інші, дозволяють створити уявлення про базові умови розвитку бізнесу, окреслюючи параметри сприятливості або ж несприятливості середовища.

Населення ЄС становить 450,2 млн (2024 р.) [16]. У 2021 р. було 447 млн – близько 6 % від загальної кількості населення світу. В світі є держави (Китай – 1,43 млрд, 18,0 % від загальної кількості населення світу та Індія – 1,41 млрд, 17,8 %), де кількість населення більша, за сукупну чисельність людей, які живуть в об'єднанні європейських країн. За цими показниками ЄС близький до США

(337 млн; 4,3 % світового населення) (рис. 1.7) [17].

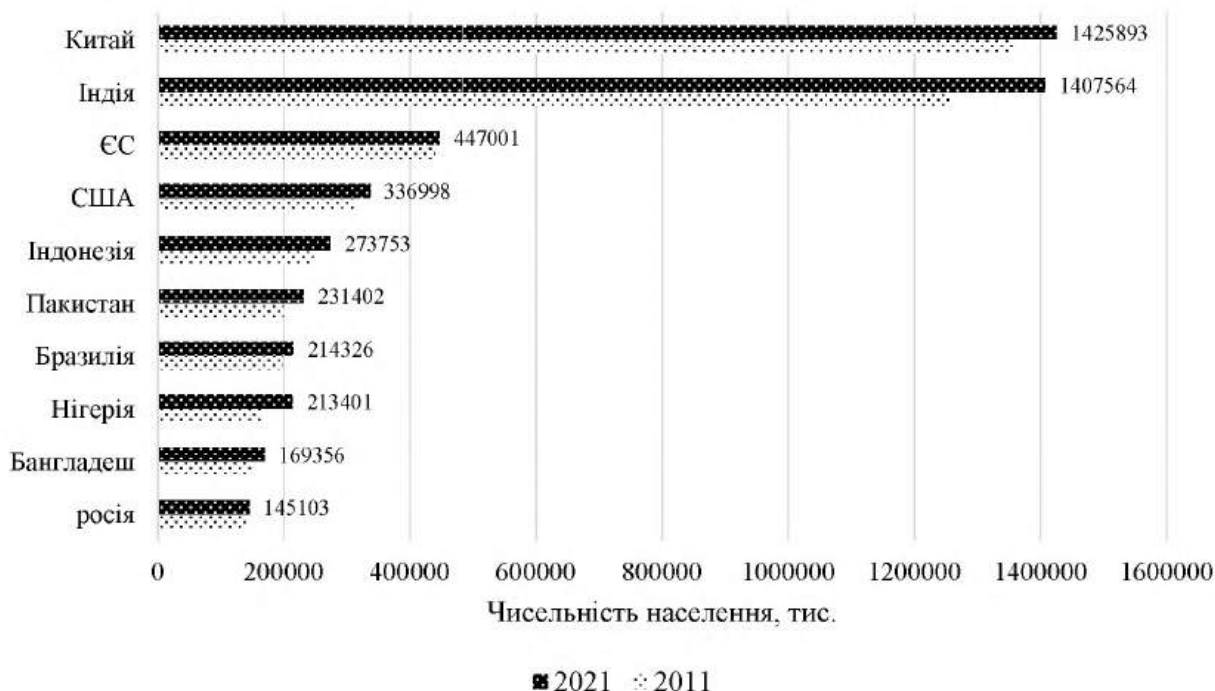

Рис. 1.7. Чисельність населення в ЄС та інших країнах світу станом на 1 липня 2011, 2021 рр., тис.

Джерело: побудовано за даними [18; 17]

Частка ЄС у світовому населенні скорочується. У 1970 р. вона становила 10,4 % , у 2021 р. – 5,7 %, а у 2070 р, за прогнозами, становитиме 4,1 %. Тобто зменшиться на 6,3 в.п. [17]. Понад дві третини (68,2 %) населення ЄС проживало в міській місцевості (2020 р.) [19]. Медіанний вік населення ЄС становив 44,1 років (2021 р.), що майже на 50 % вище середньосвітового показника – 30,0 років [20].

Рівень народжуваності в ЄС неухильно знижувався з середини 1960-х років до початку століття. Коефіцієнт народжуваності для ЄС становив 1,50 у 2020 р. На противагу цьому, середній світовий показник у 2021 р. становив 2,32 новонароджених на одну жінку [21; 17]. Загальний коефіцієнт народжуваності (відношення кількості новонароджених до чисельності населення) у 2021 р. в ЄС становив 9,1 на 1000 жителів. Це трохи більше половини середньосвітового показника (16,9 на 1000 жителів) [17].

Середній загальний коефіцієнт смертності (відношення кількості померлих до чисельності населення) для ЄС у 2021 р. становив 11,9 на 1000 жителів. Середній показник для всього світу був дещо нижчим – 8,8 на 1000 жителів. Коли смертність перевищує народжуваність, відбувається (за інших рівних умов) скорочення чисельності населення; така ситуація спостерігалася в ЄС починаючи з 2012 р., а у 2021 р. показник свідчить про скорочення на 2,8 на 1000 жителів. У світі природний приріст населення становив 8,2 на 1000 жителів [17]. Разом з цим на загальну кількість населення впливає міграція. Чиста міграція у 2023 р. становила 194,6 тис. осіб [16].

В ЄС розвинута система охорони здоров'я, що сприяє якості та продуктивності людського капіталу. Витрати на охорону здоров'я в ЄС еквівалентні 9,9 % ВВП (2019 р.), що відповідає середньому світовому показнику (9,8 %) [22]. За даними Євростату тривалість життя завдяки покращенню медичного обслуговування становить 81,5 років, а середня тривалість трудового життя у 2024 році в Євросоюзі становила 37,2 року, з певними відмінностями у різних країнах. [23]. Рівень зайнятості в ЄС 74,7 % для чоловіків і 64,9 % для жінок (2022 р.) (рис. 1.8).

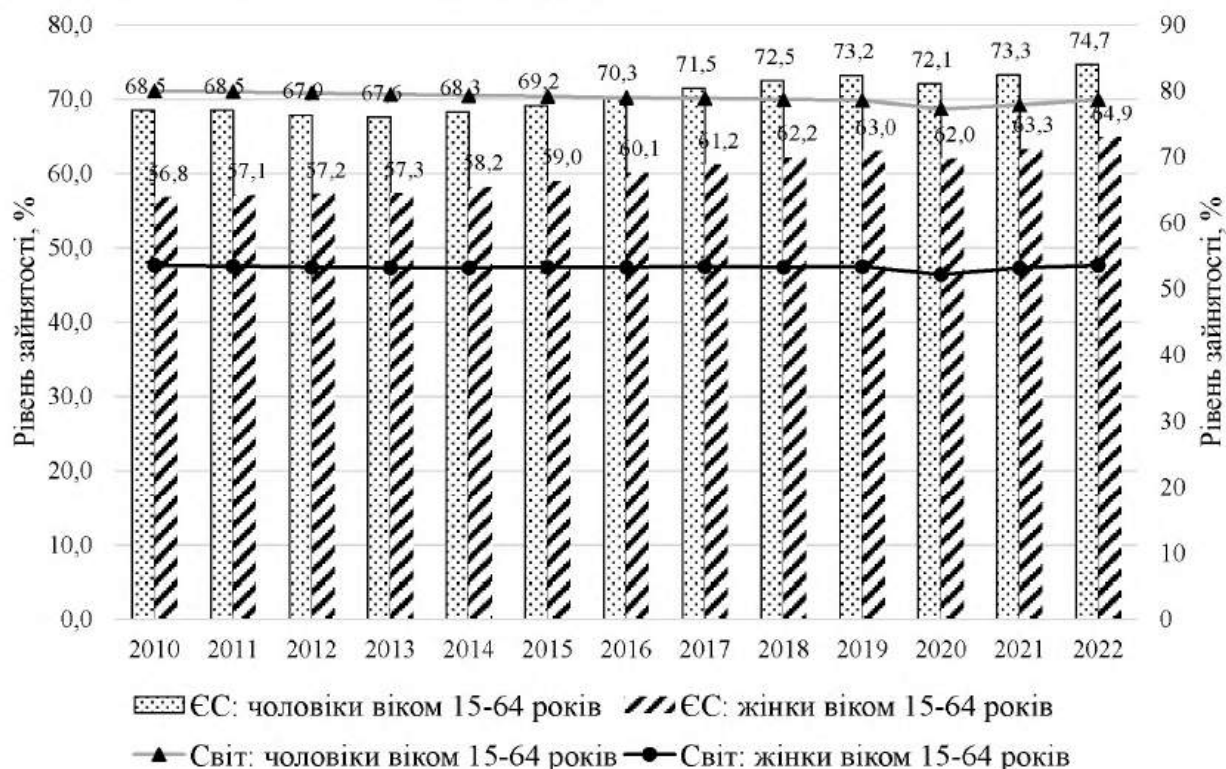

Рис. 1.8. Рівень зайнятості чоловіків та жінок у віці 15-64 років в ЄС та світі, 2010 – 2022 рр., %

Джерело: побудовано за даними [24,25]

Загальний рівень безробіття (% від загальної робочої сили) в ЄС за змодельованою на 2024 р. оцінкою Міжнародної організації праці (International Labour Organization, ILO) становив 5,9 % [16]. Динаміка рівнів безробіття в ЄС для чоловіків і жінок віком 15-74 років після 2013 р. відбувалась за понижувальним трендом. У 2022 р. порівняно з 2010 р., рівень безробіття серед чоловіків знизився на 4,1 в.п., а серед жінок – на 3,7 в.п.; гендерний розрив у безробітті (з вищими показниками безробіття для жінок, ніж для чоловіків) збільшився до 0,7 в.п. (рис. 1.9). В світі рівень безробіття у 2022 р. серед жінок становив 5,5 %, тоді як серед чоловіків – 5,1 % [25].

Загальна площа ЄС становить 4,2 млн км², що еквівалентно 3,1 % від загальної площі світу [26]. Одним з основних видів використання землі є сільське господарство. Площа сільськогосподарських угідь ЄС становила 1,62 млн км² (162 млн га), що еквівалентно майже двом п'ятим (39,4 %) його суходопутної і ця частка була трохи вищою за середній світовий показник.

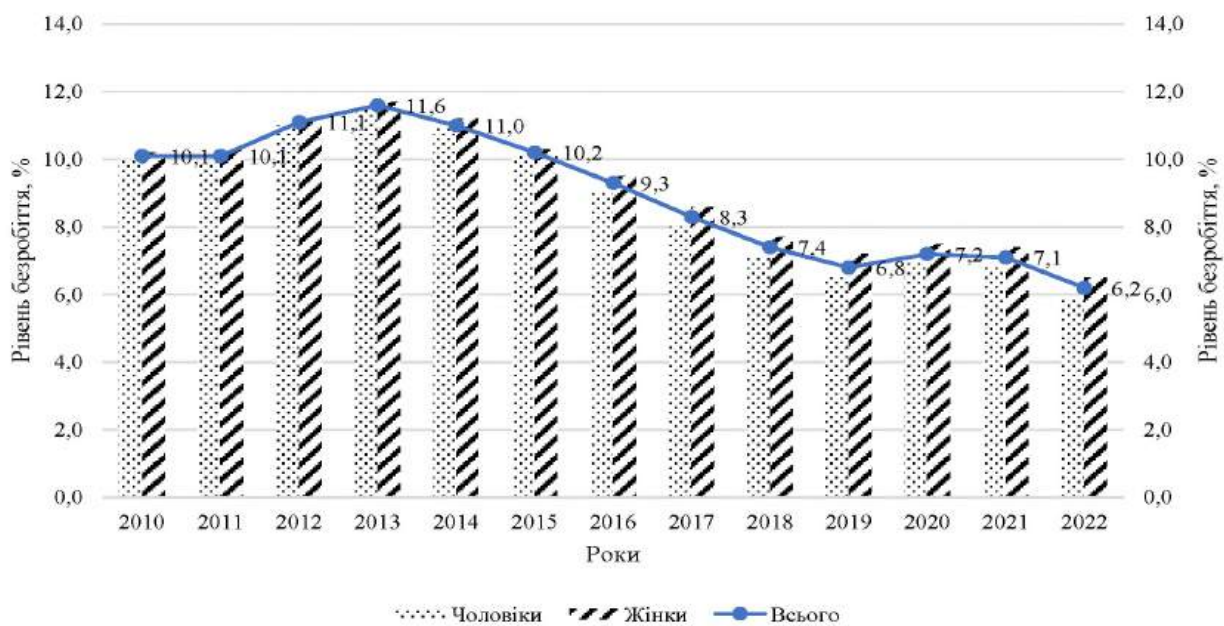

Рис. 1.9. Рівень безробіття чоловіків та жінок у віці 15-64 років в ЄС, 2010 – 2022 рр., %

Джерело: побудовано за даними [25]

ВВП ЄС, обрахований за номінальною вартістю, у 2024 р. становив 19,42 трлн дол. США [16]. Порівняння за цим показником дозволяють оцінити місце ЄС в світі. Частка ЄС становить 14,9 %. У 2022 р. Китай і США мали найбільші частки світового ВВП – 18,5 % та 14,8 % відповідно. Ще на 13 країн, що не входять до ЄС, припадає щонайменше 1,0 % світового ВВП (рис. 1.10).

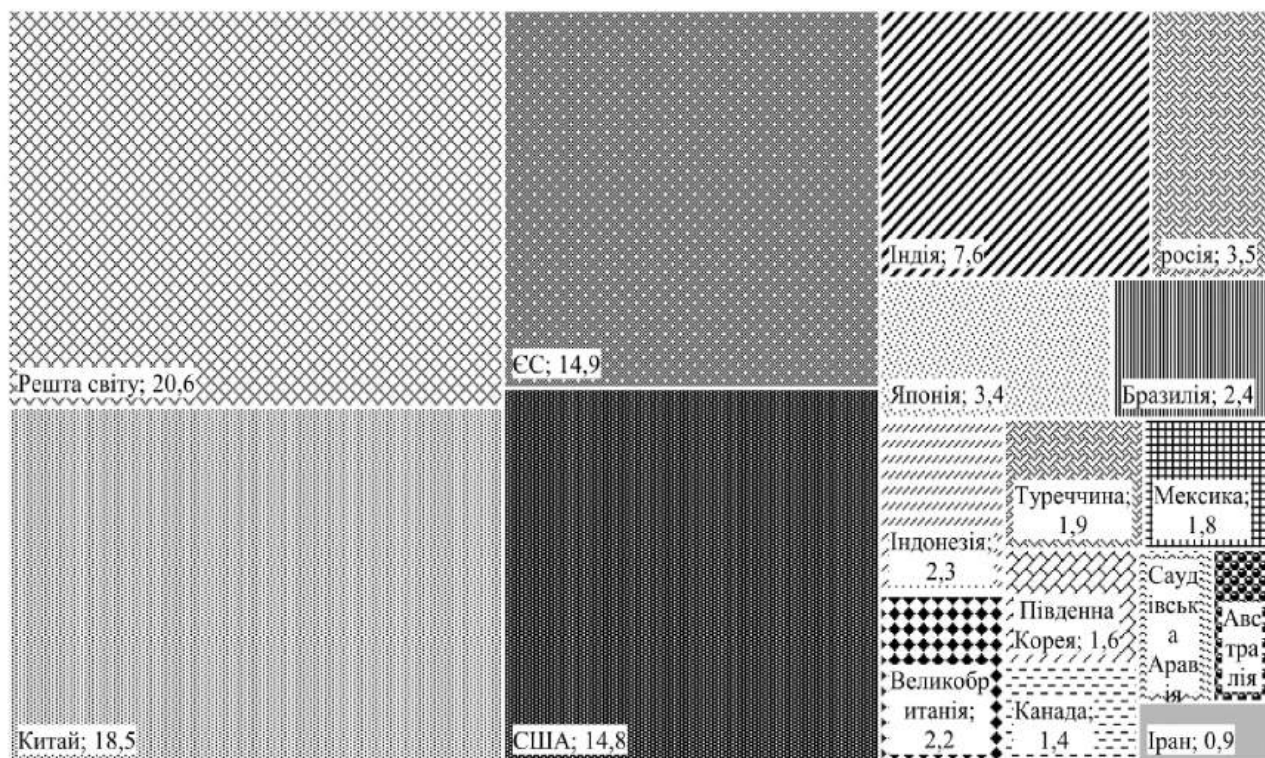

Рис. 1.10. Структура світового ВВП (за поточними міжнародними доларами), 2022 р., %

Джерело: побудовано автором за даними [27]

Світовий рівень інфляції (річна частка) у 2022 р. становив 8,0 %, що є найвищим показником з 2010 р. (3,3 %) і явно вищим за діапазон (2,7 – 3,5 %), який спостерігався у 2013 – 2020 рр. (рис. 1.11). Схожа ситуація спостерігалася також у ЄС, де зростання рівня інфляції до 9,2 % у 2022 р. також було найвищим з 2010 р. (2,1 %), а також першим зростанням понад 3,1 % з 2011 р. У подальшому (2023-2024 рр.) цей показник в ЄС поступово зменшувався, досягнувши у 2024 р. 2.4 % [16].

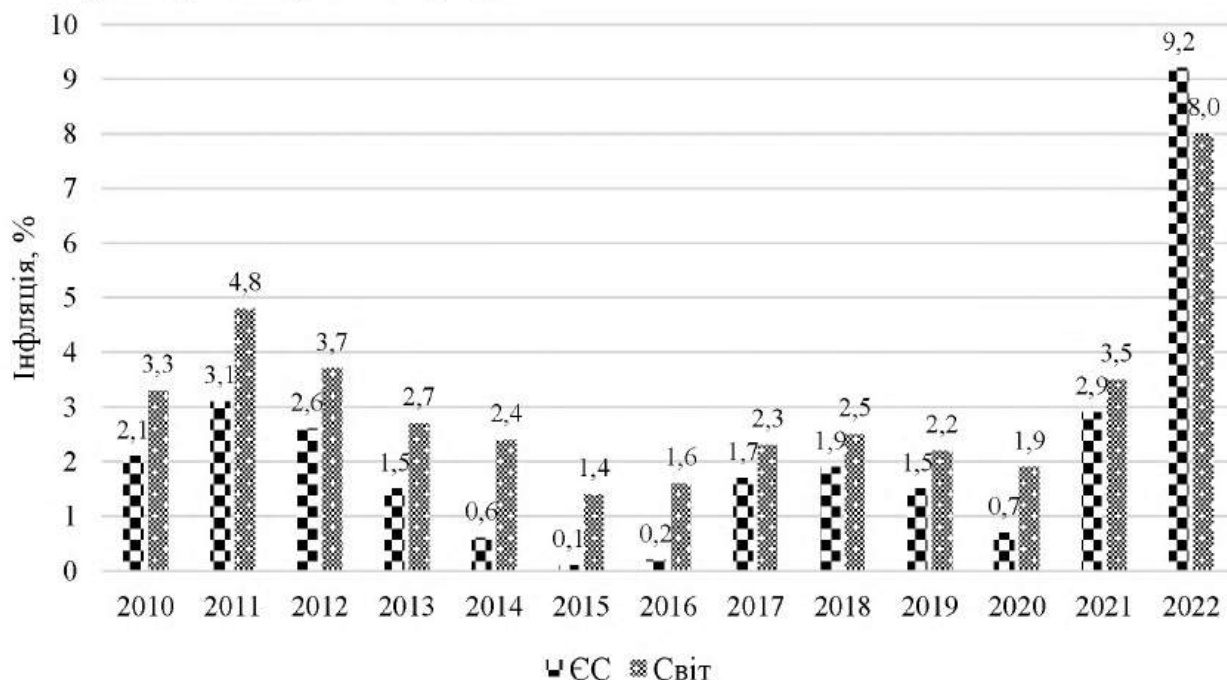

Рис. 1.11. Динаміка рівня інфляції в ЄС та світі, 2010 – 2022 рр.
Джерело: побудовано за даними [4]

Масштаби сектору державного управління в економіці можуть вимірюватися за його доходами або видатками. Рівень видатків сектору загальнодержавного управління по відношенню до ВВП становив 53,0 % в ЄС у 2020 р., тоді як доходи – 46,2 %. Різниця між доходами та видатками показує профіцит/дефіцит сектору загальнодержавного управління (державний баланс). Він надає інформацію про запозичення/кредитування органів державного управління за певного року, іншими словами, запозичення для фінансування дефіциту або кредитування, яке стало можливим завдяки дефіциту або кредитування, яке стало можливим завдяки профіциту. В ЄС у 2022 р. дефіцит становив 537,4 млрд євро (менше, ніж у 2020 р. – 693,1 млрд євро). Дефіцит державного бюджету ЄС по відношенню до ВВП зменшився з 3,5 % ВВП у 2023 р. до 3,2 % у 2024 р., тобто на 0,3 в.п. [28].

Безпосередньо розуміння бізнес-ландшафту в країнах ЄС забезпечує оцінка рівня збалансованості, ризиків, перспектив та можливостей економічного розвитку. Значущість мають визначальні тенденції економічного розвитку країн ЄС, будова і збалансованість структури економіки, а також прогнози оцінки перспектив розвитку країн ЄС в цілому та відповідність вимогам сталого розвитку зокрема.

ВВП є мірою розміру економіки. За 2010 – 2022 рр. ВВП ЄС збільшився на 11117,3 млрд дол. США або 76,6 % і становив у 2022 р. 25,6 трлн дол. США. Однак незважаючи на досить стрімке зростання, частка ЄС у світовому ВВП, визначена на основі міжнародних доларів США, знизилася з 16,2 % у 2010 р. до 15,0 % у 2014 р., відновилася до 15,4 % у 2017 р. і знову знизилася до 14,9 % до 2022 р. Німеччина (3,3 %), Франція (2,3 %), Італія (1,9 %), Іспанія (1,4 %) та Польща (1,0 %) увійшли до числа країн із часткою щонайменше 1,0 % світового ВВП. Шістнадцять найбільших економік світу – ЄС та 15 країн, що не входять до ЄС, – сукупно утворили 79,7 % світового ВВП [29] (рис. 1.12).

Рис. 1.12. Динаміка ВВП та частка ЄС у світовому ВВП, 2010 – 2022 рр., млрд дол. США (%)

Джерело: побудовано за даними [29]

Реальна зміна ВВП показує темп зміни в економічному виробництві після вилучення впливу зміни цін. Фактично, конфігурація динаміки ЄС за цим показником повторює майже повністю конфігурацію динаміки змін світового ВВП (рис. 1.13). У період з 2000 до 2008 рр. економіка ЄС зростала щороку, ВВП зростав на 0,6 – 3,9 % в реальному вираженні. З 2009 до 2013 рр. економіка суттєво постраждала від глобальної фінансово-економічної кризи, У 2009 р. ВВП впав на 4,3 %. Після цього економіка ЄС поступово відновлювалася, з річними темпами зростання в діапазоні 1,6 – 2,8 % у період з 2014 по 2019 рр. У 2020 р. світова господарська система зазнала значного впливу кризи, спричиненої COVID-19, коли ВВП зменшився на 5,6 %. Відновився ВВП у 2021 р., збільшившись на 6,0 %. Зростання продовжилося наступного року (2022 р.), коли ВВП зріс ще на 3,5 %. В остання два роки (2023 р. і 2024 р.) темпи зростання ВВП становили відповідно 0,5 % та 1,0 %.

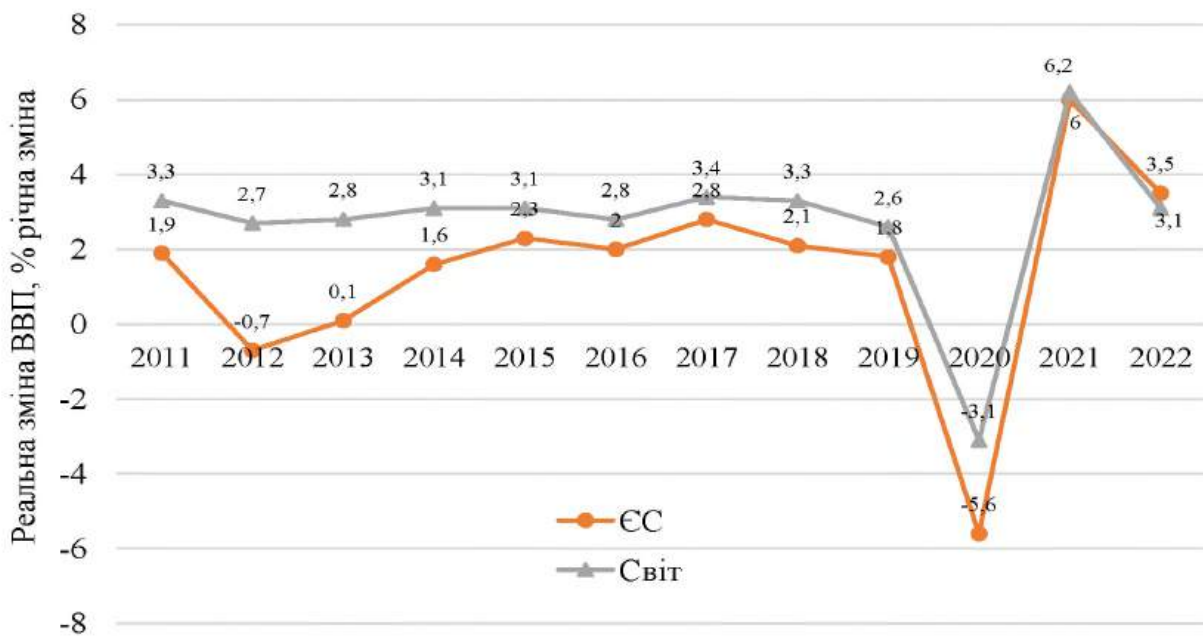

Рис. 1.13. Динаміка реальної зміни ВВП у ЄС, 2011 – 2022 рр., %
Джерело: побудовано за даними [30; 31].

ВВП на душу населення можна використовувати для порівняння економічної продуктивності різних за розміром економік. У 2022 р. ВВП ЄС на одного жителя ЄС становив 35,21 тис. євро. Оскільки вартість життя відрізняється в різних країнах, інформація була скоригована на основі паритету купівельної спроможності. Це дозволяє визначити відносний рівень життя окремих країн-членів ЄС порівняно з середнім по ЄС (встановленого на рівні 100). У 2022 р. найвище значення було зафіксовано в Люксембурзі, де ВВП на душу населення за ПКС у 2,6 рази перевищував середній показник ЄС. Натомість ВВП на душу населення в Болгарії, навпаки, був близьким до трьох п'ятих (58,7 %) від середнього показника по ЄС [3231]. Отже, розбіжність ВВП на душу населення між державами-членами ЄС досить виразна (табл. 1.8).

Зокрема, Люксембург має найвищий ВВП на душу населення серед усіх 36 країн, включених у це порівняння. Це значно вище за середній показник ЄС (більш ніж на два з половиною рази). Ситуація пояснюється великою кількістю іноземних резидентів, які діють в країні. Високий рівень ВВП на душу населення в Ірландії можна частково пояснити наявністю великих транснаціональних компаній, що володіють інтелектуальною власністю. Пов'язане з цими активами контрактне виробництво створює внесок у ВВП, тоді як значна частина доходу, отриманого від цього виробництва, повертається кінцевим власникам компаній за кордоном.

Ірландія за ВВП на душу населення посідає друге місце серед держав-членів ЄС (на 135 % вище середнього по ЄС). За нею йдуть Данія, Нідерланди, Австрія та Бельгія, кожна з яких має ВВП на душу населення більш ніж на 20 % вище середнього. Країни Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ) Норвегія, Швейцарія та Ісландія мають рівень ВВП на душу населення на 112%, 59 % і 26 % вище середнього по ЄС відповідно. Також державами-членами ЄС,

де ВВП на душу населення вище за середній по ЄС, є Швеція, Німеччина, Фінляндія та Мальта.

Таблиця 1.8

**Індекси обсягів валового внутрішнього продукту на душу населення,
2020 – 2022 рр., (EU = 100)**

Країни ЄС	Валовий внутрішній продукт		
	2020	2021	2022
Люксембург	260	266	256
Ірландія	207	221	235
Данія	133	135	136
Нідерланди	130	131	130
Австрія	125	122	124
Бельгія	118	120	120
Швеція	123	122	119
Німеччина	123	119	117
Фінляндія	114	112	110
Мальта	99	103	104
Франція	105	103	100
Італія	94	96	97
Кіпр	91	94	94
Чехія	93	92	90
Словенія	89	90	90
Литва	88	89	89
Іспанія	83	84	86
Естонія	85	86	85
Польща	76	77	79
Португалія	76	75	79
Угорщина	74	75	76
Румунія	73	73	76
Хорватія	65	70	73
Латвія	72	71	73
Словаччина	74	73	71
Греція	62	63	67
Болгарія	55	57	62
Норвегія	143	168	212
Швейцарія	155	157	159
Ісландія	118	119	126
Туреччина	61	61	67
Чорногорія	45	47	50
Сербія	43	44	44
Північна Македонія	38	41	42
Боснія і Герцеговина	33	34	35
Албанія	31	31	34

Джерело: побудовано за даними [32]

У порівнянні з середнім значенням ВВП на душу населення по ЄС зазначені далі країни мають нижчі показники: Італія, Кіпр, Чехія та Словенія майже на 10 %; Литва, Іспанія та Естонія – на 10 – 20 %; Польща, Португалія,

Угорщина, Румунія, Хорватія, Латвія та Словаччина майже на 30 %; Греція, країна-кандидат Туреччина та Болгарія – майже на 40 %; країна-кандидат Чорногорія – на 50 %; країни-кандидати Сербія, Північна Македонія, Боснія і Герцеговина та Албанія ще нижче.

Ціни в ЄС зросли з 0,7 % у 2020 році до 2,9 % у 2021 р. та 9,2 % у 2022 р. Двозначне зростання цін спостерігалось у 12 країнах-членах ЄС, причому річна інфляція була найвищою в Естонії – 19,4 % (рис. 1.14). У період 2015 – 2020 рр. річний рівень інфляції коливався в межах 0,1 – 1,9 %. Однак різке зростання загальних цін у 2021 та 2022 рр. було нерівномірним, з помітними відмінностями між різними компонентами, що формують індекс номенклатури товарів; деякі з цих відмінностей можуть бути пов'язані з впливом російської військової агресії проти України.

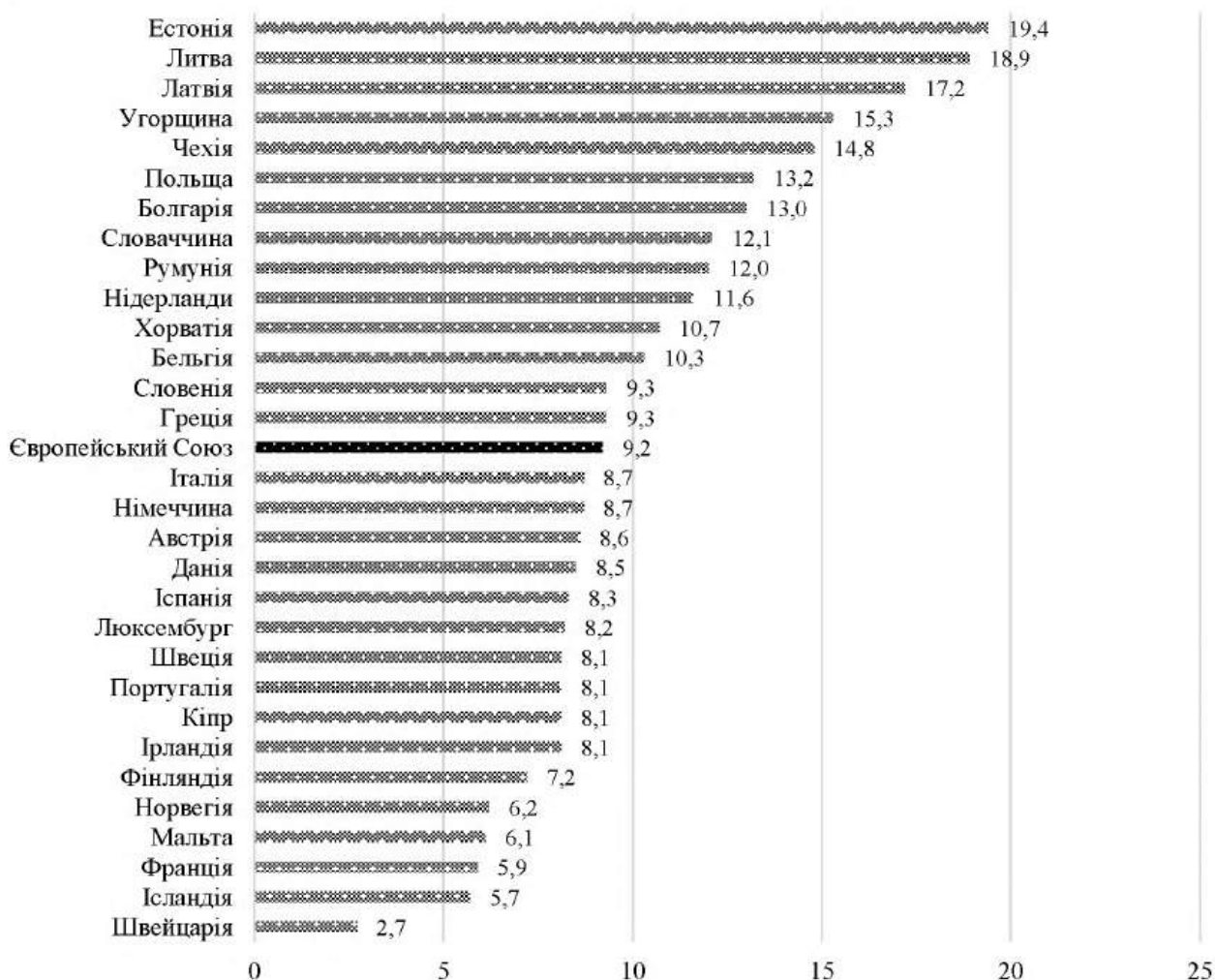

Рис. 1.14. Рівень інфляції (гармонізований індекс споживчих цін), річна зміна, 2022 р., %

Джерело: побудовано за даними [33, 31]

У 2022 р. найбільше в ЄС зросли ціни на житло, воду та енергію (+18,0 %), транспорт (+12,1 %), продукти харчування та безалкогольні напої (+11,9 %). З іншого боку, зростання цін на освіту, охорону здоров'я, одяг і взуття було незначним (у межах 2,0 – 3,0 %), а ціни на послуги зв'язку дещо знизилися (на 0,1 %) (рис. 1.15).

Індекси рівня цін вимірюють різницю в цінах між країнами. Вони виражаються у відсотках від середнього рівня цін по ЄС, який, таким чином, дорівнює 100. У 2021 р. загальний індекс рівня цін був найвищим серед країн-членів ЄС у Люксембурзі, Ірландії та Данії, причому всі ці країни мали значення, що перевищували середній показник по ЄС більш ніж на 40 %. У Румунії та Болгарії рівень цін був приблизно вдвічі нижчим за середній по ЄС. Рівень цін на продукти харчування та безалкогольні напої був відносно низьким, з найвищими цінами в Люксембурзі (на 25 % вище середнього по ЄС) і найнижчими в Румунії (на 30 % нижче). Аналогічна картина спостерігається стосовно цін на транспортні послуги: найвищі вони в Данії та Швеції (на 28 % вище середнього по ЄС), а найнижчі – в Болгарії та Румунії (на 31 % нижче). Ціни на житло, воду та енергію демонстрували більшу варіативність: від 94 % вище середнього показника по ЄС в Ірландії до 64 % нижче в Болгарії [34].

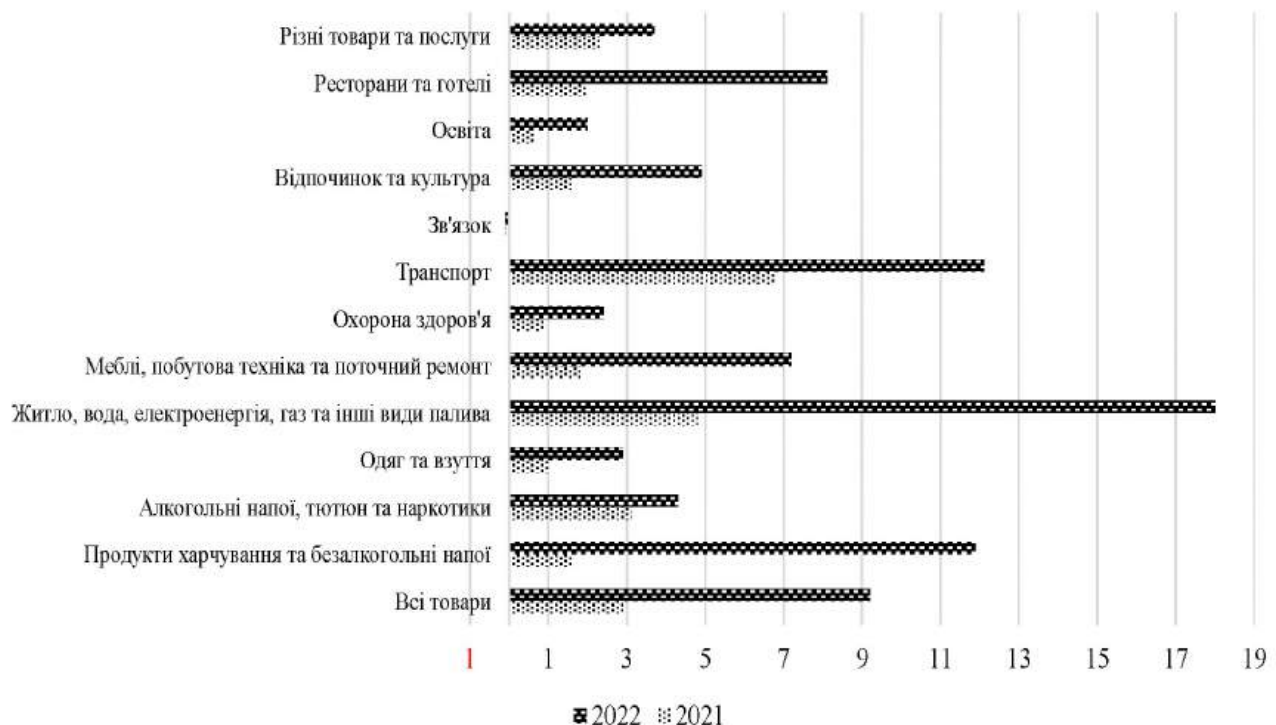

Рис. 1.15. Споживчі зміни у ЄС, річний темп зміни, 2021 – 2022 рр., %
Джерело: побудовано за даними [34]

Дослідження і розробки (research and development, R&D) та інновації відіграють центральну роль у забезпеченні науково-технічних рішень, необхідних для вирішення глобальних суспільних проблем. Валові внутрішні витрати ЄС на R&D у 2022 р. становили 354,7 млрд євро, що на 7,1 % більше порівняно з попереднім роком. R&D у відсотках до ВВП відображає інтенсивність досліджень. Вона вперше перевищила 2,00 % у 2011 р. і продовжувала зростати помірними темпами до 2020 р. (2,30 %). З огляду на те, що економічна активність відновлювалася після кризи COVID-19 швидшими темпами, ніж зростання витрат на R&D, інтенсивність досліджень в ЄС знизилася до 2,24 % у 2022 році (рис. 1.16) [34].

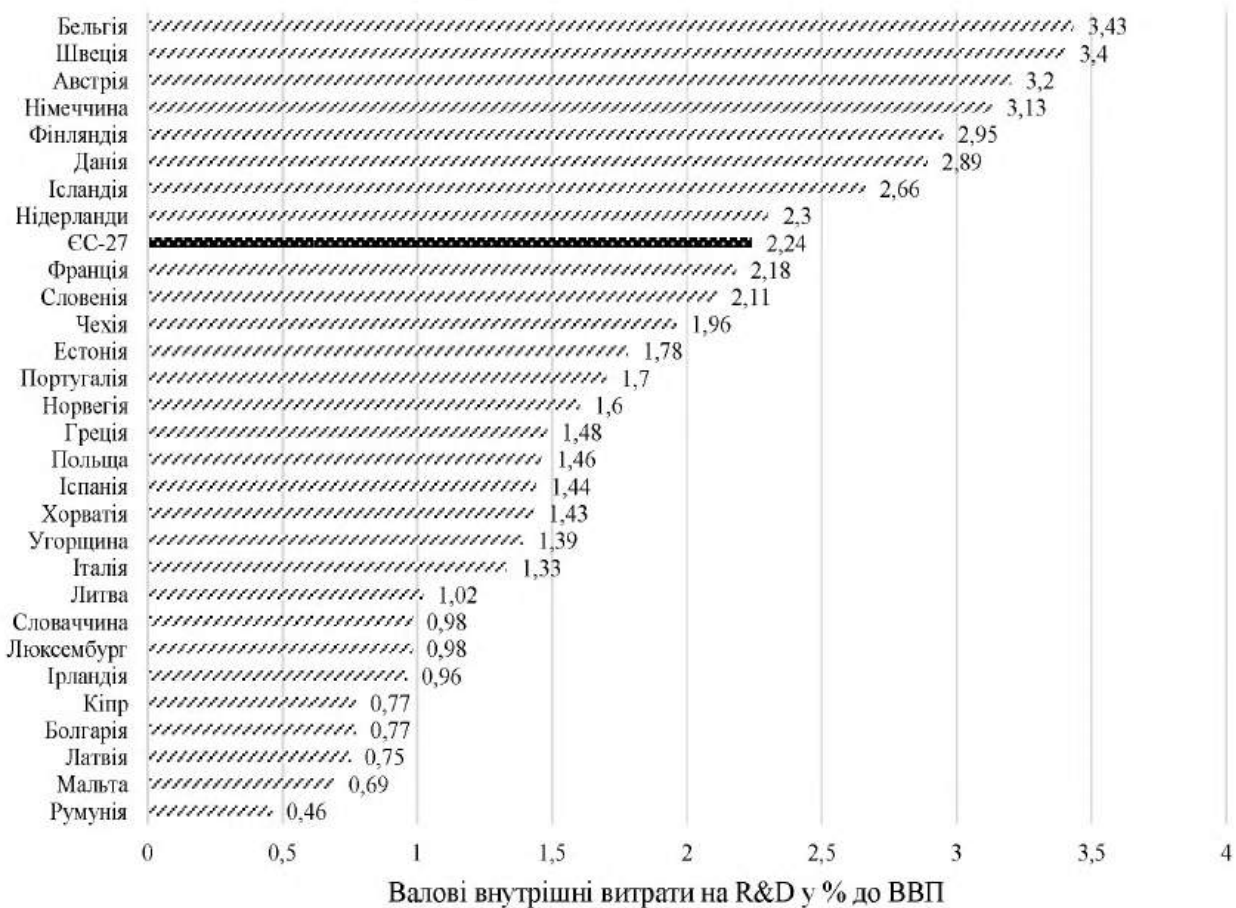

Рис. 1.16. Інтенсивність R&D у країнах ЄС, 2022 р., %
 Джерело: побудовано автором за даними [35, 31]

У рейтингу інтенсивності НДДКР серед країн ЄС у 2022 році найвищі позиції належать Бельгії (3,43 %), Швеції (3,4 %), Австрії (3,2 %), Німеччині (3,13 %), Фінляндії (2,95 %), Данії (2,89 %) та Іспанії (2,66 %). На найнижчих позиціях зі значенням відношення НДДКР до ВВП менше 1 % перебували Словаччина, Люксембург, Ірландія, Кіпр, Болгарія, Латвія, Мальта та Румунія.

Отже, країни ЄС досить суттєво різняться за розмірами ВВП, показником ВВП на душу населення, рівнем інфляції та інтенсивністю здійснення досліджень і розробку.

Одним із ключових показників, що дозволяє оцінити склад економіки (сільське господарство, промисловість та послуги), є структура доданої вартості за секторами. Протягом 2000 – 2022 рр. валова додана вартість за всіма видами діяльності ЄС зросла у 2 рази. Зростання доданої вартості відбулося за рахунок таких видів діяльності як оптова та роздрібна торгівля (у 2 рази більше), операції з нерухомим майном (у 2,4 рази), професійна, наукова та технічна діяльність (у 2,3 рази), державне управління й оборона, освіта, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (у 2,1 рази більше), тоді як інші сектори продемонстрували зменшення, серед якого особливо значущим було зменшення доданої вартості сільського господарства у 2022 р. порівняно з 2000 р. на 45,3 %.

У період з 2000 по 2022 рр. в ЄС частка загальної доданої вартості, яка була створена в секторі послуг, зросла з 69,2 % до 71,9 %, головним чином завдяки

збільшенню випуску професійної, наукової, технічної, адміністративної наукової, технічної, адміністративної та допоміжної діяльності. На противагу цьому, відносна частка деяких інших секторів економіки ЄС скоротилася: частка промисловості знизилася з 22,6 % до 20,5 %, тоді як частка сільського, лісового та рибного господарства знизилася з 2,5 % до 1,9 %, а частка будівництва – з 5,7 % до 5,5 % (табл. 1.9).

Таблиця 1.9

Галузева структура доданої вартості ЄС, % до загальної доданої вартості, 2000, 2010, 2020 – 2022 рр.

Показники	Роки					Абсолютне відхилення (+, -) 2022 р. від		
	2000	2010	2020	2021	2022	2000	2010	2021
Сільське, лісове та рибне господарство	2,5	1,8	1,8	1,8	1,9	-0,6	0,1	0,1
Промисловість	22,6	19,8	19,7	20,2	20,5	-2,0	0,7	0,4
Будівництво	5,7	5,8	5,5	5,4	5,5	-0,2	-0,3	0,1
Оптова та роздрібна торгівля, транспорт, розміщення та організація харчування	19,4	19,0	17,8	18,4	19,5	0,2	0,6	1,1
Інформація та телекомунікації	4,5	4,6	5,4	5,5	5,4	0,8	0,8	-0,1
Фінансова та страхова діяльність	4,8	5,2	4,6	4,6	4,4	-0,4	-0,9	-0,2
Операції з нерухомим майном	9,7	10,9	11,2	10,7	10,3	0,6	-0,6	-0,4
Професійна, наукова та технічна діяльність; діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	9,7	10,2	11,3	11,3	11,1	1,4	1,0	-0,1
Державне управління й оборона, освіта, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	17,7	19,2	19,7	19,2	18,4	0,6	-0,8	-0,8
Мистецтво, розваги та відпочинок; інша діяльність у сфері надання послуг	3,4	3,5	3,0	2,9	2,9	-0,5	-0,5	0,0

Джерело: побудовано за даними [36, 31]

Сектор послуг є істотно значущим для економіки ЄС. Протягом 2010 – 2022 рр. додана вартість послуг збільшилася на 54,3 %, порівняно з 2010 р. – на 44,2 %, а по відношенню до 2021 р. – на 8,4 % (до 11025,2 млрд євро) (рис. 1.17). У структурі послуг у 2022 р. найбільша частка припадає на 4 сектори послуг: оптова та роздрібна торгівля, транспорт, розміщення та організація харчування – 26,6 %, державне управління й оборона, освіта, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги – 25,2 %, професійна, наукова та технічна діяльність; діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування – 15,5 %, операції з нерухомим майном – 14,5 %.

Найвища частка послуг серед країн ЄС належить таким країнам як Люксембург (88,3 %), Мальта (85,7 %), Кіпр (84,5 %), Франція (79,1 %), Бельгія (76,9 %), Нідерланди (76,6 %), Греція (76,6 %), Португалія (76,4 %), Данія (76,4 %), Іспанія (74,6 %), Швейцарія (73,9 %), Хорватія (72,6 %).

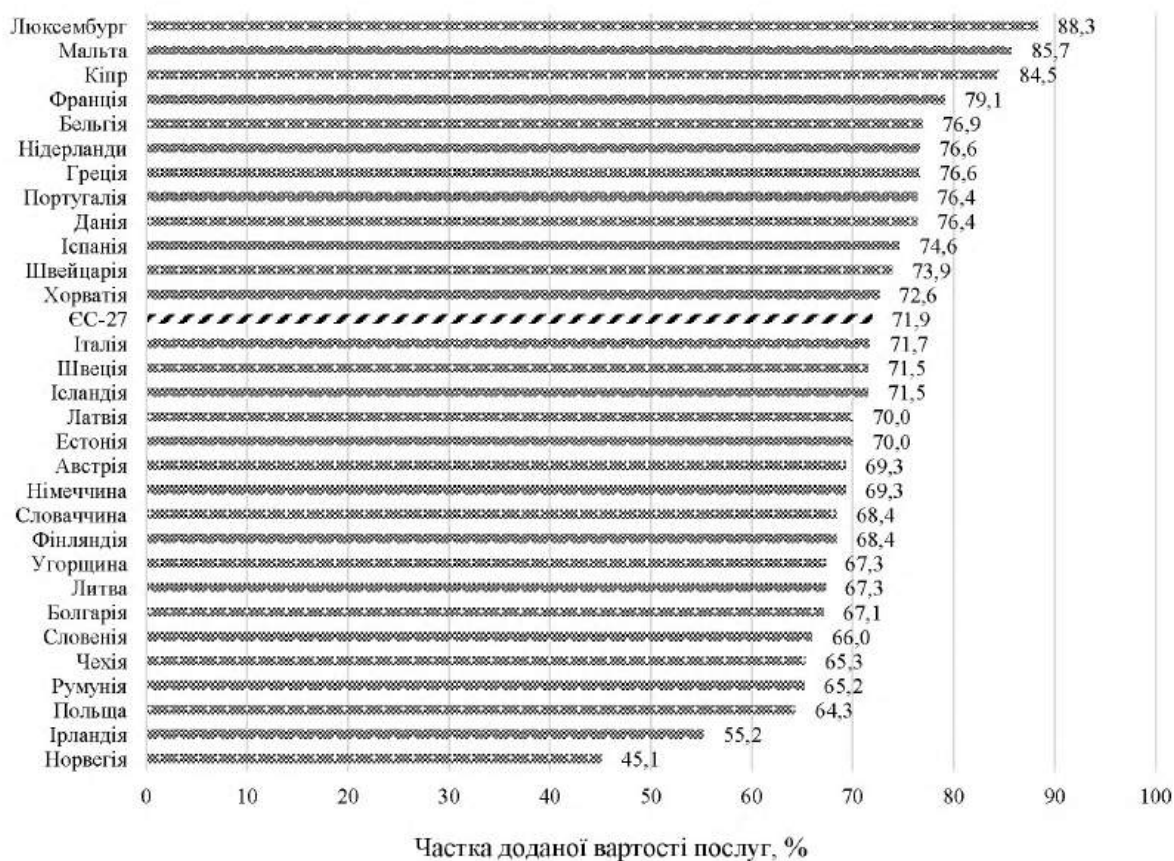

Рис. 1.17. Частка доданої вартості послуг у країнах ЄС, 2022 р., %

Джерело: побудовано за даними [37]

Значущість сфери послуг в економіці ЄС є майже однаковою з точки зору її оцінювання як за показником доданої вартості, так і за показником забезпечення зайнятості. У 2022 р. сфера послуг надавала роботу 73,5 % зайнятих в ЄС, порівняно з 64,5 % у 2000 р. Участь усіх інших секторів у створенні робочих місць зменшилася. В період між 2000 і 2022 рр. частка робочої сили ЄС, яка була зайнята в промисловості, знизилася з 19,9 % до 15,6 %, частка робочої сили, зайнятої в сільському, лісовому та рибальства скоротилася вдвічі – з 8,6 % до 4,3 %, а частка зайнятих у будівництві – з 6,9 % до 6,7 %.

Кількість зайнятих в ЄС у 2022 р. зросла в трьох з чотирьох широких груп видів діяльності. Найбільше зростання було зафіксовано в сфері послуг та будівництві. Секторальна структура зайнятості в розрізі країн ЄС вимагає поглибленого аналізу (табл. 1.10).

Серед країн-членів ЄС найбільшу частку зайнятих в сфері послуг мають Нідерланди (83,8 %); найнижчу – Румунія (49,5 %). Зайнятись за іншими секторами економіки представлена так: в промисловості найбільшу частку зайнятих має Чехія (28,0 %), найменшу – Люксембург (7,7 %); в сільському, лісовому та рибному господарстві відповідні екстремуми належать Румунії (20,5 %) і Ліхтенштейну (0,6 %); в будівництві – Ліхтенштейну (10,4 %) і Греції (4,1 %).

У наш час відбувається стрімке зростання вартості світової торгівлі послугами. Ця тенденція властива також ЄС. У 2022 р. експорт послуг з ЄС до

країн, що не належать до ЄС, оцінювався в 1300 млрд євро тоді як імпорт до ЄС – 1126 млрд євро. Протягом періоду 2010 – 2022 рр. фіксувалось позитивне сальдо в торгівлі послугами [38].

Таблиця 1.10

Секторальна структура зайнятості в країнах ЄС (частка від загальної зайнятості) 2022 р., %

Країни ЄС	Сільське, лісове та рибне господарство	Промисловість	Будівництво	Послуги
ЄС-27	4,3	15,6	6,7	73,4
Бельгія	1,2	11,2	6,0	81,6
Болгарія	15,2	19,5	5,5	59,8
Чехія	2,9	27,9	7,7	61,5
Данія	2,2	10,5	6,7	80,6
Німеччина	1,2	17,8	5,8	75,2
Естонія	2,6	20,1	7,8	69,5
Ірландія	4,0	12,7	6,5	76,8
Греція	10,5	9,3	4,1	76,1
Іспанія	3,6	11,1	6,6	78,7
Франція	2,5	10,1	6,5	80,9
Хорватія	6,7	20,4	8,7	64,2
Італія	3,5	16,7	6,9	72,9
Кіпр	3,3	9,3	8,9	78,5
Латвія	7,1	16,5	7,3	69,1
Литва	5,4	17,8	8,2	68,6
Люксембург	0,7	7,7	10,4	81,2
Угорщина	3,4	20,3	8,7	67,6
Мальта	1,0	9,5	6,3	83,2
Нідерланди	2,0	8,8	5,6	83,6
Австрія	3,2	15,6	7,0	74,2
Польща	8,5	22,5	7,5	61,5
Португалія	7,1	16,4	6,9	69,6
Румунія	20,5	20,6	8,9	50
Словенія	6,4	22,8	7,8	63
Словаччина	2,9	23,3	7,7	66,1
Фінляндія	3,1	13,8	8,0	75,1
Швеція	1,9	12,2	7,5	78,4
Ісландія	3,3	11,7	7,7	77,3
Ліхтенштейн	0,6	28,9	6,1	64,4
Норвегія	2,3	10,9	8,8	78
Швейцарія	2,3	13,5	6,8	77,4

Джерело: побудовано за даними [39]

У 2021 р. провідними торговельними партнерами ЄС у сфері послуг були США (22,3 % від експорту послуг з ЄС) та Велика Британія (19,3 %). З іншого боку, ці ж країни також були найбільшими імпортерами. Понад половини послуг, що надходять до ЄС з країн, які не є його членами, походить зі США (34,5 %) та Великої Британії (18,5 %). У 2022 р. найвищі показники частки

експорту послуг серед країн-членів ЄС були властиві Німеччині (16,1 %), Ірландії (13,3 %) і Франції (12,7 %) (рис. 1.18).

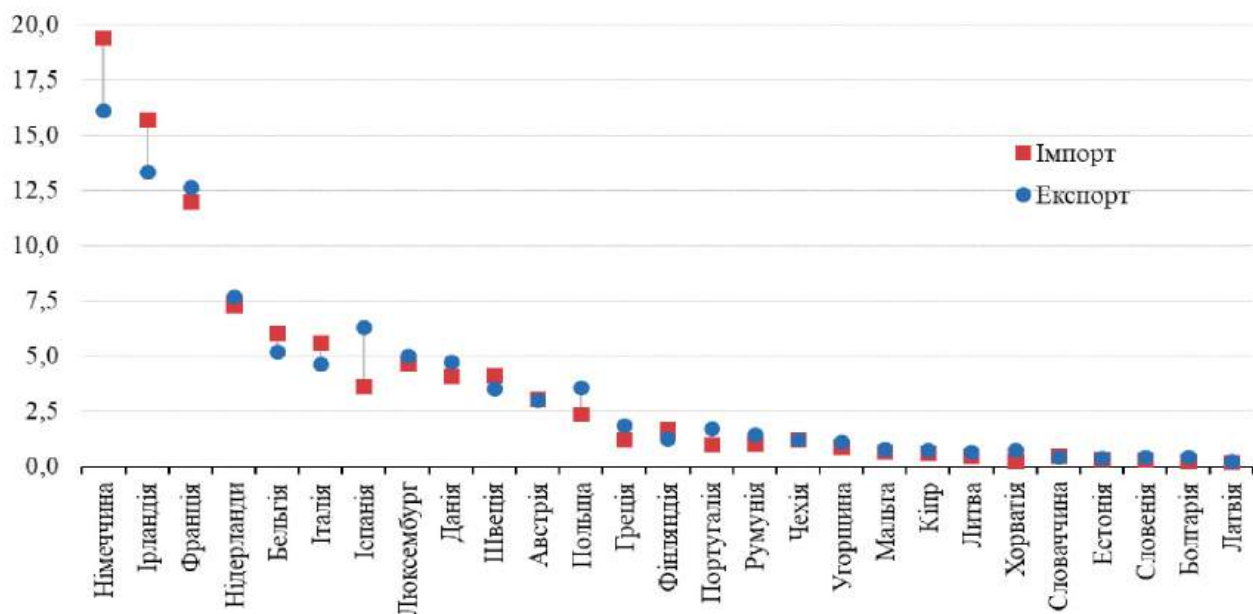

Рис. 1.18. Торговля послугами ЄС, 2022 р. (% від загального обсягу для всіх держав-членів ЄС)

Джерело: побудовано за даними [38]

Структуру торгівлі послугами можна проаналізувати більш детально, розрізняючи торговельні потоки, які призначені для країн, що не є членами (торгівля за межами ЄС), з одного боку, та торгові потоки з іншими державами-членами ЄС (торгівля всередині ЄС), з іншого боку (рис. 1.19). Існують значні відмінності між державами-членами щодо відносної важливості торгівлі всередині та поза ЄС. В абсолютному вираженні Німеччина та Ірландія мають найвищі показники експорту послуг за межі ЄС (237 млрд євро та 230 млрд євро відповідно у 2022 р.). Це дорівнює 18,2 % та 17,7 % експорту ЄС до країн, що не є його членами. Найвищі показники частки експорту послуг до інших держав-членів ЄС мали Німеччина (13,8 % від загального обсягу для 27 країн-членів, 2022 р.) і Франція (11,6 %). Хоча Ірландія (8,8 %) і Люксембург (6,3 %) мали особливо високі частки порівняно з розміром їх економіки.

В цілому аналіз торговельних потоків всередині та поза ЄС показав, що у 21-й країні ЄС переважала торгівля послугами з іншими державами-членами ЄС (а не з країнами, що не є членами). У 2022 р. найбільшу частку торгівлі послугами з іншими державами-членами зафіксувала Австрія (75,5 %); понад 70,0 % усієї торгівлі послугами Словенії, Хорватії, Словаччини, Литви та Румунії також припадало на інші країни-члени. Навпаки, більшість торгівлі послугами, яка здійснювалася у Франції, Німеччині, Данії, Греції та на Кіпрі, була з партнерами за межами ЄС, тоді як більше трьох чвертей (76,3 %) усієї торгівлі послугами в Ірландії було з партнерами, що не входять до ЄС.

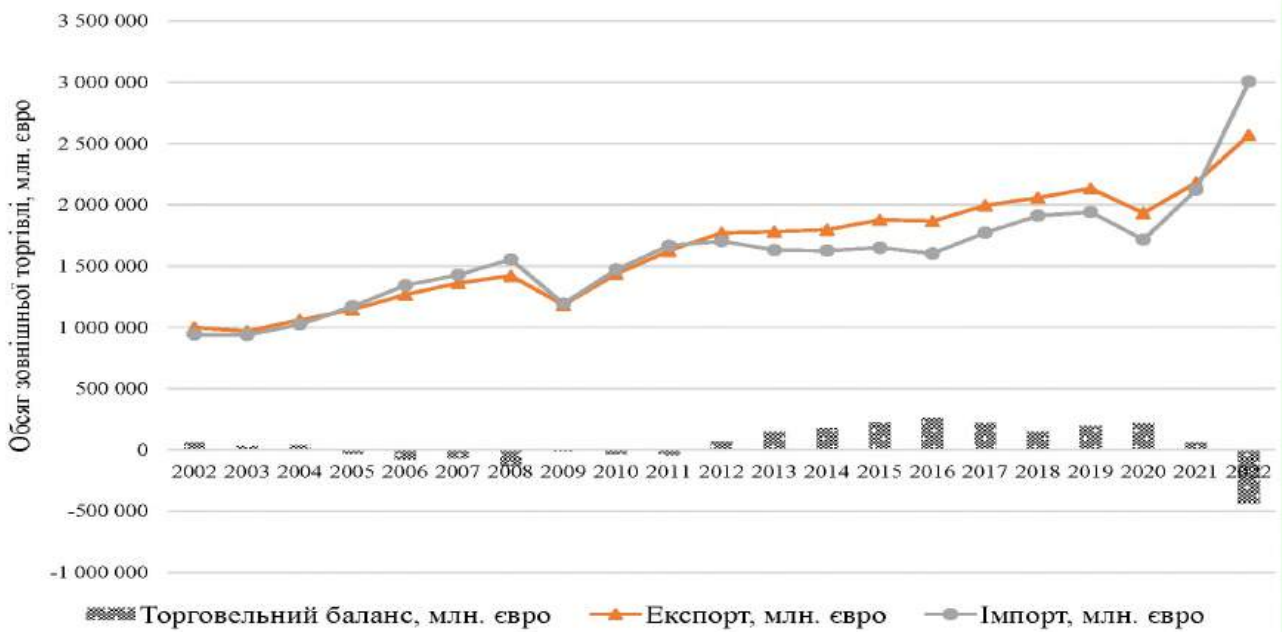

Рис. 1.19. Міжнародна торгівля товарами з країнами, що не є членами ЄС, 2002 – 2022 рр., млн євро

Джерело: побудовано за даними [40]

Незважаючи на зміни, що відбуваються нині на користь зростання сектору послуг, промисловість лишається однією з ключових складових економіки ЄС. Додана вартість промисловості (крім будівництва) у 2022 р. порівняно з 2010 р. зростає вдвічі і дорівнює 3148,4 млрд євро або 20,5 % у структурі доданої вартості економіки. Досить висока частка промисловості наявна у Норвегії (48,4 %), Ірландії (41,4 %), Чехії (27,0 %), Польщі (26,4 %), Словенії (25,1 %), Болгарії (24,9 %), Німеччина (24,0 %), Румунії (22,8 %), Угорщині (22,5 %) та Словаччині (22,1 %). Менше 10 % частка промисловості у Люксембурзі, Кіпрі, Мальті, Франції.

З точки зору доданої вартості Німеччина була найбільшою державою-членом ЄС у 20 із 24 виробничих підсекторів (2021 р.). Італія була найбільшою в підсекторах текстилю, одягу, шкіри та супутніх виробів; Франція – найбільшою з виробництва транспортного обладнання. Словаччині властивий високий рівень спеціалізації у виробництві автомобілів, причепів і напівпричепів (11,0 % від доданої вартості бізнесу); Латвії – у виробництві деревини та виробів з дерева; Словенії – у виробництві готових металевих виробів, Бельгії – у виробництві основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів; Греції – у виготовленні харчових продуктів (табл. 1.11).

Мікро-, малі та середні підприємства (МСП) – іншими словами, підприємства з кількістю зайнятих менше 250 осіб – часто називають основою економіки ЄС, що забезпечує робочі місця та можливості для зростання. У 2020 р. переважна більшість (93,5 %) підприємств у нефінансовому секторі економіки ЄС мали менше 10 працівників і тому були класифіковані як мікропідприємства. На протигагу цьому, лише 0,2 % усіх підприємств в ЄС у 2020 р. мали 250 або і більше осіб і були класифіковані як великі підприємства. Економічна вага великих підприємств в ЄС була значно більшою з точки зору

зайнятості та доданої вартості, оскільки вони забезпечували роботою понад третини (35,7 %) робочої сили в нефінансовому секторі економіки ЄС і створювали майже половину (47,5 %) доданої вартості [41].

Таблиця 1.11

Найбільші та найбільш спеціалізовані країни-члени ЄС у сфері виробництва, ЄС, 2021 р.

Галузі промисловості	Найвища додана вартість	% від доданої вартості ЄС	Найбільш спеціалізовані	% доданої вартості в економіці бізнесу
Виробництво	Німеччина	33,2	Ірландія	81,2
Виробництво харчових продуктів	Німеччина	2,0	Греція	6,6
Виробництво напоїв	Німеччина	0,4	Австрія	1,5
Виробництво тютюнових виробів	Німеччина	0,3	Греція	0,9
Виробництво текстилю	Італія	0,3	Португалія	1,6
Виробництво верхнього одягу	Італія	0,4	Болгарія	1,8
Виробництво шкіри та виробів зі шкіри	Італія	0,4	Італія	1,1
Виробництво деревини та виробів з деревини та корка, крім меблів	Німеччина	0,5	Латвія	10,9
Виробництво паперу та паперових виробів	Німеччина	0,5	Фінляндія	2,8
Друк і розмноження записаних носіїв	Німеччина	0,3	Мальта	1,9
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	Німеччина	1,6	Угорщина	3,6
Виробництво хімічних речовин та хімічної продукції	Німеччина	2,4	Литва	7,3
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	Німеччина	1,2	Бельгія	6,7
Виробництво гумових і пластмасових виробів	Німеччина	1,6	Словенія	4,1
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	Німеччина	0,9	Польща	2,9
Виробництво основних металів	Німеччина	1,1	Словаччина	6,5
Виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	Німеччина	3,0	Словенія	7,7
Виробництво комп'ютерної, електронної та оптичної продукції	Німеччина	1,9	Угорщина	4,0
Виробництво еклектичного обладнання	Німеччина	2,2	Словенія	5,7
Виробництво машин і устаткування, не віднесеного до інших угруповань	Німеччина	5,2	Німеччина	7,0
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів	Німеччина	4,9	Словаччина	11,0
Виробництво іншого транспортного устаткування	Франція	0,9	Франція	2,2
Виробництво меблів	Німеччина	0,4	Литва	4,3
Інше виробництво	Німеччина	1,0	Данія	3,1
Ремонт і монтаж машин і обладнання	Німеччина	0,7	Словенія	2,0

Джерело: побудовано за даними [42]

Разом у 2020 р. малі та середні підприємства працевлаштували 82,0 млн осіб та створили 3410 млрд євро доданої вартості. Економічний внесок зроблений МСП, був особливо помітним на Кіпрі (за винятком постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря), Мальті та Естонії, де такі

підприємства забезпечили понад 75,0 % доданої вартості в нефінансовому бізнесі економіки [43]. На великі підприємства (з 250 і більше працівників) припадає майже дві третини (65,7 %) доданої вартості в нефінансовому секторі економіки Ірландії та більше половини доданої вартості у Франції, Німеччині та Швеції [43].

1.3. Сучасний ландшафт світової торгівлі

Економічний успіх будь-якої країни неможливий без активної участі в міжнародній торгівлі. Жодна держава не змогла досягти стійкого розвитку, ізолювавши себе від світової економічної системи. Саме міжнародна торгівля виступає ключовим механізмом, який зв'язує країни в єдине ціле та забезпечує функціонування світової економіки. За допомогою зовнішньої торгівлі національна економіка взаємодіє з господарствами інших країн. У той же час, торгівля є основним каналом, через який світовий ринок, за допомогою міжнародних цін та вартості, впливає на національне виробництво. Світовий ринок визначає конкурентні параметри виробництва, рівень витрат і стандарти якості.

Міжнародна торгівля, як одна з фундаментальних форм міжнародних економічних відносин, нерозривно пов'язана з процесами, що відбуваються у світовій економіці. У наш час міжнародна торгівля характеризується безпрецедентними масштабами та динамічним охопленням нових регіонів світу.

Загальний обрис конфігурації світової торгівлі свідчить, що більшість країн світу (75%) ведуть активну торгівлю з трьома країнами – з ЄС, Китаєм та США. Протягом останніх двох десятиліть Європейський Союз лідирував у світі як за обсягом експорту, так і за імпортом товарів. Проте, світова торгова система зазнає змін. З моменту вступу Китаю до Світової торгової організації (2001 р.), ця країна стрімко перетворилась на другого за величиною експортера та імпортера, випередивши США та ставши ключовою ланкою у ланцюзі поставок на глобальному рівні.

Європейський Союз упродовж останніх років зберігає значний вплив на світову торгівлю та демонструє тверду політичну позицію щодо лібералізації торгових відносин. За винятком торгівлі всередині ЄС, Європа (включаючи ЄС, Великобританію, Швейцарію, Норвегію та Туреччину) залишається ключовим ринком збуту для 59 країн світу та основним джерелом імпорту для 68 країн. Проте, спостерігається погіршення дипломатичних відносин між ЄС та Китаєм, а економічні санкції, запроваджені після вторгнення росії в Україну, негативно вплинули на торгівлю в регіоні. Очікується, що в найближчий час ЄС зосередиться на посиленні власної виробничої самодостатності в сфері стратегічно важливих товарів, таких як зброя, комплектуючі, а також напівфабрикати тощо.

Китай протягом останніх 20 років здобув статус ключового торгового партнера для багатьох країн світу, ставши головним експортним ринком для 35 держав та головним джерелом імпорту для 44. Однак стрімкий економічний злет

Китаю та його активна інтеграція в міжнародну торгівлю та ланцюги поставок не оминули стороною політичних суперечок та занепокоєння з боку західних країн-партнерів. Особливо вони загострились у 2022-2025 рр. на тлі коливань політичної кон'юнктури і змінюваної позиції щодо війни в Україні з боку США. Незважаючи на цю напруженість, очікується, що торговельний вплив Китаю й надалі зростатиме. За прогнозами, до 2026 року частка Китаю у світовому експорті товарів сягне 17,5%, що значно вище показника 2022 року (14,5%) [44].

Стрімке зростання Китаю на світовій арені відбулося на тлі послаблення позицій Японії, яка на той час посідала третє місце за величиною економіки у світі. Ще у 2000 році Японія виступала головним експортним партнером для 9 країн та основним джерелом імпорту для 8. Проте, наразі вона не лідирує в жодній з цих категорій, поступившись першістю Китаю в усіх сферах торгівлі товарами.

США, подібно до Китаю та ЄС також володіють значною торговою потужністю, ґрунтуючись на статусі найбільшого світового імпортера. У 2022 році на частку США припадало 13 % світового імпорту товарів. Країна є головним джерелом імпорту для 28 держав та найбільшим пунктом експорту для 30. Однак, наразі США вживають заходів, спрямованих на відновлення виробництва всередині країни. Очікується, що США протягом найближчих років не лише збережуть існуючі тарифи на китайський імпорт, але й загалом продовжуватимуть дотримуватися протекціоністської позиції щодо торговельних угод.

У межах дослідження гео економічного ландшафту окрім виявлення ключових гравців (ЄС, Китаю та США) важливим є поглиблений аналіз, який спрямований на з'ясування ролі національних економік у світовій системі поділу праці. Важливим індикатором цього є рівень зовнішньоторговельної активності, що відображає ступінь залученості держави у глобальні виробничо-фінансові потоки.

Високий рівень експорту у структурі ВВП свідчить про залежність економіки від зовнішніх ринків збуту, що є властивим для малих відкритих держав чи країн із спеціалізацією на ресурсах або високотехнологічних галузях. Натомість відносно низькі показники експорту відображають переважно орієнтацію на внутрішній ринок, притаманну великим економікам зі значним внутрішнім попитом (табл. 1.12).

Наведені дані підтверджують, що високі показники експорту властиві для малих країн та країн, що є фінансово-торговельними центрами. Наприклад, Швейцарія, яка спеціалізується на фармацевтиці та фінансових послугах, мала один із найвищих показників у 2024 р. – 72,2 %. Ця закономірність підтверджується прикладами Люксембургу, Гонконгу та Сінгапуру. Показники експорту цих країн перевищують 100 % ВВП. Це пояснюється їхньою роллю у транснаціональних фінансових та логістичних операціях.

Виокремлюючи аспект дослідження міжнародної торгівлі Європейського Союзу, необхідно навести декілька прикладів. Зокрема, високі показники експорту до ВВП, відзначаються в Нідерландах (84,1 % у 2024 р.), що відображає високий рівень інтеграції цієї країни у внутрішній ринок ЄС. Інтеграція сприяє

розвитку виробничих ланцюгів та міжнародної торгівлі, що, в свою чергу, стимулює значну залежність від зовнішнього попиту. Польща демонструє помірний, але зростаючий показник (з 27,1 % у 2000 р. до 52,3 % у 2024 р.), що свідчить про збалансовану економіку, де внутрішній ринок поєднується з посиленням експортної орієнтації, обумовленої інтеграцією в європейські виробничі мережі.

Таблиця 1.12

Експорт товарів та послуг, % до ВВП, 2000 – 2024 рр.

Країна	Роки				Абсолютне відхилення (+, -) 2024 р. від		
	2000	2010	2020	2024	2000 р.	2010 р.	2020 р.
Австралія	19,4	19,8	24,0	24,7	5,3	4,9	0,7
Бразилія	10,2	10,9	16,5	18,0	7,8	7,1	1,6
Канада	44,2	29,2	29,5	32,5	-11,7	3,3	3,0
Швейцарія	51,4	64,8	64,1	72,2	20,7	7,3	8,1
Китай	20,7	26,7	18,2	20,0	-0,7	-6,7	1,8
Німеччина	29,7	39,5	39,2	42,1	12,4	2,6	2,9
Іспанія	28,6	25,8	30,5	37,3	8,7	11,5	6,8
Франція	29,8	27,8	28,6	33,2	3,5	5,4	4,7
Велика Британія	25,7	28,9	29,7	30,6	5,0	1,8	1,0
Індонезія	41,0	24,3	17,3	22,2	-18,8	-2,1	4,9
Індія	13,0	22,4	18,7	21,2	8,2	-1,2	2,5
Італія	25,6	24,9	28,7	32,7	7,2	7,8	4,0
Японія	10,5	14,9	15,5	...	x	x	x
Мексика	24,2	29,0	39,2	36,8	12,6	7,8	-2,4
Нідерланди	66,4	69,3	81,2	84,1	17,7	14,8	2,9
Польща	27,1	39,9	52,4	52,3	25,3	12,4	-0,1
російська федерація	44,1	29,2	25,5	21,9	-22,1	-7,3	-3,6
Саудівська Аравія	43,4	49,6	23,8	29,2	-14,2	-20,4	5,4
Туреччина	19,9	21,2	29,1	28,0	8,2	6,9	-1,1
Сполучені Штати Америки	10,7	12,3	10,1	10,9	0,2	-1,4	0,8
Світ	23,5	28,5	26,1	29,0	5,5	0,5	2,9

Джерело: побудовано за даними [45]

Водночас, для великих країн, які є лідерами за абсолютними обсягами експорту, характерні відносно низькі показники експорту у відсотках до ВВП. Наприклад, Німеччина, незважаючи на свій статус одного з найбільших експортерів, мала у 2024 р. показник лише 42,1 %. Подібна закономірність також спостерігається у Сполучених Штатів (10,9 %), Японії (15,5 %) та Китаю (20,0 %), що пояснюється масштабністю їхніх внутрішніх ринків та диверсифікованістю економік. Зазначене дозволяє стверджувати, що для великих країн показник експорту у відсотках до ВВП є менш значущим індикатором їхньої ролі в глобальній торгівлі, ніж абсолютні обсяги.

Загальна динаміка, яку відображають цифрові данні, вказує на тенденцію до зростання відкритості світової економіки. Середній світовий показник експорту збільшився з 23,5 % у 2000 р. до 29,0 % у 2024 р. Цей тренд, хоч і може змінюватися залежно від геополітичних та економічних умов, підкреслює посилення взаємозалежності країн. Таким чином, високий відсоток експорту у ВВП типовий для малих, відкритих економік, тоді як великі країни з потужним внутрішнім ринком характеризуються нижчими значеннями, зберігаючи при цьому ключову роль у глобальній торгівлі.

Аналіз (табл. 1.13) демонструє, що найбільш високі показники імпорту (так само як і експорту) характерні для малих країн та фінансово-торговельних центрів.

Таблиця 1.13

Імпорт товарів та послуг, % до ВВП, 2000 – 2024 рр.

Країна	Роки				Абсолютне відхилення (+, -) 2024 р. від		
	2000	2010	2020	2024	2000 р.	2010 р.	2020 р.
Австралія	21,5	20,7	20,6	22,6	1,1	1,9	2,0
Бразилія	12,5	11,9	15,8	17,5	5,1	5,6	1,7
Канада	38,6	31,0	31,7	32,7	-5,8	1,7	1,0
Швейцарія	46,5	55,2	57,7	61,9	15,4	6,7	4,2
Китай	18,3	23,1	15,8	17,2	-1,2	-6,0	1,3
Німеччина	29,5	34,4	33,8	38,2	8,7	3,9	4,4
Іспанія	31,5	26,9	29,0	33,0	1,5	6,1	4,0
Франція	28,0	28,8	30,3	34,0	6,0	5,2	3,7
Велика Британія	26,9	30,4	29,1	31,8	4,9	1,4	2,7
Індонезія	30,5	22,4	15,6	20,4	-10,1	-2,0	4,7
Індія	13,9	26,9	19,1	23,5	9,6	-3,4	4,4
Італія	24,7	26,7	25,2	30,4	5,7	3,7	5,2
Японія	9,1	13,6	15,8		-9,1	-13,6	-15,8
Мексика	25,7	30,3	37,6	37,9	12,2	7,7	0,3
Нідерланди	59,2	60,8	71,0	72,0	12,8	11,2	1,0
Польща	33,5	42,3	46,8	48,3	14,8	6,0	1,5
російська федерація	24,0	21,1	20,4	17,6	-6,4	-3,5	-2,9
Саудівська Аравія	24,8	33,0	23,7	25,6	0,9	-7,3	1,9
Туреччина	22,5	25,5	32,2	27,8	5,3	2,3	-4,4
Сполучені Штати Америки	14,4	15,9	13,0	14,0	-0,4	-1,9	1,0
Світ	23,4	27,7	25,4	28,1	4,7	0,4	2,7

Джерело: побудовано автором за даними [46]

Наприклад, Люксембург, Гонконг, Сінгапур та інші малі держави мають показники, що значно перевищують 100 % ВВП. Цей феномен пояснюється їхньою роллю як глобальних транзитних та фінансових хабів, де імпорتنі операції включають як кінцеві товари, так і сировину для подальшої реекспорту

або переробки. Нідерланди та Швейцарія також демонструють високі показники імпорту – 72,0 % та 61,9 % відповідно, що підкреслює їхню значну роль у європейських та світових торговельних мережах.

Для великих економік з розвиненим внутрішнім ринком та диверсифікованим виробництвом властиві значно нижчі показники імпорту. Сполучені Штати, Китай, Японія та Німеччина мають показники у діапазоні від 13 % до 38 %. Це вказує на те, що, хоча їхній імпорт в абсолютному вираженні є великим порівняно з іншими країнами, у відносному вираженні він становить меншу частку від національного ВВП. Ці країни істотним чином залежать від внутрішнього виробництва, що знижує їхню загальну частку імпорту у ВВП. Наприклад, імпорт в Японії у 2024 р. становив 15,8 %, що є одним з найнижчих показників серед представлених країн.

Динаміка показників імпорту в період з 2000 по 2024 р. показує загальну тенденцію до зростання інтеграції світової економіки. Середній світовий показник імпорту зріс з 23,4 % у 2000 р. до 28,1 % у 2024 р. Цей тренд, однак, не є рівномірним для всіх країн. Деякі країни, як-от російська федерація та Саудівська Аравія, демонструють зниження показників імпорту, що може бути пов'язано (у першому випадку) з політичними змінами або економічними коливаннями або стратегіями імпортозаміщення (у другому). Водночас, країни, що розвиваються – такі як Індія та Мексика – демонструють значне зростання імпорту, що може свідчити про збільшення внутрішнього попиту та інтеграцію у світові виробничі ланцюги.

Світовий експорт товарів у 2010 – 2024 рр. зростав у абсолютному вимірі з 15,4 трлн дол. у 2010 р. до піку 25,0 трлн дол. у 2022 р. Попри спад у 2015 – 2016 та 2020 рр., загальна тенденція залишалася висхідною, хоча у 2023 – 2024 рр. відбулося зниження до 24,6 трлн дол. (рис. 1.20).

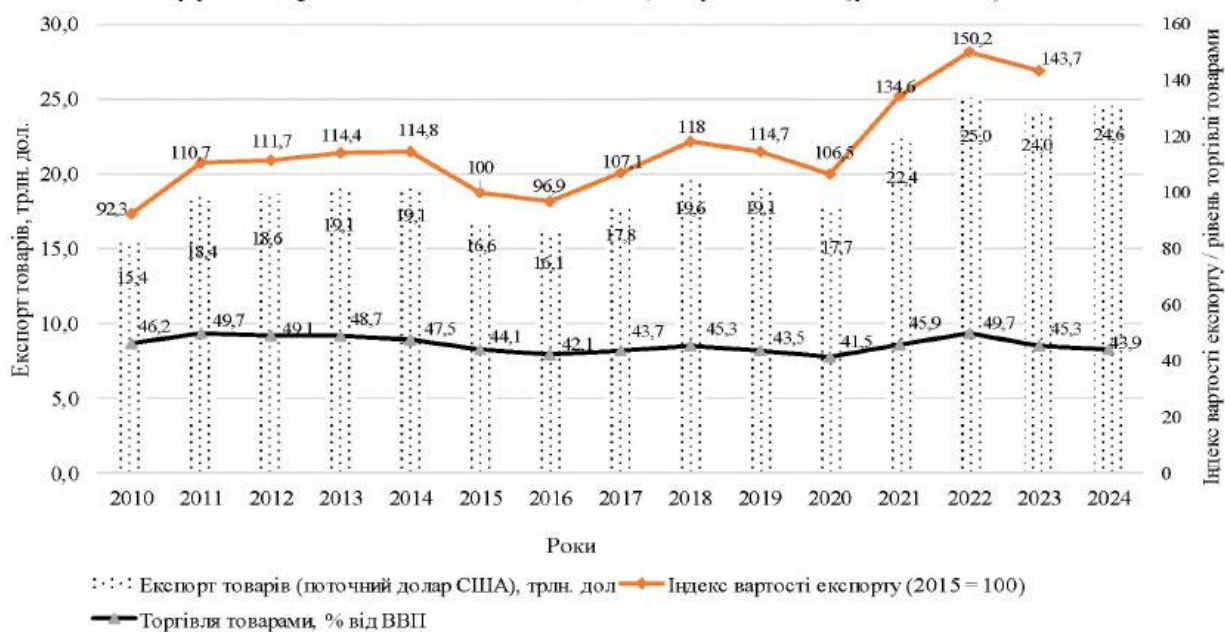

Рис. 1.20. Динаміка світового експорту товарів, 2010 – 2024 рр.
Джерело: побудовано за даними [47, 48, 49]

Індекс вартості експорту (рис. 1.21) відзначається високою волатильністю.

Мінімум зафіксовано у 2016 р. (96,9 %), тоді як максимум припав на 2022 р. (150,2 %) через зростання цін на енергоносії та сировину. У 2023 – 2024 рр. значення індексу дещо скоротилося, але утримується на високому рівні.

Частка торгівлі товарами у ВВП скоротилася з 49,7 % у 2011 р. до 43,9 % у 2024 р. Це свідчить про випереджальне зростання світового ВВП порівняно з торгівлею товарами та про структурні зрушення на користь сектору послуг і цифрової економіки.

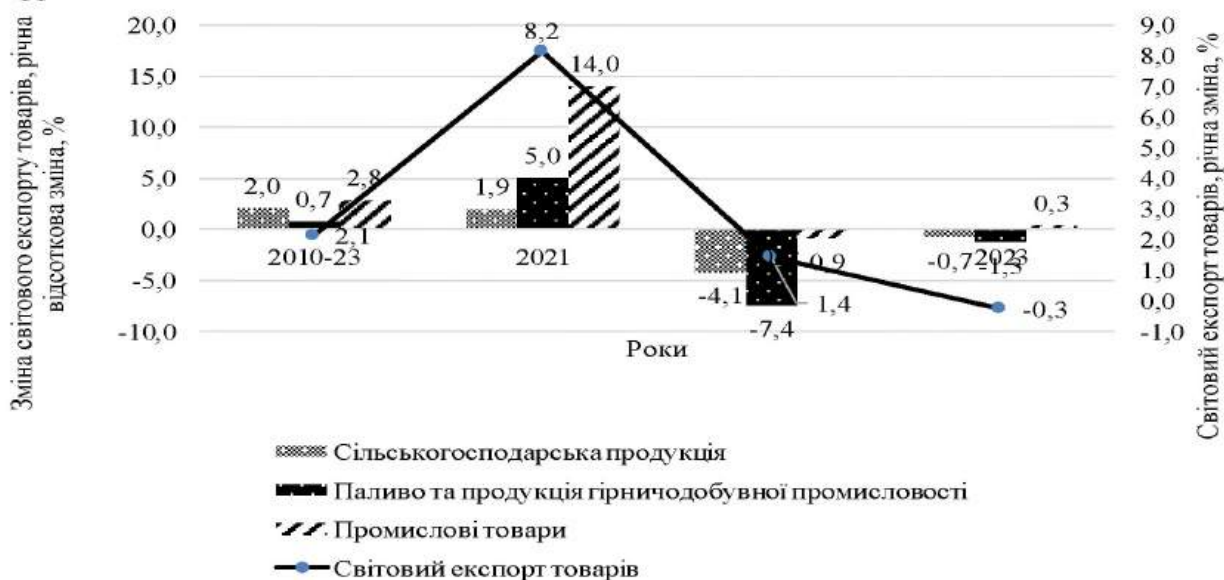

Рис. 1.21. Зростання обсягів світового експорту та виробництва товарів, 2010 – 2023 рр., річна відсоткова зміна

Джерело: побудовано автором за даними [50]

У 2010 – 2023 рр. світовий експорт товарів зростав у середньому на 2,1 % щорічно, проте динаміка була нестійкою. Пік зростання припав на 2021 р. (+8,2 %), після чого у 2022 – 2023 рр. зафіксовано спад (-0,3 % у 2023 р.), що свідчить про зростання нестабільності світової економіки.

Сільськогосподарська продукція залишалася відносно стабільною, але у 2022 – 2023 рр. мала спад (-4,1 % та -0,7 %). Найбільш волатильними були паливо та продукція гірничодобувної промисловості (зростання у 2021 р. на 5,0 %, падіння у 2022 – 2023 рр. на -7,4 % і -1,3 %). Промислові товари демонстрували різкі коливання: від +14,0 % у 2021 р. до майже нульової динаміки у 2023 р.

Світовий ВВП зростав більш стабільно (середньорічне зростання 2,8 %), хоча й із тенденцією до уповільнення. Це свідчить про вищу чутливість зовнішньої торгівлі до глобальних кризових факторів порівняно з економікою загалом.

Аналіз даних із визначення позицій топ-20 країн-експортерів товарами (табл. 1.14), свідчить, що у 2024 р. Китай зберігає провідні позиції у світовій торгівлі товарами, забезпечуючи експорт на рівні 3577 млрд дол., що становить 14,6 % від загального обсягу. Водночас країна демонструє позитивну динаміку зростання експорту на 5,9 % у річному вимірі, що підтверджує її роль ключового центру світової виробничої та торговельної системи.

Топ-20 провідних експортерів у світовій торгівлі товарами, 2024 р.

Рейтинг	Експортери	Обсяг, млрд дол.	Частка у світовому експорті товарів, %	Річна відсоткова зміна, %
1	Китай	3577	14,6	5,9
2	Сполучені Штати Америки	2065	8,5	2,3
3	Німеччина	1683	6,9	-1,1
4	Нідерланди	921	3,8	-1,6
5	Японія	707	2,9	-1,4
6	Республіка Корея	684	2,8	8,1
7	Італія	674	2,8	-0,3
8	Гонконг, Китай	646	2,6	12,5
9	Франція	640	2,6	-1,7
10	Мексика	617	2,5	4,1
11	Об'єднані Арабські Емірати	603	2,5	5,8
12	Канада	568	2,3	-0,4
13	Бельгія	536	2,2	-5,7
14	Велика Британія	513	2,1	-2,3
15	Сінгапур	506	2,1	6,2
16	Тайвань	474	1,9	9,7
17	Швейцарія	447	1,8	6,3
18	Індія	443	1,8	2,6
19	Іспанія	424	1,7	0,4
20	російська федерація	417	1,7	-1,7

Джерело: побудовано за даними [50]

Друге місце посідають Сполучені Штати Америки з експортом на суму 2065 млрд дол. (8,5 % світової торгівлі), які також демонструють приріст у 2,3 %. Німеччина, попри стабільні позиції (1683 млрд дол., 6,9 %), зазнала зниження експорту на 1,1 %, що може свідчити про уповільнення промислової активності у Європі. Схожа тенденція спостерігається у Нідерландах та Японії, які також демонструють скорочення обсягів експорту.

Особливу увагу привертає динаміка країн Азії. Республіка Корея зафіксувала значне зростання експорту (+8,1 %), тоді як Гонконг (Китай) продемонстрував ще більш відчутний приріст (+12,5 %). Позитивні зміни спостерігаються й у Сінгапурі та на Тайвані, що свідчить про посилення позицій азійських економік у глобальній торгівлі, зокрема в сегменті високотехнологічної продукції.

Серед країн Європи спостерігається змішана динаміка: Франція, Велика Британія та Бельгія демонструють скорочення експорту, тоді як Швейцарія та Іспанія – приріст. Причинами цього є, передусім, структурні відмінності національних економік та різний рівень адаптації економічних систем до глобальних викликів.

Варто також відзначити позитивні зміни в Мексиці (+4,1 %), Об'єднаних Арабських Еміратах (+5,8 %) та Індії (+2,6 %), що вказує на поступове зростання впливу економік, що розвиваються. Натомість російська федерація фіксує спад експорту на 1,7 %, що свідчить про послаблення її позицій у міжнародній торгівлі.

Отже, у 2024 р. в світовому експорті зберігалось домінування Китаю та США, прослідковувалось посилення ролі азійських економік, а також відзначалась неоднорідна динаміка серед європейських країн. Це свідчить про трансформацію світового торговельного ландшафту, де нові центри економічної активності поступово зміцнюють свої позиції.

Аналіз даних щодо провідних імпортерів світу у 2024 р. (табл. 1.15) свідчить про домінування Сполучених Штатів Америки, які забезпечують імпорт товарів на суму 3359 млрд дол., що становить 13,6 % світового імпорту. США демонструють динамічне зростання на 6,0 %, що відображає стійкий попит внутрішнього ринку та високу залежність економіки від зовнішніх поставок. Другу позицію утримує Китай (2587 млрд дол., 10,5 %), який при цьому демонструє помірне зростання на 1,2 %, підтверджуючи збалансованість між експортною та імпортною моделлю економічного розвитку.

Таблиця 1.15

Топ-20 провідних імпортерів у світовій торгівлі товарами, 2024 р.

Рейтинг	Імпортери	Обсяг, млрд дол.	Частка у світовому імпорті товарів, %	Річна відсоткова зміна, %
1	Сполучені Штати Америки	3359	13,6	6,0
2	Китай	2587	10,5	1,2
3	Німеччина	1425	5,8	-2,9
4	Велика Британія	816	3,3	3,1
5	Нідерланди	812	3,3	-3,7
6	Франція	750	3,0	-4,8
7	Японія	743	3,0	-5,5
8	Гонконг, Китай	704	2,8	7,7
9	Індія	702	2,8	4,1
10	Мексика	644	2,6	3,6
11	Республіка Корея	632	2,6	-1,7
12	Італія	615	2,5	-3,9
13	Канада	573	2,3	0,4
14	Об'єднані Арабські Емірати	539	2,2	14,5
15	Бельгія	513	2,1	-7,8
16	Іспанія	472	1,9	0,4
17	Сінгапур	459	1,9	8,3
18	Тайвань	401	1,6	11,7
19	Польща	379	1,5	2,5
20	В'єтнам	379	1,5	16,3

Джерело: побудовано за даними [50]

Третє місце посідає Німеччина з імпортом у 1425 млрд дол. (5,8 % світового обсягу), однак країна зазнала скорочення показників на 2,9 %. Подібні негативні тенденції простежуються також у Франції (-4,8 %), Японії (-5,5 %), Нідерландах (-3,7 %), Італії (-3,9 %) та Бельгії (-7,8 %). Це свідчить про загальне уповільнення європейського імпорту та скорочення споживчого попиту, що може бути зумовлене макроекономічними викликами та інфляційним тиском.

Натомість країни Азії демонструють значно динамічніші темпи зростання. Гонконг збільшив імпорт на 7,7 %, Індія – на 4,1 %, а Республіка Корея зафіксувала лише незначне скорочення (-1,7 %). Особливо високі темпи приросту спостерігаються у В'єтнамі (+16,3 %), Об'єднаних Арабських Еміратах (+14,5 %) та Тайвані (+11,7 %), що свідчить про формування нових центрів імпортного попиту та активну інтеграцію цих економік у глобальні торговельні потоки.

Варто підкреслити, що країни Латинської Америки також демонструють позитивні результати: Мексика збільшила імпорт на 3,6 %, що є відображенням зростаючої ролі цієї держави у міжнародній торгівлі, зокрема завдяки її інтеграції з ринком США. Подібні тенденції простежуються у Сінгапурі (+8,3 %) та Іспанії (+0,4 %), які також відзначаються стабільним зростанням.

Таким чином, у 2024 р. тенденції у світовому імпорті є такими: збереженням лідерства США та Китаю, суттєве зміцнення позицій економік Азії та країн, що розвиваються, а також відносно послаблення імпортної активності у більшості європейських держав. Це свідчить про поступове переформатування гео економічного простору та зсув центрів економічної ваги у бік динамічних ринків Азії та країн, що активно інтегруються у світову торгівлю.

Структурно ландшафт світової торгівлі традиційно аналізується по-перше, – відповідно товарів, по-друге, – відповідно послуг. В торгівлі товарами виокремлюють базові блоки світової економіки: перші два пов'язані з природними ресурсами (це аграрне виробництво, сировина та енергоресурси), а третій блок це те, що створює людина (промислові товари).

Продукція аграрної сфери забезпечує продовольчу безпеку. Паливо та сировина є стратегічними ресурсами і сильно впливають на глобальні ціни та політичні відносини. Промислові товари (машини, транспорт, електроніка, текстиль тощо) становлять найбільшу частку світової торгівлі та визначають рівень індустріалізації країни. Міжнародні організації (WOT, UNCTAD, Світовий банк) виокремлюють такі групи, для того, щоб оцінювати визначальні світові тенденції: зростання чи падіння цін на нафту, вплив кліматичних змін на виробництво сільськогосподарської продукції, структурні зміни у виробництві промислових товарів.

Для світового ринку сільськогосподарської продукції (2024 р.) властивий високий рівень концентрації експорту, адже десять провідних країн забезпечують 71,5 % його загального обсягу. Це свідчить про збереження залежності глобальної аграрної торгівлі від обмеженої кількості ключових гравців, що формує як можливості, так і ризики для продовольчої безпеки світу (рис. 1.22).

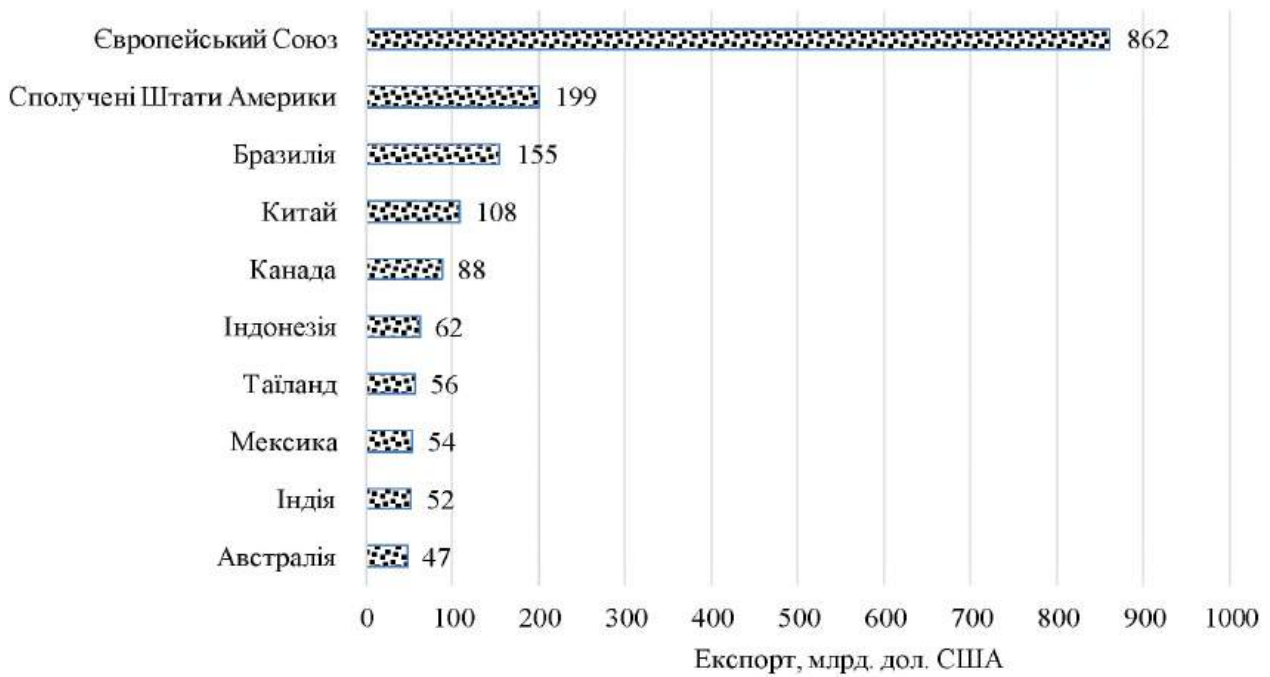

Рис. 1.22. Топ-10 найбільших експортерів сільськогосподарської продукції, 2024 р.

Джерело: побудовано за даними [50]

Лідером серед експортерів виступає Європейський Союз, який забезпечує 862 млрд дол. експорту, або 36,5 % світового ринку. Попри деяке зниження частки порівняно з попередніми десятиліттями, ЄС залишається беззаперечним центром аграрної торгівлі, що пояснюється високою диверсифікацією виробництва, розвиненою інфраструктурою та експортною орієнтацією сільського господарства.

Другу позицію посідають Сполучені Штати Америки (199 млрд дол., 8,4 %), які традиційно залишаються одним із найбільших світових постачальників зернових, олійних культур та м'ясної продукції. Водночас Бразилія, яка зосередила 6,6 % експорту (155 млрд дол.), підтверджує статус одного з ключових виробників агропродукції, особливо в сегменті сої, кави та м'яса.

Китай (108 млрд дол., 4,6 %) та Канада (88 млрд дол., 3,6 %) також демонструють суттєвий внесок у формування глобальних торговельних потоків. Варто відзначити зростання ролі Індонезії та Таїланду (по 2,4 % і 2,2 % відповідно), які спеціалізуються на постачанні продукції тропічного землеробства. Поступово зростає вплив Мексики, Індії та Австралії, чия сукупна частка перевищує 6% світового аграрного експорту.

Таким чином, у 2024 р. світова торгівля сільськогосподарською продукцією відзначилась лідерством Європейського Союзу, збереженням вагомих позицій США та Бразилії, а також поступовим посиленням ролі азійських і латиноамериканських економік. Це свідчить про структурні зрушення у світовому аграрному виробництві та диверсифікацію географії постачання продовольчих товарів.

Структура світового експорту палива та гірничодобувних продуктів у 2024 р. також (як і торгівля сільськогосподарською продукцією) є високо концентрованою. Вона відбувається серед обмеженого кола країн та інтеграційних об'єднань. Сукупний обсяг експорту десяти провідних експортерів становить 2549 млрд дол. США, що відповідає 63,0 % світового ринку (рис. 1.23). Це свідчить про те, що більше половини глобальних поставок у цій стратегічній сфері контролюється відносно вузькою групою учасників, що формує основу геоекономічної влади та впливу.

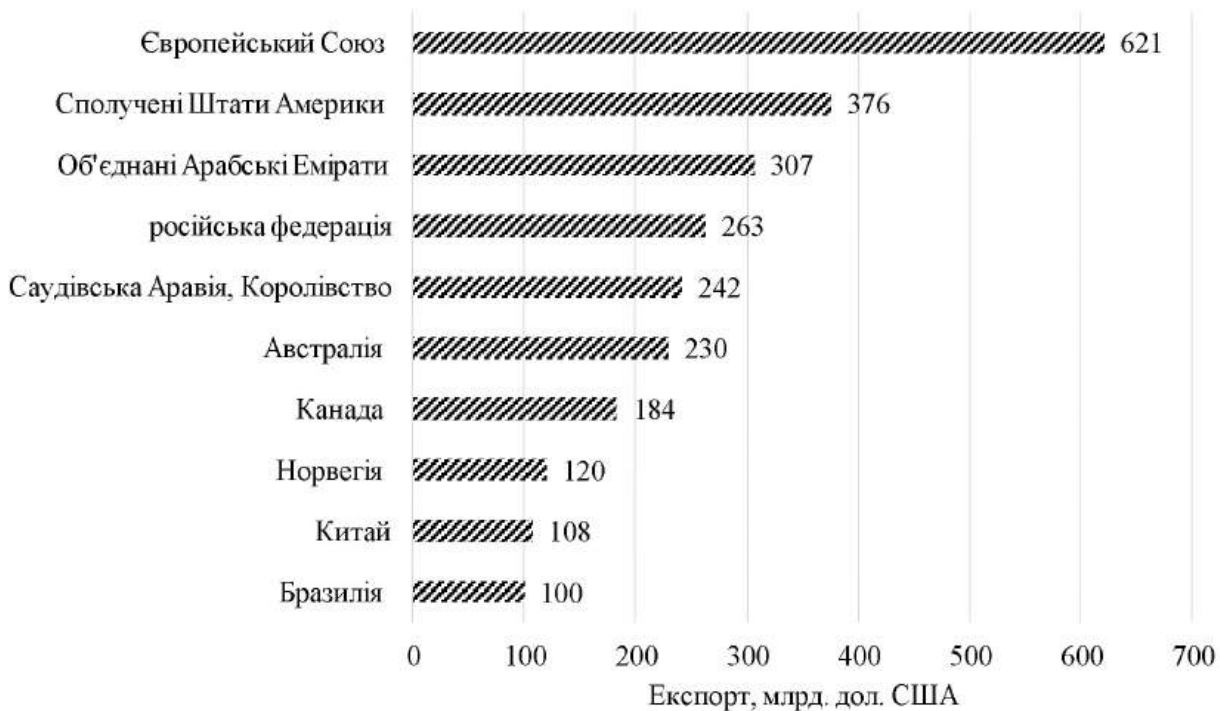

Рис. 1.23. Топ-10 найбільших експортерів палива та гірничодобувних продуктів, 2024 р.

Джерело: побудовано за даними [50]

Європейський Союз зберігає провідні позиції у світовому експорті з часткою 15,4 % та обсягом у 621 млрд дол. Це зумовлено диверсифікованою ресурсною базою та потужними логістичними можливостями. Водночас Сполучені Штати Америки значно посилили свої позиції, досягнувши 9,3 % світового експорту, що відображає активний розвиток енергетичного сектору США, зокрема видобутку сланцевого газу та нафти.

Важливими центрами експорту залишаються країни Перської затоки. Об'єднані Арабські Емірати (7,6 %) та Саудівська Аравія (6,5 %) формують значну частку міжнародних поставок, що підкреслює ключову роль Близького Сходу у глобальній енергетичній архітектурі. Разом із російською федерацією (6,3 %) ці країни утворюють так званий «енергетичний трикутник», здатний впливати на світову цінову кон'юнктуру.

Серед розвинених ресурсних економік суттєві позиції мають Австралія (5,7 %), Канада (4,5 %) та Норвегія (3,0 %). Їхня роль полягає у постачанні не лише енергоносіїв, але й широкого спектру гірничодобувних ресурсів, що

забезпечує стабільність промислового виробництва у світі. Водночас Китай (2,7 %) та Бразилія (2,5 %) хоча й демонструють відносно менші показники, але їхня присутність у десятці найбільших експортерів вказує на посилення ролі країн, що поєднують видобувні та виробничі функції.

У підсумку можна відмітити, що у 2024 р. глобальний ринок палива та гірничодобувних продуктів залишається високо концентрованим і залежним від ресурсного потенціалу окремих регіонів. Провідні експортери формують ядро світового енергетично-сировинного комплексу, від якого значною мірою залежить геоекономічна стабільність та розвиток міжнародних торговельно-економічних відносин.

Світовий експорт промислових товарів зосереджений у відносно вузькому колі провідних економік світу. Десять найбільших експортерів (2024 р.) забезпечують 81,5 % світового ринку, що вказує на високу концентрацію виробничого потенціалу та технологічних можливостей у кількох ключових регіонах (рис. 1.24). Це свідчить про посилення поляризації у міжнародній торгівлі та домінування розвинених економік і провідних центрів глобального виробництва.

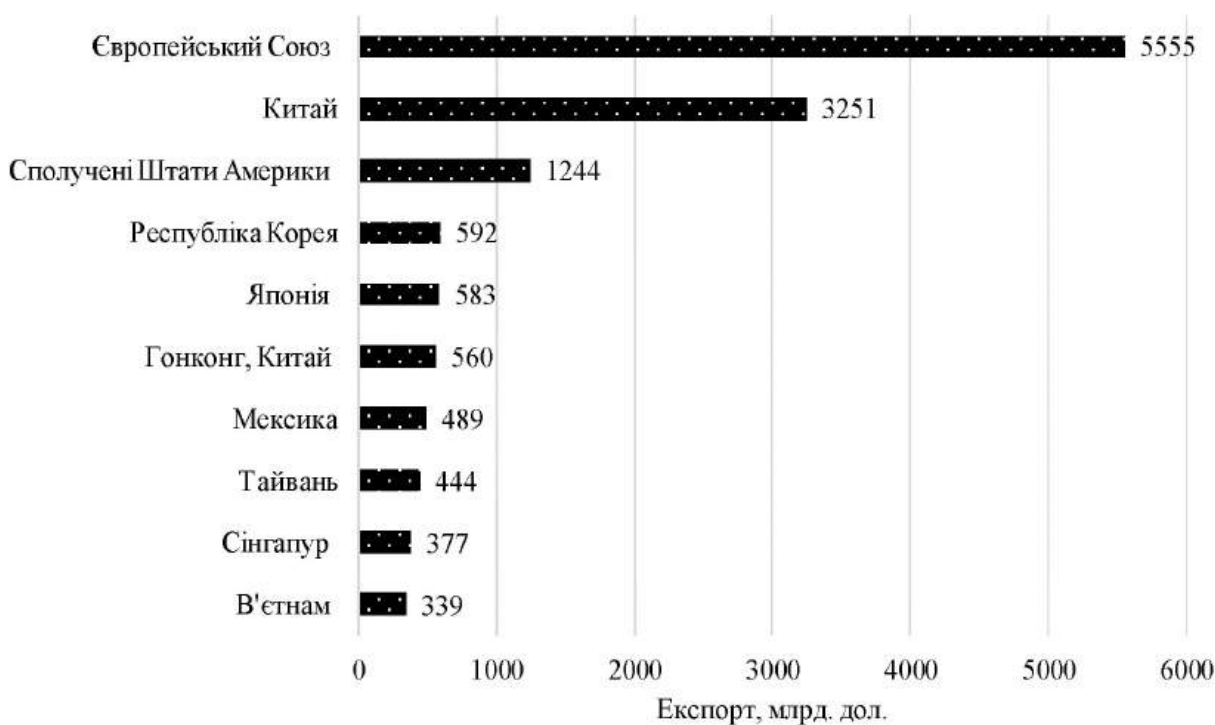

Рис. 1.24. Топ-10 найбільших експортерів промислових товарів, 2024 р.
Джерело: побудовано за даними [50]

Європейський Союз залишається найбільшим світовим експортером промислових товарів із часткою 35,2 % (5555 млрд дол. США). Проте в динаміці простежується тенденція поступового зниження цього показника порівняно з початком 2000-х років, що пов'язано з посиленням конкуренції з боку Китаю та країн Азійсько-Тихоокеанського регіону. При цьому експорт за межі ЄС становить 14,3 %, що свідчить про високу інтегрованість європейської економіки у глобальні ланцюги вартості.

Китай утримує друге місце з часткою 20,6 % (3251 млрд дол.), що демонструє стійке зростання його ролі як «фабрики світу». Порівняно з 2000 р., коли частка становила лише 4,7 %, нинішні показники відображають глибоку трансформацію країни у провідного експортера високотехнологічних і масових промислових товарів. Це підтверджує стратегічний зсув центру світової торгівлі до Азії.

Сполучені Штати Америки посідають третю позицію з часткою 7,9 % (1244 млрд дол.), що відображає певну стабільність, але водночас і поступове зниження порівняно з попередніми десятиліттями. Це пов'язано з процесами деіндустріалізації та перенесенням значної частини виробничих потужностей за кордон, хоча США зберігають лідерство у високотехнологічних сегментах.

Серед інших ключових експортерів Азії варто виділити Республіку Корея (3,7 %), Японію (3,7 %), Гонконг (4,3 %), Мексику (3,1 %), Тайвань (2,8 %), Сінгапур (2,5 %) та В'єтнам (2,5 %). Сукупна частка цих економік становить майже п'яту частину світового експорту промислових товарів, що підтверджує домінування Східної та Південно-Східної Азії у глобальному виробничому ланцюзі.

Таким чином, 2024 р. демонструє подальшу концентрацію світового промислового експорту у трьох центрах – Європейському Союзу, Китаї та США. Разом вони формують понад 63 % глобальних поставок. Водночас швидке зростання ролі азійських економік другого рівня (Кореї, В'єтнаму, Тайбею, Сінгапуру) свідчить про структурні зрушення у світовій торгівлі, які зумовлюють перерозподіл виробничих потужностей та зміцнення Азії як ключового гео економічного простору.

Сектор послуг відіграє дедалі вагомішу роль у структурі світової економіки, формуючи значну частку валового внутрішнього продукту провідних держав і виступаючи одним із основних чинників економічного зростання. На відміну від торгівлі товарами, міжнародна торгівля послугами має специфічні особливості, пов'язані з нематеріальним характером продукту, високим рівнем технологічної залежності та потребою у відповідній інституційній підтримці. З огляду на це аналіз динаміки та регіональних відмінностей у сфері торгівлі послугами є важливим етапом дослідження гео економічного простору, оскільки саме цей сектор дедалі активніше формує конкурентні переваги держав у глобальній економіці.

Впродовж 2010 – 2019 рр. торгівля послугами у світі стабільно зростала, утримуючись на рівні 11 – 13 % від світового ВВП. Це свідчить про поступове посилення ролі сектора послуг у глобальній економіці та про його стійкість до циклічних коливань порівняно з торгівлею товарами (рис.1.25).

Динаміка річного приросту експорту комерційних послуг демонструвала значні коливання. Якщо у 2011 р. цей показник досягав 12,5 %, то вже у 2015 р. він знизився і мав від'ємне значення (-4,4 %), що відображає вплив фінансово-економічних шоків та глобальної нестабільності. Особливо різке скорочення зафіксоване у 2020 р. (-17 %), що безпосередньо пов'язано з пандемією COVID-19 та глобальними обмеженнями у сфері транспорту, туризму й ділових послуг.

Вже у 2021 р. відбулося стрімке відновлення торгівлі послугами: річний

приріст експорту становив 20,6 %, а частка послуг у світовому ВВП зросла до 13,6 %. Це підтверджує високу адаптивність сектора та його здатність швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища. Проте у наступні роки темпи зростання дещо стабілізувалися закріпились на досить помірному рівні (9,6 % у 2024 р.), що свідчить про перехід від фази відновлення до відносної стійкості.

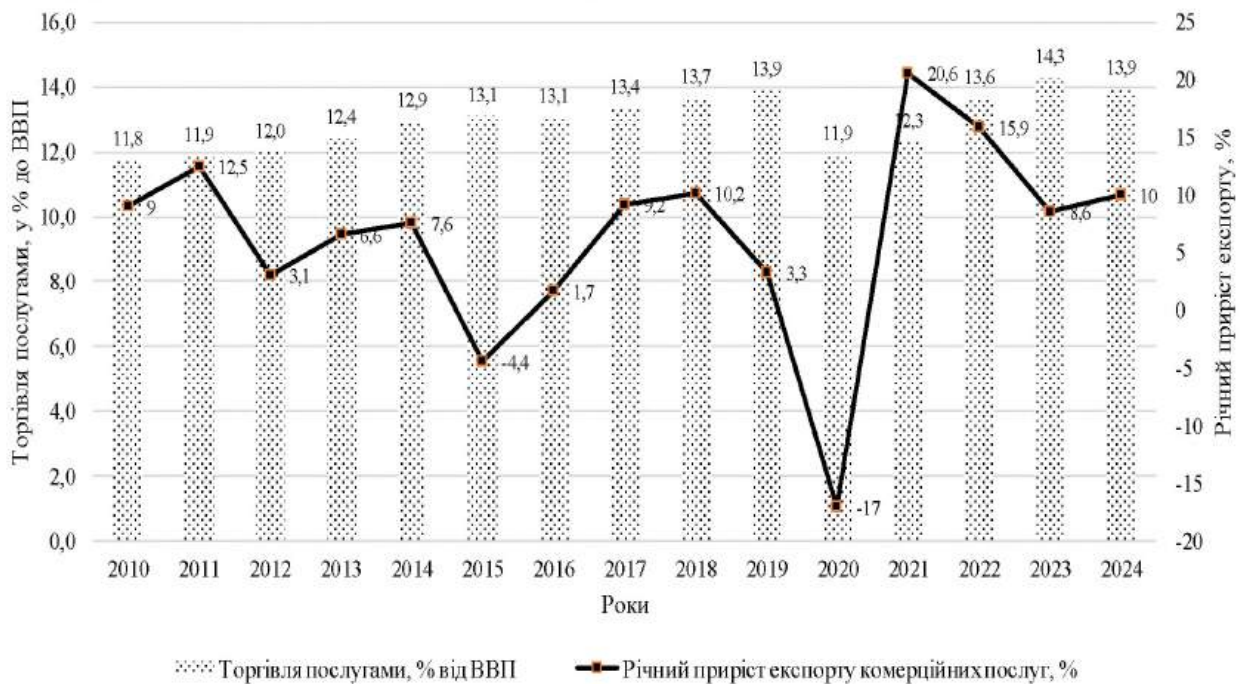

Рис. 1.25. Динаміка торгівлі послугами у світі, 2010 – 2024 рр., % до ВВП
Джерело: побудовано за даними [50, 51]

Таким чином, у 2010 – 2024 рр. торгівлі послугами у світі в довгостроковому періоді було властиве зростання та підвищенням її ролі у світовій економіці. Водночас сектор залишається чутливим до глобальних криз, але здатним до швидкої відновлюваності, що визначає його стратегічне значення у сучасному геоеконічному просторі.

Як свідчать аналітичні дані (рис. 1.26), упродовж 2010 – 2024 рр. найвищі темпи зростання торгівлі комерційними послугами спостерігалися в Азії. Середньорічний приріст експорту становив 10,3 %, а імпорту – 9,3 %. Це свідчить про динамічний розвиток економік регіону, зростання ролі Азії у світових торговельних потоках та посилення інтеграції до глобального ринку послуг.

Суттєве зростання відбулося на Близькому Сході, де імпорт збільшувався в середньому на 6,3 % щорічно, а експорт – на 8,8 %. Подібна динаміка пояснюється структурними змінами в економіках країн регіону, позбавленням сировинної залежності та розвитком сектору послуг.

У Європі та Північній Америці темпи зростання були більш помірними. У Європі річне збільшення імпорту та експорту становило 5,6 %, що підтверджує стабільність, але водночас констатує нижчі темпи порівняно з Азією. У Північній Америці динаміка була близькою – 3,4 % в імпорті та 5,3 % в експорті.

В Африці спостерігалася негативна тенденція: скорочення імпорту

комерційних послуг у середньому на 1,0 % на рік. Водночас експорт зростав на 2,9 %, що демонструє певні позитивні зрушення, проте свідчить про дисбаланс у розвитку торговельних потоків.

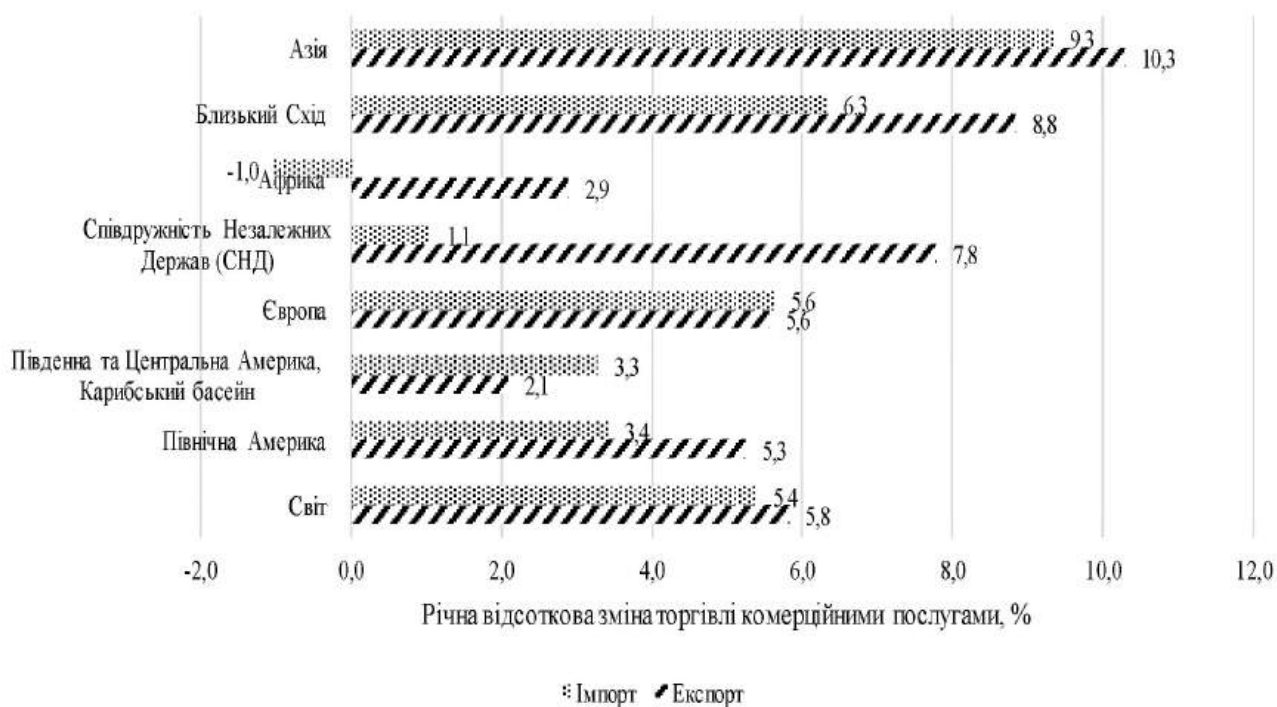

Рис. 1.26. Річна відсоткова зміна торгівлі комерційними послугами за регіонами світу, 2010 – 2024 рр., %
Джерело: побудовано за даними [50]

Країни Співдружності Незалежних Держав (СНД) характеризувалися незначними темпами приросту: імпорт зростав лише на 1,1 % щорічно, тоді як експорт – на 7,8 %. Подібна асиметрія вказує на специфіку структури економік регіону та залежність від зовнішніх ринків.

У цілому, середньосвітові показники зростання торгівлі комерційними послугами становили 5,4 % по імпорту та 5,8 % по експорту. Це підтверджує стабільне нарощування ролі сектору послуг у світовій економіці, однак із суттєвими регіональними відмінностями, де провідні позиції належать Азії та Близькому Сходу. Найбільш активними гравцями стали США, Велика Британія, Китай та Сінгапур. Європа зберігає баланс між експортом і імпортом, тоді як країни Африки та Латинської Америки демонструють нерівномірність розвитку та значну залежність від імпорту.

У структурі експорту комерційних послуг найбільша частка належить позиції «інші комерційні послуги» (59,8 %), обсяг яких становив 5239 млрд дол. США. Це підтверджує зростання ролі інтелектомістких сегментів, таких як фінансові, інформаційні та професійні послуги, які є ключовими драйверами глобальної економіки. Водночас традиційні категорії, як-от транспорт (16,9 %) та подорожі (19,9 %), демонструють поступове зниження їхньої частки порівняно з 2010 р., що свідчить про структурні зрушення у світовій торгівлі (табл. 1.16).

Таблиця 1.16

Світова торгівля комерційними послугами за категоріями, 2024 р.

Показники	Обсяг, млрд дол. США, 2024 р.	Частка, %				Абсолютне відхилення (+, -) 2024 р. від	
		2010 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2010 р.	2023 р.
Експорт							
Комерційні послуги	8762	100,0	100,0	100,0	100,0	х	х
Послуги, пов'язані з товарами	299	3,3	3,6	3,5	3,4	0,1	-0,1
Транспорт	1483	21,1	21,0	17,2	16,9	-4,2	-0,3
Подорожі	1740	24,6	15,7	19,2	19,9	-4,7	0,7
Інші комерційні послуги	5239	51,0	59,7	60,0	59,8	8,8	-0,2
Імпорт							
Комерційні послуги	7988	100,0	100,0	100,0	100,0	х	х
Послуги, пов'язані з товарами	217	2,2	2,8	2,8	2,7	0,5	-0,1
Транспорт	1746	25,8	26,1	22,6	21,9	-3,9	-0,7
Подорожі	1657	23,2	16,0	19,9	20,7	-2,5	0,8
Інші комерційні послуги	4368	48,8	55,1	54,8	54,7	5,9	-0,1

Джерело: побудовано за даними [50]

У сфері імпорту аналогічно переважають «інші комерційні послуги» (54,7%), на які припадає понад 4368 млрд дол. США. Разом із тим, попит на транспортні послуги (21,9%) та подорожі (20,7%) зберігається на значному рівні, хоча їхня відносна частка також знизилася за досліджуваний період. Це може бути наслідком цифровізації, розвитку електронної комерції та переходу економік до інноваційних моделей розвитку.

Найбільші позитивні структурні зрушення порівняно з 2010 р. відбулися саме в категорії «інші комерційні послуги» (+8,8 в.п. в експорті та +5,9 в.п. в імпорті). Водночас спостерігається зменшення питомої частки транспорту (4,2 в.п. в експорті, 3,9 в.п. в імпорті) та подорожей (4,7 в.п. і 2,5 в.п. відповідно). Це підтверджує тенденцію до зростання значення нематеріальних послуг і зменшення залежності світової економіки від традиційних галузей.

Таким чином, у 2024 р. світова торгівля комерційними послугами демонструє чітку трансформацію: домінування інноваційних послуг у загальній структурі при відносному скороченні частки транспортних та туристичних потоків. Це свідчить про зміну глобальних конкурентних переваг і посилення ролі сектора послуг як провідного елементу сучасного гео економічного простору.

Сполучені Штати Америки зберігають провідні позиції у сфері світової торгівлі послугами. Обсяг їх експорту перевищує 1,1 трлн дол. США, що становить 12,8% від світового показника. Це свідчить про високий рівень конкурентоспроможності американського ринку послуг, який орієнтується на

фінансові, технологічні та освітні напрями. Річне зростання у 10,8 % підтверджує стабільну тенденцію до розширення експортного потенціалу (табл. 1.17).

Таблиця 1.17

Топ-20 провідних експортерів у світовій торгівлі комерційними послугами, 2024 р.

Рейтинг	Експортери	Обсяг, млрд дол.	Частка у світовому експорті товарів, %	Річна відсоткова зміна, %
1	Сполучені Штати Америки	1122	12,8	10,8
2	Велика Британія	645	7,4	10,5
3	Ірландія	519	5,9	20,4
4	Німеччина	466	5,3	6,6
5	Китай	444	5,1	17,1
6	Франція	398	4,5	8,2
7	Сінгапур	395	4,5	10,4
8	Індія	374	4,3	11,1
9	Нідерланди	333	3,8	5,7
10	Японія	225	2,6	9,6
11	Іспанія	220	2,5	12,0
12	Швейцарія	177	2,0	9,0
13	Об'єднані Арабські Емірати	176	2,0	6,5
14	Люксембург	170	1,9	14,7
15	Канада	158	1,8	3,2
16	Італія	154	1,8	4,6
17	Бельгія	145	1,7	-3,2
18	Республіка Корея	138	1,6	11,0
19	Данія	127	1,4	9,5
20	Польща	118	1,3	9,3

Джерело: побудовано за даними [50]

Країни Європи залишаються вагомими гравцями у сфері торгівлі послугами. Велика Британія, Ірландія та Німеччина входять до першої п'ятірки світових експортерів, демонструючи значні обсяги експорту – від 466 до 645 млрд дол. Особливо динамічно розвивається Ірландія, яка зафіксувала приріст у 20,4 %, що свідчить про активний розвиток ІТ-сектору та цифрових технологій. У свою чергу Німеччина зростає повільнішими темпами (6,6 %), однак зберігає стійкі позиції завдяки промисловим і технічним послугам.

У структурі світового експорту зростає роль азійських країн. Китай (444 млрд дол.) та Індія (374 млрд дол.) демонструють відповідно 17,1 % і 11,1 % річного приросту, що свідчить про нарощення потужностей у сфері інформаційних технологій, інжинірингу та ділових послуг. Сінгапур та Республіка Корея також демонструють високі темпи зростання, підтверджуючи тенденцію до підвищення ролі Азії як центру глобального обміну послугами.

Для невеликих європейських економік, зокрема Люксембургу, Швейцарії

та Нідерландів, характерна висока частка експорту послуг у загальному ВВП. Це пояснюється орієнтацією на фінансовий сектор, банківські та консалтингові послуги. Такі країни формують важливі вузли світової фінансової інфраструктури.

Нарешті, варто відзначити, що темпи зростання експорту послуг суттєво різняться між країнами. Якщо Ірландія, Китай та Люксембург демонструють двозначні показники приросту, то деякі держави, як-от Бельгія чи Канада, мають уповільнену динаміку. Це свідчить про диференціацію конкурентних переваг у глобальній економіці: країни, орієнтовані на інновації та цифровізацію, нарощують присутність на світових ринках значно швидше.

Провідним імпортером комерційних послуг залишаються Сполучені Штати Америки, на які припадає понад 815 млрд дол., що становить 10,2 % від загального обсягу світового імпорту. Високі темпи річного приросту (10,7 %) свідчать про зростання внутрішнього попиту на широкий спектр послуг, включаючи фінансові, інформаційні та консалтингові. Це зумовлює провідну роль США не лише як експортера, а й як головного споживача глобального ринку послуг (табл. 1.18).

Таблиця 1.18

Топ-20 провідних імпортерів у світовій торгівлі комерційними послугами, 2024 р.

Рейтинг	Імпортери	Обсяг, млрд дол.	Частка у світовому імпорті товарів, %	Річна відсоткова зміна, %
1	Сполучені Штати Америки	815	10,2	10,7
2	Китай	608	7,6	10,7
3	Німеччина	550	6,9	7,7
4	Ірландія	467	5,8	11,5
5	Велика Британія	399	5,0	11,1
6	Сінгапур	351	4,4	7,6
7	Франція	340	4,3	2,7
8	Нідерланди	304	3,8	5,1
9	Індія	268	3,4	9,2
10	Японія	243	3,0	5,6
11	Швейцарія	214	2,7	11,7
12	Італія	162	2,0	4,7
13	Республіка Корея	161	2,0	6,7
14	Бельгія	159	2,0	-0,3
15	Канада	159	2,0	5,1
16	Люксембург	130	1,6	8,0
17	Швеція	125	1,6	10,5
18	Данія	121	1,5	7,2
19	Іспанія	111	1,4	16,4
20	Австралія	107	1,3	7,1

Джерело: побудовано за даними [50]

Китай (608 млрд дол.) та Німеччина (550 млрд дол.) формують другу та третю позиції відповідно. Вони разом із Ірландією та Великою Британією входять до топ-5 найбільших імпортерів, підтверджуючи зростання залежності провідних економік від зовнішніх постачальників послуг. Високі темпи зростання у Китаю (10,7 %) та Ірландії (11,5 %) свідчать про активне залучення іноземних послуг, зокрема у сфері ІТ, наукових досліджень та інновацій.

Європейські країни демонструють стабільний рівень імпорту послуг, займаючи значну частку у загальній структурі світового попиту. Франція, Нідерланди, Швейцарія, Італія та Іспанія входять до першої двадцятки, при цьому Іспанія демонструє найвищий річний приріст серед європейських країн (+16,4 %). Це свідчить про розширення попиту на послуги, пов'язані з туризмом, фінансами та цифровими технологіями.

В азійському регіоні, окрім Китаю, значну роль відіграють Індія, Японія та Республіка Корея. Вони активно збільшують імпорт послуг, що зумовлено інтеграцією у глобальні ланцюги доданої вартості та потребою у високотехнологічних рішеннях. Річні темпи приросту у цих країнах варіюються від 5,6 % у Японії до 9,2 % в Індії.

При цьому, варто відзначити неоднорідність динаміки розвитку. Так, більшість країн демонструють позитивні темпи приросту імпорту, проте Бельгія зафіксувала незначне зниження (-0,3 %). Це свідчить про можливі структурні зміни в економіці або корекцію внутрішнього попиту на певні категорії послуг. Загалом, дані підтверджують, що глобальна світова торгівля послугами продовжує динамічно розвиватися, а країни з розвиненою інфраструктурою та високими темпами цифровізації формують основу світового попиту.

Вірогідно, в найближчій перспективі буде продовжуватися тенденція структурних зрушень у складі світової торгівлі. За даними WTO у 2025 р. очікується, що за умови чинних тарифів і торгової невизначеності світова торгівля товарами може знизитися приблизно на 0,2 % в., у той час як обсяги торгівлі послугами зростатимуть близько 4,0 %. При цьому зростання світового ВВП прогнозується нижчим близько 2,2 % у 2025 р. [52]

Регіональні особливості, на думку аналітиків будуть проявлятися наступним чином. Азія, як і до цього, буде одним з провідних двигунів світової торгівлі, хоча зростання експорту й імпорту з Азії відбуватиметься повільніше. Азія продемонструє помірне зростання торгівлі – обсяги як експорту, так і імпорту зростуть на 1,6 %. Північну Америку, за прогнозом WTO, очікує значне падіння експорту та імпорту. Це відбуватиметься, передусім, через торговельну політику США – через серйозні ризики зниження, що пов'язані з відновленням «взаємних тарифів» США. За оцінкою аналітиків, очікується, що Північна Америка зазнає «особливо різкого» скорочення торгівлі товарами, при цьому прогнозується скорочення експорту на 12,6%. Торговельна динаміка Європи оцінюється неоднозначно – з одного боку, за низкою товарних позицій торгівля і попиту зберігатиме позитивний рух, але загалом торгівля регіону зазнає гальмування внаслідок зниження зовнішнього попиту. Очікується, що в Європі експорт зросте на 1,0%, а імпорт – на 1,9% [52].

Список використаних інформаційних джерел до розділу 1

1. GDP (current US\$). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD> (дата звернення: 02.08.2025).
2. GDP growth (annual %). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG> (дата звернення: 04.08.2025).
3. GDP per capita (current US\$). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD> (дата звернення: 04.08.2025).
4. Inflation, consumer prices (annual %). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG> (дата звернення: 02.08.2025).
5. Global financial stability report. International Monetary Fund. *World Economic Outlook Database*, April 2025. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2025/april> (дата звернення: 15.08.2025).
6. Unemployment, female (% of female labor force). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.FE.ZS> (дата звернення: 13.08.2025).
7. Share of employment in agriculture, industry, and services, World. *Our World in Data*. URL: <https://ourworldindata.org/grapher/share-employment-agriculture-industry-services> (дата звернення: 07.08.2025).
8. The World Bank in Burundi. Overview. *World Bank*. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/burundi/overview> (дата звернення: 10.08.2025).
9. Niger – Employment in Agriculture. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/niger/employment-in-agriculture-percent-of-total-employment-wb-data.html> (дата звернення: 12.08.2025).
10. Mozambique – Employment in Agriculture. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/mozambique/employment-in-agriculture-percent-of-total-employment-wb-data.html> (дата звернення: 12.08.2025).
11. GDP per person employed (constant 2021 PPP \$). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.GDP.PCAP.EM.KD> (дата звернення: 15.08.2025).
12. Agriculture, forestry, and fishing, value added (% of GDP). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS> (дата звернення: 15.08.2025).
13. Industry (including construction), value added (% of GDP). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.TOTL.ZS> (дата звернення: 18.08.2025).
14. Medium and high-tech manufacturing, value added (% of manufacturing value added). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.MNF.TECH.ZS.UN> (дата звернення: 18.08.2025).

15. Services, value added (% of GDP). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.SRV.TOTL.ZS> (дата звернення: 20.08.2025).
16. European Union. *World Bank Group*. URL: <https://data.worldbank.org/country/european-union> (дата звернення: 20.08.2025).
17. World Population Prospects 2022. *United Nations*. URL: <https://population.un.org/wpp/Download/Standard/MostUsed/> (дата звернення: 20.08.2025).
18. Demographic indicators by region, subregion and country, annually for 1950–2100. *Eurostat*. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/a996e8aa-0aea-49ae-a3c0-083a1369476b?lang=en> (дата звернення: 19.08.2025).
19. GHSL Data Package 2022. *European Commission*. URL: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC129516> (дата звернення: 22.08.2025).
20. Population structure indicators at national level. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/DEMO_PJANIND_custom_3080957/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=2d99cf65-c166-4d55-acdb-74f1080e1a74 (дата звернення: 12.08.2025).
21. Fertility indicators. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/DEMO_FIND_custom_3082403/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=f6063beb-777f-4967-af7e-4cee354de824 (дата звернення: 22.08.2025).
22. Health care expenditure by financing scheme. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/HLTH_SHA11_HF_custom_3084826/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=83668260-256b-4204-9f8a-8004c1118eb1 (дата звернення: 22.08.2025).
23. Duration of working life averaged 37.2 years in 2024. *Eurostat*. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/w/ddn-20250718-1> (дата звернення: 23.08.2025).
24. Employment and activity by sex and age – annual data. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/LFSI_EMP_A_custom_3088106/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=7188cd6d-0daf-4895-a890-2390251a8fbd (дата звернення: 21.08.2025).
25. Labour force participation rate by sex and age. *International Labour Organization*. URL: https://rshiny.ilo.org/dataexplorer10/?lang=en&segment=indicator&id=EAP_2WAP_SEX_AGE_RT_A (дата звернення: 20.08.2025).
26. Key figures on the EU in the world – 2023 edition. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2023. 88 p. (дата звернення: 23.08.2025).
27. GDP per capita, PPP (current international \$). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD>. (дата звернення: 23.08.2025).
28. Government deficit/surplus, debt and associated data. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10dd_edpt1/default/table?lang=e

п. (дата звернення: 24.08.2025).

29. GDP, PPP (current international \$). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.MKTP.PP.CD?view=chart>. (дата звернення: 24.08.2025).

30. GDP and main aggregates – international data cooperation annual data. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/naida_10_gdp/default/table?lang=en. (дата звернення: 24.08.2025).

31. GDP growth (annual %). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?view=chart>. (дата звернення: 24.08.2025).

32. Volume of indices of GDP per capita, 2022. *Eurostat Statistics Explained* URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=GDP_per_capita,_consumption_per_capita_and_price_level_indices#Overview. (дата звернення: 21.08.2025).

33. Purchasing power parities (PPPs), price level indices and real expenditures for ESA 2010 aggregates. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/prc_ppp_ind/default/table?lang=en. (дата звернення: 18.08.2025).

34. Key figures on Europe – 2023 edition. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2023. 80 p. (дата звернення: 20.08.2025).

35. GERD by sector of performance. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/RD_E_GERDTOT__custom_2544733/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=0929bcec-e65f-42f8-95bf-e56caa393cd2. (дата звернення: 28.08.2025).

36. GDP and main components (output, expenditure and income). *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NAMA_10_GDP__custom_3094064/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=51118a1d-7953-4f70-8f29-dbb6c063ee6e. (дата звернення: 28.08.2025).

37. Gross value added and income by A*10 industry breakdowns. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nama_10_a10/default/table?lang=en. (дата звернення: 26.08.2025).

38. International trade in services (since 2010) (BPM6). *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/BOP_ITS6_DET__custom_2523930/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=a4a28900-a7aa-4ed2-91d1-d0bbefceaa02. (дата звернення: 26.08.2025).

39. Employment by A*10 industry breakdowns. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NAMA_10_A10_E__custom_2523973/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=a4d520c1-30f7-48ef-a875-6244ef68fd44. (дата звернення: 27.08.2025).

40. Intra and Extra-EU trade by Member State and by product group. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sbs_sc_sca_r2/default/table?lang=en. (дата звернення: 28.08.2025).

41. Annual enterprise statistics by size class for special aggregates of NACE

- Rev.2 activities (2005-2020). *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/SBS_SC_SCA_R2_custom_2523982/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=3af151fe-6a26-48fd-a4d2-f93f350d2ae4 (дата звернення: 29.08.2025).
42. Businesses in the manufacturing sector. *Eurostat Statistics Explained*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Businesses_in_the_manufacturing_sector (дата звернення: 29.08.2025).
43. Annual enterprise statistics by size class for special aggregates of NACE Rev.2 activities (2005-2020). *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sbs_sc_sca_r2/default/table?lang=en (дата звернення: 30.08.2025).
44. Key Statistics and Trends in International Trade 2022. The remarkable trade rebound of 2021 and 2022. Geneva : United Nations, 2023. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/ditctab2023d1_en.pdf (дата звернення: 30.08.2025).
45. Export of goods and services (% of GDP). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS> (дата звернення: 29.08.2025).
46. Import of goods and services (% of GDP). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS> (дата звернення: 26.08.2025).
47. Merchandise exports (current US\$). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.MRCH.CD.WT> (дата звернення: 30.08.2025).
48. Export value index (2015 = 100). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.MRCH.XD.WD> (дата звернення: 31.08.2025).
49. Merchandise trade (% of GDP). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/TG.VAL.TOTL.GD.ZS> (дата звернення: 31.08.2025).
50. World Trade Statistics. *World Trade Organization (WTO)*. URL: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/world_trade_statistics_e.htm (дата звернення: 31.08.2025).
51. Trade in services (% of GDP). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BG.GSR.NFSV.GD.ZS> (дата звернення: 30.08.2025).
52. World merchandise trade expected to decline by 0.2 pct in 2025: WTO. https://english.news.cn/20250416/81be32cdcd484c0089980b072b04fd9c/c.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 31.08.2025).

РОЗДІЛ 2

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ЛАНДШАФТ У КОНТЕКСТІ МОЖЛИВОСТЕЙ ЗРОСТАННЯ БІЗНЕС-АКТИВНОСТІ

2.1. Ландшафт інвестицій: чинники наповненості та руху міжнародного капіталу

Емпіричні дослідження підтверджують теоретичні положення про те, що інвестиції є ключовим рушієм довгострокового економічного зростання. Нестача інвестицій може загальмувати економічне зростання, а тривале зниження обсягів інвестицій може мати довготривалі несприятливі наслідки для виробництва. Отже, для бізнесу першочергову значущість має інвестиційний ландшафт, тобто середовище, в якому інвестори враховуючи ризики та оцінюючи можливості, приймають рішення про вкладення капіталу. За визначенням науковців, інвестиційний ландшафт є упорядкованою просторовою структурою, що характеризує зміну інвестиційних реалій певної території [1].

Структура інвестиційного ландшафту будь-якої країни динамічна. Утворена з таких сегментів інвестиційного простору як капітальні інвестиції, фінансові вкладення підприємств і прямі іноземні інвестиції, вона безперервно змінюється під дією низки чинників. Привабливість вкладення коштів для місцевих та іноземних інвесторів визначають економічні, політичні, правові, соціальні та інфраструктурні умови.

Виокремлюючи аспект аналізу прямих іноземних інвестицій, варто надати визначеність предмету дослідження. Відповідно до методики Конференції ООН з торгівлі та розвитку, ЮНКТАД (United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD) прямі іноземні інвестиції (ПІІ) – це інвестиції, що відображають тривалий інтерес і контроль прямого іноземного інвестора, резидента однієї економіки, у підприємстві, резидента іншої економіки (іноземна філія) [2]. Надходження ПІІ включають капітал, наданий прямим іноземним інвестором іноземній філії, або капітал, отриманий прямим іноземним інвестором від іноземної філії. Відтік ПІІ представляє ті самі потоки з точки зору іншої економіки. Еталонним до визначення поняття «прямі іноземні інвестиції» є підхід Організації економічного співробітництва та розвитку, ОЕСР (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) згідно якого «прямі іноземні інвестиції» – це категорія транскордонних інвестицій, у яких інвестор-резидент однієї економіки встановлює тривалий інтерес і значний ступінь впливу на підприємство-резидент іншої економіки [3].

ПІІ часто виходять за межі простого капіталовкладення. Це також може включати надання управління, технологій та обладнання. Ключовою особливістю ПІІ є те, що вони встановлюють ефективний контроль над іноземним бізнесом або принаймні істотний вплив на прийняття його представниками рішень.

Побіжно варто зауважити, що окрім прямих капіталовкладень можуть відбуватись також непрямі. Непрямі іноземні інвестиції також називаються «іноземні портфельні інвестиції». Вони мають місце тоді, коли компанії,

фінансові установи або окремі особи купують частки компаній на іноземній фондовій біржі. Цей тип інвестицій не здійснюється з наміром придбати контрольний пакет акцій компанії-емітента. Як правило, цей тип інвестицій є короткостроковим за своєю природою і здійснюється, щоб скористатися сприятливими змінами обмінних курсів або отримати короткостроковий прибуток від різниці процентних ставок. Це надає інвесторам можливість диверсифікувати свої портфелі та краще керувати пов'язаними з ними ризиками.

Піддаючи аналізу прямі іноземні інвестиції, необхідно з одного боку, відзначити їх особливу значущість для розвитку країн, а з іншого, – особливу рухомість інвестиційного ландшафту. Надходження іноземних інвестицій в приймаючі країни, у більшості випадків, сприяє продуктивності їх господарського механізму на основі надання необхідних фінансових ресурсів, кращих технологій та ефективної управлінської практики. Прямі іноземні інвестиції, як правило, спрямовуються в ті виробничі сектори та ключові інфраструктурні об'єкти, які мають фактичні та потенційними порівняльні переваги. Вони є важливою складовою міжнародних економічних відносин та детермінантом конкурентоспроможності країни у світовому просторі.

Розглядаючи питання щодо зміни умов, у яких в наш час формуються світові інвестиційні ресурси, потрібно виокремити такі чинники впливу як різне національне походження міжнародних потоків, швидкість їх переміщення та сплетення між собою. Ця різноманітна за походженням та опосередкована безліччю зв'язків швидкісна (завдяки поширенню інтернет-технологій) мережа, утворює у наш час світовий інвестиційний простір. Унаочненням може слугувати оцінка сучасної ситуації провідними аналітиками. За висновками Міжнародного валютного фонду, МВФ (International Monetary Fund, IMF), зростання світової економіки у 2025 р. очікується на рівні 3,3%, але одночасно прогнозується посилення протекціоністської політики у вигляді нової хвилі тарифів. Через це імовірно є погіршення умов торгівлі (зниження ефективності ринків, порушення торговельних потоків, дестабілізація ланцюжків поставок), що може призвести до скорочення інвестицій. Як наслідок, різною мірою та у різних країнах у найближчій і середньостроковій перспективі економічне зростання може уповільнитись або не відбутись [4].

В ході з'ясування сучасних особливостей світового економічного розвитку виразно окреслюється певна економічна логіка:

1) інвестиційний ландшафт – сукупність чинників, що впливають на міжнародну інвестиційну діяльність (геоекономічні, геополітичні, геосоціальні та правові умови);

2) інвестиційні ресурси – сукупність цінностей, що використовуються утримувачами капіталу для вкладень в інвестиційні об'єкти (передусім грошових, але також матеріальних та нематеріальних);

3) активізація бізнесу та, відповідним чином, всієї економіки окремих країн – активних учасників інвестиційного процесу, а також (за умов загальної позитивної економічної динаміки) світової економіки в цілому.

Інакше кажучи, прослідковується залежність: створення передумов для формування інвестиційних ресурсів – створення передумов для розвитку бізнесу

– створення передумов для економічного піднесення в цілому. При цьому необхідно зауважити, що інвестиційний ландшафт є частиною бізнес-ландшафту та економічного ландшафту в цілому; однією з їх складових (поряд з технологічним, інноваційним, інституційним тощо). Зважаючи на це, інвестиційний ландшафт, у свою чергу, змінюється внаслідок обопільності прямих і опосередкованих зв'язків складної та багаторівневої системи чинників впливу, частиною якої він є.

Особливо варто наголосити, що внесок прямих іноземних інвестицій (інвестиційних ресурсів, сформованих за кордоном під впливом умов певного інвестиційного ландшафту) у забезпечення економічного зростання в світі є надзвичайно значущим. При цьому, на думку науковців, зростання залежить від економічного сектора, куди спрямовані інвестиції [5]. Прямі іноземні інвестиції у виробничий сектор, як правило, позитивно впливають на економічне зростання, тоді як вплив інвестицій у первинний сектор таким не є. У кращому випадку, прямі іноземні інвестиції у первинний сектор економіки мають незначний позитивний ефект, але часто – нульовий або навіть, негативний. Вплив прямих іноземних інвестицій, вкладених у сферу послуг не є однозначним. Проте країни з добре розвинутим фінансовим сектором отримують більше позитивних ефектів від такого інвестування. Як особливі чинники впливу прямих іноземних інвестицій на економічне зростання науковці виокремлюють рівень розвитку людського капіталу та ступінь відкритості економіки приймаючої країни [6].

Надходження прямих іноземних інвестицій впливає на багато аспектів економіки, які, у свою чергу, впливають на економічне зростання. Тому вплив прямих іноземних інвестицій на зростання не можна виміряти безпосередньо, оскільки він здійснюється через їхній внесок в інші фактори [7]. Крім того, ефект від прямих іноземних інвестицій проявляється як правило, в довгостроковому періоді, а отже, короткостроковий результат їх впливу, а тим більше, миттєвий підтвердити прослідкувати та оцінити важко.

Іноземні інвестиції, в цілому, оцінюються як важливий рушій економічного зростання в сучасному світі. Однак, їх вплив на зростання в певних господарських системах є істотно специфічним і визначається місцевими умовами приймаючої країни. Прямі іноземні інвестиції мають як переваги, так і недоліки для приймаючих країн.

Переваги іноземних інвестицій для країни, у господарство якої вкладаються кошти:

– стимулюють економічне зростання. Іноземні інвестиції можуть стимулювати економічне зростання шляхом вливання капіталу в економіку. Цей капітал можна використовувати для фінансування нових проектів, розширення існуючих або модернізації інфраструктури, що може створити робочі місця та підвищити продуктивність;

– доступ до міжнародних ринків. Іноземні інвестиції здатні забезпечити доступ національним компаніям до міжнародних ринків, допомогти розширити свою клієнтську базу та збільшити експорт. Це може бути особливо корисним для малих і середніх підприємств, яким може бракувати ресурсів або досвіду для

самостійного виходу на зовнішні ринки;

– передача технологій і навичок. Іноземні інвестиції можуть слугувати засобом для того, щоб долучити нові технології, досвід і навички в національну економіку, що може допомогти підвищити її продуктивність і конкурентоспроможність. Особливо це може бути корисним для економік, що розвиваються, яким бракує ресурсів або знань для розробки нових технологій або продуктів;

– можливості працевлаштування. Іноземні інвестиції створюють можливості для збільшення робочих місць у національній економіці приймаючих країн, зокрема сприяють працевлаштуванню у трудомістких секторах. Це може допомогти зменшити безробіття та бідність, а також підвищити рівень життя працівників;

– диверсифікація економіки. Іноземні інвестиції можуть допомогти диверсифікувати національну економіку шляхом впровадження нових галузей і продуктів. Це може допомогти зменшити залежність від однієї галузі або експортного ринку, що може зробити економіку більш стійкою до зовнішніх шоків.

До недоліків або негативних наслідків іноземних інвестицій, які приймає країна належать такі:

– репатріація капіталу. Іноземні інвестори виводять прибутки або інвестиції з країни, що приймає, назад до своєї країни. Це може призвести до відтоку капіталу з місцевої економіки, зменшуючи її фінансові ресурси та потенціал для подальшого розвитку;

– зростання залежності національної економіки. Коли країна сильно залежить від іноземних інвестицій, її економічна і політична стабільність може бути під загрозою. Залежність від іноземних капіталів може робити економіку вразливою до зовнішніх економічних та політичних змін, що, своєю чергою, може негативно вплинути на національні інтереси;

– ігнорування іноземними інвесторами місцевих умов і особливостей. Іноземні інвестори можуть не враховувати місцеві соціальні, культурні та економічні особливості, що може призвести до конфліктів з місцевим населенням та зниження ефективності інвестиційних проектів;

– можлива асиметричність структури національної економіки. Великі обсяги іноземних інвестицій у певні сектори можуть спричинити диспропорції в економіці. Це може призвести до надмірного розвитку одних галузей за рахунок занепаду інших, менш привабливих для іноземних інвесторів;

– зростання соціальної напруженості. Іноземні підприємства часто пропонують вищу оплату праці порівняно з місцевими компаніями, що може призвести до соціальної напруженості та нерівності серед працівників. Це може викликати незадоволення серед місцевих робітників, які не працюють на іноземні компанії;

– погіршення стану навколишнього середовища. Іноземні інвестори можуть перенести свої «брудні» виробництва до країн з менш жорсткими екологічними нормами, що призведе до забруднення довкілля. Крім того, вони можуть нераціонально використовувати місцеві ресурси, що спричинить їх

виснаження та довгострокові екологічні проблеми для країни, що приймає інвестиції.

Інвестиційний ландшафт світової економіки відображає зміну інвестиційних реалій передусім через «картину» глобальних трендів, що простежуються у русі прямих іноземних інвестицій. Він є дуже мінливим та істотно залежним передусім від політичних чинників. Про це наочно свідчить аналіз динаміки прямих іноземних інвестицій до та після 2022 р. (початок війни в Україні, яка по суті набула нині ознак світової).

Приплив прямих іноземних інвестицій у світі істотно коливався за роками (рис. 2.1). Найвище його значення спостерігалось у 2015 році – 2056,4 млрд дол. США, що на 45,7 % перевищувало показник 2014 року; в 2016 році спостерігалось незначне зниження показника; з 2017 року розпочинається зниження припливу, яке у 2020 році сягнуло найнижчого значення – 962,0 млрд дол. (темп зменшення становив 43,7 %). Починаючи з 2021 року спостерігалось відновлення до значення 1478,1 млрд дол. США.

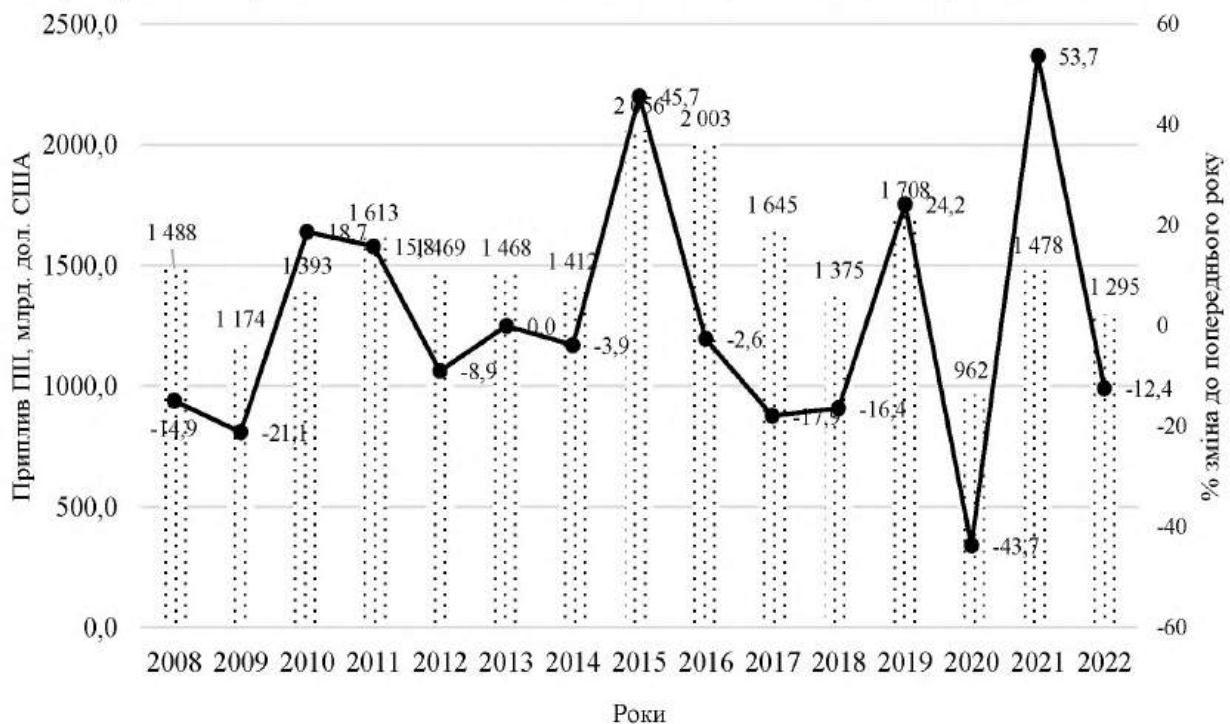

Рис. 2.1. Світовий приплив прямих іноземних інвестицій, 2008 – 2022 рр., млрд дол. США

Джерело: побудовано за даними [2]

У 2022 році світові потоки прямих іноземних інвестицій зменшилися на 12,4 % і становили 1,3 трлн дол. США. Уповільнення було спричинене глобальною полікризою: війна в Україні, високі ціни на продовольство та енергоносії, а також борговий тиск. Посилення умов фінансування, зростання процентних ставок і невизначеність на ринках капіталу вкрай негативно позначилися на міжнародному проектному фінансуванні та міжнародних злиттях і поглинаннях (Mergers and Acquisitions, M&A). У 2022 році сума міжнародних угод проектного фінансування зменшилася на 25 %, а операцій

міжнародних злиттів і поглинань знизилася на 4 %.

Зниження переважно стосувалося розвинутих економік, де обсяги ПІІ впали на 36,7 % до 378 млрд дол. (табл. 2.1). Навпаки, в економіках, що розвиваються, потоки ПІІ у 2022 році зросли на 4,0 %, досягнувши рекордних 916 млрд дол. Проте це зростання було нерівномірним по регіонах. В країнах Африки, що розвиваються, потоки ПІІ зменшилися на 43,5 % до 45 млрд дол. США після рекордного рівня у 80 млрд дол. у 2021 році. Приплив ПІІ в країни Азії та Океанії, що розвиваються, залишився стабільним на рівні 663 млрд дол. США. Також варто зазначити, що на відміну інших регіонів, приплив ПІІ у 2020 році порівняно з 2019 роком продемонстрував зростання на 2,5 % в основному за рахунок таких країн як Гонконг, Індія, ОАЕ. Значне зростання відбулося в країнах Латинської Америки та Карибського басейну, що розвиваються, де потоки збільшилися на 51,2 % і досягли 208 млрд дол. США за рахунок збільшення надходжень в Південній Америці (67,3 млрд дол.) та країн Карибського басейну (1,36 млрд дол.). У найменш розвинених країнах (НРК) ПІІ скоротилися на 16,5 % до 22 млрд дол. США. у 2022 році, тоді як у 2020 році порівняно з 2019 – 2021 роках спостерігалася збільшення показника.

Таблиця 2.1

Надходження прямих іноземних інвестицій за групами економік, 2020 – 2022 рр.

Групи економік	Притоки					
	сума, млрд дол. США			річний приріст, %		
	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Світ	962	1478	1295	-43,7	53,7	-12,4
Розвинені економіки	315	597	378	-68,4	89,3	-36,7
Економіки, що розвиваються	647	881	916	-8,8	36,3	4,0
з них: Африка	39	80	45	-14,7	103,0	-43,5
Латинська Америка та Карибський басейн	90	138	208	-43,2	53,5	51,2
Азія та Океанія	517	663	663	2,5	28,2	-0,1
Найменш розвинені країни	23	26	22	1,7	14,9	-16,5

Джерело: побудовано за даними [2]

У 2022 році країни Азії та Океанії, що розвиваються, стали найбільшим реципієнтом ПІІ, на них припадала половина світових надходжень. За 2013 – 2022 роки, а їх частка збільшилася на 22,2 в.п. до 51,2 % світового показника (рис. 2.2). На країни Африки, що розвиваються, припадає 3,5 % світових ПІІ, тоді як у 2021 році даний показник знаходився на рівні 5,4 %, що є найбільшим значенням за досліджуваний період. На частку країн Латинської Америки та Карибського басейну, що розвиваються, припадає 16,1 % світових ПІІ, що на 3,1 в.п. більше порівняно з 2013 роком. Потоки до найменш розвинених країн продовжують становити менше 2 % світових ПІІ.

Сполучені Штати Америки у 2022 році зберегли статус найбільшої країни-отримувача ПІІ. За ними слідували Китай, Сінгапур, Гонконг (Китай) та Бразилія.

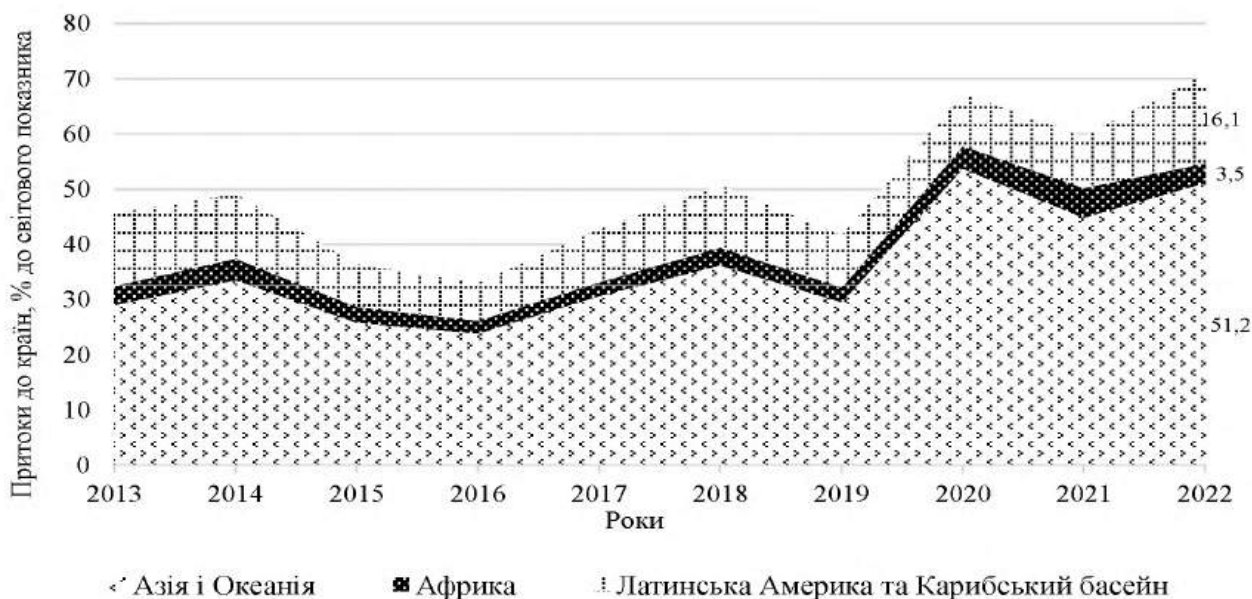

Рис. 2.2. Притоки ПІ до країн, що розвиваються, 2013 – 2022 рр., у % до світового показника

Джерело: побудовано за даними [2]

Серед двадцяти найбільших приймаючих економік, дев'ять були економіками, що розвиваються. На США припадає 22,0 % світового показника притоку ПІ, на Китай – 14,6 %, Сінгапур – 10,9 %, Гонконг – 9,1 %, Бразилію – 6,6 % у 2022 році (рис. 2.3).

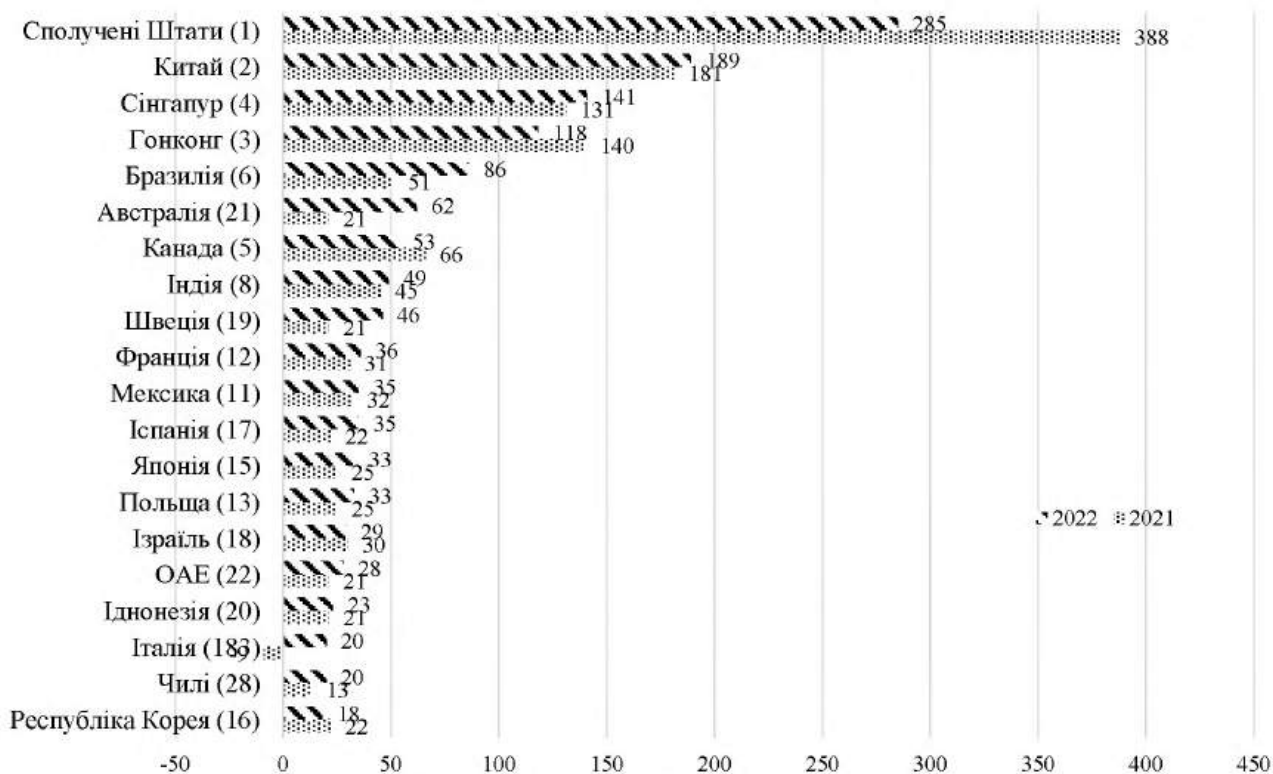

Рис. 2.3. Приплив ПІ у 20 країнах – найбільших реципієнтів у 2021 і 2022 рр., млрд дол.

*() – місце в 2021 році

Джерело: побудовано за даними [2]

Досліджуючи показники співвідношення притоків ПІ до валового накопичення основного капіталу можна відмітити, що станом на 2022 р. (перший рік повномасштабної війни в Україні) серед 20 найбільше приймаючих економік, найвищі значення спостерігаються у Сінгапурі (153,5 %) та Гонконзі (183,0 %), за ними слідує Швеція (28,2 %), Бразилія (27,9 %), Ізраїль (27,3 %), ОАЕ (26,4 %), Чилі (26,0 %), Польща (25,4 %). Менше 10 % співвідношення притоку ПІ до валового накопичення основного капіталу було зафіксовано в США (5,8 %), Китаї (2,5 %), Індії (5,1 %), Франції (5,1 %), Японії (2,6 %), Індонезії (6,0 %), Італії (4,7 %) та Республіці Корея (3,1 %) (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Приплив прямих іноземних інвестицій,
20 найкращих приймаючих економік, 2022 р.**

Економіка (ранжується за величиною припливу)	Притоки		Відношення внутрішнього запасу до ВВП, %
	Значення, млрд дол.	співвідношення до валового накопичення основного капіталу, %	
Сполучені Штати Америки	285	5,8	40,9
Китай	189	2,5	21,1
Сінгапур	141	153,5	541,7
САР Гонконг, Китай	118	183,0	575,7
Бразилія	86	27,9	43,6
Австралія	62	15,5	42,2
Канада	53	11,1	67,7
Індія	49	5,1	14,7
Швеція	46	28,2	60,0
Франція	36	5,1	32,1
Мексика	35	13,7	45,9
Іспанія	35	12,2	56,2
Японія	33	2,6	5,4
Польща	29	25,4	39,2
Ізраїль	28	27,3	46,1
Об'єднані Арабські Емірати	23	26,4	39,4
Індонезія	22	6,0	20,0
Італія	20	4,7	22,4
Чилі	20	26,0	85,1
Республіка Корея	18	3,1	16,3

Джерело: побудовано за даними [2]

Напередодні та на початку великих геополітичних змін у світі відзначалось уповільнення руху ПІ. У 2022 році порівняно з 2021 роком відтік ПІ у світі зменшився на 13,8 % і становить 1,49 трлн дол. США. Відтік ПІ з розвинутих економік знизився на 17,1 % і становив 1 трлн дол. США. Відтік ПІ з економік, що розвиваються, також зменшився, але меншими темпами – на 5,4 %, досягнувши 459 млрд дол. США (табл. 2.3). Зменшення потоків ПІ в економіках, що розвиваються обумовлені зменшенням відтоків з країн Азії та

Океанії, що розвиваються, на 11,2 %, тоді як у країнах Африки, що розвиваються відтік збільшився на 84,7 % до 5,8 млрд дол. США, у країнах Латинської Америки та Карибського басейну – на 55,2 % до 59 млрд дол. США.

Таблиця 2.3

**Відтоки прямих іноземних інвестицій за групами економік,
2020 – 2022 рр.**

Група економік	Відтоки					
	сума, млрд дол. США			річний приріст, %		
	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Світ	732	1729	1490	-47,8	136,3	-13,8
Розвинені економіки	350	1244	1031	-65,1	255,5	-17,1
Економіки, що розвиваються	382	485	459	-4,1	27,0	-5,4
з них: Африка	1	3	6	-77,0	176,1	84,7
Латинська Америка та Карибський басейн	-1	38	59	-102,1	-3860,3	55,2
Азія та Океанія	382	444	394	10,6	16,2	-11,2
Найменш розвинені країни	1	-1	1	-554,5	-142,2	-331,0

Джерело: побудовано за даними [2]

Оцінюючи ситуацію за часткою ПІІ, необхідно зазначити, що для розвинутих економік цей показник у глобальних зовнішніх ПІІ залишався стабільним і становив понад дві третини (69,2 %) від загального обсягу. Крім того, незважаючи на те, що потоки ПІІ з країн Азії та Океанії, що розвиваються, знизилися на 11,2 %, ці регіони продовжували бути важливими джерелами інвестицій, забезпечуючи 30,8 % ПІІ.

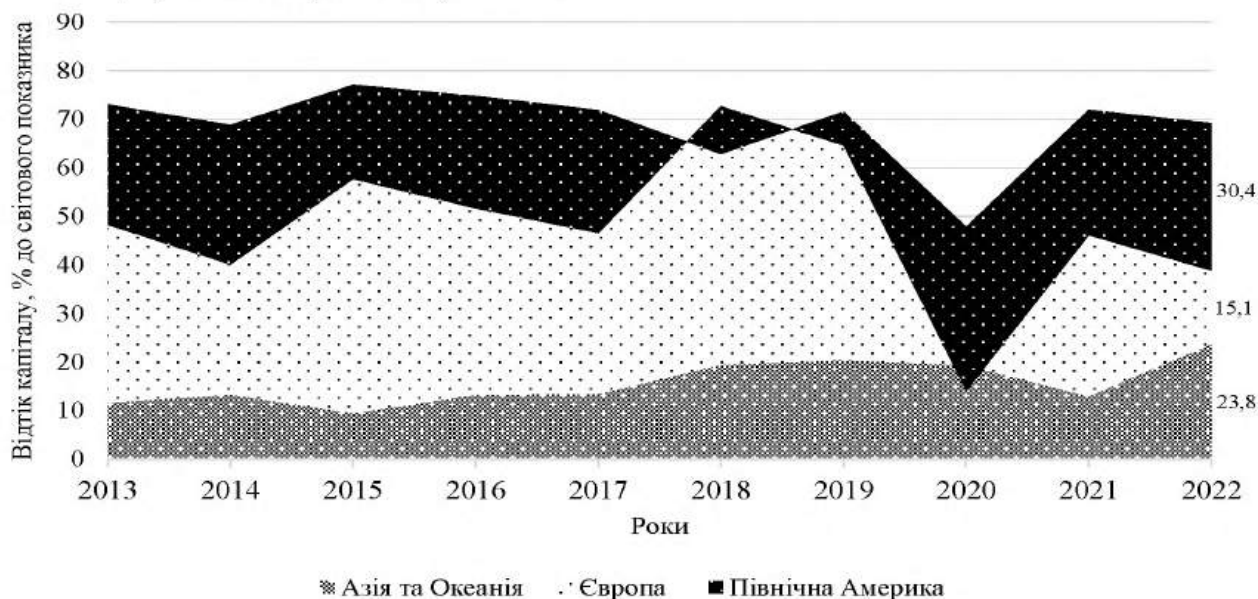

Рис. 2.4. Відтік капіталу з розвинених країн, 2013 – 2022 рр., у % до світового показника

Джерело: побудовано за даними [2]

Проведений аналіз (рис. 2.4) показує, що відтоки ПІІ в розвинутих країнах Азії та Океанії протягом 2013 – 2022 років змінювались так: у 2020 році їх приріст у відсотках досяг значення 20,4 %, однак у 2021 році цей показник зменшився до 13,0 %, а у 2022 році знову зріс до 23,8 % світового показника.

На розвинуті країни Європи у 2013 році припадало 36,6 % світового обсягу відпливу ПІІ, до 2018 року значення збільшилося до 53,2 %, а у 2020 році спостерігалось від’ємне значення – 5,3 %, станом на 2022 рік цей показник становив 15,1 %.

Відтік ПІІ в розвинутих країнах Північної Америки був відносно стабільним протягом 2013 – 2017 рр. (на рівні 25 % світового показника), однак у 2018 році спостерігалось від’ємне значення – 9,8 %, а починаючи з 2020 року відновилося і у 2022 році становить третину (30,4 %) світового показника.

У 2022 році країнами з найбільшим обсягом відтоку прямих іноземних інвестицій були Сполучені Штати Америки (373 млрд дол.), за якими слідувала Японія (161 млрд дол.). Китай посідав третє місце (147 млрд дол.) серед національних економік за обсягом інвестицій, за ним йшли Німеччина (143 млрд дол.) та Велика Британія (130 млрд дол.) (рис. 2.5). На США припадало 25,0 % світового показника відтоку ПІІ, Японію – 10,8 %, Китай – 9,8 %, Німеччину – 9,6 %, Великобританію – 8,7 %.

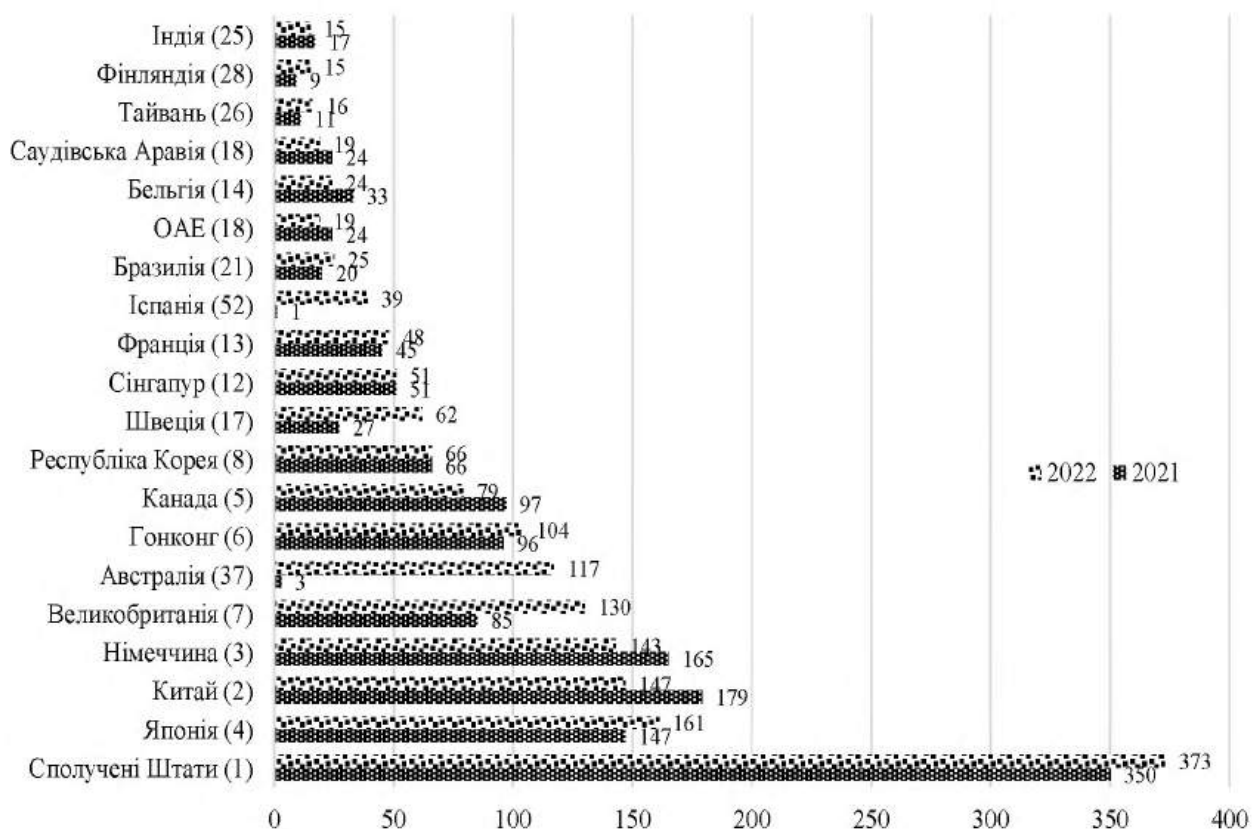

Рис. 2.5. Вивезення ПІІ з 20 країн – найбільших донорів у 2021 і 2022 роках, млрд дол. США

Джерело: побудовано за даними [2]

Як свідчать дані аналізу (табл. 2.4), Гонконг у 2022 році є був лише

значним реципієнтом, але і донором ПІІ. Відтік ПІІ до валового накопичення основного капіталу у Гонконзі становив 161,0 % (2022 р.). Також досить високі показники мали Сінгапур – 55,2 %, Швеція – 38,2 %, ОАЕ – 28,8 %, Фінляндія – 22,0 %.

Таблиця 2.4

Відтік прямих іноземних інвестицій, 20 кращих країн-донорів, 2022 р.

Економіка (ранжується за величиною відтоку)	Відтік		Відношення внутрішнього запасу до ВВП, %
	значення, млрд дол.	співвідношення до валового накопичення основного капіталу, %	
Сполучені Штати Америки	373	7,5	31,5
Японія	161	12,9	46,4
Китай	147	2,0	16,2
Німеччина	143	15,3	47,3
Велика Британія	130	23,3	71,8
Австралія	117	29,3	36,8
САР Гонконг, Китай	104	161,0	565,8
Канада	79	16,7	95,6
Республіка Корея	66	11,6	38,9
Швеція	62	38,2	81,7
Сінгапур	51	55,2	364,9
Франція	48	6,7	53,3
Іспанія	39	13,8	39,3
Бразилія	25	8,2	17,5
Об'єднані Арабські Емірати	25	28,8	48,6
Бельгія	24	16,8	116,3
Саудівська Аравія	19	9,6	15,8
Китай, провінція Тайвань	16	8,1	60,6
Фінляндія	15	22,0	52,9
Індія	15	1,5	6,4

Джерело: побудовано за даними [2]

У 2023 році глобальна ситуація для міжнародного бізнесу та міжнародних інвестицій залишалася складною. Хоча економічні складнощі, що визначали інвестиційні тенденції у 2022 році, дещо ослабли, вони не зникли.

Різниця між надходженнями та відтоками показує чисті прямі інвестиції. Протягом 2013 – 2020 років, світові показники чистих ПІІ демонстрували додатні значення, тобто надходження перевищували відтік. У 2021 – 2022 роках спостерігається негативне сальдо, яке у 2022 році зменшилося на 22,3 % і становило 195 млрд дол. США.

Виходячи наведених з даних (рис. 2.6), можна зазначити, що негативне значення чистих ПІІ обмовлено негативним значенням показника по розвинутих країнах – 652,6 млрд дол. США, тоді як інші економіки демонструють позитивне сальдо ПІІ: країни Азії та Океанії, що розвиваються – 268,9 млрд дол., країни Америки, що розвиваються – 149,5 млрд дол., країни Африки, що розвиваються

– 39,1 млрд дол. В цілому по країнах, що розвиваються чисті ПІІ становлять 457,5 млрд дол. США

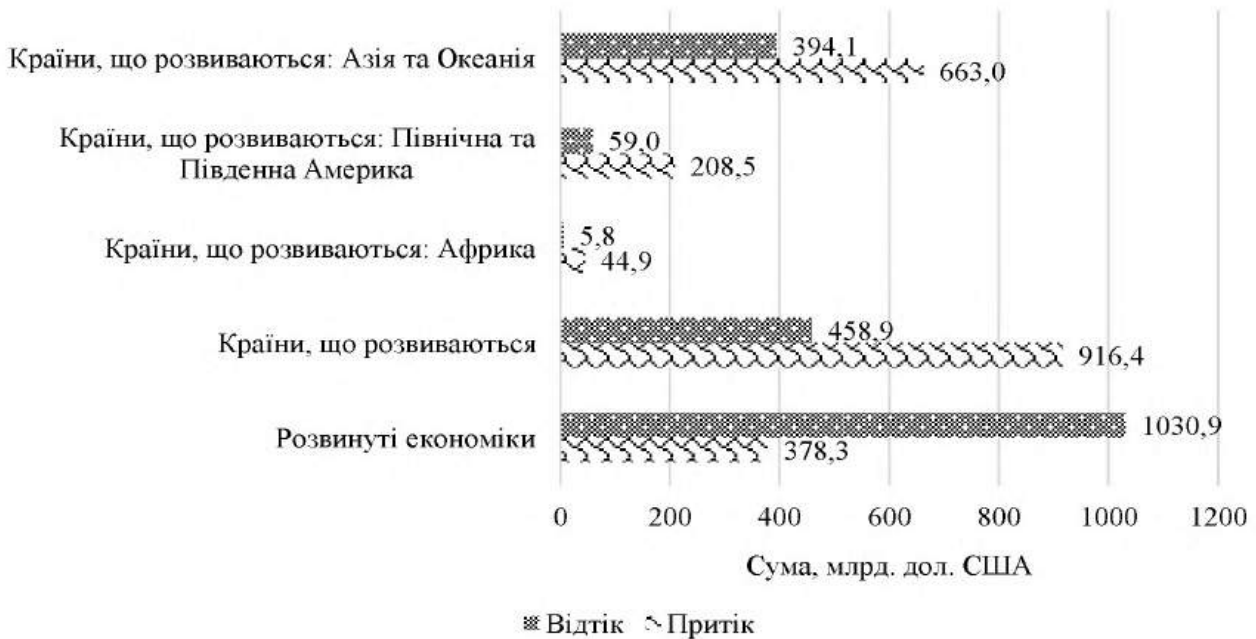

Рис. 2.6. Приплив і відтік прямих іноземних інвестицій, 2022 р., млрд дол. Джерело: побудовано за даними [2]

У 2023 році глобальна ситуація для міжнародного бізнесу та міжнародних інвестицій залишалась складною. Хоча економічні складнощі, що визначали інвестиційні тенденції 2022 року, дещо послабилися, вони не зникли. Геополітична напруженість, як і раніше, висока. Нещодавні потрясіння у фінансовому секторі посилюють невпевненість інвесторів. Прогноз ЮНКТАД на 2023 рік щодо знижувального тиску на глобальні ПІІ підтвердився. Глобальні потоки ПІІ у світі скорочувались не тільки у 2023 році (до 1,7 трлн дол. США), але і у 2024 р. (на 11%, до 1,5 трлн дол. США). Аналітики відзначають геополітичну напруженість, фрагментацію торгівлі та посилення конкуренції в промисловій політиці. У 2024 році саме ці чинники визначили інвестиційний ландшафт. Зазначені фактори, разом із фінансовими ризиками та невизначеністю, змінюють глобальні інвестиційні потоки та послаблюють довіру інвесторів до довгострокових перспектив [8].

Прогноз ЮНКТАД на 2025 рік також є негативним. Внаслідок ескалації торговельної напруженості, геополітичної фрагментації та економічної нестабільності очікується різке зниження більшості перспектив прямих іноземних інвестицій. Дані на початок 2025 року показують рекордно низьку активність угод та проектів. Реальна картина полягає у скороченні потоків ПІІ та зростанні дисбалансів. Високі витрати на позики та волатильність обмінного курсу продовжують стримувати довгострокові інвестиції в інфраструктуру, особливо в найменш розвинених країнах. Окремо у звіті ЮНКТАД зазначається роль транснаціональних корпорацій у русі ПІІ. Компанії реструктуризують ланцюги поставок у бік Південно-Східної Азії, Східної Європи та Центральної Америки. Це зрушення, яке розпочалося під час пандемії, прискорюється [10].

Для регіональних тенденцій прямого іноземного інвестування у 2024 р. властиві різкі розбіжності (рис. 2.7). В розвинені країни вони скоротилися на 22%. Найбільше скорочення відзначається в Європі (-58%). Прямі іноземні інвестиції скоротилися у більш ніж половині країн ЄС, різко скоротившись у Німеччині (-89%), Іспанії (-39%), Італії (-24%) та Франції (-20%).

У Північній Америці спостерігалось зростання на 23%, зумовлене хвилею мегапроектів у галузі напівпровідників у Сполучених Штатах, де прямі іноземні інвестиції зросли на 20%.

Рис. 2.7. Приплив прямих іноземних інвестицій (ПІІ) за економічними групами та регіонами, млрд дол. США та відсоток
Джерело: побудовано за даними [9]

Істотно зросли прямі іноземні інвестиції в Африці. Зростання становило +75%. Визначальним чинником цих позитивних змін став мегапроект інфраструктури в Єгипті. Однак навіть без урахування цього, потоки все одно зросли на 12%. Це відбулось завдяки інвестиційним реформам та покращенню спрощення процедур на всьому континенті.

Азія залишилась регіоном-одержувачем, навіть попри те, що загальне відбулось скорочення на 3% та падіння потоків до Китаю на 29%. Особливої уваги заслуговує Південно-Східна Азія, де прямі іноземні інвестиції країни АСЕАН зросли на 10%, досягнувши рекордних 225 млрд дол. США. Індія продемонструвала потужний імпульс інвестицій у нові проекти, навіть попри певного скорочення загальних потоків.

Значний приплив інвестицій у 2024 р. відбувався у регіон Близького Сходу, особливо в країни Перської затоки. Основною причиною цього стала диверсифікація економіки та спрямування інвестицій у нафтові сектори.

У Латинській Америці та Карибському басейні спостерігалось падіння прямих іноземних інвестицій на 12%. Однак нові проекти в Аргентині, Бразилії та Мексиці свідчать про відновлення інтересу інвесторів та зростання динаміки у

виробничих секторах.

ПІ до найменш розвинених країн зросли на 9% до 37 млрд дол. Зазначені зміни оцінюються як незначне зростання. Це лише 2% від світових потоків. Країни, що розвиваються, що не мають виходу до моря, зазнали падіння на 10%, тоді як малі острівні держави, що розвиваються, продемонстрували зростання на 14%. В усіх трьох групах ПІ залишаються зосередженими в кількох країнах [9].

В контексті аналізу змін інвестиційного ландшафту, що відбуваються на фоні глибоких геополітичних процесів, інтерес представляє порівняння топ-10 країн призначення та топ-10 країн постачальників інвестицій (табл. 2.5). Насамперед, важливо відзначити стабільність лідерства США як найбільшого отримувача і одночасно постачальника прямих іноземних інвестицій. Геополітичні зміни ніяк не вплинули на місце цієї країни в світі (за версією ЮНКТАД). У 2024 р. (так само як і у 2022 р.) США посідали назвищу позицію як за показником ввозу, так і за показником вивозу прямих іноземних інвестицій. Хоча погіршення стану світової економіки в цілому спричинило зменшення притоку прямих іноземних інвестицій та їх відтоку. При цьому, якщо отримання прямих іноземних інвестицій Сполученими Штатами Америки як країною призначення коштів зменшилось несуттєво (– 2,1%), то вивіз інвестиційного капіталу зменшився істотно (– 28,7%).

Таблиця 2.5

Притік / відтік прямих іноземних інвестицій, топ-10 країн, 2024 р.

Притік коштів		Відтік коштів	
країни (ранжування за величиною притоку ПІ)	сума, млрд дол. США	країни (ранжування за величиною відтоку ПІ)	сума, млрд дол. США
Сполучені Штати Америци	279	Сполучені Штати Америци	266
Сінгапур	143	Японія	204
Гонконг, Китай	126	Китай	163
Китай	116	Люксембург	109
Люксембург	106	Гонконг, Китай	87
Канада	64	Канада	86
Бразилія	59	Сінгапур	55
Австралія	53	Нідерланди	55
Єгипет	47	Іспанія	49
Об'єднані Арабські Емірати	46	Республіка Корея	49

Джерело: побудовано за даними [9]

Серед споживачів інвестиційного капіталу у 2024 р. сім країн з десяти зберегли свою належність до десятки кращих порівняно з 2022 р. Це: Сполучені Штати Америки, Сінгапур, Гонконг (Китай), Китай, Бразилія, Австралія, Канада. «Випали» з першого дециля найбільших значень за показником суми отриманих інвестицій Індія, Швеція та Франція. Натомість у згадану десятку увійшли Люксембург, Єгипет і Об'єднані Арабські Емірати.

Список економік-найбільших постачальників прямих іноземних інвестицій у 2024 р. порівняно з 2022 р. також оновився. У першій десятці залишились такі

країни: Сполучені Штати Америки, Японія, Китай, Гонконг (Китай), Канада, Республіка Корея. Залишили першу десятку Німеччина, Велика Британія, Австралія та Швеція; увійшли – Люксембург, Сінгапур, Нідерланди, Іспанія.

Інвестиційний ландшафт визначається стосовно того регіону з якого походить інвестиційний капітал або того регіону в який він вкладається. В процесі аналізу світових інвестицій враховуються особливості економічного розвитку країн та виділяються передусім дві групи країн – розвинені та такі, що розвиваються (рис. 2.8).

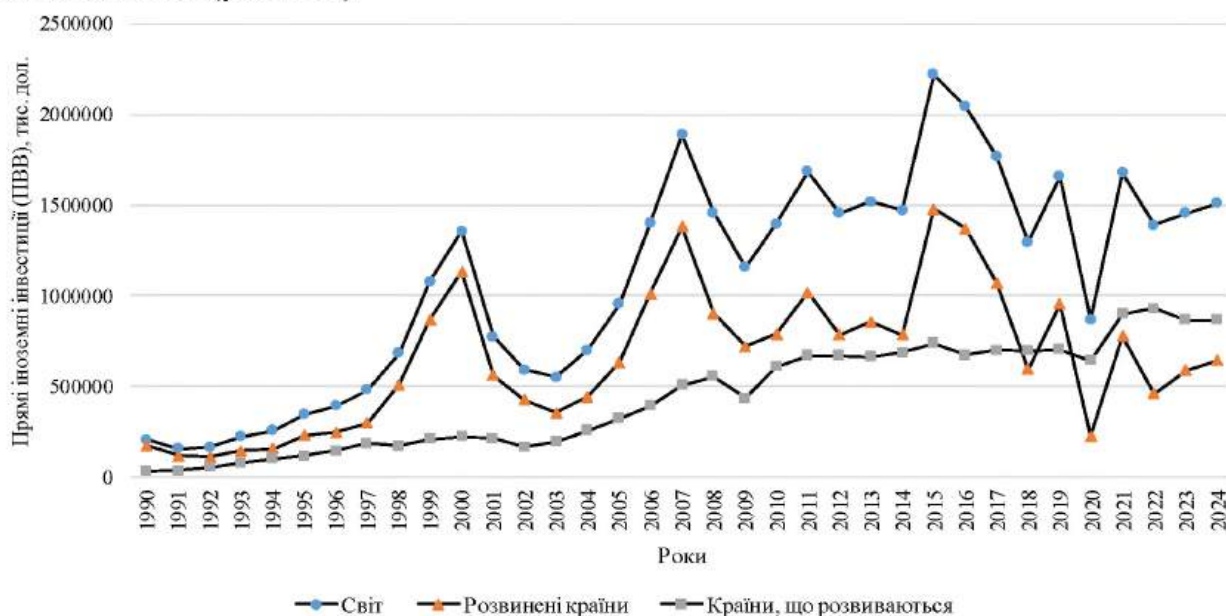

Рис. 2.8. Прямі іноземні інвестиції за економічними групами країн (приплив), млрд дол. США

Джерело: побудовано за даними [9]

Унаочнення довгострокової динаміки (1990-2024 рр.) свідчить, що надходження прямих іноземних інвестицій в розвинуті країни за конфігурацією майже повністю співпадають з загальною світовою динамікою, повторюючи всі злети та падіння. За період часу, який є більшим ніж $\frac{1}{3}$ століття, ввіз інвестиційного капіталу в розвинуті країни відбувався нерівномірно. Найвищим цей показник був у 2015 р. 1,48 трлн дол. США, а найнижчим у 2020 р. – 0,64 трлн дол. США.

Довгострокова динаміка надходження прямих іноземних інвестицій в країни, що розвиваються, навпаки, була поступальною та здебільшого позитивною. При загальному позитивному тренді 1990-2024 рр. були зафіксовані лише неглибокі спади, зокрема у 2009, 2016, 2020 рр. В цілому ж спостерігалось зростання – з 0,03 трлн дол. США у 1990 р. до 0,64 трлн дол. США у 2024 р.

У довгостроковому періоді поряд з динамікою істотно змінювалась структура надходження прямих іноземних інвестицій (табл. 2.6). Визначальною ознакою таких змін стали структурні зрушення на користь країн, що розвиваються. Якщо понад $\frac{1}{3}$ століття тому (1990 р.) отримувачами інвестицій були передусім, розвинені країни (83,6 % від загального обсягу світових інвестицій), то нині (2024 р.) їх частка становить тільки 57,5 %.

**Структура надходження прямих іноземних інвестицій за групами країн,
1990-2024 рр.**

Рік	Розвинені країни		Країни, що розвиваються	
	сума тис. дол. США	частка, у загальному обсязі світових інвестицій, %	сума тис. дол. США	частка, у загальному обсязі світових інвестицій, %
1990	171279	83,6	33608	16,4
2024	867162	57,5	641642	42,5
за роками найвищих підйомів світової інвестиційної динаміки, у т. ч.				
2000	1133974	83,6	222711	16,4
2007	1380464	73,1	506853	26,9
2015	1480037	66,7	738602	33,3
за роками найнижчих спадів світової інвестиційної динаміки, у т. ч.				
2003	355532	64,7	194038	35,3
2009	721463	62,3	436753	37,7
2020	640943	73,8	227620	26,2

Джерело: розраховано за даними [9]

Випереджальні темпи зростання капіталовкладень в економіки країн, що розвиваються, та відповідно, збільшення їх частки в загальному обсязі світових інвестицій, виразно простежується за всіма роками, коли відбувались найвищі підйоми світової інвестиційної динаміки.

В роки найнижчих спадів зміна частки країн, що розвиваються не була однозначною. У 2003 та 2009 рр. темпи прямих іноземних інвестицій, які були спрямовані в розвинуті країни, відставали від темпів, отримання інвестицій країнами, що розвиваються. Відповідно частка останніх у ці роки збільшувалась. На відміну від цього у 2020 р. цей показник суттєво зменшився. Причиною відмінностей динаміки та структури прямих іноземних інвестицій стали зміни інвестиційного ландшафту – позитивні (до прикладу 2000, 2007, 2015 рр.) або негативні (до прикладу 2003, 2009, 2020 рр.)

Чинниками, які стали визначальними для інвестиційного ландшафту та зумовили позитивні зміни в русі прямих іноземних інвестицій були різні. Стан 2000 р. пов'язаний з економічним зростанням, яке відбувалось на фоні активних глобалізаційних процесів та економічного піднесення в розвинених країнах (особливо у США, Західній Європі та країнах Східної Азії). У той же час відбувалось розширення ринків у країнах, що розвиваються (Китай, Індія, країни Латинської Америки активно залучали прямі іноземні інвестиції у промисловість та інфраструктуру). Також інвестиційний ландшафт 2000 р. був зумовлений інтенсивним розвитком інтернету, IT-сектору, високотехнологічних компаній (так званий «бум доткомів»). Це був рік надзвичайно великих за обсягами транскордонних M&A (понад 1 трлн дол.). У цьому контексті варто підкреслити,

що консолідації компаній та їх активів є основним каналом ПІІ. Також важливою передумовою зростання капіталовкладень у 2000 р. стала лібералізація інвестиційних режимів: розвивались міжнародні угоди про захист інвестицій, багато країн зменшували податки, скасовували обмеження на володіння активами (спрощували умови для іноземних інвесторів).

Інвестиційний ландшафт, що став передумовою збільшення капіталовкладень у 2007 р., також (як і у 2000 р.) був попов'язаний з високими темпами росту світового ВВП. Так само (як і за попереднього великого інвестиційно «стрибка» у 2000 р.) 2007 рік відзначився великими за вартістю міжнародними М&А – понад 1,6 трлн дол. США. Так само збільшенню прямих іноземних інвестицій сприяв доступ компаній з розвинутих країн до ринків Китаю, Індії, Бразилії. Особливістю інвестиційного ландшафту в цей час став функціонал глобальної фінансової системи, яка була насичена ліквідністю завдяки низьким процентним ставкам та активному кредитуванню. Сукупність функцій, інструментів або опцій, які реалізовані, дозволили банкам та інвесторам активно фінансувати великі міжнародні проекти, зокрема вкладати в нерухомість, енергетику та інфраструктуру. Зростання інвестицій у 2007 р. також стимулювали високі ціни на нафту, газ, метали та інші сировинні товари.

Останній за часом великий «сплеск» прямих іноземних інвестицій відбувся у 2015 р. Проте на цей раз інвестиційний ландшафт був сформований не стільки чинниками стійкого підйому світової економіки, скільки поведінковими мотивами вкладників капіталу. Йдеться про особливості М&А, які здійснювались транснаціональними структурами, що мали походження з розвинених країнах. Вони (М&А) відбувались у вигляді разових мегаугод і були керовані податковими мотивами. Це, насамперед, так звана «корпоративна інверсія» у США, коли метою злиття американських компаній з іноземними було перенесення штаб-квартири в країни з нижчим оподаткуванням. Такі операції відображали рух капіталу лише формально, але фактично були штучним збільшенням обсягу ПІІ, які констатувала міжнародна статистика. Також специфіка інвестиційного ландшафту у 2015 р. була зумовлена новою роллю країн, що розвиваються. Вони стали активними вкладниками капіталу за кордоном. Нарощували вихідні іноземні інвестиції Індія, країни Південно-Східної Азії та Близького Сходу; Китай продовжував активно інвестувати за кордон у рамках стратегії «Один пояс, один шлях». Також відбувалось поліпшення інвестиційного клімату в розвинених країнах. Цьому сприяла політика центробанків, які утримували низькі ставки, що, своєю чергою, сприяло дешевому фінансуванню інвестицій.

Як зазначалось вище, інвестиційний ландшафт може бути як сприятливим для руху капіталу, так і несприятливим. У динаміці прямих іноземних інвестицій за 1990-2024 рр. відзначаються 2003, 2009, 2020 рр., як такі, що були роками найглибших спадів.

Зниження прямих іноземних інвестицій у світі у 2003 р. пояснюється сукупністю глобальних економічних та політичних факторів. Найбільш значущими серед економічних чинників є ті, що сформувались у 2001–2003 рр.: уповільнення економіки (низькі темпи зростання світового ВВП–, особливо у

США, ЄС та Японії) та наслідки кризи доткомів (вибух «інтернет-бульбашки» і спричинені цим значні збитки у високотехнологічному секторі та зниження вартості активів). Основним дестабілізуючим чинником неекономічного змісту в цей час стала геополітична нестабільність – війна в Іраку (2003) та загальна напруженість на Близькому Сході, що посилило ризики для інвесторів.

У 2009 р. зниження прямих іноземних інвестицій у світі було прямим наслідком глобальної фінансової та економічної кризи 2008–2009 рр., яка почалася в США і швидко охопила більшість країн. Її початком стала іпотечна криза у США, далі виник обвал фондових ринків і колапс фінансових інститутів. Банки обмежили кредитування, що унеможливило фінансування великих міжнародних проєктів. У 2009 р. світова економіка опинилась у стані рецесії. Більше, ніж удвічі скоротилися М&А – головний канал ПП; зниження прибутків транснаціональних корпорацій обмежило обсяг реінвестицій, необхідність захисту внутрішніх ринків і національного бізнесу в умовах кризи стало причиною зростання економічного протекціонізму та встановлення країнами додаткових бар'єрів для іноземних інвесторів.

У 2020 р. ключовою причиною спаду інвестицій став неекономічний чинний – пандемія COVID-19, яка потягла за собою глобальний локдаун. Попит на товари та послуги різко впав, а скорочення світового ВВП було найбільшим з часів Другої світової війни. Прибутки найбільших транснаціональних корпорацій зменшилися понад $\frac{1}{3}$, що скоротило можливості реінвестування прибутків. Також компанії уникали великих угод у період невизначеності, знижуючи вартість та зменшуючи кількість М&А.

Аналіз відтоку прямих іноземних інвестицій за групами країн у 1990–1924 рр. свідчить, про нерівномірність довгострокової динаміки, властивої розвинутим країнам та її схожість з довгостроковою динамікою відпливу капіталу у формі ПП в світі в цілому. Довгострокова динаміка відтоку прямих іноземних інвестицій з країни, що розвиваються помірно зростаючою та поступальною (рис. 2.9).

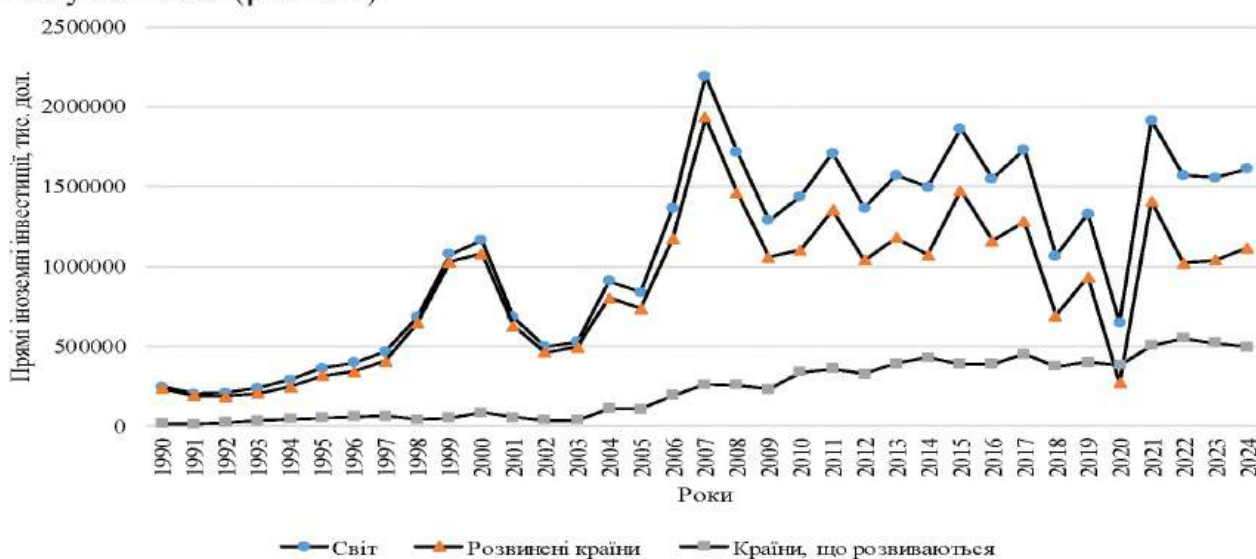

Рис. 2.9. Прямі іноземні інвестиції за економічними групами країн (відтік), млрд дол. США

Джерело: побудовано за даними [9]

Екстремальні стани динаміки інвестицій, зроблених розвинутими країнами за кордоном, відзначалися протягом аналізованого періоду у 2000 р., 2007, 2021 рр. (зростання) та у 2002, 2020 рр. (спад). Істотні коливання інвестицій, зроблених за кордоном країнами, що розвиваються, – не спостерігались. Особлива ситуація виникла у 2020 р., коли розвинуті країни вивезли за кордоном менше інвестицій, ніж країни, що розвиваються: 0,27 трлн дол. США проти 0,38 трлн дол. США.

2.2. Секторальна та галузева структури інвестиційних потоків як відображення інноваційного потенціалу міжнародного бізнесу

Інвестиційний ландшафт представляє собою сукупність передумов наповненості та спрямованості міжнародних інвестиційних потоків не тільки країн, регіонів і субрегіонів. Він є також визначальним для розуміння інвестиційних процесів, що відбуваються за секторами та галузями економіки. З'ясування причин, за яких змінюється секторальна та галузева спрямованість міжнародних інвестиційних потоків, не менш важливе, ніж географічний контекст аналізу руху капіталу. Аналіз інвестиційних процесів, що відбуваються за секторами та галузями економіки є принципово значущим для бізнесу, оскільки він є основою стратегічного планування, структуризації та проектування міжнародних інвестиційних ініціатив. На його висновках ґрунтується прийняття рішень стосовно майбутнього компаній, що діють у певних галузях. Реалізація міжнародних інвестиційних ініціатив передбачає, насамперед, таке:

- визначення інвестиційних пріоритетів з урахуванням глобальних економічних тенденцій, конкурентних переваг країни та галузевої спеціалізації;
- розробку моделі проєкту (технічної, фінансової та організаційної), яка забезпечує його привабливість для іноземних інвесторів;
- оцінку економічної доцільності й ризиків з урахуванням міжнародного ринкового середовища;
- визначення механізмів реалізації (державно-приватне партнерство, спеціальні економічні зони, інвестиційні фонди тощо);
- узгодження з регуляторною базою та міжнародними стандартами.

Отже, інвестиційний ландшафт визначає секторальну та галузеву структуру інвестиційних потоків. На основі зазначеного аналізу створюється певна модель залучення та розміщення капіталу в сектори та галузі економіки; вибудовується комплексна архітектура інвестиційних бізнес-проєктів; визначаються засади ефективності та безпечності інвестицій; з'ясовується відповідність стратегічним інтересам інвестора та країни його походження; оцінюються можливості міжнародного бізнесу щодо реалізації інноваційного потенціалу.

У наш час секторальна та галузева структура інвестиційних потоків піддається дії багатьох політико-економічних чинників. В контекст проблем і

ризиків сучасності на особливу увагу заслуговує аналіз залучення та розміщення капіталу в сектори та галузі світової економіки до початку повномасштабної війни в Україні та, окремо, теперішній час.

Галузеві відмінності в період 2004-2023 рр. полягали у тому, прямі іноземні інвестиції у виробництво стагнували протягом двох десятиліть, перш ніж відчувати значний спад, з від'ємним сукупним річним темпом зростання в розмірі 12 % протягом трьох років після спалаху COVID-19. У цей час капіталовкладення все більше спрямовувались у сферу послуг, а не у сферу виробництва, що стало причиною збільшення розриву між двома секторами. У цей час частка транскордонних нових проектів у сфері послуг збільшилась з 66 % до 81 % (рис. 2.10). Одночасно варто наголосити, що інвестиції в послуги в обробній промисловості зросли майже вдвічі до приблизно 70 %, завдяки стрімкому технологічному прогресу.

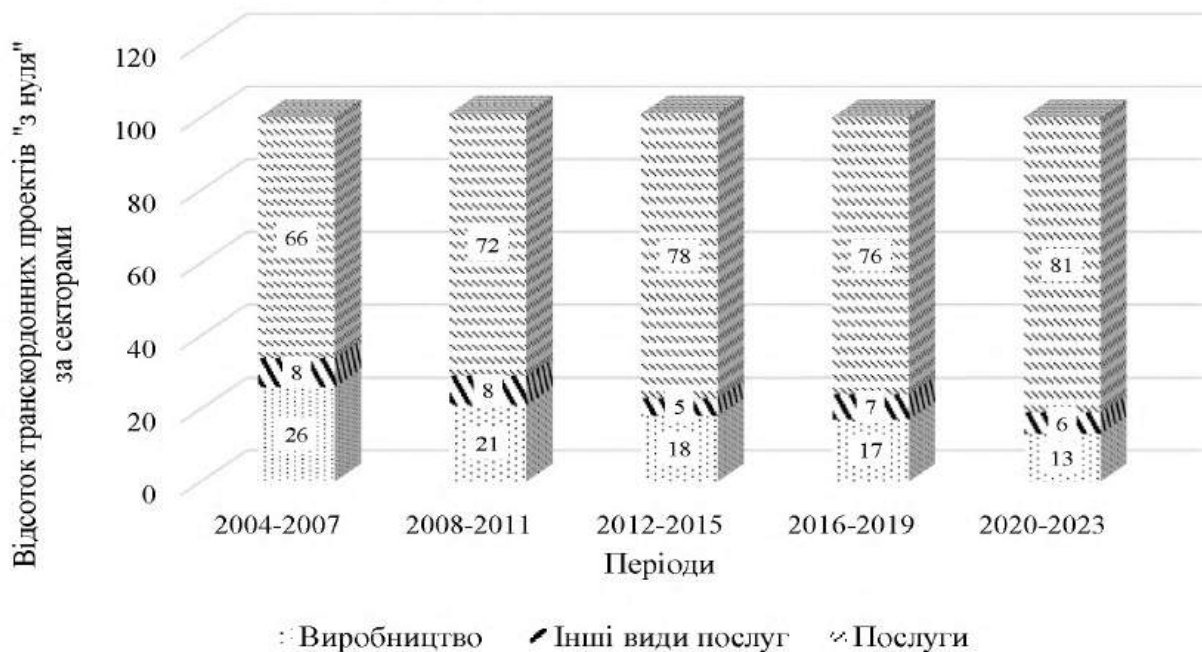

Рис. 2.10. Структура транскордонних проектів «з нуля» за секторами
Джерело: побудовано за даними [10]

Окремо необхідно уточнити, зміст облікової позиції «Інші види послуг». Вона включає кілька видів діяльності, які зазвичай класифікуються як послуги, але за своєю природою пов'язані з фізичними активами. Це – будівництво, електроенергетика, видобуток та інфраструктура.

Збільшення сфери послуг притаманне розвинутим (постіндустріальним) країнам. Щодо країн, що розвиваються – розширення сфери послуг переважно приносить користь більшим економікам. Вони можуть ефективно конкурувати, створюючи дисбаланс, який залишає менші країни в невідгладному становищі. Крім того, скорочення потоків прямих іноземних інвестицій у виробництво серйозно перешкоджає менш розвиненим економікам оновлювати методи виробництва та впроваджувати нові технології.

Війна в Україні стала ключовим геополітичним чинником інвестиційного

процесу. У 2022 році міжнародні проекти фінансування та придбання активів зазнали впливу війни в Україні через погіршення умов фінансування та невизначеність на фінансових ринках. Вартість проектів фінансування знизилася на 25 %, а продажі активів через кордони – на 4 %. Кількість чистих придбань активів через кордони також зменшилася на 9 %, тоді як кількість проектів фінансування зросла на 8 %. Водночас оголошені нові проекти, зросли на 15 % через збереження імпульсу в першій половині року. Вартість проектів зросла на 64 % внаслідок реалізації кількох мегапроектів.

У 2022 році вартість оголошених нових інвестиційних проектів зросла на 64 % до 1,2 трлн дол. – це другий за величиною рівень, зареєстрований з 2008 року. Вартість більше ніж подвоїлася в країнах, що розвиваються, до 573 млрд дол. (кількість проектів зросла на 37 %), і зросла на 37 % у розвинених країнах (кількість проектів зросла на 4 %).

Секторальний розподіл мегапроектів, оголошених у 2022 році, відображає ключові тенденції у перетині кордонів. З 10 найбільших оголошених проектів, 3 були в напівпровідниках, у відповідь на глобальні дефіцити та тенденції реструктуризації ланцюгів постачання, а 5 – у відновлюваних джерелах енергії. Також знаковим для глобальних інвестиційних тенденцій і наслідків енергетичної кризи було восьмиразове зростання вартості нових інвестиційних проектів у видобувних галузях. Кількість проектів зросла на 15 % (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

**Анонсовані проекти з нуля, за секторами та провідними галузями,
2021 – 2022 рр.**

Сектор	Обсяг, млн дол.		Темп приросту, %	Кількість		Темп приросту, %
	2021	2022		2021	2022	
Всього	739	1213	64,1	15318	17598	14,9
Первинна переробка	13	97	646,2	103	118	14,6
Переробна промисловість	320	437	36,6	5934	5970	0,6
Послуги	406	679	67,2	9281	11510	24,0
Топ-10 галузей у вартісному вираженні						
Енергетика та газопостачання	141	362	156,7	518	556	7,3
Електроніка та електрообладнання	138	181	31,2	1100	1167	6,1
Інформація та зв'язок	106	120	13,2	3887	5024	29,3
Видобувна промисловість	12	95	691,7	59	89	50,8
Будівництво	49	62	26,5	332	211	-36,4
Автомобільна промисловість	39	59	51,3	718	694	-3,3
Транспорт і складське господарство	36	56	55,6	765	978	27,8
Основні метали та вироби з них	12	43	258,3	228	225	-1,3
Хімічна промисловість	23	26	13,0	456	474	3,9
Фінанси та страхування	15	22	46,7	727	1032	42,0

Джерело: побудовано за даними [10]

До найбільших проєктів належать такі: інвестиція ExxonMobil (США) у 10 млрд дол. у четвертий проєкт з видобутку нафти біля узбережжя Гаяни, розширення діяльності з видобутку нафти Emirates National Oil Company (Об'єднані Арабські Емірати) в Туркменістані на 7,5 млрд дол. і плани Saudi Aramco (Саудівська Аравія) інвестувати 7 млрд дол. у проєкт з виробництва нафтохімікатів з сирової нафти на своєму нафтопереробному комплексі в портовому місті Ульсан у Республіці Корея.

Вартість проєктів у виробництві зросла на 37 % до 437 млрд дол. – це на чверть більше середнього показника за останні 10 років. Однак кількість проєктів залишилася стабільною на рівні 5970. Збільшення кількості оголошень про нові інвестиційні проєкти було здебільшого зумовлене сферою послуг, яка становила та той час дві третини всіх проєктів – найвищий показник за всю історію спостережень. Вартість нових інвестиційних проєктів у сфері послуг також досягла рекордних рівнів.

У 2022 році кількість міжнародних угод з фінансування проєктів зросла на 8 %, але їхня вартість була на 25 % нижчою, ніж у 2021 році. Відновлювана енергетика, яка раніше складала значну частину зростання, сповільнилася. Кількість угод залишилася стабільною, але їхня вартість впала на 30 % до 368 млрд дол. США. Великі проєкти включали будівництво плаваючих морських вітряних електростанцій в Італії вартістю 15 млрд дол. США та вітряної електростанції у В'єтнамі за 13 млрд дол. США

У секторі промислової нерухомості кількість угод зросла на 49 % до 270 проєктів з вартістю 188 млрд дол. США. Угоди у житловій та комерційній нерухомості також збільшилися на 17 % до 223 проєктів. Фінансування у нафтовій та газовій промисловості знизилося на 17 % за кількістю і на 56 % за вартістю.

Обсяги транскордонних злиттів і поглинань (M&A) у 2022 році досягли 707 млрд дол. США, що на 4 % менше. У виробництві обсяги впали на 42 % до 142 млрд дол. США, тоді як у сфері послуг знизилися на 5 % до 442 млрд дол. США. У первинному секторі вартість M&A зросла вчетверо до 122 млрд дол. США.

Після зростання у 2021 році, обсяги M&A у фармацевтичній галузі знизилися на 51 % до 36 млрд дол., а кількість угод зменшилася на 22 % до 169. Найбільша угода включала придбання Vifor Pharma компанією CSL Behring за 11 млрд дол. США.

Варто відзначити особливості динаміки так званих інвестицій «в зелені поля» («greenfield projects») – вкладення у новий бізнес, так би мовити «з нуля». Побіжно доречно зауважити, що крім цього за термінологією «кольорів інвестицій» можуть бути такі вкладення: «в коричневі поля» («brownfield projects») – купівля, реконструкція або модернізація вже існуючого підприємства чи інфраструктури; «чорні поля» («blackfield projects») інвестиції у занедбані або проблемні об'єкти, часто пов'язані з високим ризиком; блакитні поля («bluefield projects») – змішаний варіант, за яким частина інфраструктури є, але потрібна значна добудова чи модернізація; «жовті поля» («yellowfield projects») інвестиції – у сферу відновлюваної енергетики чи аграрних проєктів на вже частково

підготовлених землях тощо.

Повертаючись до інвестицій «в зелені поля», необхідно констатувати таку особливість їх динаміки: кількість оголошених проектів створення нових підприємств і міжнародних фінансових угод у інфраструктурі зросла на 6 %, але їхня вартість знизилася на 4 %. У секторі відновлюваної енергетики кількість проектів зросла на 6 % до 531, а їхня вартість більше ніж подвоїлася.

Міжнародні фінансові угоди у транспортній інфраструктурі зменшилися на 5 % за кількістю і на 17 % за вартістю до 44 млрд дол. У телекомунікаційній інфраструктурі кількість угод зросла на 24 % до 118 проектів.

Інвестиційні проекти у глобальних ланцюгах вартості зросли на 5 % за кількістю і на 34 % за вартістю. Кількість проектів у електроніці та електротехнічному обладнанні зросла на 6 %. Найбільші проекти включали інвестиції Taiwan Semiconductor у США на 28 млрд дол., Foxconn і Vedanta Resources в Індії на 19 млрд дол., та Intel в Ірландії на 13 млрд дол.

Вартість проектів в автомобільному секторі зросла на 53 %, головним чином через електромобілі. Hyundai планує витратити 5,5 млрд дол. у США, а Volkswagen інвестує 3,3 млрд дол. у Сполученому Королівстві та 1,9 млрд дол. в Іспанії.

Цифрові багатонаціональні корпорації (MNC) менше займаються новими проектами (greenfield investments), більшість їхніх інвестицій спрямована на придбання конкурентів. Винятком є компанії з електронної комерції, такі як Amazon, яка оголосила про запуск нових інфраструктур у Європі на 5,9 млрд дол. і у Таїланді на 5 млрд дол.

Інтернет-платформи збільшили інвестиції у нові проекти на 6 %, що призвело до подвоєння вартості до 6,3 млрд дол. Alphabet та Meta були найбільшими інвесторами, із значними проектами у Канаді та Іспанії.

Аналізований період 2004-2022, 2023 рр. забезпечує розуміння передумов сучасного інвестиційного процесу. У 2025 р. аналітики ЮНКТАД, оцінюючи інвестиційні тенденції за секторами та галузями, також (як і в рамках досліджень, що передували) виокремлюють інвестицій у «зелені поля», міжнародне проектне фінансування, а також відзначають роль транскордонних злиттів та поглинань (M&A) [9].

Оновлені дані стосовно інвестицій у «зелені поля» свідчать, що кількість інвестицій, коли компанії будують нові об'єкти за кордоном, зросла, але їхня вартість впала на 5%. Тим не менш, загальний обсяг оголошених інвестицій залишається історично високим на рівні 1,3 трильйона доларів.

Велика увага приділяється міжнародному проектному фінансуванню, зважаючи на те, що такі вкладення є ключовим джерелом розвитку інфраструктури. У доповіді ЮНКТАД (2025 р.) констатується їх скорочення на 26%, та підкреслюється тренд продовження багаторічного спаду. Також зазначається, що від скорочення проектного фінансування найбільше постраждали у 2024 р. найменш розвинені країни.

Щодо транскордонних злиттів та поглинань (M&A) констатується зростання на 14% до 443 млрд дол. США. Проте аналітики зазначають, що цей результат залишається нижчим за середній показник останнього десятиліття.

Угоди дедалі більше зміщуються на регіональні ринки на тлі жорсткішого регулювання та геополітичної напруженості. Аналіз інвестицій у «зелені поля», міжнародного проектного фінансування та транскордонних злиттів та поглинань (M&A) в динаміці за кількістю інвестиційних проєктів та їх вартістю відображає в десятирічному інтервалі часу аритмічні коливання (рис. 2.11).

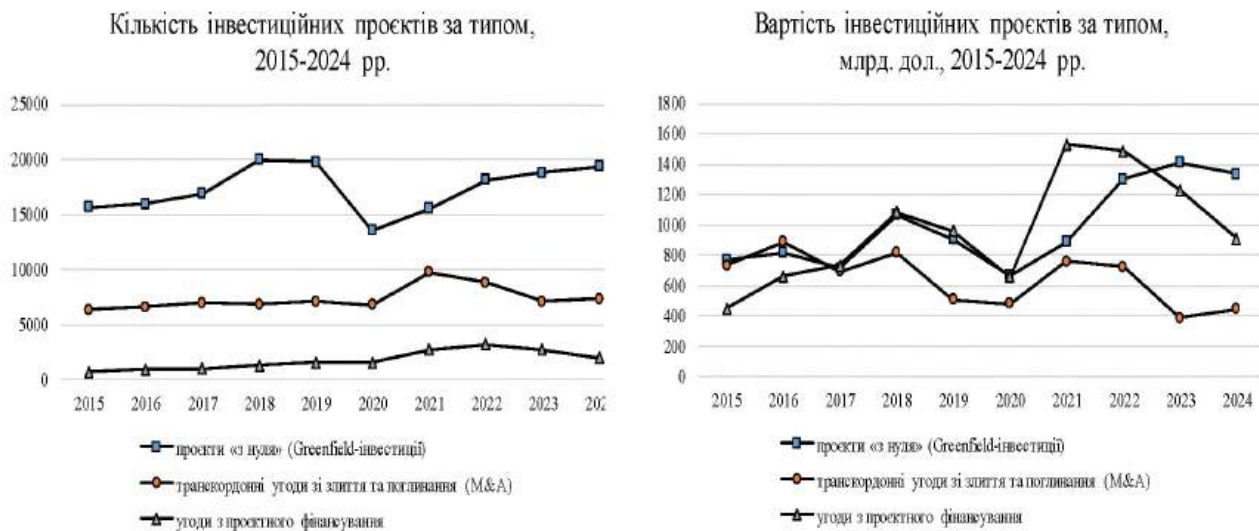

Рис. 2.11. Динаміка міжнародних інвестиційних проєктів за типами, 2015-2024 рр.

Джерело: побудовано за даними [9]

Механізми дії зазначених типів інвестицій різні: вкладення коштів у новітні об'єкти (greenfield investments) показують, у які країни й галузі інвестори готові вкладати з нуля, створюючи нові виробництва; міжнародне проектне фінансування відображає великі довгострокові інфраструктурні та енергетичні проєкти, які формують основу економіки; транскордонні злиття та поглинання демонструють готовність інвесторів купувати вже існуючі компанії, що свідчить про привабливість галузі та очікувану прибутковість.

Також кожен тип інвестицій по-різному впливає на структуру економіки: greenfield формує нові виробничі потужності, технології, робочі місця; проектне фінансування сприяє інфраструктурному та енергетичному розвитку, що критично важливе для майбутнього зростання; злиття та поглинання змінюють власність, управління та конкурентне середовище в галузі.

Однак, різні за механізмом дії та результатами впливу на структуру економіки, разом всі аналізовані типи інвестицій (вкладення у новітні об'єкти, міжнародне проектне фінансування, транскордонні злиття та поглинання) найкращим чином унаочнюють інвестиційні тенденції за секторами та галузями. Тільки їх комплексний аналіз дає реальну картину (рис. 2.12). Відокремлений аналіз M&A дозволяє побачити приплив капіталу, але не нові виробництва; аналіз лише greenfield – сферу створення нових проєктів, але поза увагою залишаються стратегічні угоди; дослідження тільки проектного фінансування – висвітлює інфраструктурні тенденції, але не повністю відображає ринкову динаміку.

Рис. 2.12. Схема комплексного аналізу основних типів міжнародних інвестицій (greenfield, проектне фінансування, M&A)

Комплексний аналіз інвестицій за типами (у новітні об'єкти, міжнародне проектне фінансування, а також транскордонні злиття та поглинання) дозволяє представити широкий спектр вкладення коштів в економіку, враховуючи секторальні та галузеві особливості, що різко відрізняються. В енергетиці та транспорті переважає проектне фінансування; у сфері високих технологіях – часто greenfield; у фінансовому секторі та фармацевтиці – переважно злиття та поглинання. Тому лише одночасний аналіз усіх трьох каналів інвестицій дозволяє: побачити повну структуру інвестиційних потоків у галузях, зрозуміти стратегії інвесторів та оцінити довгострокові перспективи розвитку секторів. Разом вони показують повну картину інвестиційних тенденцій у галузях та секторах.

Для відображення інноваційного потенціалу міжнародного бізнесу через секторальну та галузеву структуру інвестиційних потоків показовим є міжнародне проектне фінансування в сфері розвитку технологій. У 2024 р. міжнародне проектне фінансування в інфраструктурі істотно скоротилось (– 14 % порівняно з 2023 р.). Проте відбулось значне зростання інвестицій у

технологічні сектори. Зокрема, вартість оголошень про міжнародні інвестиційні проєкти у виробництво напівпровідників та у розвиток цифрової економіки зросла відповідно на 140 % і 107 % (рис. 2.13).

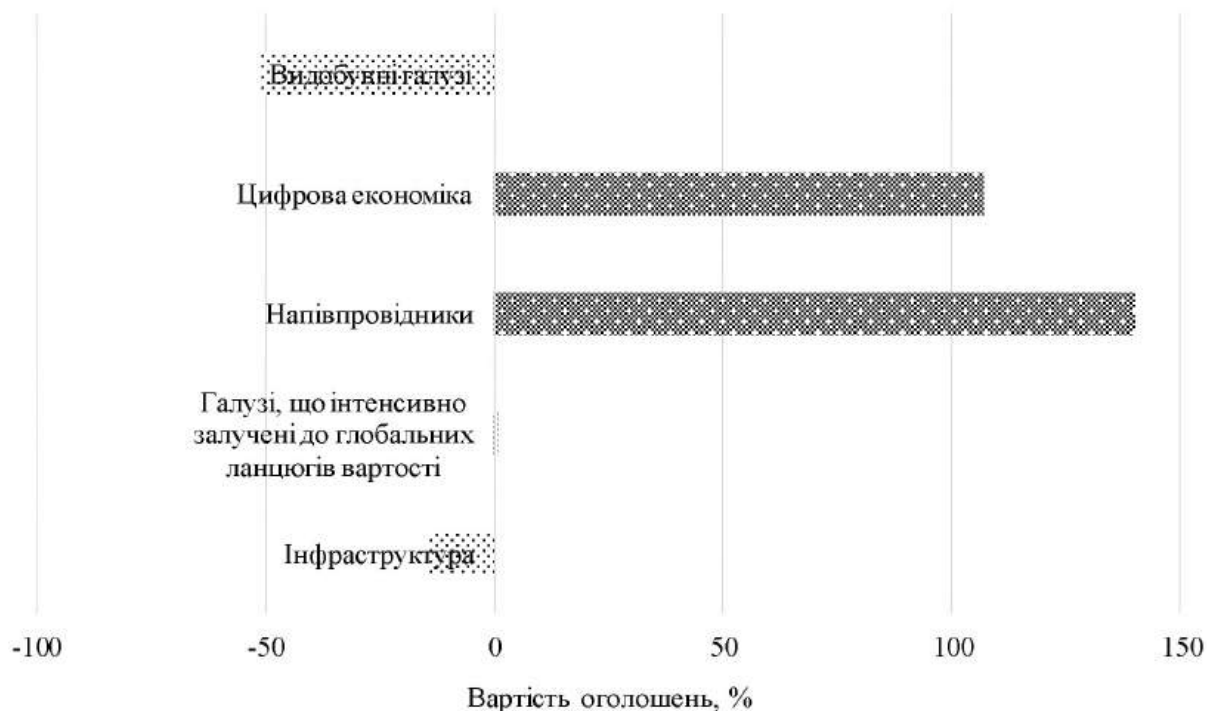

Рис. 2.13. Вартість оголошень про міжнародні інвестиційні проєкти за секторами, 2023-2024 рр., %

Джерело: побудовано за даними [9]

Міжнародні інвестиції є основою інноваційного потенціалу у сфері технологій. У наш час інноваційний розвиток країн дедалі більше залежить від здатності залучати зовнішні ресурси. Найважливішим чинником у цьому процесі виступають міжнародні інвестиції, які стають фундаментом формування та реалізації інноваційного потенціалу у сфері технологій.

Важливо відзначити роль міжнародного капіталу у забезпеченні фінансового підґрунтя для проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (R&D). Саме приплив прямих іноземних інвестицій і венчурного капіталу створює умови для масштабних інноваційних проєктів. Також міжнародні інвестиції сприяють трансферу технологій і знань. Іноземні компанії, відкриваючи дослідницькі центри чи виробничі філії за кордоном, передають місцевим фахівцям передові управлінські практики, технологічні розробки та досвід організації інноваційної діяльності. Це забезпечує інтеграцію національних економік у глобальні інноваційні процеси. Також міжнародний капітал відкриває доступ до світових ринків. Нові технології, створені за підтримки іноземних інвесторів, включаються до глобальних ланцюгів доданої вартості, що забезпечує швидку комерціалізацію інновацій та стимулює їх подальший розвиток.

Окремо, необхідно зазначити, що завдяки міжнародним інвестиціям формується інноваційна екосистема. У наш час економіка вже не сприймається

спрощено – як діюча суто механічно сукупність взаємопов’язаних елементів, що забезпечує відтворення господарських процесів. Професор М. Ротшильд (завдяки якому у науковий обіг увійшов термін «екосистема») писав, що сучасна економіка діє подібно до складних біологічних систем. Вона є живим організмом, який постійно еволюціонує, змінюється під впливом інновацій і конкуренції [11]. Автор провів аналогію між економікою та природними екосистемами: компанії – це своєрідні види, ринки – це середовище, інновації – це мутації, конкуренція та відбір формують розвиток. Подібно до мутацій у біології, нові технології й бізнес-моделі змінюють «середовище» та створюють нові ніші. Інновації дестабілізують старий порядок, але водночас підштовхують систему до розвитку.

Розвиваючи це концептуальне положення, сучасні науковці визначають інноваційну екосистему як еволюційну сукупність акторів, діяльностей та артефактів, а також інституцій і відносин, включаючи доповнювальні та взаємозамінні зв’язки, які мають значення для інноваційної результативності окремого актора або сукупності акторів [12].

Отже, акцент робиться на тому, що екосистема є динамічною мережею взаємодіючих акторів, діяльностей, інституцій, ресурсів і інструментів / продуктів (артефактів). У цій системі важливими є не лише взаємодія партнерів, але також доповнювальні (complementary) і взаємозамінні (substitute) відносини. Основною метою економіки, як екосистеми, що еволюціонує, є підтримка інноваційної ефективності як окремого актора, так і групи акторів.

Практика міжнародного бізнесу свідчить, що в рамках екосистеми інвестиції сприяють виникненню кластерів високотехнологічних компаній, що об’єднують бізнес, університети та державні інститути. Така взаємодія створює сприятливі умови для безперервного обміну ідеями та розвитку стартапів. Зокрема досвід США, Китаю, Індії та інших країн переконливо доводить, що міжнародні інвестиції стають рушійною силою розвитку технологічних інновацій, підвищуючи конкурентоспроможність країн на світовому ринку.

Глобальний інноваційний індекс (Global Innovation Index, GII) 2024 року охоплює показники інноваційної екосистеми 133 країн та відстежує найновіші світові інноваційні тенденції. В контексті дослідження інноваційного потенціалу міжнародного бізнесу інтерес представляє визначення Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (World Intellectual Property Organization WIPO) лідерів інновацій 2024 р. [13] (табл. 2.8)

Оцінюючи поточний стан, динаміку та інноваційний ландшафт (умови процентних ставок, геополітичних конфліктів тощо), експерти Всесвітньої організації інтелектуальної власності висвітлюють рух інноваційного циклу. Такий цикл утворюють чотири ключових етапи: інвестиції в науку та інновації, технологічний прогрес, впровадження технологій та соціально-економічний вплив інновацій (як переваги від ефективних інноваційних рішень, так і проблеми).

Перший з них (інвестиції в науку та інновації) представляє безпосередній інтерес у контексті дослідження інвестиційних потоків, спрямованих на розвиток

інноваційного потенціалу. За даними Всесвітньої організації інтелектуальної власності, інвестиції в інновації зазнали значного спаду у 2023 році, що є зворотним трендом до попередніх років. У 2020–2022 рр. інвестиції в інновації швидко зростали. Вони залишалися стійкими протягом періоду COVID-19 та пов'язаного з ним спаду. Багато інвестицій в інновації, включаючи наукові публікації, дослідження та розробки, а також венчурний капітал, тоді стрімко зросли. Однак перші ознаки слабкості інвестицій в інновації з'явилися у 2022 році. Це уповільнення посилилося у 2023 році.

Таблиця 2.8

Глобальний інноваційний індекс країн-лідерів за групами, 2024 р.

Країни з високим рівнем доходу (загалом 51)		
ранг групи доходів	ранг ГІІ	країна
1	1	Швейцарія
2	2	Швеція
3	3	США
Країни з рівнем доходу вище середнього (загалом 34)		
1	11	Китай
2	33	Малайзія
3	37	Туреччина
Країни з рівнем доходу нижче середнього (загалом 38)		
1	39	Індія
2	44	В'єтнам
3	53	Філіппіни
Країни з низьким рівнем доходу (загалом 10)		
1	104	Руанда
2	110	Мадагаскар
3	117	Того

Джерело: побудовано за даними [13]

Важливо зазначити зміни в динаміці інвестицій в інновації, які здійснюють багатонаціональні корпорації (Multinational Corporation, MNC). Вони забезпечують значну частину світових інвестицій, здійснюючи, зокрема, прямі іноземні інвестиції, купуючи реальні активи за кордоном та впроваджуючи нові технології й управлінські практики. Також MNC здійснюють капіталовкладення, створюючи спільні підприємства, що дозволяє забезпечити розподіл ризиків і прискорити розробку та впровадження інновацій. Крім того, багатонаціональним корпораціям властива широка практика придбання та ліцензування технологій. Вони активно купують або отримують ліцензії на новітні технології, інтегруючи їх у свої глобальні ланцюги вартості. Транснаціональний бізнес фінансує дослідження і розробки (R&D). Про це свідчить значна частина інновацій, захищених патентами, які належать MNC.

За даними Всесвітньої організації інтелектуальної власності, витрати корпорацій на дослідження та розробки у 2023 р. в світі в цілому зросли приблизно на 6 % у реальному вираженні. Однак це нижче довгострокових темпів зростання за останні 6 років (близько 8 %) та значно нижче пікових значень у 10-13 % між 2019–2021 роками, а також порівняно з темпами зростання до пандемії (всі порівняння подані у реальному вираженні).

Корпоративні витрати на дослідження та розробки також сповільнилися, відображаючи стагнацію зростання доходів та нагадуючи уповільнення після кризи 2009 року. Незважаючи на високий рівень досліджень та розробок та стабільну інтенсивність, міжнародне патентування зменшилося.

Венчурний капітал (venture capital, VC) різко скоротилися до допандемічного рівня, що мало помітний вплив на регіони, що розвиваються, такі як Латинська Америка та Африка. Аналітики відзначають погіршення інвестиційного клімату для ризикового фінансування. Вартість венчурних інвестицій була високою у 2021 р., але у 2022 і 2023 рр. відбувся значний спад на 36 % у 2022 р., а потім ще на 39 % у 2023 р. Кількість венчурних угод також зменшилася, зазнавши спаду на 9,5 % у 2023 році.

Також прогнозується, що у майбутньому (попри те, що деякі центральні банки почали знижувати процентні ставки), жорсткіші умови фінансування інновацій можуть продовжувати негативно впливати на інвестиції в інновації найближчим часом. Це робить перспективи на 2024 та 2025 рр. істотно невизначеними [13].

Отже, інвестиційний клімат 2022-2023 рр. не можна назвати сприятливим для розвитку інновацій, але технологічний прогрес залишався відчутним. Особливо це було властиво галузям, що пов'язані зі здоров'ям (зокрема такими як секвенування геному), збільшенням обчислювальної потужності та виготовленням електричних батарей. Одночасно прогрес у зелених технологіях відставав від середнього зростання за десятиліття, що підкреслює труднощі у зменшенні споживання енергії суперкомп'ютерами та повільніше, ніж раніше, зниження цін на відновлювану енергію.

Впровадження технологій у 2023 році демонструвало позитивне зростання за всіма показниками, особливо у сфері 5G, робототехніки та електромобілів. Разом з цим аналітики відзначають, що хоча загальний рівень проникнення зріс порівняно з попереднім десятиліттям, є винятки, такі як повільніший темп проникнення обладнання для променевої терапії раку. Впровадження безпечної санітарії також значно сповільнилося [13].

Розвиток високих технологій (hi-tech), у тому числі інформаційних, зумовлює оновлення та трансформацію всіх традиційних сфер економіки. Автоматизація виробництва і бізнес-процесів передбачає широке використання програмного забезпечення, роботизованих систем та штучного інтелекту (Artificial Intelligence, AI), що дозволяє зменшити витрати, підвищити ефективність і якість продукції; цифровізація послуг у банківській справі, торгівлі, освіті, медицині на основі онлайн-платформ робить їх доступнішими та швидшими; аналітика великих даних (Big Data) стала визначальною для прогнозування попиту, оптимізації логістики та персоналізації пропозицій для клієнтів; електронна комерція кардинально змінила торгівлю, забезпечивши компаніям масовий і швидкий вихід за межі локальних ринків.

Hi-tech не тільки істотно змінив звичний порядок в царині економіки, але також спричинив появу новоутворень. Мова йде про створення нових ринків, індустрій і видів економічної діяльності. До прикладу, таких: ринки FinTech послуг і криптовалюти, індустрія цифрових продуктів і сервісів (розробка

програмного забезпечення, мобільних застосунків, хмарних рішень), а також креативна та цифрова індустрія (розвиток ігор, кіберспорту, онлайн-освіти, цифрового контенту); економіка платформ – діяльність компанії, результатом якої є створення цілих екосистем, де користувачі й бізнес обмінюються товарами, послугами або інформацією (таких як Amazon, Uber, Airbnb та ін).

Трансформація традиційних сфер господарської діяльності та утворення нових індустрій і ринків відкриває великі можливості для міжнародного бізнесу. Наявність цифрових каналів (онлайн-маркетингу, маркетплейсів, соціальних мереж) дозволяє навіть невеликим компаніям виходити на міжнародні ринки та ставати їх активними учасниками. ІТ-рішення дозволяють малим та середнім підприємствам конкурувати з великими корпораціями завдяки використанню онлайн-інструментів управління, реклами та аналітики. Такі інструменти фактично слугують засобом зниження бар'єрів до входу в галузь. Віртуальні команди і віддалена робота – дають змогу формувати міжнародні колективи без прив'язки до географії. Цифрова інфраструктура міжнародної торгівлі – блокчейн у логістиці, смарт-контракти, електронні платіжні системи спрощують міжнародні операції та підвищують їхню безпеку.

Таким чином, новітні технології не лише модернізують традиційні сфери економіки, але й виступають каталізатором інновацій, а отже також інвестицій відповідного спрямування. Однак попри те, що такі інвестиції розглядаються у наш час як авангардні, їх динаміка не є поступально зростаючою.

FinTech (Financial Technology) – сфера, що поєднує фінансові послуги та сучасні цифрові технології з метою створення інноваційних рішень у платежах, банкінгу, інвестуванні, страхуванні та управлінні активами тощо – відноситься до найбільш затребуваних у наш час фінансових послуг. Однак загальні світові обсяги інвестицій у цей сектор у 2023 р. знизилися.

Геоелекономічний аналіз констатує зменшення обсягу інвестицій у фінтех в усіх ключових регіонах світу. Найбільше падіння – з 51,3 млрд дол. США у 2022 р. до лише 10,8 млрд дол. США у 2023 р. спостерігалось у Азійсько-Тихоокеанському регіоні (ASPAC). У регіонах Європи, Близького Сходу та Азії (EMEA) обсяг інвестицій зменшився з 49,6 млрд дол. США до 24,5 млрд дол. США за той самий період. Країни Америки продемонстрували найбільшу стійкість: інвестиції у фінтех скоротилися з 95,4 млрд дол. США у 2022 р. до 78,3 млрд дол. США у 2023 р. [14].

Серед країн регіону Північної та Південної Америка провідною у здійсненні фінтех-фінансування була роль США – $\frac{2}{3}$ загального обсягу протягом 2023 р., або 73,5 млрд дол. США. Бразилія залучила 2,6 млрд дол. США, Канада – 920 млн. У регіоні Європи, Близького Сходу та Азії (Europe, the Middle East and Africa, EMEA) серед найбільших представників фінтех-фінансування були Великобританія, Швеція, Нідерланди, Італія, ОАЕ, Фінляндія, Іспанія. У Азійсько-Тихоокеанському регіоні (ASPAC) серед країн, що здійснюють великі інвестиції у фінтех необхідно відзначити Індію та Сінгапур (але з уточненням наявності негативної динаміки), а також Китаї, де на противагу цьому, відбулося зростання – до 1,9 млрд дол. США [15].

Цей рік став викликом для глобального ринку фінтеху: як загальний обсяг

фінтех-інвестицій, так і кількість фінтех-угод продемонстрували найнижчі результати з 2017 року. За 4547 угодами, що відбулись у цей рік вони становили 113,7 млрд дол. США. У 2022 р. відповідний показник за 7515 угодами становив 196,6 млрд дол. США. Експерти пояснюють це зниження як тимчасове та пов'язують негативну динаміку з низкою глобальних конфліктів, зокрема з війною в Україні та бойовими діями на Близькому Сході, а також високими відсотковими ставками, стабільно високим рівнем інфляції в багатьох країнах та відсутністю можливостей для виходу з інвестицій [14].

У той же час за окремими складовими FinTech спостерігалось зростання. Йдеться передусім про ESG-фінтех (Environmental, Social, Governance FinTech) та PropTech (Property Technology). ESG-фінтех є однією з «гілок» фінтеху, що інтегрує екологічні, соціальні та управлінські стандарти у фінансові сервіси. Наприклад: зелені фінанси, облік вуглецевого сліду, цифрові інструменти для сталого інвестування, алгоритми прозорого корпоративного управління. PropTech можна вважати суміжним сектором FinTech, оскільки в ньому активно використовуються фінансові технології (фінансування об'єктів, інвестиції, управління активами), але її фінансовий сегмент перетинається з FinTech (інвестиційні, кредитні, платіжні рішення у сфері нерухомості) і безпосередньо пов'язаний зі сталими фінансами.

У 2023 р. інвестиції в ESG-фінтех становили 2,3 млрд дол. США. Зростанню інвестицій в ESG-фінтех-рішення сприяли рішення як урядів, так і бізнесів, які беруть на себе зобов'язання щодо досягнення нульового рівня викидів та впроваджують різні регуляторні зміни. Очікується, що позитивна динаміка збережеться у 2024 році. Також, попри загальне зниження, зросли інвестиції в PropTech (технології у сфері нерухомості) Їх сума у 2023 р. становила 13,4 млрд дол. США. Це свідчить про зростання інтересу до інновацій у секторі нерухомості [16].

Загалом у 2023 р. сфера здійснення платежів залишилася найпотужнішою у світі сферою інвестицій в межах фінтех. Обсяг інвестицій становив 20,7 млрд дол. США порівняно з 58 млрд дол. США у 2022 р. Також виділялося фінансування таких секторів: insurtech – 8,1 млрд дол. США; криптовалюти та блокчейн – 7,5 млрд дол. США; regtech 2,6 млрд дол. США; кібербезпеки 1,3 млрд дол. США [17].

Insurtech є сектором цифрових страхових сервісів (технологій страхування). Сектор криптовалюти та блокчейну включає власне криптовалюти (Bitcoin, Ethereum тощо), криптобіржі (наприклад, Binance, Coinbase), DeFi (децентралізовані фінанси), смарт-контракти, токенизацію активів. Regtech представлений технологіями для регуляторної звітності, наборами процедур, які фінансові установи застосовують для ідентифікації та перевірки клієнта перед наданням послуг (KYC, Know Your Customer), системи заходів і законів, що запобігають відмиванню грошей, отриманих злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму (AML, Anti-Money Laundering).

Окремим напрямом FinTech є кібербезпека (Cybersecurity). Цей напрямом багатовекторний. Він розгалужений за низкою таких «гілок»: 1) захист даних клієнтів – шифрування персональних і фінансових даних (end-to-end encryption),

безпечне зберігання карткових реквізитів (PCI DSS стандарти); 2) аутентифікація та ідентифікація – багатофакторна автентифікація (2FA, biometrics: FaceID, TouchID), поведінкова біометрія; 3) запобігання шахрайству (Anti-Fraud) – моніторинг транзакцій у реальному часі, виявлення підозрілої активності за допомогою AI/ML, системи блокування підозрілих платежів; 4) захист інфраструктури фінансових сервісів – кіберзахист хмарних платформ, де працюють банки та платіжні сервіси, протидія DDoS-атакам на мобільні банкінги та платіжні системи; 5) регуляторні стандарти безпеки – такі, що дозволяють уникнути шахрайських користувачів (KYC та AML), захистити данні та забезпечити ефективне управління кіберризиками (GDPR / ISO 27001 / NIST); 6) блокчейн та криптобезпека – безпечне зберігання приватних ключів, захист смарт-контрактів від вразливостей, криптографічні протоколи для децентралізованих фінансів (DeFi).

Варто зауважити, що Cybersecurity є так би мовити кроссекторальною сферою, яка в рамках фінтеху перетинається з багатьма іншими. Його можна порівняти з парасолькою, яка закриває майже всі сфери, оскільки будь-яка інвестиція чи фінансова операція потребують захисту даних, транзакцій та інфраструктури. Найбільш виразно його перехрещення прослідковуються з такими сферами фінтеху: Payments & Digital Banking, Blockchain & Crypto, RegTech, InsurTech, WealthTech, PropTech.

Як особливий тренд сучасності необхідно відзначити розвиток штучного інтелекту. За даними KPMG (Klynveld Peat Marwick Goerdeler), незважаючи на зниження фінансування у 2023 році, штучний інтелект залишився беззаперечним лідером, завдяки якому у фінтех було залучено понад 12,1 млрд доларів США інвестицій. До цього варто додати, що наш час багато фінансових установ та фінтех-компаній впроваджують AI через альянси та витрати на продукти, а не через прямі інвестиції.

Для промислового виробництва настають переломні часи. Виробники мають орієнтуватися в бізнес-середовищі, яке формується під впливом розвитку проривних технологій, економічних потрясінь, зміни очікувань клієнтів, невизначеності на ринках праці та постачання матеріалів тощо. За цих умов, відбувається перехід до стратегії «розумної промисловості». Її особливість полягає у тому, що, звичний ринковий орієнтир на продукт поступається клієнтоорієнтованій моделі, яка доповнюється цифровими технологіями післяпродажного та сервісного обслуговування. Це означає, що послуги з підтримкою цифрових технологій стають основою як бізнесу в цілому, так і його операційних моделей. Йдеться про збільшення виробництва взаємопов'язаних і супутніх продуктів, створення стійких ланцюжків поставок, перехід виробників до моделі «все як послуга» (Everything as a Service або Anything as a Service, ХааS), використання інформації, зокрема бази інсталяцій і даних з підключених активів/датчиків, для розробки і моделювання виробниками цифрового зображення клієнтських рішень і операцій (цифрових двійників), поширення цифрових послуг і забезпечення довічної /високої віддачі для клієнта, використання промисловими виробниками інтелектуальної аналітики для оптимізації ціноутворення, продажів, котирувань, планування та надання

послуг [18].

В аспекті дослідження галузевої структури інвестиційних потоків в епоху загальної цифровізації окремо необхідно розглянути інвестиції в охорону здоров'я (HealthTech), агротехнології, електронну комерцію, освіту (EdTech), туризм та готельне господарство (Travel Tech), медіа сферу (Digital Media) та деякі інші.

Ринок послуг HealthTech, за очікуваними даними, у 2024 р. становитиме 500 млрд дол. США, у тому числі, обсяг ринку телемедицини – 100 млрд дол. США. Станом на 2023 р. на ринку цифрової медицини доступні понад 500 тис мобільних додатків [17].

Агротехнології отримали новий імпульс розвитку завдяки застосуванню інформаційних технологій. В агросекторі інвестиції здійснюються у системи глобального позиціонування (Global Positioning System, GPS) та геоінформаційні системи, які дозволяють фермерам точно планувати та контролювати всі агротехнічні заходи. Також відбуваються капіталовкладення у дрони, розумні автоматичні системи поливу, сенсори і датчики для моніторингу вологості ґрунту, температури та інших параметрів, штучний інтелект та машинне навчання, робототехніку тощо.

Інвестиції в електронну комерцію є постійно зростаючими. Згідно з дослідженнями аналітичної компанії SellersCommerce, у 2024 р. 2,71 млрд людей, або 33% населення світу, здійснювали покупки в Інтернеті, що оцінює глобальний ринок електронної комерції у 6,31 трлн дол. США. Аналітики очікують, що до 2027 р. Місткість ринку становитиме 7,95 трлн дол. США. Найбільша частка мобільних транзакцій і широке використання цифрових розрахунків властиві Китаю, США та Великій Британії [19].

Разом із зростанням цінності знань у суспільстві, зростають інвестиції в освіту. Це обоюдно зумовлений процес. Новелою сучасної (інформаційної, знаннєвої, цифровізованої) економіки є ринок Edtech (educational technology). Інтернет та діджитал технології істотно трансформують нині сферу освіти., Платформи онлайн-освіти налічують у наш час понад 1 млрд користувачів. Ринок Edtech у 2024 році оцінюється у 400 млрд дол. США [17].

В умовах сучасної економіки також відбуваються активні інвестиції в Travel Tech. Понад 80% всіх бронювань готелів і квитків здійснюється онлайн. Популярність віртуальних турів зросла на 350% під час пандемії і залишається високою у 2024 р. [17].

Прогрес в економіці (в усіх її сферах і галузях) засновується у наш час на зростаючих можливостях штучного інтелекту. В туристичній галузі це стосується, передусім, якості та швидкості обслуговування клієнтів.

Посилаючись на данні міжнародних досліджень, науковці констатують, що на 2024 р. готельєри планували виділити понад 40% своїх інвестицій у ІІІ на прогнозний ІІІ. Крім того, 86% авіакомпаній у співпраці з інноваційними партнерами почали розробляти технології ІІІ, машинного навчання та комп'ютерного зору. Серед них 39% вже впровадили ці технології, тоді як ще 47% планують зробити це найближчим часом IDC (International Data Corporation). За даними GlobalData, дохід ринку ІІІ, за прогнозами, до 2030 року

досягне 383,3 мільярда доларів. У сфері гостинності впровадження генеративного ШІ стає дедалі помітнішим серед гравців галузі. Ця тенденція відображена у звіті SITA, який показав, що 97% авіакомпаній активно планують ініціативи щодо інтеграції цієї технології. Згідно зі звітом Fortune, очікується, що ринок штучного інтелекту та готельного бізнесу зросте до понад 1,2 мільярда доларів до 2026 року, з темпами зростання понад 9,7% [20].

Онлайн-реклама та цифрові медіа також активно розвиваються. У 2023 р. глобальні витрати на інтернет-рекламу становили 600 млрд дол. США.

Цифрові медіа та інтернет-ЗМІ продовжують у 2024 р. відігравати ключову роль. На основі діджитл-технологій вони активно впливають на споживання інформації (фактично формують інформаційний попит), а також забезпечують успішний маркетинг. Користувачі інтернету активно використовують цифрові медіа для споживання різної інформації та розваг (Digital Media), перебуваючи у соціальних мережах. На кінець 2023 р. кількість підписників Netflix досягла 230 млн осіб, а YouTube переглядається понад 1,5 млрд годин відео [17].

В епоху діджиталізації інформаційні технології (ІТ) набули особливої значущості. Розробка, впровадження, супровід цифрових інновацій і високотехнологічних систем стали драйвером розвитку сучасного економічного життя. Інформаційні технології трансформують не лише традиційні сфери економіки. Вони створюють нові ринки та можливості для міжнародного бізнесу. У цьому контексті, передусім, необхідно відзначити розвиток хмарних технологій, штучного інтелекту, Інтернету речей (ІоТ) та кібербезпеки. За теперішнього часу понад 90% підприємств у світі використовують у своїй діяльності хмарні технології. При цьому ринок штучного інтелекту оцінюється у понад 300 млрд доларів США. Очікується, що кількість підключених пристроїв досягне 75 млрд до 2025 р. [17].

Згідно з останніми даними компанії Gartner, загальний обсяг глобальних витрат на ІТ у 2025 р. очікується на рівні 5,74 трлн дол. США, що становить приріст на 9,3 % порівняно з 2024 р. (табл. 2.9). Одним із ключових чинників цього зростання є активне впровадження технологій генеративного штучного інтелекту (GenAI), яке трансформує архітектуру рішень і потребує модернізації інфраструктури, насамперед у сфері центрів обробки даних. Прогнозується, що витрати на серверне обладнання зростуть майже втричі. За прогнозними оцінками вони становитимуть 332 млрд дол. США у 2028 р. Таким чином, GenAI вже виявляє потужніший вплив, ніж традиційні хмарні чи аутсорсингові сервіси.

Також спостерігається істотне розширення хмарних сервісів провідними гравцями ринку (зокрема AWS та Microsoft Azure), що інтегрують у свої платформи інструменти штучного інтелекту, великі дані, безсерверні обчислення. Інвестиції в кібербезпеку зростають пропорційно до загроз, зосереджуючись на інноваційних рішеннях із вбудованим ШІ для виявлення та реагування на атаки в реальному часі.

Крім того, поширення гібридних і віддалених моделей праці сприяє розвитку інструментів цифрової співпраці, управління проєктами, відеоконференцій та безпечного доступу. Паралельно набирають ваги екологічні аспекти, що стимулюють розвиток сталих ІТ-рішень, орієнтованих на

енергоефективність та зменшення вуглецевого сліду.

Таблиця 2.9

Прогноз світових витрат на ІТ (сума, млн дол. США)

Спрямування витрат	Витрати на 2024 р.	Зростання у 2024 р., %	Витрати на 2025 р.	Зростання у 2025 р., %
Системи центрів обробки даних	329 132	39,4	40 505	23,2
Пристрої	734 162	6,0	810 234	10,4
Програмне забезпечення	1 091 569	12,0	1 246 842	14,2
ІТ-послуги	1 588 121	5,6	1 731 467	9,0
Комунікаційні послуги	1 371 787	2,3	1 423 746	3,8
Загальний ІТ	5 114 771	7,7	5 617 795	9,8

Джерело: побудовано за даними [21]

На рівні продуктів ринку спостерігається експансія:

- аналітичних платформ на базі ІІІ з прогнозною аналітикою;
- рішень для безпеки наступного покоління;
- інструментів для віддаленої командної роботи;
- платформ для Інтернету речей (ІоТ), що забезпечують моніторинг, аналіз і автоматизацію в реальному часі.

З точки зору сегментації витрат у 2025 р., Gartner прогнозує зростання таким чином [22]:

- 1) 14 % у сегменті програмного забезпечення (до 1,23 трлн дол.);
- 2) 9,4 % у сфері ІТ-послуг (до 1,73 трлн дол.).

Програмне забезпечення та ІТ-послуги залишаються ключовими драйверами індустрії, значною мірою завдяки інтеграції АІ-рішень в інструменти електронної пошти, розробку та управління контентом. Очікується, що до 2028 р. світові ІТ-витрати перевищать 7 трлн дол. США з щорічним приростом на близько 500 млрд дол. США.

Таким чином, розвиток світового ІТ-ринку у найближчі роки характеризуватиметься технологічною диференціацією, зростанням капіталовкладень у GenAI, хмарні сервіси, кібербезпеку, програмне забезпечення та екологічні ІТ-рішення, що у сукупності створює нову якість цифрової трансформації та визначатиме напрями еволюції цифрової економіки. Відповідно, міжнародні інвестиції за цим генеральним напрямом є не лише джерелом капіталу, а й ключовим фактором трансферу знань, технологій та управлінських практик, що робить їх основою інноваційного потенціалу у сфері технологій.

Список використаних інформаційних джерел до розділу 2

1. Кравчун А. С. Методологія просторового аналізу інвестиційного ландшафту України. *Інтелект XXI*. 2018. № 6. С. 122-126.

2. Офіційний веб-сайт UNCTAD. *UNCTAD*. URL: <https://hbs.unctad.org/> (дата звернення: 05.07.2025).
3. OECD Benchmark Definition of Foreign Investment, 3rd edition. Paris, 1996. URL: <https://www.oecd.org/daf/inv/investment-policy/2090148.pdf> (дата звернення: 05.07.2025)
4. Береславська О. Ризики «нового економічного порядку». Сучасні трансформації світового економічного порядку. Виклики і можливості для України; за ред. Ю. Якименко, В. Юрчишин. Razumkov centre. 2025. 112 с.; С. 61-63
5. Alfaro L. Foreign direct investment and growth, does the sector matter? *Working Paper, Harvard Business School, Harvard*. 2003. URL: <http://www.grips.ac.jp/teacher/oono/hp/docu01/paper14.pdf>. (дата звернення: 10.07.2025).
6. Chowdhury A. and Mavrotas G. FDI and growth: what causes what? *The World Economy*. Vol. 29(1). P. 9 – 19. URL: https://epublications.marquette.edu/econ_fac/61/ (дата звернення: 01.07.2025).
7. Lall S. FDI and development: research issues in the emerging context. Ed. by Bora B. *Foreign Direct Investment Research Issues*. Routledge London, New York. URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9780203469699/foreign-direct-investment-bijit-bora> (дата звернення: 18.06.2025).
8. Пикало О. Глобальні інвестиції падають другий рік поспіль: ООН попереджає про рекордно низьку активність у 2025-му. *Forbes Ukraine*. URL: <https://forbes.ua/news/pryami-inozemni-investitsii-u-sviti-skorotilisya-na-11-do-15-trln-u-2024-rotsi-19062025-30666> (дата звернення: 22.06.2025).
9. International investment in the digital economy. *World Investment Report 2025*. UNCTAD. URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2025> (дата звернення: 15.07.2025).
10. World investment report: investing in sustainable energy for all. New York : United Nations, 2023. 231 p.
11. Rothschild M. *Bionomics: Economy As Ecosystem*ю Washington, D. C., Beard Books, 2004 URL: https://books.google.com.sb/books?id=cA_aQ4vDBmMC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 16.07.2025).
12. Granstrand, O., Holgersson, M. Innovation ecosystems: A conceptual review and a new definition. *Technovation*. 2020. No. 90–91. URL: <http://dx.doi.org/10.1016/j.technovation.2019.102098> (дата звернення: 20.07.2025).
13. Global Innovation Index 2024: Unlocking the Promise of Social Entrepreneurship. Geneva. WIPO. 2024 No. 90–91. URL: <https://www.wipo.int/web-publications/global-innovation-index-2024/en/gii-2024-results.html> (дата звернення: 22.07.2025).
14. KPMG Pulse of Fintech. Аналіз інвестицій на ринку fintech – друге півріччя 2023 року. *KPMG*. 2024. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/home/insights/2024/03/pulse-of-fintech-h2-2023.html> (дата звернення: 15.07.2025).
15. Інвестиції у світові фінтех-компанії впали до шестирічного

мінімуму. *AIN.UA*. 2024. URL: <https://ain.ua/2024/03/18/investycziyi-u-finteh-kompaniyi-svitu-vpaly-do-shestyrichnogo-minimumu/> (дата звернення: 10.07.2025).

16. PropTech, ESG фінтех та штучний інтелект. Ключові тренди фінтеху у другому півріччі 2023 року. *KPMG*. 2024. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/home/media/press-releases/2024/03/prop-tech-esg-fintech-ta-shtuchnyu-intelekt-klyuchovi-trendy-fintekhu.html> (дата звернення: 10.07.2025).

17. «Нова економіка»: інформаційні технології у сучасній економіці. «ФАКТ» *Факти, аналітика, коментарі, тенденції*. 2024. URL: <https://fact-news.com.ua/nova-ekonomika-informatsiyni-tehnologii-u-suchasniy-ekonomitsi/> (дата звернення: 12.07.2025).

18. Майбутнє «розумних» промислових підприємства. *KPMG*. 2023. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/home/insights/2023/09/future-of-smart-industrials.html> (дата звернення: 21.07.2025).

19. Largest E-commerce Markets Worldwide: Trends and Forecasts. *SellersCommerce*. URL: <https://www.sellerscommerce.com/blog/largest-ecommercemarkets/> (дата звернення: 24.07.2025).

20. Ivashko L. Digitalization of the tourism and hospitality sector. *Смарт-економіка, підприємництво та безпека*. 2025. Т. 3 № 1. URL: <https://www.science-smart.com/index.php/smart/article/view/17> (дата звернення: 24.07.2025).

21. OECD Benchmark Definition of Foreign Investment, 4rd edition. Paris : OECD Publishing, 2008. 277 p. URL: https://read.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/oecd-benchmark-definition-of-foreign-direct-investment-2008_9789264045743-en#page3. (дата звернення: 10.07.2025).

22. Gartner Forecasts Worldwide IT Spending to Grow 9.8% in 2025. Gartner. Stamford Conn. : [б. в.], 2025. URL: <https://www.gartner.com/en/newsroom/press-releases/2025-01-21-gartner-forecasts-worldwide-it-spending-to-grow-9-point-8-percent-in-2025> (дата звернення: 17.07.2025).

РОЗДІЛ 3 ІННОВАЦІЙНИЙ ЛАНДШАФТ ЯК ПОЛЕ ПЕРЕДУМОВ І МОЖЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

3.1. Провідні суб'єкти ринку високотехнологічних продуктів

Провідними суб'єктами ринку високотехнологічних продуктів є країни-інноваційні лідери. Серед них, насамперед, розгляду підлягають США, країни ЄС і Китай. Саме інноваційна діяльність в цих країнах є у наш час основою формування глобального бізнес ландшафту – його загального формату та визначальних тенденцій трансформації. Особливість статусу держав з високо розвинутим технологічним базисом полягає у тому, що результат функціонування створених у цих країнах національних інноваційних систем, виходить за рамки територіальних обмежень. Він набуває міжнародної та глобальної значущості, оскільки збільшує інноваційну складову створених суспільством благ і масштабує цей ефект у всесвітньому діапазоні ділової активності.

В сучасній науковій літературі використовується термін «технологічний ландшафт інновацій» («technological landscape of innovation»). Він був введений Л. Флемінгом і О. Соренсоном для розуміння процесів створення нового знання та перетворення його на технологічні рішення [1]. Похідним від нього є термін «інноваційний ландшафт», яким позначається поле, в якому відбувається інноваційний розвиток, у тому числі, на рівні бізнесу завдяки наявності так званих «відкритих інновацій».

Поширення інноваційного ландшафту, створеного в країнах, які є технологічними лідерами, визначається мірою доступності / монополізації науково-технічних знань; відкритістю / обмеженням міжнародного руху інформації та інших ресурсів. Наявність активних обмінних операцій зазначеного змісту веде у подальшому до утворення стійких інноваційних потоків між країнами.

Відзначаючи ключову роль країн-технологічних лідерів у забезпеченні прогресу, яким йде людство, необхідно зауважити, динаміка у довгостроковому періоді формується з динаміки станів технологічного ландшафту інновацій, досягнутих послідовно у короткострокових періодах. Тому за наявності загального висхідного вектору руху (йдеться про технологічний прогрес, який ідентифікується у довгостроковому інтервалі часу), в короткострокових періодах звичайним явищем є коливання. Економічна динаміка, навіть в таких могутніх технологічних державах як США, країни ЄС і Китай піддається дії численних чинників, а отже не є однозначно зростаючою.

Зокрема, експорт високих технологій США є досить великим – 20 % від загального експорту промислової продукції. Однак, у 2022 р. він зменшився до 17,85 % (рис. 3.1). Порівняно з 2010 р. знизилась також інші показники – частка експорту високих технологій в експорті промислової продукції та частка експорту інформаційно-комунікаційних товарів у загальному експорті товарів.

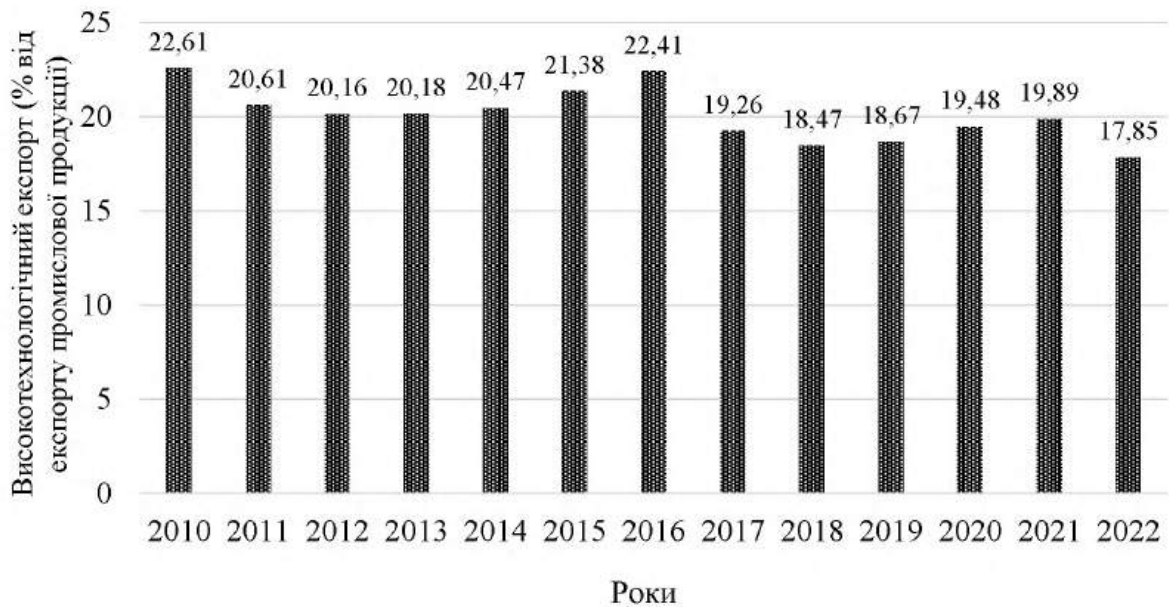

Рис. 3.1. Динаміка експорту високих технологій зі Сполучених Штатів Америки, у % до загального експорту промислової продукції, 2010 – 2022 рр.

Джерело: побудовано за даними [2]

Глобальна конкурентоспроможність Сполучених Штатів Америки у сфері науки, технології та інновацій (science, technology, and innovation, STI) зумовлена не лише розвитком у країні робочої сили, підготовленої для здійснення технологічно передової діяльності, але й її інвестиціями в дослідження та розробки. R&D (Research and Development) – творча й систематична робота, спрямована на розширення знань і розробку нових застосувань для знань – сприяє науковому й технологічному прориву та веде до розробки нових і вдосконалених процесів, послуг і продуктів. Конкурентоспроможність STI заохочує зміцнення ринку та робочої сили, сприяючи покращенню національних стандартів життя, економічних секторів та інфраструктури.

Країни розподіляють різні частки своїх витрат на R&D між трьома типами: фундаментальні дослідження, прикладні дослідження та експериментальні розробки. У 2021 р. Сполучені Штати Америки витратили 15 % (119 млрд дол.) загальних витрат на R&D на фундаментальні дослідження, 18 % (146 млрд дол.) на прикладні дослідження та 67 % (540 млрд дол.) на експериментальні розробки. В абсолютному вираженні Сполучені Штати Америки витрачали на фундаментальні дослідження набагато більше, ніж будь-яка інша економіка [3].

Бізнес-сектор фінансує більшу частину науково-дослідних робіт, що виконуються в Сполучених Штатах Америки, на нього припадає 75 % фінансування науково-технічних розробок у США у 2021 р., за ним йде федеральний уряд, який профінансував 19 % R&D. Майже все (99 %) фінансування науково-дослідної діяльності бізнес-сектору спрямоване на підтримку науково-дослідної роботи в бізнес-секторі. На відміну від цього, федеральний уряд підтримує R&D у всіх секторах. У 2021 р. федеральний уряд профінансував 52 % досліджень і розробок, які виконували сектор вищої освіти, 43 % некомерційні організації та 4% бізнес. Оскільки значна частка

федерального фінансування R&D спрямовується на дослідження, які виконуються іншими секторами, особливо науковими установами, федеральний уряд виконує менше R&D, ніж сектор вищої освіти, але фінансує в шість разів більше R&D, ніж сектор вищої освіти [3].

Більшість результатів досліджень і розробок у США припадає на експериментальні розробки (67 %) і прикладні дослідження (18 %), і бізнес-сектор, який є найактивнішим в обох цих видах досліджень і розробок. Завдяки зосередженню на нових і вдосконалених товарах, послугах і процесах бізнес-сектор виконує 91 % експериментальних розробок і 62 % прикладних досліджень, які проводяться в Сполучених Штатах Америки [4]. Кілька галузей промисловості – хімічне виробництво (включаючи фармацевтику та медицину); комп'ютерна та електронна продукція; транспортне обладнання; професійні, наукові та технічні послуги; та інформаційні послуги – це переважна більшість R&D, що виконується бізнес-сектором. Сектор вищої освіти є найбільшим виконавцем фундаментальних досліджень (46 %), а федеральний уряд виконує низькі частки всіх видів R&D [4].

Федеральне фінансування R&D зросло зі 127 млрд дол. США у 2011 р. до 148 млрд дол. США у 2021 р., але частка загального обсягу, що фінансується федеральним урядом, знизилася з 30 % до 19 %. Це зниження федеральної частки фінансування R&D відбулося для всіх типів. Федеральний уряд фінансував більшість фундаментальних досліджень, проведених у Сполучених Штатах Америки з початку 1950-х до початку 2010-х років. Хоча він все ще є найбільшим спонсором фундаментальних досліджень (40 % у 2021 р.), частка федерального уряду у фінансуванні фундаментальних досліджень зараз лише трохи вища, ніж частка фінансування бізнес-сектору, яка зросла з 20 % у 2011 р. до 36 % у 2021 р. [4].

Вищі навчальні заклади, які є найбільш значущими виконавцями фундаментальних досліджень, значною істотним чином покладаються на федеральну підтримку R&D. З 2011 по 2021 р. федеральне фінансування науково-дослідних робіт, які здійснюються сектором вищої освіти, зросло в доларах з 35,7 до 44,7 млрд дол. США, але частка науково-дослідних робіт у сфері вищої освіти, що фінансуються федеральним урядом, знизилася з 59 % до 52 % за той самий період. Натомість частка науково-дослідних робіт у сфері вищої освіти, які фінансуються самими закладами вищої освіти, зросла з 22 % до 27 %. Решту досліджень і розробок, проведених сектором вищої освіти у 2021 р., фінансували некомерційні організації (9 %), підприємства (6 %) і нефедеральні уряди (5 %) [4].

Університети США часто використовують свою інтелектуальну власність, ліцензуючи захищені відкриття стороннім організаціям, часто новоствореним стартап-компаніям, які відокремилися від університетської дослідницької діяльності. У 2021 р. університети США виконали близько 8800 ліцензій або опцій на нові технології; 17 % цих ліцензій і опцій було оформлено з компаніями-початківцями, а 61 % – з невеликими компаніями (з менш ніж 500 співробітниками). Кількість нових стартапів, пов'язаних з університетами, зросла з майже 400 у 2000 р. до понад 1000 у 2021 р. [4].

Винахід – це створення чогось нового і корисного, а інновація – це його впровадження. У середньому 9 % компаній США, включаючи 42 % видавців програмного забезпечення, представили новий продукт протягом 3-річного періоду з 2018 по 2020 рік (рис. 3.2). Багато галузей з найвищим рівнем інновацій інвестують значні кошти в науково-дослідні розробки, включаючи виробництво комп'ютерів та електроніки та послуги з інтенсивним використанням ІТ.

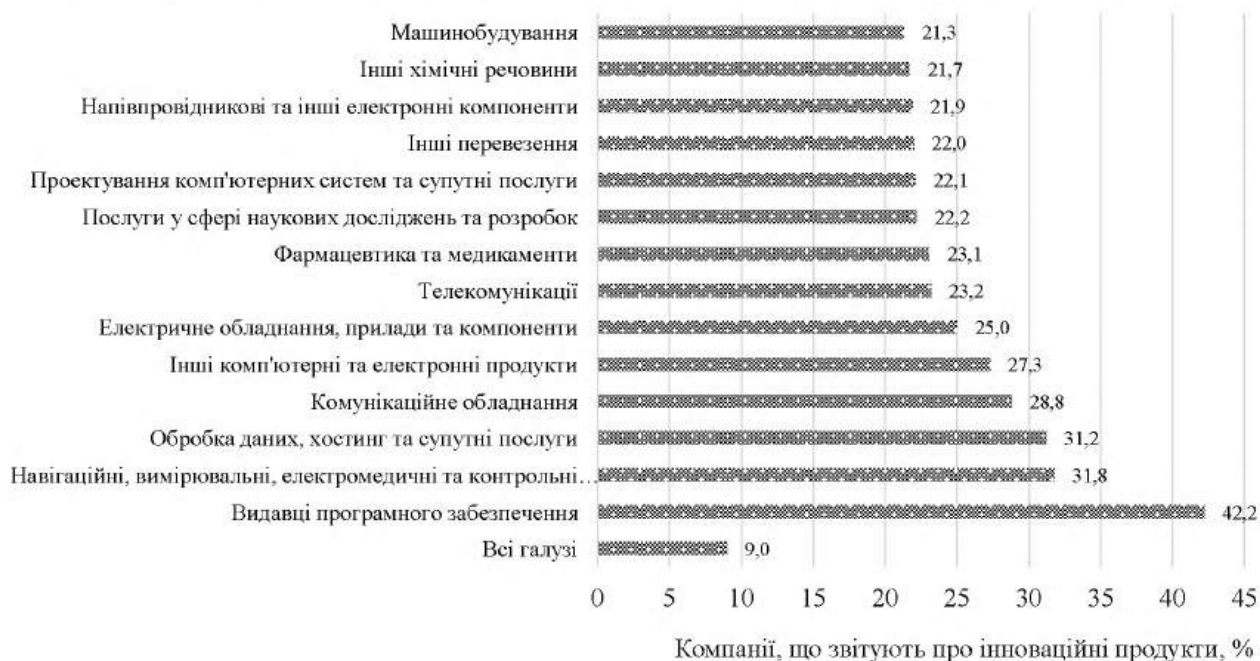

Рис. 3.2. Компанії США, що звітують про інноваційні продукти, за вибраними галузями, 2018 – 2020 рр.
Джерело: побудовано за даними [3]

Агентством Міністерства торгівлі США – Бюро патентів і товарних знаків (United States Patent and Trademark Office, USPTO) – видані патенти на напівпровідники, показують, як винахідники як зі Сполучених Штатів Америки, так і з-за кордону шукають комерційного захисту своїх винаходів у цій критично важливій технології на ринку США. Близько 3700 патентів на напівпровідники USPTO, 22 % від загальної кількості, було видано винахідникам із США у 2022 р., а решта патентів на напівпровідники видано іноземним винахідникам. Найпоширеніші іноземні винахідники для патентів USPTO на напівпровідники – Тайвань, Японія, Південна Корея та Китай – разом припадають на 68 % усіх патентів USPTO, виданих у цій категорії технологій. Ці місця також мали значно вищі частки їхніх загальних патентів USPTO на напівпровідники, ніж винахідники зі Сполучених Штатів Америки. Тайвань, найпоширеніше місце розташування іноземних винахідників, у 2022 р. мав 28 % патентів USPTO на напівпровідники, що є однією з найбільших часток в будь-якій країні чи економіці. Кілька європейських країн також були серед найкращих іноземних винахідників, хоча на напівпровідники загалом припадала невелика частка від загальної кількості патентів USPTO, виданих цим країнам [3].

Наукоємні та технологічно інтенсивні галузі (STI) включають 12 галузей із високою або середньою інтенсивністю науково-дослідних робіт. Дев'ять

виробничих галузей STI – це фармацевтика; хімічні речовини та хімічні продукти (крім фармацевтичних препаратів); комп’ютерна, електронна та оптична продукція (включаючи напівпровідники); електричне обладнання; автотранспортні засоби, причепи та напівпричепи; повітряні та космічні кораблі та відповідне обладнання; залізнична, військова техніка та інша транспортна техніка; інші машини та обладнання; медичні та стоматологічні інструменти. Три галузі послуг STI – це ІТ та інші інформаційні послуги, науково-дослідницькі послуги та публікація програмного забезпечення.

У 2021 р. світовий обсяг виробництва доданої вартості в галузях STI становив 10,6 трлн доларів, у тому числі 3,3 трлн дол. у сфері послуг STI та 7,3 трлн дол. у виробництві STI (рис. 3.3). З 2012 по 2021 р. світове виробництво доданої вартості зросло на 68 % для послуг STI та на 41 % для виробництва STI.

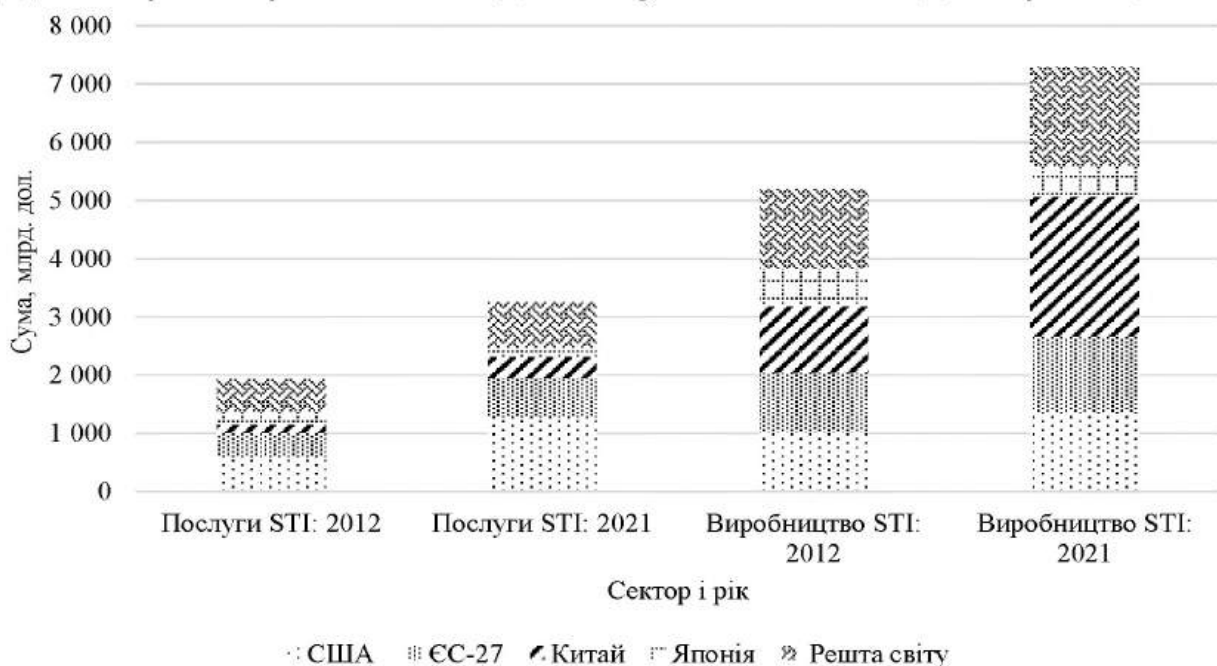

Рис. 3.3 Продукція з доданою вартістю галузей STI за окремими економіками та секторами виробництва і послуг, 2012, 2021 рр.

Джерело: побудовано за даними [3]

Сполучені Штати Америки є найбільшим постачальником послуг STI з доданою вартістю в 1,3 трлн дол. США в 2021 р. З 2012 по 2021 р. обсяг послуг STI в США збільшився більш ніж удвічі, збільшивши частку США в глобальних послугах STI з 30 % у 2012 р. до 39 % у 2021 р., що майже вдвічі перевищує частку ЄС-27 (21 %) у світових послугах STI у 2021 р.

Хоча обсяг виробництва STI у США з доданою вартістю збільшився з 2012 до 2021 р., частка США у світовому виробництві STI становила 19% у 2021 р., і незначно змінився з 20 % у 2012 р. Водночас Китай більш ніж подвоїв виробництво STI, збільшивши свою світову частку з 22 % (1,1 трлн дол. США) до 33 % (2,4 трлн дол. США). Разом з тим, що Сполучені Штати Америки мають нижчий загальний обсяг виробництва STI з доданою вартістю, ніж Китай, і приблизно такий самий, як і ЄС-27, вони є найбільшим виробником двох галузей виробництва STI: авіації та космічних літальних апаратів, а також медичних і

стоматологічних інструментів.

Показником конкурентоспроможності країни на світовому ринку є експорт. У 2022 р. світовий валовий експорт наукоємних та технологічно інтенсивних галузей становив 11,4 трлн дол. США; ця сума становить 6,5 % збільшення порівняно з 2021 роком. У 2022 р. країнами з найвищою часткою світового експорту промислової продукції STI були Китай (21 %), Сполучені Штати Америки (9 %) і Німеччина (9 %), хоча сукупна частка країн ЄС-27 (включаючи Німеччину) були найвищими – 31 %. Глобальні частки виробничого експорту STI для ЄС-27 і Сполучених Штатів Америки трохи знизилися з 2002 по 2022 р., тоді як частка Китаю в загальному світовому експорті зросла більш ніж утричі (рис. 3.4). За той самий період частка загального експорту промислової продукції Китаю, яка припадала на галузь STI, зросла з 47 % до 64 %, перевищивши частку ЄС-27 (60 %), зрівнявшись із часткою Сполучених Штатів Америки (64 %).

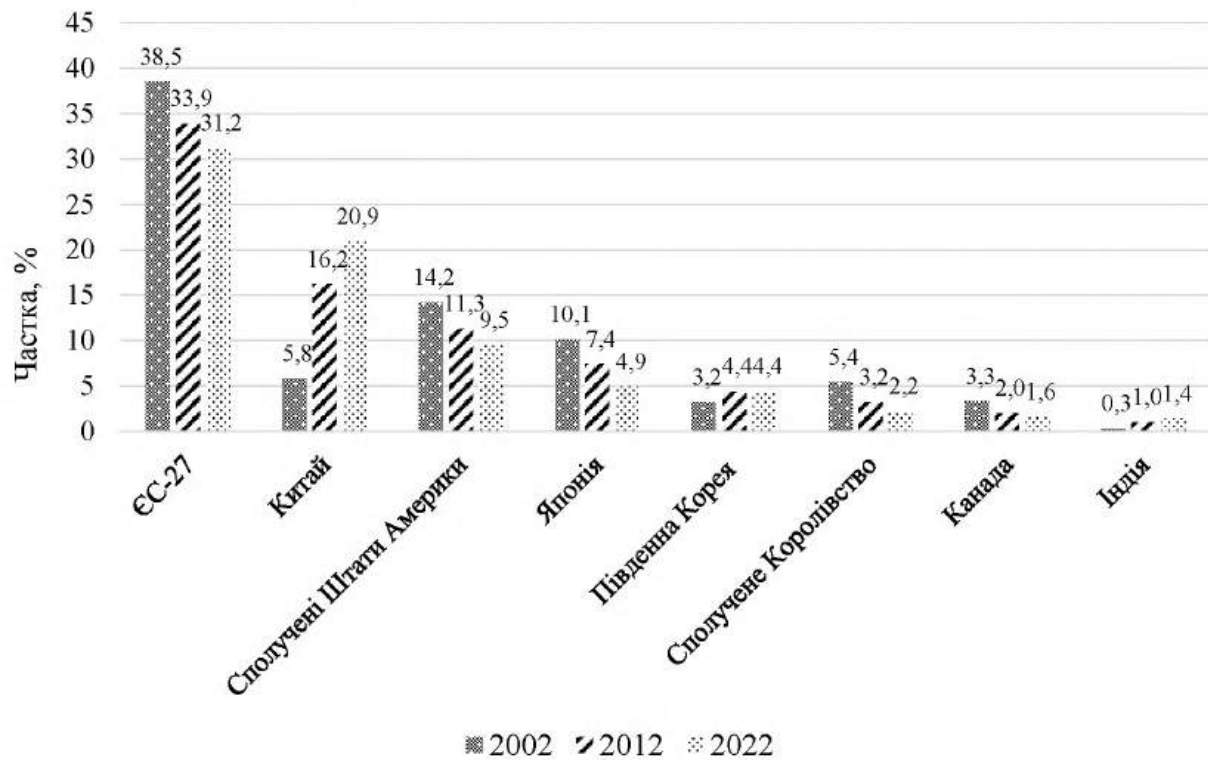

Рис. 3.4. Частка світового експорту промислової продукції наукоємних та технічно інтенсивних галузей, 2002, 2012 та 2022 рр., %

Джерело: побудовано за даними [3]

Оскільки не вся вартість валового експорту створюється в країні-експортері, важливим показником глобалізації та ланцюгів поставок є імпортований вміст експорту. Цей показник фіксує вартість імпортованих ресурсів, втілених в експорті. Порівняно із середньою часткою імпортованого вмісту для всього валового експорту США (11 % у 2021 р.), виробничі галузі STI США, такі як авіакосмічна (15 %), автотранспортна (28 %) і фармацевтична (22 %), мають відносно високу частку іноземна додана вартість. Натомість послуги STI – видавці програмного забезпечення (1 %), ІТ-послуги (3 %) та

науково-дослідницькі послуги (5 %) – мають значно нижчу частку іноземної доданої вартості (рис. 3.5). Частки імпортованого вмісту в експорті США для промисловості з виробництва напівпровідників (6 %) та решти промисловості з виробництва комп'ютерів і електронних виробів (5 %) були однозначними цифрами з 2017 і 2012 рр. відповідно.

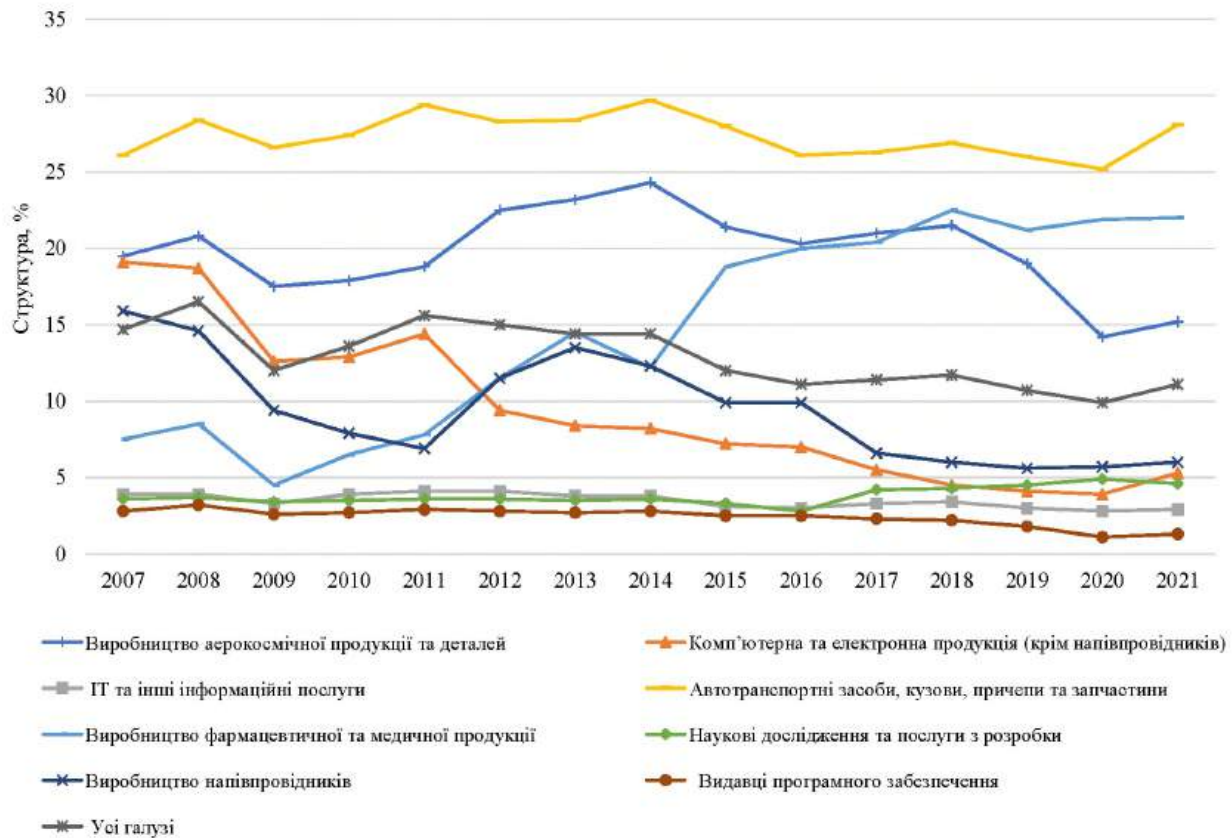

Рис. 3.5. Частка імпортованого вмісту у валовому експорті США за галузями експорту, 2007 – 2021 рр., %

Джерело: побудовано за даними [33]

Глобальна конкурентоспроможність США в сфері STI підтримується завдяки інвестиціям і можливостям країни в таланти в галузі науки і техніки, дослідженням і розробкам, а також трансляції знань в економіку та суспільство через інновації. Сполучені Штати Америки є провідним джерелом наукових публікацій про здоров'я та патентування в галузі хімії та приладів. Для порівняння: Китай є провідним «виробником» докторських ступенів у галузі науково-технічної науки, загальної кількості публікацій у галузі науково-технічної науки та міжнародних патентів. Сполучені Штати Америки проводять більше R&D, ніж будь-яка інша країна, і є найбільшим виконавцем фундаментальних досліджень. Проте система досліджень і розробок у США – і, відповідно, конкурентоспроможність країни – значною мірою покладається на вчених (особливо докторів наук) та інженерів, які народилися за кордоном. Замість того, щоб переважати в усіх елементах науки, техніки, інновацій, Сполучені Штати Америки вирізняються силою університетів як напрямків для іноземних студентів, своїми високоцитованими та спільними науковими дослідженнями та своїм світовим лідерством у сфері послуг STI.

Основні конкурентні переваги країн ЄС включають місткий європейський ринок, високий рівень освіти населення та розвинену науку. Згідно з дослідженням Euromonitor International, прогнозується, що обсяг виробництва високотехнологічних товарів у країнах ЄС зросте і досягне 16 трлн. дол. США до 2030 р. [5].

У період з 2012 по 2022 р. загальний обсяг торгівлі високотехнологічною продукцією за межами ЄС (імпорт та експорт) зріс з 512 млрд євро до 927 млрд євро, що еквівалентно щорічному середньому зростанню на 6,1%. Імпорт зріс з 252 до 481 млрд євро, що еквівалентно річному середньому збільшенню на 6,7%, тоді як експорт зріс з 259 до 445 млрд євро, що еквівалентно щорічному середньому збільшенню на 5,6%. Таким чином, профіцит торгового балансу змінився з 7 млрд євро в 2012 р. до дефіциту в 36 млрд євро в 2022 р. (рис. 3.6).

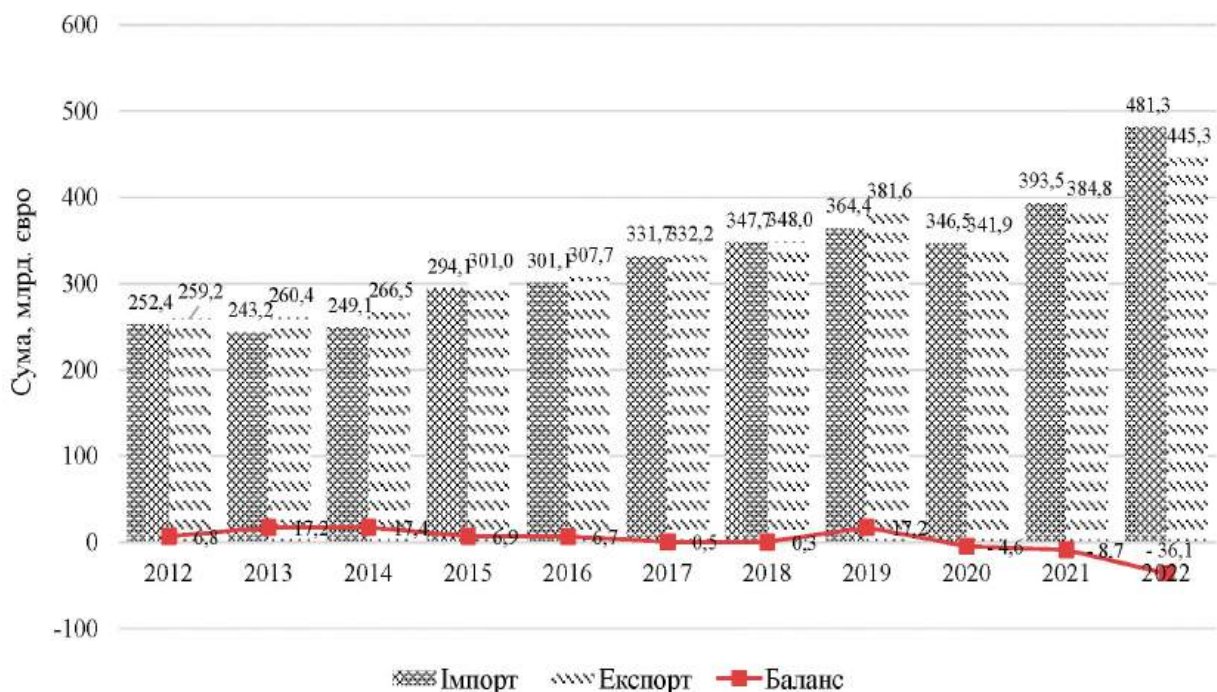

Рис. 3.6. Торговля ЄС високотехнологічною продукцією, 2012 – 2022 рр., млрд євро

Джерело: побудовано за даними [6]

Частка високотехнологічної продукції в загальній торгівлі за межами ЄС зросла з 14,7% у 2012 р. до 16,6% у 2022 р.. У період з 2012 по 2021 рік частка імпорту була вищою, ніж експорту. Однак у 2022 р. частка імпорту становила 16,0%, а експорту – 17,3%.

У 2022 р. більше половини імпорту високотехнологічної продукції в ЄС із країн, що не входять до ЄС, надходило з Китаю (36%) і Сполучених Штатів Америки (19%) разом (рис. 3.7). Між 2012 і 2022 рр. імпорт зріс з 252 до 481 млрд. євро, що еквівалентно середньорічному темпу зростання 6,7%. Серед перших шести партнерів найбільше в абсолютному вираженні зріс імпорт із Китаю, з 81 до 183 млрд. євро, тоді як Тайвань (11,0%) і В'єтнам (10,8%) мали

найвищий середньорічний темп зростання.

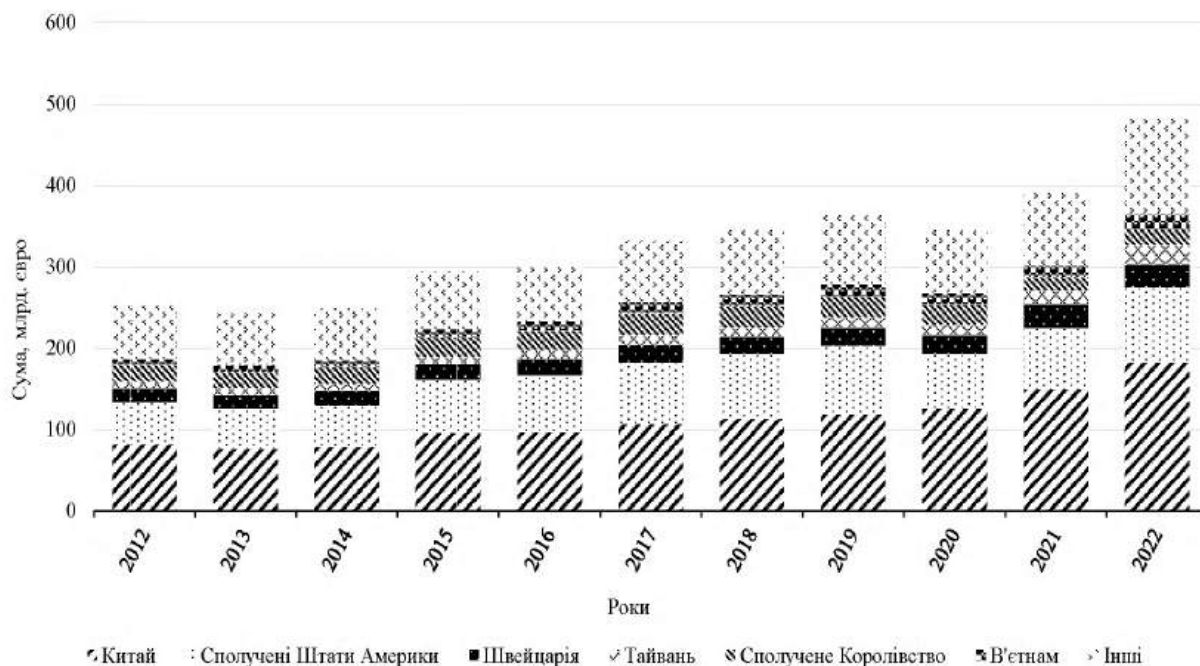

Рис. 3.7. Імпорт високотехнологічної продукції з ЄС, топ-6 партнерів, 2012 – 2022, млрд евро

Джерело: побудовано за даними [6]

До 20 найбільших партнерів у 2022 р., з яких ЄС імпортував високотехнологічну продукцію належать: Китай, Сполучені Штати Америки, Швейцарія, Тайвань, Сполучене Королівство, В'єтнам, Малайзія, Південна Корея, Японія, Таїланд, Індія, Сінгапур, Ізраїль, Канада, Мексика, Гонконг, Норвегія, Туреччина, Росія, Бразилія та інші. На перші 12 партнерів припало 90 % загального імпорту. У сукупності на першу 20 країн припадає 96 % загального обсягу імпорту.

У 2022 р. найбільшою категорією імпорту високотехнологічної продукції в ЄС були електроніка та телекомунікації з 202 млрд евро. Категорією з найвищим середньорічним темпом зростання між 2012 і 2022 рр. були фармацевція та електроніка та телекомунікації (обидві 8,2 %) [6].

У 2022 р. для трьох (Китай, Тайвань і В'єтнам) із шести провідних партнерів найбільшою категорією імпорту високотехнологічної продукції в ЄС були електроніка та телекомунікації; для Швейцарії це була фармацевтика, а для Сполучених Штатів Америки і Сполученого Королівства – космонавтика. США були головним партнером ЄС у галузі наукових інструментів, фармацевтики, неелектричних машин, аерокосмічної галузі та озброєння. Для електроніки та телекомунікацій, комп'ютерів та офісної техніки, хімії та електротехніки найбільшим партнером був Китай.

З 2012 по 2022 р. найбільше зріс імпорт високих технологій з Китаю (102 млрд евро), США (39 млрд евро) і Тайваню (15 млрд евро) (додаток А). Основним внеском у збільшення імпорту з Китаю та Тайваню стала електроніка та телекомунікації з 62 млрд евро та 11 млрд евро відповідно. Основним внеском

у збільшення імпорту зі Сполучених Штатів Америки стала фармація з 16 млрд євро [7].

На електроніку та комунікації припадає майже половина (48,1 %) зміни в імпорті високотехнологічної продукції ЄС. Стосовно наукових приладів, то тут основними партнерами є Китай, США, Швейцарія, Велика Британія. В аерокосмічній галузі основними партнерами виступають США, Великобританія та Канада. На комп'ютери та офісну техніку припадає 13,3 % імпорту високотехнологічної продукції. Тут беззаперечним партнером виступає Китай, а також Південна Корея та Тайвань.

У 2022 р. понад чверть експорту високотехнологічної продукції з ЄС до країн, що не входять до ЄС, припало на США (26 %), за якими з невеликою відстанню йдуть Китай (12 %) і Великобританія (9 %). У період з 2012 по 2022 р. цей експорт збільшився з 259 млрд євро до 445 млрд євро, що еквівалентно середньорічному темпу зростання в 5,6 %. Серед шести найбільших партнерів експорт до Сполучених Штатів Америки зріс найбільше в абсолютному вираженні, з 48 до 117 млрд євро, і також мав найвищий середньорічний темп зростання на 9,5 % (додаток А).

Аналіз дозволяє унаочнити (рис. 3.8) склад 20 найбільших партнерів, до яких ЄС експортує високотехнологічну продукцію. На ці 20 найбільших напрямків експорту припадає 83 % загального вивозу високотехнологічної продукції. З зазначену групу входять: Сполучені Штати Америки, Китай, Великобританія, Швейцарія, Японія, Туреччина, Індія, Південна Корея, Сінгапур, Канада, Тайвань, Бразилія, Мексика, російська федерація, Норвегія, Гонконг, Ізраїль, Малайзія, Таїланд, В'єтнам.

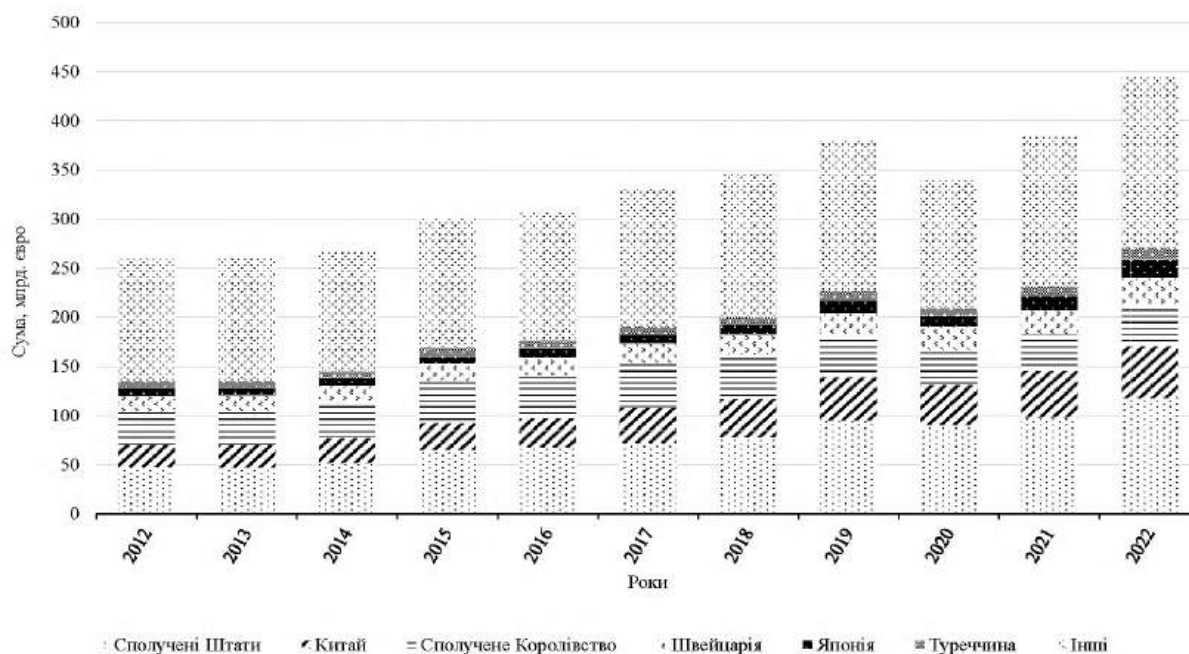

Рис. 3.8. Експорт високотехнологічної продукції з ЄС, топ-6 партнерів, 2012 – 2022 рр., млрд євро

Джерело: побудовано за даними [7]

У 2022 р. найбільшою категорією в експорті високотехнологічної продукції була фармація з 145 млрд євро (рис. 3.9). Це також була категорія з найвищим середньорічним темпом зростання (13,0 %) між 2012 і 2022 роками, за якою слідує озброєння (9,6 %). Лише в неелектричних машинах (-1,1 %) експорт скоротився, тоді як інші категорії зросли менше ніж на 5 %.

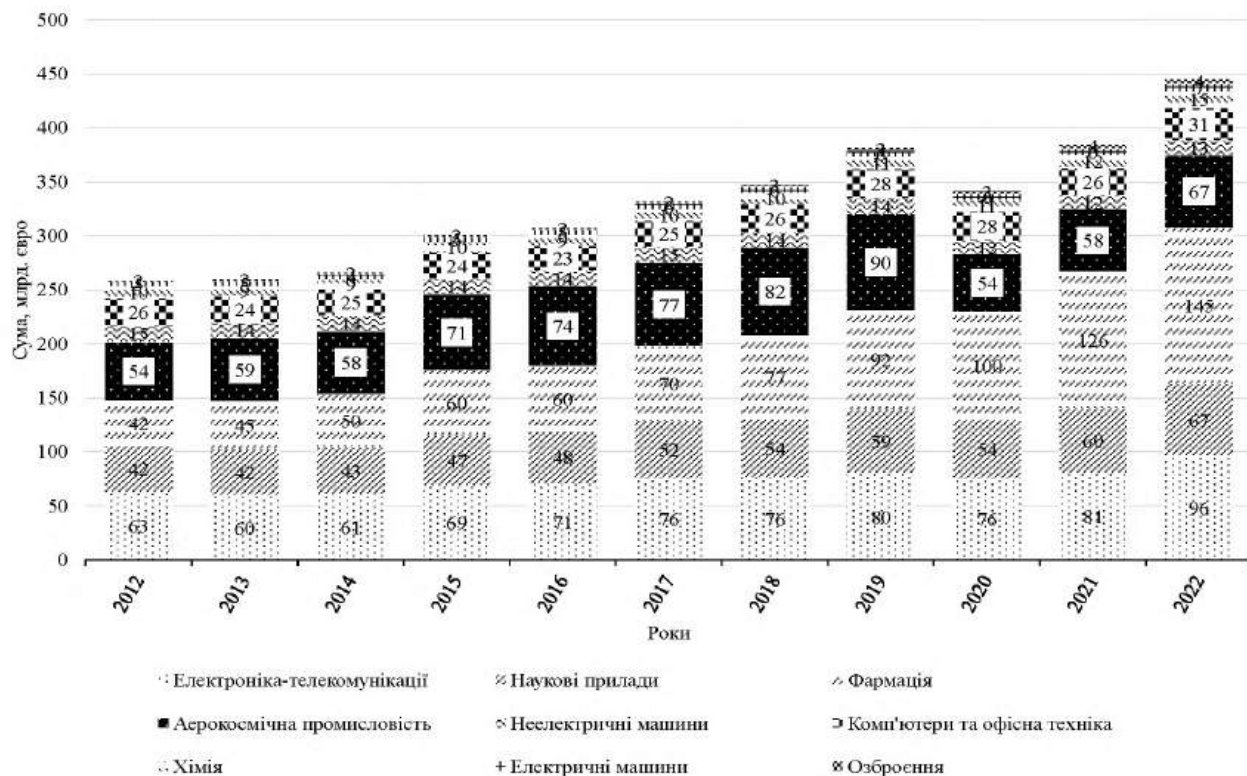

Рис. 3.9. Експорт високотехнологічної продукції ЄС за товарними групами, 2012 – 2022 рр.

Джерело: побудовано за даними [7]

У 2022 р. для Сполучених Штатів Америки, Швейцарії та Японії найбільшою категорією експорту високотехнологічної продукції в ЄС була фармація. Для Китаю та Сполученого Королівства це була електроніка та телекомунікації, а для Туреччини – космонавтика. У семи категоріях Сполучені Штати Америки були найбільшим пунктом призначення експорту з ЄС. Інший топ-партнер був помічений лише у сфері електроніки та телекомунікацій (Китай) та комп'ютерів і офісної техніки (Великобританія).

У період між 2012 і 2022 рр. найбільше зростання високотехнологічного експорту відбулося до Сполучених Штатів Америки (70 млрд євро), Китаю (30 млрд євро) і Швейцарії (12 млрд євро) (додаток Б). Основна категорія, яка сприяла збільшенню експорту до Сполучених Штатів Америки і Швейцарії склала фармацевтична продукція з 45 і 8 млрд євро відповідно. Основним внеском у збільшення експорту до Китаю стала електроніка та телекомунікації з 15 млрд євро.

У 2022 р. ЄС мав великий дефіцит торгівлі з Китаєм (130 млрд євро) (рис. 3.10). Єдиними іншими партнерами з торговим дефіцитом, що перевищує

10 млрд євро, були В'єтнам, Тайвань (обидва по 15 млрд євро) і Малайзія (12 млрд євро). ЄС мав позитивне сальдо торгівлі понад 10 млрд євро з Туреччиною (11 млрд євро), Великобританією (22 млрд євро) і Сполученими Штатами Америки (27 млрд євро).

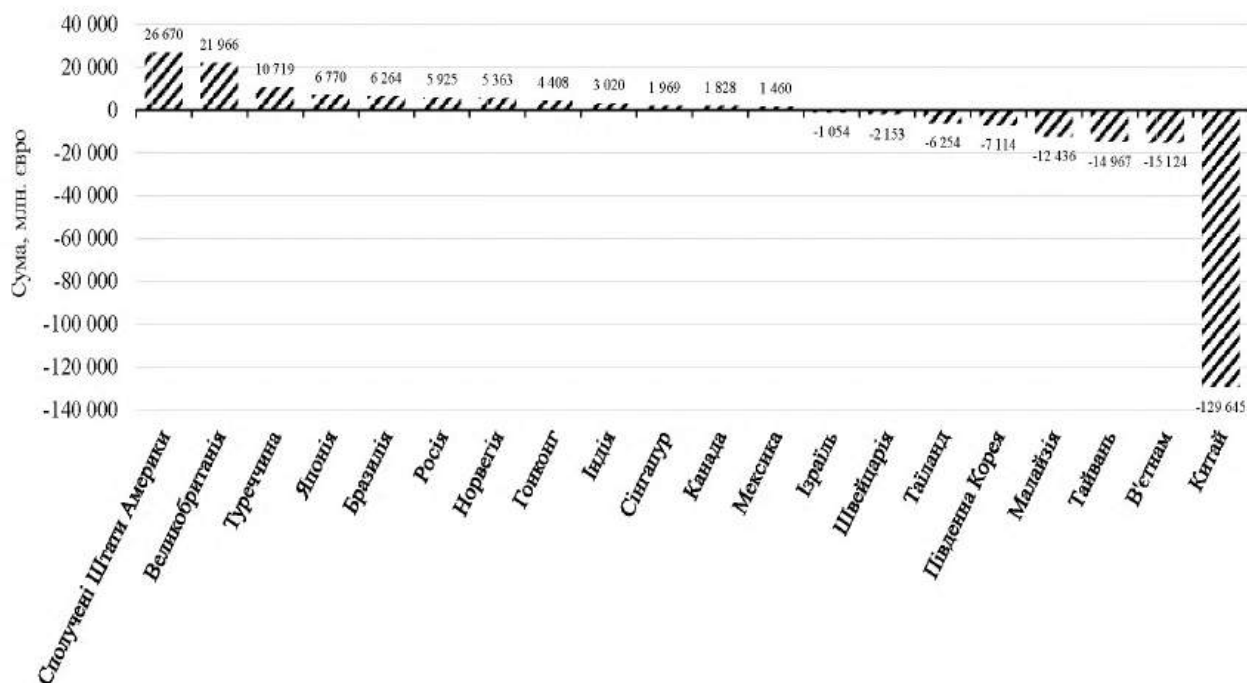

Рис. 3.10. Торговий баланс ЄС високотехнологічною продукцією для 20 найкращих партнерів, 2022 р., млн євро
Джерело: побудовано за даними [7]

Дефіцит торговельного балансу з Китаєм у 2022 р. здебільшого спричинений дефіцитом електроніки та телекомунікацій (81 млрд євро) та комп'ютерів і офісної техніки (55 млрд євро). Профіцит із великою Британією було розподілено за кількома категоріями. Зі Сполученими Штатами Америки є великий дефіцит в аерокосмічній галузі (16 млрд євро), але ще більший надлишок у фармацевтиці (33 млрд євро).

У 2020 р. в ЄС було оцінено 42 848 підприємств у секторі високотехнологічного виробництва (додаток В), що становить 0,2 % від загальної кількості підприємств у ЄС. Найбільше високотехнологічних виробників було в Німеччині (9 798), Італії (5 459) та Польщі (4 314). Вони мали найбільший товарообіг у Німеччині (211 млрд євро), Франції (147 млрд євро) та Італії (56 млрд євро), а найвищу додану вартість у Німеччині (73 млрд євро), Франції (39 млрд євро) та Італії (21 млрд євро). По відношенню до загальної кількості підприємств частка високотехнологічних виробників була найвищою в Німеччині (0,4 %), Чехії, Данії, Хорватії, Словенії та Фінляндії (по 0,3 %). Обсяг реалізованого виробництва високотехнологічної продукції зріс з 275 млрд. євро у 2012 р. до 355 млрд євро у 2022 р. Це еквівалентно середньорічному приросту на 2,6 % (рис. 3.11).

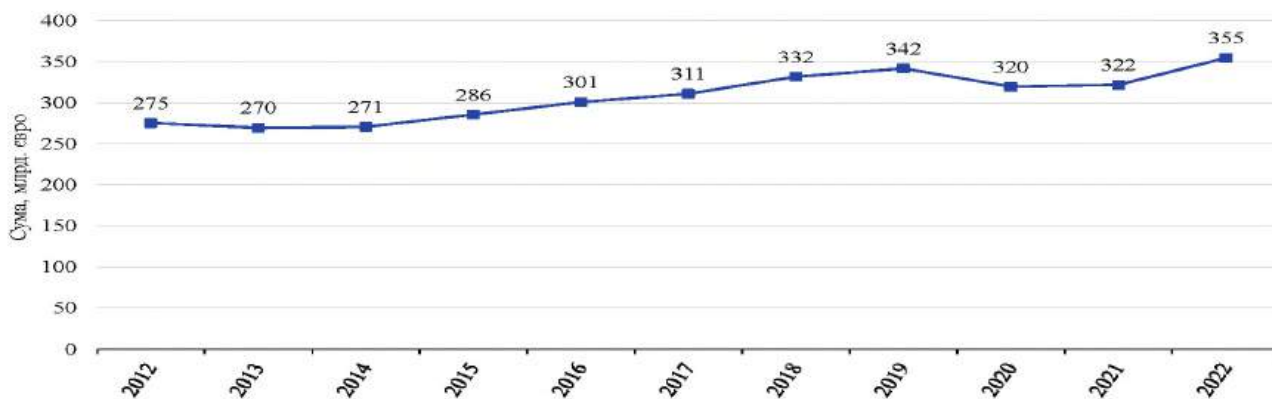

Рис. 3.11. Загальний обсяг проданого виробництва високотехнологічної продукції в ЄС, 2012-2022 рр., млрд євро
Джерело: побудовано за даними [7]

У період з 2012 по 2022 р. реалізована продукція високотехнологічної фармацевтичної продукції найбільше зростає в абсолютному вираженні з 48 до 73 млрд євро, що еквівалентно середньорічному зростанню на 4,4 % (рис. 3.12). Також зросло реалізоване виробництво озброєння (7,0 %), наукових приладів (4,4 %), електричних машин (3,4 %), електроніки та телекомунікацій (2,2 %), аерокосмічної промисловості (2,0 %). Реалізована продукція не зазнала значних змін у хімії та знизилася у комп'ютерах та офісних машинах (-1,8 %) та неелектричних машинах (-0,7 %).

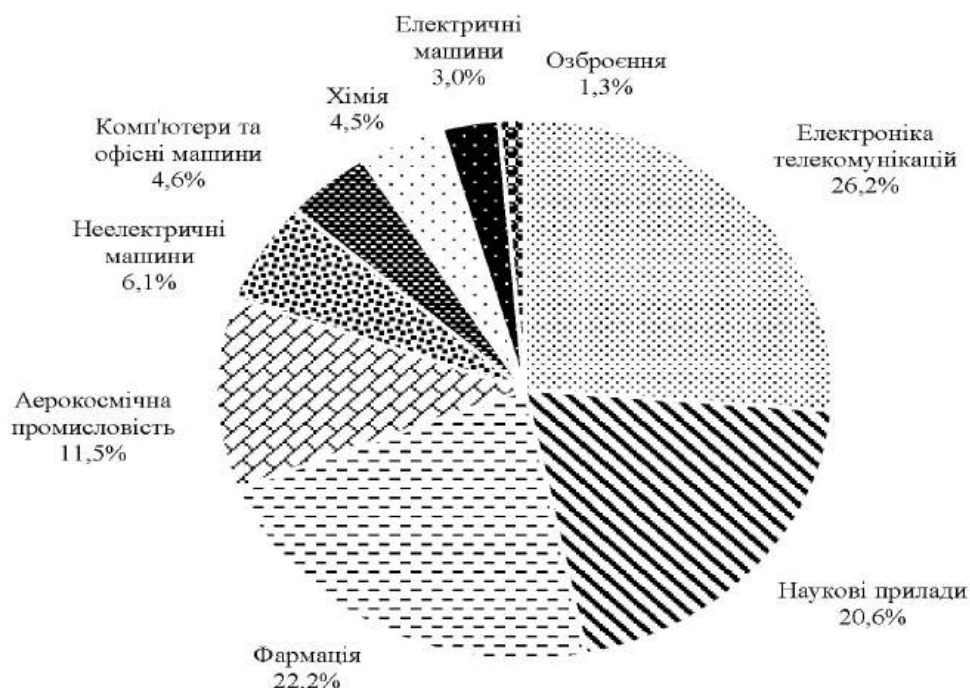

Рис. 3.12. Реалізація високотехнологічної продукції за секторами в країнах ЄС, 2022 р., %
Джерело: побудовано за даними [7]

У 2021 р. в ЄС було три категорії з часткою понад 10 % у загальному обсязі реалізованої продукції високотехнологічної продукції. Це електроніка та телекомунікації (26 %), наукові прилади та фармацевція (по 22 %).

Окремого розгляду потребує Китай, оскільки його економіка за короткий час пройшла унікальний шлях від аграрного господарства до найсучаснішого – такого, що засноване на високих технологіях і радикальних інноваціях. Завдяки зазначеним революційним змінам Китай за останні десятиліття утвердився як провідний світовий гравець у виробничій сфері. Відбулись принципові зміни в моделі господарювання: економіка країни зазнала істотної трансформації та перетворилась з низькопродуктивної (аграрної економіки) на високотехнологічну та високопродуктивну – таку, що наближена до постіндустріальної. У наш час Китай не тільки посідає перше місце за обсягами промислового виробництва, а й активно просуває високі технології та інноваційні розробки.

З 2014 р. Китай є не лише найбільшим у світі експортером, але й найбільшою торговою країною за сумою експорту та імпорту. Незважаючи на триваючу пандемію коронавірусу, 2021 р. став ще одним визначним роком з точки зору міжнародної торгівлі. Експорт товарів з Китаю досяг рекордного рівня в 3,36 трлн дол. США, майже на 30 % більше, ніж у попередньому році. Експорт товарів і послуг Китаю становив 19,94 % ВВП [2]. Економіка країни вважається відносно відкритою, якщо її експорт становить близько 15 % або більше її ВВП.

Китай відомий як «фабрика світу» як найбільший постачальник промислових товарів. У 2021 р. Китай експортував промислових товарів на понад 3,2 трлн дол. США, що є найвищим показником за весь час. У 2021 р. основними експортними товарами Китаю були машини та компоненти для автоматичної обробки даних, за ними йшли одяг та аксесуари до одягу, інтегральні схеми та мобільні телефони (додаток Д). Через триваючу пандемію коронавірусу все більше підприємств-експортерів перевели свій бізнес в Інтернет. У 2021 р. Китай експортував товарів на суму близько 11 млрд юанів через транскордонну електронну комерцію [8].

В цілому експорт Китаю за 2020 – 2022 рр. збільшився на 38,7 %, промислова продукція – 37,5 %. Найбільше зростання серед промислової продукції спостерігається за наступними товарними групами: чавун і сталь – у 2,2 рази, хімічні речовини – 85,2 % (однак приріст по фармацевтиці є незначним – 9,3 %), транспортне обладнання – на 76,5 % (у тому числі автомобільна продукція – у 2,2 рази), інші промислові товари. Серед офісного та телекомунікаційного обладнання, найвищі темпи зростання експорту демонструють інтегральні схеми та електронні компоненти – на 44,0 %, а також електронна обробка даних та оргтехніка – на 11,2 %, тоді як в цілому експорт даної групи за досліджуваний період збільшився на 16,4 % (додаток Д).

У структурі експорту Китаю найбільша частка промислової продукції – 92,64 %, тоді як частка сільськогосподарської продукції незначна (2,68 %), дещо збільшилася частка палива та продуктів видобутку на 0,97 % до 3,3 %, також відмічається поступове зменшення частки текстилю – на 5,54 % до 0,41 % та

одягу – на 0,39 % до 5,08 % (додаток Е).

Серед експорту промислової продукції досить вагомою категорією є експорт машин та транспортного обладнання – 46,5 %, зокрема офісне та телекомунікаційне обладнання – 21,71 % та транспортне обладнання – 6,08 %. Серед офісного та телекомунікаційного обладнання 40,8 % припадає на телекомунікаційне обладнання, 31,0 % на електронну обробку даних та оргтехніку, 28,2 % - інтегральні схеми та електронні документи.

На хімічні речовини припадає 8,72 % експорту товарів у 2022 р., що на 2,19 % перевищує рівень 2020 року, частка фармацевтики є досить незначною – 0,67 % (додаток Е). За 2020 – 2022 рр. частка інших промислових товарів збільшилася на 4,05 % і знаходиться на рівні 29,12 %.

Експорт Китаю стабільно зростає протягом останнього десятиліття, за винятком 2009 року, коли фінансова криза та світовий економічний спад уповільнили світову торгівлю, і 2016 року, коли світовий попит знову знизився. Крім того, що Китай є найбільш густонаселеною країною, Китай також став найбільшою виробничою економікою та найбільшим експортером у світі. Сполучені Штати Америки, країни АСЕАН і Європейський Союз були провідними експортними партнерами Китаю в 2022 р.

Машини, такі як комп'ютери, телевізійні технології та телефони, а також транспортне обладнання становлять найбільшу частину китайського експорту. У 2022 р. вартість експорту цієї категорії становила приблизно 1,69 трлн дол. США (рис. 3.13). Основними експортними продуктами є продукти харчування та живі тварини, які використовуються в їжу.

Рис. 3.13. Вартість експорту промислових товарів з Китаю у 2022 р. за категоріями товарів, млрд дол. США

Джерело: побудовано за даними [8]

Китай лідирує в передових технологічних дослідженнях у 80 % критичних галузей, включаючи гіперзвукові апарати та підводні дрони, показує звіт австралійського аналітичного центру, оскільки країна випереджає США, Європу та Японію завдяки державним інвестиціям. З 23 технологій, проаналізованих Австралійським інститутом стратегічної політики (Australian Strategic Policy Institute, ASPI), Китай лідирує в дослідженнях у 19. Рейтинг базується на 10 % найбільш цитованих наукових статей серед 2,2 мільйона, опублікованих у період з 2018 по 2022 рік, з акцентом на сферах, які вважаються ключовими для тристороннє безпекове партнерство між США, Великобританією та Австралією або AUKUS (Australia, United Kingdom, United States) [9]. У решті чотирьох технологій лідирують США.

На частку Китаю припадає 73,3 % результативних досліджень гіперзвукового виявлення, відстеження та визначення характеристик, що значно випереджає США, Великобританію та Німеччину. Гіперзвукові ракети, які летять зі швидкістю, що в п'ять разів перевищує швидкість звуку, розглядаються як зброя, яка може змінити правила гри. Китай розробляє гіперзвукові ракети, які є швидшими та мають менш передбачувані траєкторії, щоб проникати в мережі протиракетної оборони противника. У звіті ASPI йдеться про високий ризик домінування Китаю в цій технології, враховуючи, наскільки він випереджає своїх конкурентів і концентрацію в країні установ, які проводять результативні дослідження.

У сфері автономних підводних апаратів на Китай припадає 56,9 % важливих досліджень. На другому місці США – лише 9,5 %. Підводні дрони включають різноманітні передові технології, включаючи стійкі до тиску корпуси, безпілотні навігаційні технології та системи зв'язку. Згідно зі звітом ASPI, Китай також лідирує в розширеному підводному бездротовому зв'язку та гідролокації.

Конкуренція між США та Китаєм є тіснішою в таких сферах, як штучний інтелект і квантові технології. З шести галузей, пов'язаних зі штучним інтелектом, Китай лідирує в чотирьох, включаючи дрони, тоді як США займають перше місце в розробці та виготовленні передових інтегральних схем.

Кожна країна є лідером у двох із чотирьох галузей квантових технологій. США мають незначне лідерство у високочутливих квантових датчиках, які, як очікується, знайдуть застосування для квантових обчислень і медицини, тоді як Китай має перевагу в постквантовій криптографії.

Китай сприяє розвитку внутрішньої високотехнологічної промисловості через ініціативу «Зроблено в Китаї 2025. Made in China 2025 («Зроблено в Китаї 2025», МІС) – це національний стратегічний план і промислова політика, спрямовані на подальший розвиток виробничого сектору Китайської Народної Республіки. Програма спрямована на перетворення Китаю зі «світової фабрики» на провідну світову електростанцію у високотехнологічних галузях, таких як робототехніка, авіація та автомобілі з новою енергією [10].

Хоча багато аспектів плану все ще завершуються, деякі ключові цілі включають збільшення китайського експорту високотехнологічних товарів до 1 трлн дол. до 2025 року, піднесення вітчизняних брендів до світової

популярності та виховання лідерів світового рівня в ключових галузях промисловості [10].

МІС 2025 має на меті розглянути такі 10 ключових галузей для того, щоб стати світовим лідером [11]:

- інформаційні технології (AI, IoT, розумні пристрої);
- робототехніка (ШІ, машинне навчання);
- Green Energy та зелені транспортні засоби (енергоефективність, електромобілі);
- аерокосмічне обладнання;
- океанська техніка та високотехнологічні кораблі;
- залізничне обладнання;
- енергетичне обладнання;
- нові матеріали;
- лікарські засоби та вироби медичного призначення;
- сільськогосподарська техніка.

Незважаючи на свій статус найбільшого світового експортера та виробника протягом останніх трьох десятиліть, Китай відставав у технологічних інноваціях. Таким чином, МІС 2025 може змінити промисловість Китаю з великої, але маловартісної, на сильну та з високою доданою вартістю (принаймні з точки зору технологічного виробництва), водночас зменшивши її залежність від технологій інших країн.

Країна також зможе продовжувати інвестувати у власні інновації (що вже є ключовим фактором у плані МІС 2025), позиціонуючи Китай як міжнародного конкурента, з такими країнами, як Німеччина, Японія та Сполучені Штати.

Для досягнення цих цілей Китай зобов'язався виділити більше ресурсів і зміцнити централізоване планування політики шляхом сприяння координації між урядом і приватними компаніями. Ініціатива поєднує публічно оприлюднену політику та більш «розмиті» заходи. Уряд Китаю також оприлюднив інформацію щодо утворення інвестиційного фонду у розмірі 300 млрд дол. США для підтримки приватних компаній у дослідженнях і розробках (R&D), а також інших ініціатив Made in China 2025, тоді як державним підприємствам (ДП) було наказано збільшувати власні витрати на дослідження та розробки на 10 % щорічно [10].

Щоб досягти своїх амбітних цілей, уряд Китаю усвідомлює необхідність модернізації та підвищення якості своєї робочої сили. Країна пообіцяла збільшити частку випускників коледжів, які працюють на виробництві, з нинішніх 20 % до 35 % до 2025 року, а також збільшити відсоток техніків, зайнятих у галузі, з нинішніх 28 % до 40 % [10]. Для досягнення цих цілей, Китай вносить значні зміни у свою освітню систему, зосередившись на професійному навчанні та зокрема створення відповідних центрів.

Напрями сучасної промислової політики Китаю передбачають наступне:

- чітке встановлення цілей. Китай настійно заохочує як державні, так і приватні компанії розробляти свої плани навколо МІС 2025 через офіційні та напівофіційні комунікації;
- пряме субсидування. Галузі МІС 2025 отримають державне

фінансування, кредити під низькі відсотки, податкові пільги та інші субсидії. Хоча точна цифра відома, оцінки оцінюють її в мільярди доларів;

– інвестиції та придбання іноземних компаній. Китай заохочує як державні, так і приватні компанії інвестувати в іноземні компанії, щоб отримати більший доступ до передових технологій;

– мобілізація державної підтримки. Державні підприємства або компанії, які підтримуються державою, мобілізуються, щоб зробити можливими вищезгадані інвестиції.

Фактично дотепер Китай також реалізував 5 загальнонаціональних стратегічних ініціатив. Вони включають [11]:

1. Будівництво науково-дослідних центрів. До 2020 р. було побудовано 10 науково-дослідних центрів (R&D). До 2025 р. планується побудувати ще 40 центрів. Ці центри спрямовані на розвиток 10 ключових галузей, описаних вище.

2. Розробка висококласних проектів у ключових галузях. У співпраці з галузями промисловості та дослідницькими розробками Китай планує розробити великомасштабні та високоякісні проекти, які не лише дозволять отримати його частку на ринку, але й створювати інтелектуальну власність для цих ключових галузей.

3. Ініціативи сталого розвитку. У рамках МІС 2025 Китай наполягає на подальшому розвитку екологічного виробництва та сталого розвитку. Він прагне підвищити свою енергоефективність, щоб вона була рівною або нижчою за міжнародні стандарти.

4. Розумне виробництво. Китай прагне, щоб його компанії інвестували в розумне виробництво, таке як робототехніка та оцифрування. Це дозволить країні скоротити витрати на виробництво на 50 % у 2025 р.

5. Виробництво нових матеріалів. Як зазначено вище, Китай планує збільшити виробництво основних матеріалів до 70 % до 2025 р.

Узагальнюючи аналіз динаміки світового ринку високотехнологічних продуктів необхідно констатувати факт його швидкого зростання. На цьому ринку домінують такі сектори як електроніка та телекомунікації, наукові прилади, машини та транспортного обладнання, а також фармацевція. Основними країнами-інноваційними лідерами є США, ЄС та Китай.

3.2. Бізнес-ландшафт в добу Четвертої промислової революції

Здобутки науки, широке впровадження новітніх технологій, всеосяжна цифровізація стають у наш час визначальними чинникам, на основі яких змінюється бізнес-ландшафт. Ці чинники також започатковують у підприємстві та у системі господарських відносин в цілому прийдешні зміни. Інакше кажучи, відбувається трансформація всієї господарської системи (у тому числі безпосередньо бізнесу), зумовлена Четвертою промисловою революцією, яка спричиняє тектонічні зміни економічного базису (продуктивних сил і виробничих відносин в суспільстві).

Поняття «високі технології» (high technology, or high tech) стало широко відомим у науковій та іншій літературі з 70-х років XX століття. Вперше у вжиток його було введено Р. Мецем [12]. Більш як за 50 років активного використання це поняття значно розширило свої межі, трансформуючись із суто технічного терміну в комплексне та багатогранне поняття. За визначенням Світового банку «високі технології – це продукція з високою інтенсивністю науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (R&D)» [2]. Використання статистичної класифікації видів економічної діяльності в Європейському Співтоваристві NACE (фр. Nomenclature générale des Activités économiques dans les Communautés Européennes), зокрема NACE Rev.2 на 2- або 3-му розрядному рівні утворення груп, надає можливість конкретизації (табл. 3.1). Виробнича діяльність може бути категоріально визначена так: «високотехнологічна», «середньо-високотехнологічна», «середньо-, низько-технологічна» та «низько-технологічна». Діяльність у сфері надання послуг в основному об'єднується за такими категоріальними ознаками як «наукоємні послуги» і «менш наукоємні послуги», і ці групи визначаються відповідно до подібної логіки в NACE Rev.2 – цифровий рівень [13].

Таблиця 3.1

Класифікація галузей за інтенсивністю витрат на R&D

Групи галузевої класифікації	Відношення витрат на R&D до доданої вартості (%)
Високотехнологічні (біотехнології та фармацевтика, літаки та космічні апарати; приладобудування; радіо, телебачення та обладнання зв'язку; обчислювальна техніка)	[8 – 100%)
Середньотехнологічні високого рівня	[2,5 – 8,0)
Середньотехнологічні низького рівня	[1 – 2,5%)
Низькотехнологічні	(0 – 1%)

Джерело: побудовано за даними [14]

Взаємодію між компаніями в певній галузі описує ринковий ландшафт. Він відображає стан ринку як результат поведінки та операційної діяльності компаній. Його аналіз є важливим для прийняття компаніями бізнес-рішень та вироблення майбутньої поведінкової стратегії.

Якщо оцінювати бізнес-ландшафт за показником високотехнологічного експорту, то необхідно відзначити безперечний пріоритет США та Китаю в цій сфері міжнародної торгівлі. ЄС у 2020-2023 рр. помітно збільшив обсяги високотехнологічного експорту, хоча продовжує істотно відставати за цим показником від США та Китаю. Як особливість сучасної динаміки слід відзначити, зростання ролі Індостихоокеанського регіону в торгівлі високотехнологічною продукцією. Корея, Філіппіни, В'єтнам значно збільшили частки технологічного експорту у структурі національного експорту. Аналітики оцінюють це як посилення країнами Індостихоокеанського регіону конкурентних позицій. Також, на їх думку, цей факт вказує на переміщення та формування нового глобального центру технологічних виробництв [15].

У контексті оцінки бізнес-ландшафту можна описати також світовий ринок

технологій. Варто зазначити, що він є складною категорією для дослідження, оскільки включає чотири сегменти: ринок технологічних інвестицій (капіталу), ринок науково-технічних працівників, ринок високотехнологічних продуктів та ринок патентів і ліцензій (інтелектуальної власності). Подальший аналіз буде зосереджений на огляді ландшафту ринку технологій і комунікацій, а також ринку високотехнологічних продуктів. Побіжно будуть також розглянуті інші аспекти світового ринку технологій.

Світовий ринок технологій і телекомунікацій взаємодіє зі світовим ринком високотехнологічних продуктів і є однією з ключових його складових. Процеси, що відбуваються в його межах, підтримують та стимулюють їхній взаємний розвиток, сприяючи одночасно загальному технологічному прогресу. Світовий ринок технологій та телекомунікацій включає споживчу електроніку, обладнання, побутову техніку, IT-послуги, програмне забезпечення, телекомунікації.

Споживча електроніка (Consumer Electronics, CE) відноситься до пристроїв, які використовуються для зв'язку, розваг або інформації. З роками виробники розробляли нові пристрої та заново винаходили старі. Сьогодні CE формує багатомільярдну індустрію, пропонуючи низку взаємопов'язаних пристроїв і послуг. Ландшафт цього сегменту ринку технологій істотно змінився під впливом пандемії та війни в Україні. Якщо під час пандемії попит на обладнання для розваг і домашнього офісу збільшився, то війна в Україні викликала збій у ланцюзі поставок і економічна рецесія негативно вплинула на галузь. Виробники зіткнулися зі зростанням витрат на матеріали та робочу силу, а споживачі були менш охочі купувати нові пристрої. У 2022 р. всі сегменти CE зазнали коливань доходів і поставок.

У галузі споживчої електроніки задіяно багато компаній, від технологічних гігантів до невеликих фірм, які пропонують широкий спектр продуктів, що задовольняють потреби клієнтів, як-от персональні розважальні пристрої та системи домашньої автоматизації. Лідерами ринку є відомі Apple, Samsung, Sony та LG, які щороку фіксують мільярдні доходи (рис. 3.14). Війна в Україні негативно вплинула на технологічних гігантів, але стійкість більших технологічних компаній свідчить про те, що вони повернуться на правильний шлях у майбутньому.

Ринок побутової електроніки включає в себе різні субринки, які приваблюють велику кількість клієнтів. Серед найпопулярніших продуктів – телевізори, персональні комп'ютери (ПК), смартфони, планшети, пристрої для носіння (наприклад, розумні годинники та фітнес-трекери), слухові пристрої (наприклад, навушники та вкладиші), колонки, камери, ігрові консолі та пристрої розширеної реальності (XR). Смартфони є найпродуктивнішими пристроями в індустрії CE з точки зору доходу, з приблизно 1,2 млрд. од. [16].

Індустрія побутової техніки щороку генерує кілька сотень мільярдів доларів продажів у двох основних категоріях – малої та великої побутової техніки. У 2022 р. світові роздрібні продажі великої побутової техніки перевищили 400 млрд дол. США, тоді як продажі малої техніки досягли 240 млрд дол. США. [16].

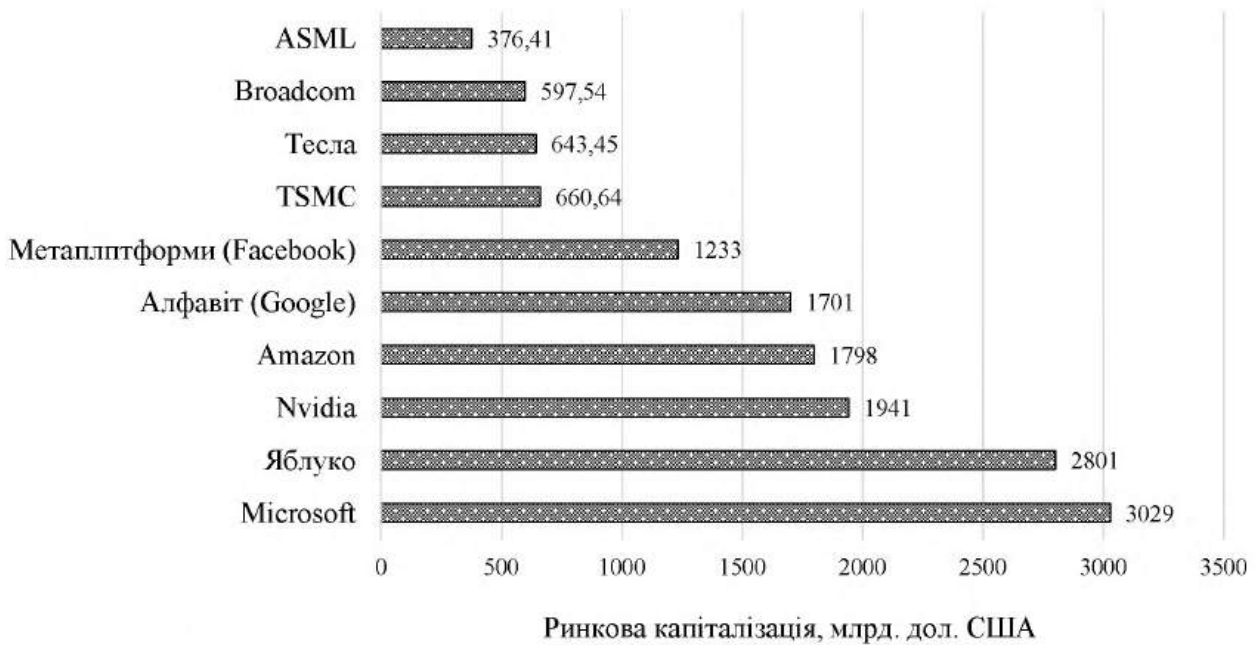

Рис. 3.14. Провідні технологічні компанії світу у 2024 р. за ринковою капіталізацією, млрд дол. США

Джерело: побудовано за даними [17]

Більшість продажів побутової техніки все ще відбувається офлайн, оскільки продажі основної техніки через електронну комерцію охоплюють чверть ринку. У категорії дрібної техніки ця частка дещо вища. Найбільші виробники техніки цього сегменту ринку походять із США (Whirlpool), Китаю (Midea, Haier), Південної Кореї (LG) та Європи. Найвідомішими виробниками побутової техніки в Європі є BSH Home Appliances Group, Miele, Electrolux і SEB Groupe (рис. 3.15).

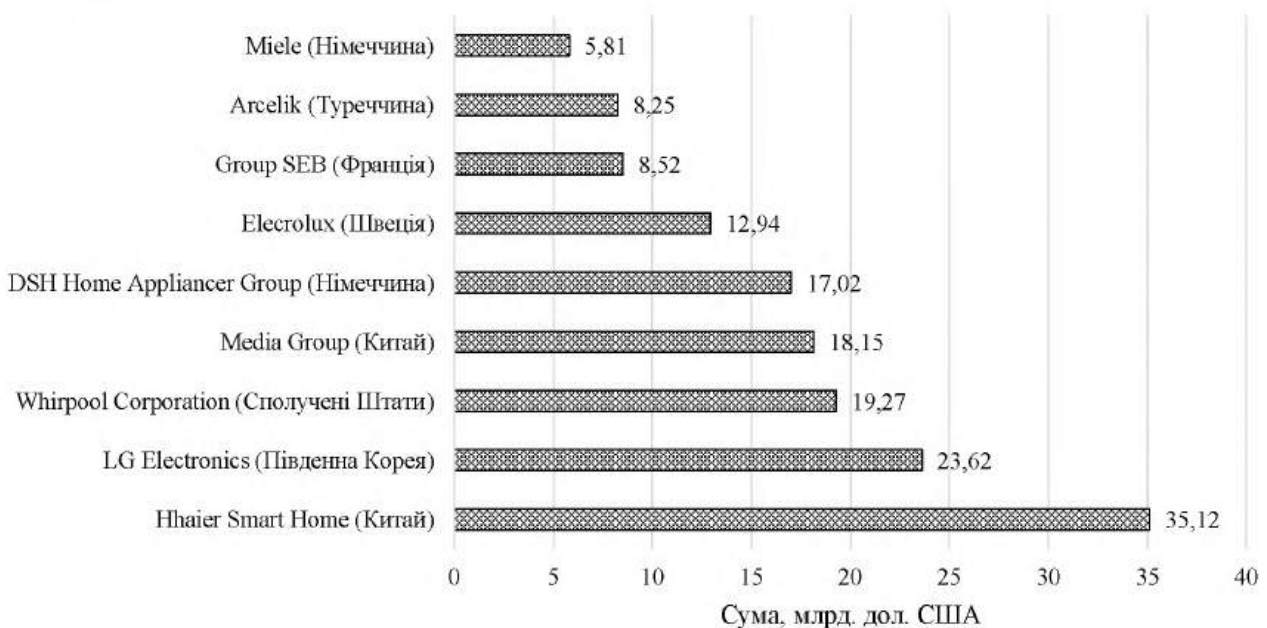

Рис. 3.15. Провідні світові виробники побутової техніки за виручкою у 2022 р., млрд дол. США

Джерело: побудовано за даними [17]

Світ обчислювальної техніки та комп'ютерного обладнання – це ринок, який швидко розвивається. Галузь технічного обладнання включає комп'ютерне обладнання та технології, периферійні пристрої, інфраструктуру та напівпровідники. Уздовж ланцюжка створення вартості технологічного апаратного забезпечення є кілька всесвітньо визнаних гравців, зокрема Apple, Dell, IBM та Intel. Виразною ознакою ландшафту цього ринку є жорстка конкуренція. Зважаючи на це, технологічні фірми по всьому світу вкладають значні кошти в дослідження та розробки, щоб зберегти лідерство та продовжувати розробляти інноваційні продукти та послуги. В контексті констатації факту того, що провідні компанії у галузі мають можливість вкладати кошти у R&D, які зазвичай є вартісними та ризикованими, варто зауважити, що вони є з найбагатших компаній світу.

Глобальні витрати на інформаційні технології (ІТ) на пристрої, включаючи ПК, планшети, мобільні телефони, принтери, а також системи центрів обробки даних, корпоративне програмне забезпечення та комунікаційні послуги у 2023 р. досягли 4,7 трлн дол. США. Зростання витрат на ІТ за сегментами наведено нижче (рис. 3.16).

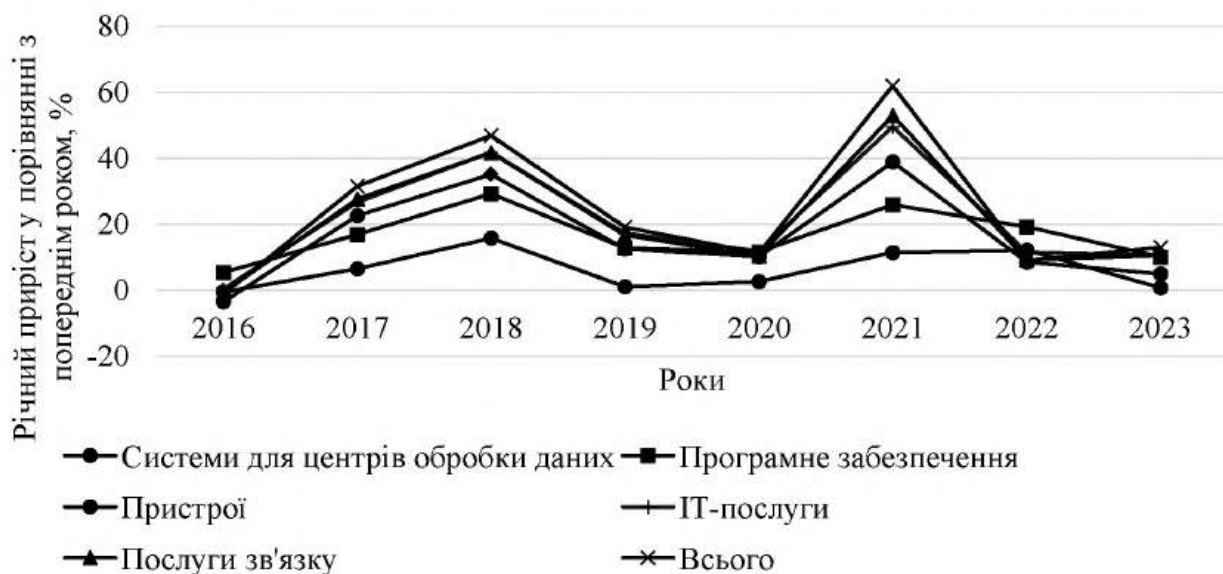

Рис. 3.16. Зростання витрат на інформаційні технології (ІТ) в світі за сегментами, 2016 – 2023 рр.

Джерело: побудовано за даними [16]

Ринок персональних комп'ютерів (ПК) страждає через зниження попиту та продовження терміну експлуатації продукції. Після значного зростання через пандемію, коли споживачі та підприємства купували нові пристрої, світові поставки ПК істотно знизились. У зв'язку з цим, очікується, що постачальники ПК зосередяться на оновленні програмного забезпечення та надання послуг, поки ринок відновиться, включаючи пропозиції ПК як послуги для зменшення витрат.

Забезпечення сталого постачання напівпровідників стало у наш час однією з головних ознак бізнес-ландшафту в зазначеній галузі. Застосування напівпровідників величезне й впливає на низку інших секторів економіки. Однак

у 2023 р. напівпровідникова промисловість зіштовхнулась з новим викликом – зниженням темпів розвитку глобальної економіки та ослабленням попиту з боку споживчих ринків (рис. 3.17).

Смартфони є ключовим ринком для напівпровідникової промисловості, особливо в міру того, як ці пристрої стають більш досконалішими та здатними підтримувати 5G, штучний інтелект (ШІ) та захоплюючі технологічні програми. Сервери та середовища центрів обробки даних стануть ще більш важливою можливістю, оскільки блоки обробки графіки розгортаються для навчання та роботи генеративних додатків штучного інтелекту, а також для квантового моделювання на основі ШІ.

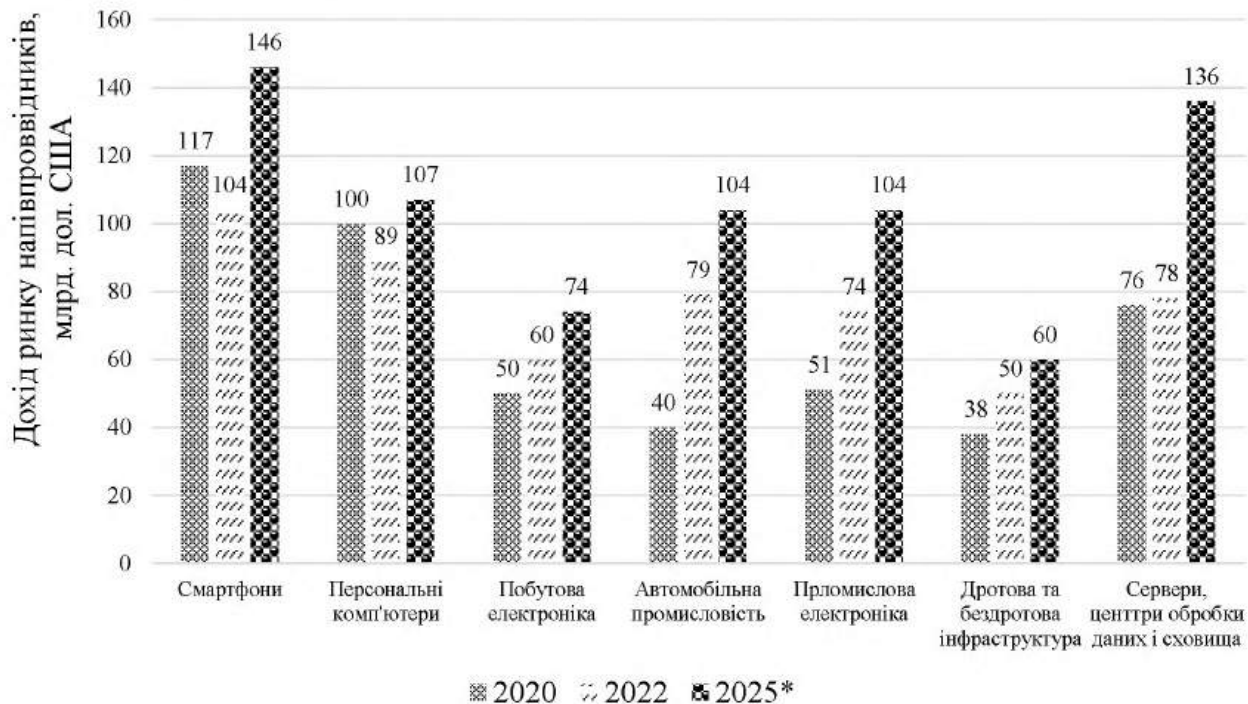

Рис. 3.17. Дохід ринку напівпровідників у світі за кінцевим ринком, 2020 р., 2022 р., 2025*(прогноз), млрд дол. США
Джерело: побудовано за даними [16]

Послуги інформаційних технологій (ІТ) – це послуги, які використовуються організаціями для створення, керування та доставки інформації, а також надання допомоги в інших бізнес-функціях. Послуги включають консультування, розробку програмного забезпечення, системну інтеграцію, а також розгортання апаратного забезпечення та навчання. Загалом широкий ринок ІТ-послуг складається з кількох сегментів, включаючи аутсорсинг, керовані послуги, послуги безпеки, керування даними та хмарні обчислення.

Прибутковість компаній у галузі залежить, передусім, від їхньої здатності впроваджувати інновації і розвивати технічний досвід. Особливістю сучасного ландшафту в зазначеній сфері бізнесу є те, що ефективно конкурувати в ринковому середовищі можуть як великі, так і малі компанії. Більші компанії пропонують ширші послуги та мають глобальний діапазон охоплення, тоді як менші компанії прагнуть позиціонувати себе в ринкових нішах і адаптувати свої

пропозиції більш конкретно до потреб клієнтів. Сегментом ІТ-послуг, який найбільше зростає, є хмарні обчислення, які стимулюють інновації в ІТ.

Ринок ІТ-послуг є сильним і зростаючим ринком у світовій ІТ-індустрії. У довгостроковій перспективі ІТ-послуги й надалі будуть невід'ємною частиною багатьох галузей і підприємств, оскільки пропоновані продукти та послуги полегшують і прискорюють цифрову трансформацію. Крім того, вплив COVID-19 на робоче середовище підкреслив глобальну потребу в надійній ІТ-інфраструктурі та послугах, щоб забезпечити успіх гібридних моделей роботи. У 2019 р. розмір ринку ІТ-послуг становив 1,06 млрд дол. США, а до 2025 року очікується його зростання до 1,27 млрд дол., тобто на 19,8 %. Найбільша частка ринку припадає на Америку – 51,4 %, на Європу, Близький Схід та Африку припадає 31,1 %, тоді як частка Азіатсько-Тихоокеанського регіону становить 17,5 % [16].

Найбільш істотним сегментом зростання є хмарні обчислення, які пов'язані з використанням віддалених серверів і мереж для керування та обробки даних. Крім того, надання ІТ-ресурсів через Інтернет урізноманітнює доступні для організацій моделі розгортання та обслуговування, що призводить до підвищення рівня ефективності.

IBM, Accenture і Amazon Web Services (AWS) є провідними компаніями у галузі ІТ-послуг. Ці світові лідери прагнуть пропонувати гнучкі моделі роботи та різноманітні послуги, адаптовані до потреб своїх клієнтів. Однією з найновіших змін бізнес-ландшафту стало те, що компанії, які надають ІТ-послуги, почали переходити від надання відокремлених послуг до програм комплексного задоволення потреб споживача, ставши діловими партнерами своїх клієнтів.

Підприємства, щоб покращити свою щоденну діяльність і основні функції, значною мірою покладаються на корпоративне програмне забезпечення, щоб залишатися конкурентоспроможними та гнучкими. Корпоративне програмне забезпечення є найбільшим сегментом індустрії програмного забезпечення. Приклади корпоративного програмного забезпечення включають технології планування ресурсів підприємства (ERP) і управління взаємовідносинами з клієнтами. Дохід світового ринку програмного забезпечення за 2017 – 2021 рр. збільшився на 26,5 % і дорівнює 568,94 млрд дол. США. У розрізі сегментів: 39,4 % доходів припадає на корпоративне програмне забезпечення, 24,9 % – програмне забезпечення для розробки програми, 23,6 % – програмне забезпечення системної інфраструктури, 12,1 % – програмне забезпечення для продуктивності [16].

Корпорація Майкрософт, найбільш відома своєю лінійкою операційних систем Windows і Office Suite, роками домінувала у сфері програмного забезпечення. Компанія також наздогнала хмарну міграцію і зараз є одним із найбільших постачальників хмарних послуг. IBM і Oracle також є провідними гравцями, хоча і з набагато меншими доходами, ніж Microsoft. Німецька фірма SAP є єдиною європейською компанією серед найбільших розробників програмного забезпечення та відома насамперед своїм програмним забезпеченням ERP.

Телекомунікаційні мережі є важливою інфраструктурою для споживачів і організацій у всьому світі. Швидкість інновацій і розвитку в певному регіоні чи секторі часто пов'язана зі справністю місцевих телекомунікаційних мереж, а цифрова трансформація збільшує залежність від швидкості та надійності. Щоб задовольнити ці вимоги, мережеві оператори прагнуть до розгортання мереж наступного покоління. У наш час розгортання 5G стало основним напрямком у секторі мобільного зв'язку, разом із розвитком технології 6G. Тим часом волоконно-оптичні мережі надають високошвидкісний Інтернет клієнтам фіксованого широкосмугового зв'язку на багатьох ринках. Масштаб і вартість створення цих мереж спричинили зміни на світовому ринку, і нині регулятори прагнуть переглянути обмеження на масштабні злиття, а також розглядають плани вимагати від великих технологічних компаній брати участь у мережевих витратах. Надійність телекомунікаційних послуг стає все більш важливою в епоху гнучкої роботи, коли організації та уряди визнають цінність інвестицій у телекомунікації в цифровій економіці.

Ринок телекомунікацій можна умовно розділити на мобільний і фіксований зв'язок. Сегмент фіксованого зв'язку включає послуги фіксованого широкосмугового зв'язку, приділяючи особливу увагу розгортанню оптоволоконного широкосмугового зв'язку, хоча також включає послуги фіксованого голосового зв'язку. Мобільний сегмент стосується всіх аспектів мобільного зв'язку, включаючи послуги мобільного передавання даних.

В останні роки 5G домінує в галузі. На багатьох ринках аукціони на використання спектру або тривають, або вже завершені. Пристрої з підтримкою 5G широко доступні та потрапляють у руки споживачів, а компанії шукають способи максимально використати новий стандарт широкосмугового зв'язку в найближчі роки. Дійсно, 5G відкриває нові можливості в різних секторах промисловості, починаючи від безпілотних автомобілів і закінчуючи хмарними іграми. Розмір світового ринку технологій 5G у 2020 р. становив 5,53 млрд дол., а у 2026 р. очікується його зростання до 667,79 млрд дол. США [16].

Сильна конкуренція є особливою ознакою ландшафту телекомунікаційних ринків у всьому світі. Як приклад, конкурентна поведінка China Mobile, яка базується в Пекіні та є найбільшою телекомунікаційною компанією за ринковою капіталізацією або американської компанії AT&T, яка має один з найбільших у галузі обсяг щорічного доходу. На багатьох ринках оператори мобільних віртуальних мереж перепродують ємність мережі, придбану у великих операторів, пропонуючи клієнтам широкий вибір спеціалізованих пакетів і послуг.

Рівень глобального проникнення Інтернету покращився в усьому світі. Однак, незважаючи на це, між регіонами залишається велика розбіжність у доступі. Наприклад, у 2022 р. лише 23 % жителів Африки на південь від Сахари мали доступ до мобільного Інтернету, порівняно з 55 % в усьому світі [16]. Для багатьох це не через брак покриття мобільної мережі, а через такі перешкоди, як доступність і відсутність цифрової грамотності.

Інноваційний ландшафт є передумовою бізнес-ландшафту, що відповідає періоду Четвертої промислової революції. Він (інноваційний ландшафт) у наш

час формується передусім у сфері створення ІКТ. Одним із ключових сегментів цієї сфери є створення хмарних технологій. Компанії переходять на хмарні сервіси для підвищення ефективності роботи, зменшення витрат і кращого масштабування. Очікується, що саме сектор хмарних обчислень демонструватиме найшвидше зростання, адже організації дедалі частіше віддають перевагу гнучкості та можливості віддаленого доступу. Паралельно з цим зростає значення аналітики даних, що стимулює інвестиції в ІТ-інфраструктуру, здатну підтримувати потужні аналітичні інструменти для прийняття обґрунтованих рішень.

Окрім цього, загострення кіберзагроз підсилило попит на ефективні рішення в сфері ІТ-безпеки. Зі зростанням кількості компаній, що переходять у цифровий простір, підвищується ризик витоку даних та кібератак. Як наслідок, підприємства все частіше вкладають кошти в заходи з кіберзахисту, щоб гарантувати безпеку конфіденційної інформації та зберегти довіру клієнтів. Цей тренд відзначається не лише серед великих компаній. Він спостерігається також у бізнес-сегменті малих та середніх підприємств.

Поширення Інтернету речей (ІоТ) суттєво трансформує ІТ-сферу. Зі зростанням кількості ІоТ-пристроїв у таких сферах, як охорона здоров'я, виробництво та транспорт, зростає і потреба в ІТ-інфраструктурі, здатній забезпечити стабільне з'єднання та обмін даними. Цей попит додатково стимулює інвестиції в мережеві рішення, сховища даних та інструменти аналітики в реальному часі, що є невід'ємними для повноцінного використання потенціалу ІоТ.

Штучний інтелект (ШІ) також відіграє ключову роль у формуванні майбутнього ІТ-галузі. Все більше компаній впроваджують ШІ для автоматизації операцій, покращення обслуговування клієнтів і аналізу великих масивів даних. Поєднання ШІ з ІТ-рішеннями не тільки підвищує ефективність, а й відкриває шлях до новаторських підходів і продуктів. Очікується, що з подальшим розвитком ШІ його вплив на ІТ-сектор посилюватиметься, стимулюючи інновації в різних галузях.

Крім того, глобальна пандемія значно пришвидшила цифрову трансформацію, змусивши компанії адаптуватися до нових умов. Перехід на дистанційну роботу, активізація електронної комерції та зростаюча потреба в цифрових інструментах взаємодії призвели до збільшення ІТ-витрат. Бізнес дедалі більше усвідомлює важливість надійної ІТ-інфраструктури, що сприяє зростанню інвестицій у технології, які підвищують ефективність і покращують співпрацю.

Активність процесів створення інноваційного та бізнесового ландшафтів в епоху Четвертої промислової революції найкраще демонструє ринок інформаційних технологій – його сучасний розвиток. Розвиток ІТ-ринку визначають, передусім, кілька важливих чинників, серед яких – стрімкий прогрес технологій, зростання залежності від цифрових платформ та постійна потреба організацій у впровадженні нововведень. Попит бізнесу (зокрема на підвищення ефективності обробки даних у реальному часі) сприяє покращенню продуктивності ІТ зумовлює розширення використання периферійних

обчислень, коли обробка даних наближається до їх джерела та загалом.

У підсумку, ринок інформаційних технологій має всі передумови для суттєвого зростання у найближчі роки завдяки поєднанню технологічного прогресу та ринкових потреб. Компанії активно інвестують в ІТ, прагнучі зберегти конкурентоспроможність у середовищі, що дедалі набуває ознак цифровізації.

Зростання ринку інформаційних технологій зумовлюється низкою ключових факторів (рис. 3.18). Одним із провідних є активізація цифрової трансформації, яку реалізують компанії в різних галузях. Прагнучі підвищити ефективність операцій, краще взаємодіяти з клієнтами та впроваджувати інновації, організації розглядають інвестиції в ІТ як стратегічний напрям. Цей тренд спостерігається у всіх секторах – від роздрібною торгівлі до медицини – де ІТ-рішення допомагають задовольняти змінні потреби клієнтів.

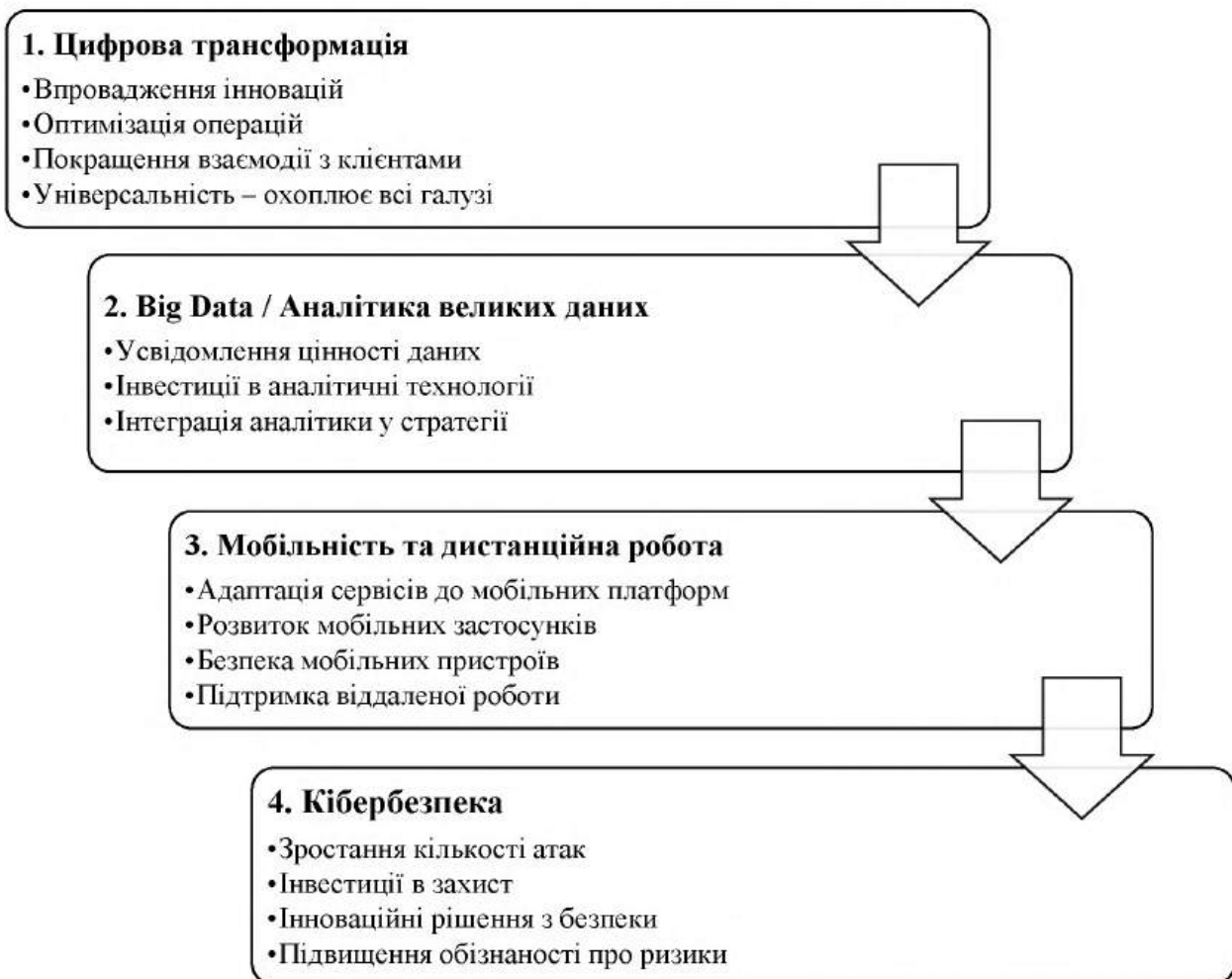

Рис. 3.18. Ключові фактори зростання ІТ-ринку
Джерело: узагальнено за [18, 19, 20, 21]

Зростаючий інтерес до аналізу великих даних також суттєво впливає на розширення ІТ-сфери. Компанії дедалі більше усвідомлюють цінність даних як важливого ресурсу й вкладають кошти у технології, які дозволяють ефективно збирати, обробляти й аналізувати інформацію. Це сприяє впровадженню інноваційних аналітичних інструментів, що стають невід’ємною частиною

бізнес-стратегії.

Окрім того, активне використання мобільних пристроїв змінює ІТ-ландшафт. Із ростом кількості працівників, що працюють дистанційно, та зростаючими очікуваннями клієнтів щодо мобільного доступу до сервісів, компанії орієнтуються на створення рішень, адаптованих для мобільних платформ. Це стимулює розвиток мобільних застосунків, технологій мобільної безпеки й відповідної інфраструктури.

Ще одним вагомим фактором зростання ІТ-ринку є посилення кіберзагроз. Через збільшення кількості й складності атак компанії змушені інвестувати в сучасні засоби кіберзахисту для охорони своїх цифрових ресурсів. Підвищення обізнаності про кіберризики сприяє впровадженню передових рішень у сфері безпеки, що, своєю чергою, підштовхує загальне зростання ІТ-галузі. Адаптуючись до нових умов та викликів, компанії отримують переваги в умовах динамічного та швидко зростаючого ІТ-ринку.

Попри позитивну динаміку зростання, розвиток ринку інформаційних технологій гальмується низкою бар'єрів:

1. Високі початкові витрати. Створення сучасної ІТ-інфраструктури потребує значних інвестицій, що є особливо складним для малих і середніх підприємств.

2. Швидкий темп технологічних змін. Часта потреба в оновленні обладнання та програмного забезпечення створює фінансове навантаження та знижує інвестиційну активність.

3. Проблеми з інтеграцією. Несумісність нових рішень із застарілими системами ускладнює впровадження інновацій, збільшуючи витрати і строки реалізації проєктів.

4. Кадровий дефіцит. Нестача кваліфікованих ІТ-спеціалістів призводить до затримок у реалізації проєктів та зростання операційних витрат.

5. Регуляторні обмеження. Жорсткі вимоги до захисту даних і відповідності законодавству змушують компанії обережніше впроваджувати нові технології.

Світовий ринок інформаційних технологій (ІТ) демонструє динамічний розвиток, зумовлений глибокими трансформаціями в підходах до роботи, посиленням кіберзагроз, зростанням попиту на хмарні рішення та широким впровадженням штучного інтелекту. У центрі цих змін – стратегічні інвестиції, інноваційні розробки та зростаюча увага до сталого розвитку (рис. 3.19).

Тренди, що формують ІТ-ландшафт:

– Гібридна та віддалена робота стала новою нормою, що стимулює розробку інструментів для співпраці. Нові продукти забезпечують інтегроване управління проєктами, безпечний обмін файлами та розширені відеоконференції, сприяючи ефективній роботі розподілених команд.

– Кібербезпека набуває стратегічного значення. На тлі зростання кібератак компанії активно інвестують у рішення з виявлення загроз у режимі реального часу, засновані на штучному інтелекті. Запуски продуктів нового покоління демонструють акцент на проактивний захист даних та швидке реагування на інциденти.

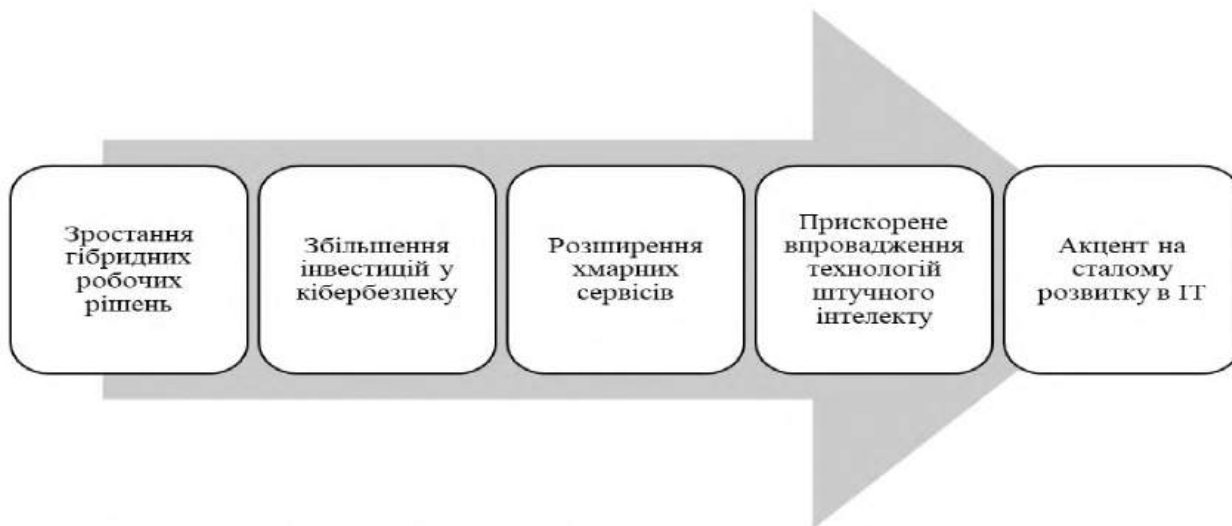

Рис. 3.19. Перспективні напрями розвитку світового ринку інформаційних технологій

Джерело: побудовано на основі [19]

– Хмарні технології еволюціонують у бік гнучких, масштабованих рішень. Гібридні хмарні моделі дозволяють підприємствам поєднувати локальну інфраструктуру з хмарними ресурсами, оптимізуючи витрати та забезпечуючи більший контроль над даними.

– Штучний інтелект (ШІ) проникає в усі сфери діяльності. Нові аналітичні платформи, що працюють на базі ШІ, дозволяють підприємствам ефективно аналізувати великі масиви даних, автоматизувати процеси та приймати обґрунтовані рішення.

– Інтернет речей (IoT) стимулює створення спеціалізованих платформ, що дозволяють управляти підключеними пристроями, аналізувати їхні дані та автоматизувати процеси в режимі реального часу. Це відкриває нові можливості для оптимізації бізнесу та покращення взаємодії з клієнтами.

– Сталий розвиток в ІТ переходить із тренду в стратегічний пріоритет. Все більше компаній впроваджують екологічно відповідальні практики: енергоефективні центри обробки даних, сталі апаратні рішення та програмні продукти, що мінімізують екологічний слід.

Бізнес-ландшафт в добу Четвертої промислової революції наочно ілюструють дані щорічного звіту Всесвітньої організації інтелектуальної власності (World Intellectual Property Organization, WIPO), якою розраховується Глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index, GII). Звіт відображає глобальні інноваційні тенденції на тлі економічного середовища та невизначеності. Сучасні геополітичні та гео економічні виклики спричинили зниження ділової та інноваційної активності. Згідно з дослідженнями WIPO, відбулось зменшення інвестиції венчурного капіталу на 39% та сповільнення світового зростання витрат на дослідження та розробки до 3% [22].

За GII-2024 у відповідній черговості (від першого до десятого місця у рейтингу) лідирують такі країни: Швейцарія (67,5), Швеція (64,5), США (62,4), Сінгапур (61,2), Велика Британія (61), Південна Корея (60,9), Фінляндія (59,4), Нідерланди (58,8), Німеччина (58,1), Данія (57,1).

У пошуках підвищення інноваційності експерти WIPO пропонують, зокрема, проведення таких заходів: визнання інновацій ключовим пріоритетом для кожної країни, відображення і закріплення цього визначального положення в державній стратегії економічного розвитку; забезпечення цілісного урядового підходу до здійснення інноваційної політики та створення міжвідомчої робочої групи, підпорядкованої уряду; створення зв'язку та ефективної взаємодії між суб'єктами інноваційної діяльності приватного і державного секторів, включно зі стартапами, дослідницькими університетами та інноваційними кластерами через створення консультативних цільових груп з інноваційної політики; забезпечення відповідності між засадами політики в сфері інтелектуальної власності та стратегією в сфері інновацій тощо. Ці пропозиції націлені на забезпечення інноваційного розвитку і прогресу.

Інтегральні індекси виразно відображають рівень розвитку цифрового середовища в окремих країнах; зокрема описують ландшафт, що змінюється в період становлення та розвитку цифрового господарства. Ці індекси враховують не лише економічні аспекти, а й інфраструктуру, освітній рівень, доступ до технологій та нормативну базу, створюючи більш цілісну картину глобальної ІТ-спроможності.

Зокрема, такі показники як Індекс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ICT Development Index, IDI) та Індекс готовності до мережі (Network Readiness Index, NRI) дають змогу комплексно оцінити, наскільки країна готова до ефективного використання ІТ у різних сферах життя. Включення цих індексів до дослідження дозволяє не лише поглибити порівняльний аналіз, а й виявити стратегічні напрями розвитку для країн з різним рівнем цифрової зрілості.

Індекс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ICT Development Index, IDI) – це композитний глобальний індикатор, розроблений Міжнародним союзом електрозв'язку (International Telecommunication Union, ITU) з метою вимірювання рівня розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у країнах світу.

Метою застосування IDI є:

- оцінка та моніторинг цифрового розвитку країн – IDI дає змогу відстежувати прогрес у розширенні доступу до ІКТ, підключення до Інтернету та зростання цифрових навичок.
- порівняння між країнами та регіонами – індекс дозволяє проводити міждержавний аналіз, виявляючи як лідерів цифрового розвитку, так і країни, що потребують підтримки.
- формування політики у сфері ІКТ – на основі IDI уряди, міжнародні організації та інвестори можуть планувати політичні рішення та стратегії цифровізації.
- підтримка сталого розвитку – індекс сприяє реалізації Цілей сталого розвитку ООН, зокрема щодо доступу до інформації, освіти та інклюзивного економічного зростання.

Індекс спирається на дві ключові складові [23]:

- універсальне підключення (Universal Connectivity) – охоплення мобільними мережами, доступ до мобільного Інтернету, наявність цифрових

пристроїв у домогосподарствах.

– змістовне підключення (Meaningful Connectivity) – якість і швидкість доступу до Інтернету, доступність цифрових послуг, рівень цифрової грамотності населення.

У 2024 р. Міжнародний союз електрозв'язку (ITU) опублікував оновлену версію IDI, яка охоплює 170 країн. Середній глобальний бал становив 74,8 зі 100, що свідчить про загальний прогрес у напрямку до універсального та змістовного підключення. Найвищий бал досяг 100,0, а найнижчий – 21,3, що підкреслює значні розбіжності між країнами.

Рейтинг, заснований на цій градації показників, показав, що Кувейт посів 1 місце з максимальним можливим значенням індексу – 100,00. Ця країна продемонструвала найвищий рівень розвитку ІКТ серед усіх країн світу. Фінляндія (98,10) та Естонія (97,90) посіли відповідно 2 і 3 місця, що підтверджує високий рівень цифровізації скандинавських країн (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Топ-10 країн світу за Індексом розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (IDI), 2024 р.

Місце у рейтингу	Країна	Значення	Зміна порівняно з попереднім роком
1	Кувейт	100,00	1,80
2	Фінляндія	98,10	1,40
3	Естонія	97,90	1,00
4	Катар	97,80	0,50
5	Сінгапур	97,80	0,40
6	Об'єднані Арабські Емірати	97,50	1,10
7	Бахрейн	97,50	1,00
8	Гонконг	97,40	0,90
9	Данія	97,10	0,20
10	США	96,70	0,10

Джерело: побудовано за даними [24]

У рейтингу 4 з 10 країн – представники регіону Перської затоки: Кувейт, Катар, ОАЕ та Бахрейн. Їхні значення індексу перебувають у межах 97,50 – 100,00, що свідчить про значні інвестиції цих країн у цифрову інфраструктуру, мобільний зв'язок та доступ до інтернету. Всі вони також показали відчутне зростання в порівнянні з попереднім роком (+0,80 до +1,80).

У десятку лідерів увійшли Сінгапур, Гонконг та ОАЕ, які підтверджують свій статус глобальних цифрових хабів. Їхні показники IDI свідчать про ефективну цифрову політику та високий рівень ІТ-компетенцій населення.

Фінляндія, Естонія та Данія – постійні учасники ІКТ-рейтингу, відзначаються системним підходом до розвитку цифрового суспільства. Їх зростання у порівнянні з попереднім роком коливається в межах +0,40 до +1,40, що демонструє сталий розвиток.

США з результатом 96,70 замкнули десятку, що може свідчити про

відносну стабільність, але також – про меншу динаміку покращень порівняно з країнами-лідерами. Усі країни з Топ-10 покращили свої показники у порівнянні з попереднім роком.

Рейтинг свідчить про посилення конкуренції між країнами у сфері розвитку ІКТ. Основні гравці – країни з розвиненою економікою, високим рівнем освіти, потужною інфраструктурою та стратегічним баченням цифрової трансформації. Особливо помітний прогрес країн Перської затоки, які стрімко наближаються або навіть випереджають традиційних лідерів. Це свідчить про зміну цифрового ландшафту у світі та про важливість інвестицій у цю сферу для досягнення сталого економічного розвитку.

Україна у 2024 р. отримала значний прогрес у сфері ІКТ і зайняла 88 місце в рейтингу, зокрема 82,4 % населення регулярно використовує Інтернет – це значно перевищує середній показник по регіону СНД (наприклад, у країнах Азії – 66,1 %). Україна демонструє сприятливі умови для доступності мережі: вартість мобільного інтернету та дзвінків низькоспоживчого пакету становить лише 1,08 % від ВНД на душу населення, а фіксований широкосмуговий інтернет – 2,4 % ВНД.

Найнижчі позиції в IDI-рейтингу посідають переважно найменш розвинені африканські країни, проте більшість із них демонструє позитивну динаміку, що свідчить про потенціал до цифрового зростання. Потрібні міжнародна підтримка, державна політика з акцентом на ІКТ, та розвиток освіти в галузі цифрових технологій для подолання «цифрового розриву».

Індекс готовності до мережі (Network Readiness Index, NRI) – це глобальний показник, який відображає спроможність країн ефективно використовувати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) для економічного розвитку, інновацій, суспільного прогресу та конкурентоспроможності.

Мета застосування NRI:

- оцінка рівня цифрової трансформації країн, з урахуванням інфраструктури, навичок, політик і готовності до використання ІКТ у всіх секторах;
- моніторинг прогресу в розвитку цифрового суспільства та економіки;
- надання орієнтирів для прийняття рішень урядами, бізнесом і міжнародними організаціями у сфері цифрової політики.

Індекс базується на 4 основних складових, які розкривають цифрову готовність країни [25]:

- технологія (technology) – рівень розвитку ІКТ-інфраструктури, проникнення мобільного та фіксованого зв'язку, якість доступу до Інтернету.
- люди (people) – цифрові навички населення, ІКТ-освіта, цифрова інклюзія.
- управління (governance) – ефективність державної політики у сфері ІКТ, нормативно-правова база, підтримка інновацій.
- вплив (impact) – економічні, соціальні та екологічні ефекти використання ІКТ.

NRI є інструментом для вимірювання цифрової конкурентоспроможності

країни, що дозволяє порівняти країни за широким спектром цифрових показників, у тому числі, інновацій, е-урядування, кібербезпеки, доступу до послуг і допомагає виявляти цифрові бар'єри та пріоритети для політики цифрового розвитку.

У 2024 р. перше місце в глобальному рейтингу готовності до мережі посіли Сполучені Штати Америки, набравши загальний бал 78,96 (табл. 3.3). США втретє поспіль утримують лідерство завдяки високим показникам у сферах штучного інтелекту, цифрової трансформації бізнесу та розвитку інноваційної інфраструктури. До першої десятки також увійшли Сінгапур, Фінляндія, Швеція, Південна Корея, Нідерланди, Швейцарія, Велика Британія, Німеччина та Данія.

Таблиця 3.3

Топ-10 країн за Індекс готовності до мережі (NRI), 2024 р.

Місце	Країна	Загальний бал	Складові NRI			
			технології	люди	управління	вплив
1	США	78,96	1	2	9	11
2	Сінгапур	76,94	6	3	8	5
3	Фінляндія	75,76	11	9	4	1
4	Швеція	74,99	7	15	6	2
5	Південна Корея	74,85	10	1	22	13
6	Нідерланди	73,94	3	20	3	6
7	Швейцарія	73,71	2	10	13	10
8	Велика Британія	73,57	5	7	14	8
9	Німеччина	73,54	4	8	16	9
10	Данія	72,70	8	18	1	7

Джерело: побудовано за даними [25]

Більшість країн у топ-10 – це представники Європи. Зокрема, Фінляндія, Швеція, Нідерланди і Німеччина демонструють стабільні результати завдяки ефективній цифровій політиці, високому рівню цифрових навичок населення та якісній ІКТ-інфраструктурі. Сінгапур і Південна Корея залишаються лідерами серед країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону, виявляючи зразкові результати в галузі цифрових інновацій і масового охоплення ІКТ.

Індекс 2024 р. підтверджує домінування європейських країн у цифровій готовності: 7 з 10 країн у топ-10 – це держави Європи. Це зумовлено сталим інвестуванням у цифрову інфраструктуру, регуляторну політику та освіту. США продовжують утримувати першість, відзначаючись лідерством у технологічному розвитку та бізнес-інноваціях.

Серед країн, що піднялися в рейтингу, варто відзначити Велику Британію, яка завдяки цільовим інвестиціям у цифрові навички та інфраструктуру покращила свої позиції до восьмого місця. У регіоні Азії та Тихоокеанського басейну Китай посів 17-е місце, що є високим результатом серед країн з середнім рівнем доходу.

У Африці особливу увагу привертають Руанда та Кенія, які

продемонстрували динамічне зростання у всіх чотирьох категоріях індексу — технології, люди, управління та вплив. Це свідчить про результативні державні стратегії цифрового розвитку навіть у країнах із обмеженими ресурсами.

Європа продовжує лідувати серед усіх регіонів, зокрема за рахунок Північної та Західної Європи, де фокус на цифровій інклюзії, безпеці та е-урядуванні забезпечує систематичне підвищення цифрової готовності.

Індекс готовності до мережі за 2024 рік чітко демонструє, що успіх у глобальній цифровій економіці залежить від стратегічних інвестицій у цифрову інфраструктуру, розвиток цифрових навичок населення, а також ефективного управління цифровими процесами. Країни, які послідовно інвестують у ці напрями, мають вищі шанси на сталий розвиток, інноваційне зростання та підвищення якості життя громадян.

3.3. Нові можливості розвитку бізнесу в умовах становлення цифрового господарства

Цифрове господарство є економічною діяльністю, що базується на цифрових технологіях, якими, насамперед, є Інтернет, комп'ютерні мережі та інші інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ). Цифрове господарство (або ж діджитал економіка) охоплює фактично все господарське життя сучасного суспільства – виробництво, продаж, постачання товарів та послуг тощо. Діджитал економіка – це більш висока стадія розвитку Інтернетеконіки. Її специфічність зумовлюють мобільні технології, хмарні технології, бізнес-аналітика на основі цифрових технологій, соціальні медіа. Отже, основу цифрового господарства утворює новий технологічний базис, заснований на ІКТ, які охоплюють всі сфери людської діяльності, та є за своєю значущістю дійсно епохальними. Завдяки їм створюється новий інноваційний ландшафт господарської діяльності людства.

Нині цифрова економіка переживає бум. Показовими щодо цього є данні споживання смартфонів. В період 2010-2023 рр. вони зросли більш ніж удвічі, досягнувши 1,2 млрд. дол. США у 2023 р. Прогнозується, що кількість пристроїв Інтернету речей (ІоТ) зросте в 2,5 рази з 2023 р. до 39 млрд дол. до 2029 р. Нові дані з 43 країн, що становлять близько трьох чвертей світового ВВП, показують, що продажі електронної комерції зросли майже на 60 % з 2016 по 2022 рік, досягнувши 27 трлн дол. США [21].

Інформаційні технології (ІТ) охоплюють широкий спектр технологій, що використовуються для обробки, зберігання та передачі інформації. Ринок можна сегментувати на кілька ключових типів залежно від застосування та функціональності технологій.

Основні типи інформаційних технологій такі [19]:

1. Апаратне забезпечення включає фізичні пристрої, такі як комп'ютери, сервери, системи зберігання даних та мережеве обладнання, що формують основу ІТ-інфраструктури. Ці пристрої дозволяють обробляти та зберігати дані, дозволяючи підприємствам та приватним особам ефективно керувати

інформацією та використовувати її.

2. Програмне забезпечення стосується програм і додатків, що працюють на апаратному забезпеченні. Ця категорія включає операційні системи, програмне забезпечення для підвищення продуктивності, корпоративне програмне забезпечення та спеціалізовані додатки, такі як інструменти управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM) та системи планування ресурсів підприємства (ERP). Програмне забезпечення є важливим для автоматизації завдань, підвищення ефективності та забезпечення розширеної аналітики.

3. Послуги в ІТ-секторі охоплюють ІТ-консалтинг, хмарні сервіси, системну інтеграцію та послуги кібербезпеки. Ці послуги допомагають компаніям керувати своєю технологічною інфраструктурою, забезпечувати безпеку даних та оптимізувати свої ІТ-інвестиції.

4. Мережеві технології забезпечують зв'язок між пристроями та системами. До цієї категорії належать маршрутизатори, комутатори, мережеві кабелі та технології бездротового зв'язку, такі як 5G. Мережі забезпечують безперебійну передачу даних, дозволяючи компаніям та окремим особам підключатися до мережі по всьому світу.

Виділення типів ІКТ відображає критерій застосування цих технологій у інших галузях і сферах економіки (рис. 3.20). Ця сегментація є важливою для розуміння того, як ІТ-рішення задовольняють різні сектори та конкретні потреби підприємств, що працюють у них.

Рис. 3.20. Сегментування ринку інформаційних технологій за кінцевим користувачем

Джерело: побудовано за [20]

Глобальні витрати на інформаційні технології для пристроїв, включаючи ПК, планшети, мобільні телефони, принтери, а також системи центрів обробки даних, програмне забезпечення та послуги зв'язку, у 2024 р. досягли 5,1 трлн США (рис. 3.21). Очікується, що до 2025 р. витрати на ІТ у всьому світі зростуть до вражаючих 5,6 трлн дол., тобто приріст становитиме 54,0 %. Найбільші інвестиції припадають на сфери ІТ-послуг і послуг зв'язку. В цих сферах створюються широкий спектр різних послуг та інструментів, які є

основою різноманітних бізнес-функцій і підвищують продуктивність бізнесу.

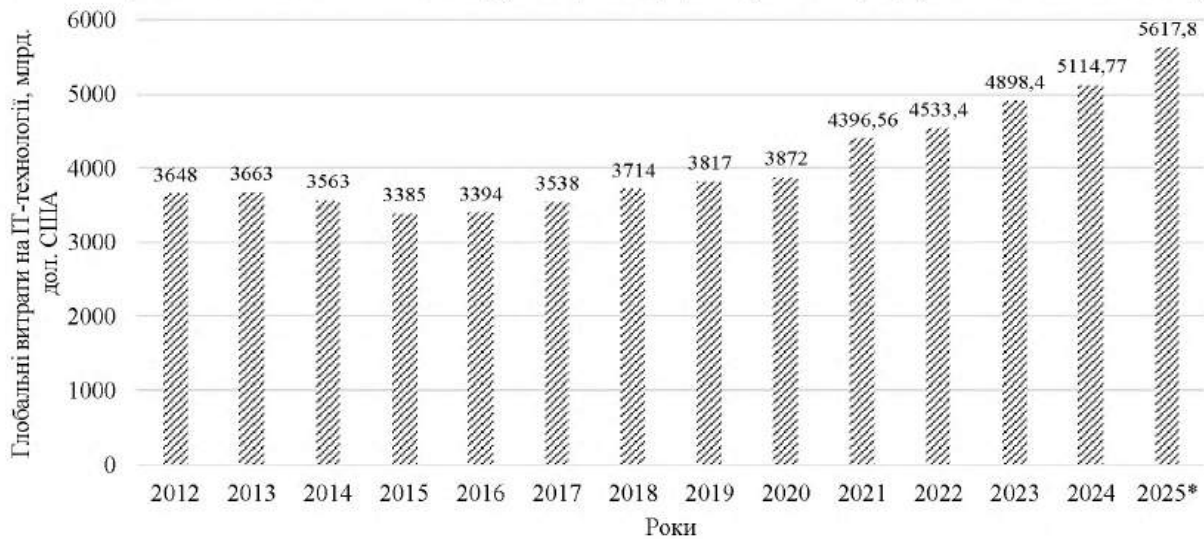

Рис. 3.21. Динаміка глобальних витрат на ІТ-технології, млрд дол. США, 2012 – 2024 рр., 2025 р (прогноз)

Джерело: побудовано за [26]

Загалом очікується зростання витрат на різні сегменти ІТ (рис. 3.22), що прискорить цифрову трансформацію в різних галузях. Цифрова трансформація охоплює, наприклад, використання штучного інтелекту, автоматизацію процесів та перенесення даних у хмару. Ці процеси посилюються завдяки стратегічним витратам на різні інформаційні технології та їх впровадження.

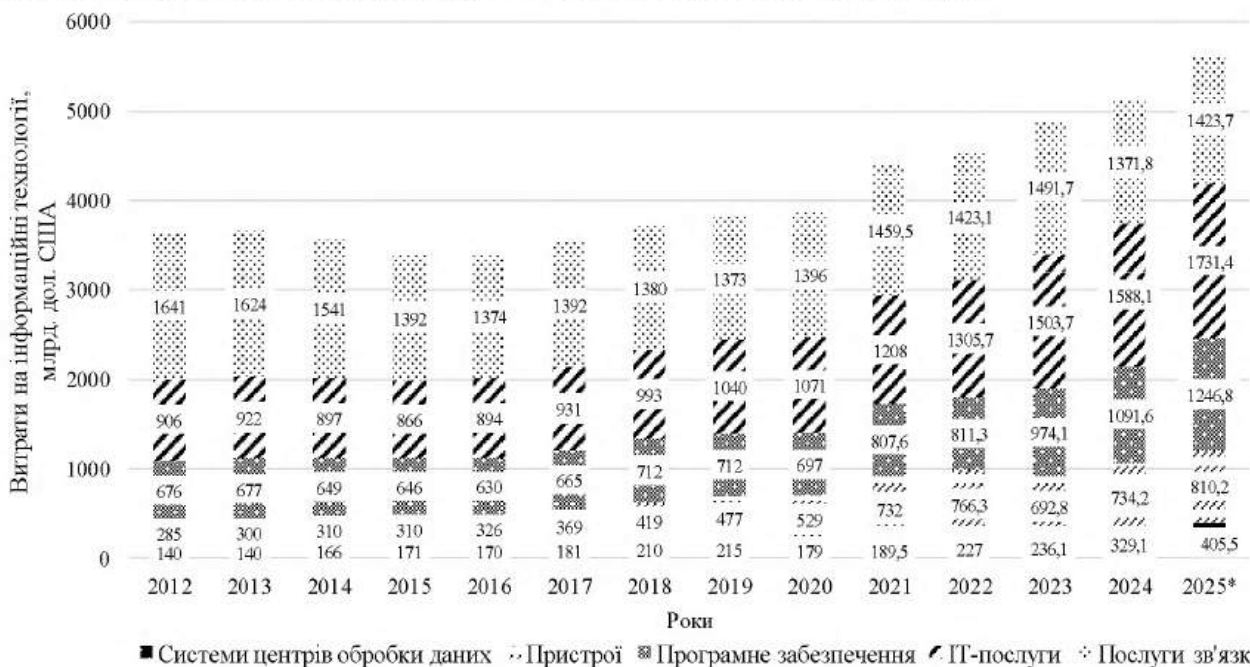

Рис. 3.22. Витрати на інформаційні технології (ІТ) у світі за сегментами, млрд дол. США, 2012 – 2024 рр., 2025 р (прогноз)

Джерело: побудовано за [26, 27]

Програмне забезпечення демонструє найвищі темпи зростання. Якщо у 2012 р. витрати цього сегменту становили 676 млрд дол. США, то у 2025 р. вони

зростуть на 84,4 % і досягнуть 1246,8 млрд дол. США. Це зростання відображає збільшення попиту на корпоративні платформи управління ресурсами (ERP), CRM-системи, хмарні та SaaS-рішення (Software as a Service – надання програмного забезпечення як послуги), аналітичне програмне забезпечення на базі штучного інтелекту та машинного навчання. Відповідно частка у структурі інформаційних технологій збільшилася з 18,5 % до 21,3 % у 2024 р., а у 2025 р. знаходитиметься на рівні 22,2 % (рис. 3.33).

Сегмент ІТ-послуг другий за значимістю сегмент після 2020 р. З 906 млрд дол. США у 2012 р. або 24,8 % ринку інформаційних технологій витрати зростуть до 1588,1 млрд дол. у 2024 р. (28,1 %). Це пов'язано з розвитком хмарної інфраструктури як послуги (IaaS), DevOps-платформ, професійних сервісів (аутсорсинг, підтримка, консалтинг), сервісних моделей з обслуговування складних цифрових систем.

Системи центрів обробки даних показують стрімке зростання в останні роки, із 140 млрд дол. США у 2012 р. (3,8 % у структурі) до 329,1 млрд дол. у 2024 р. (6,4 %), 405,5 млрд дол. у 2025 р. (7,2 %). Це демонструє критичне зростання обсягів даних, що потребують обробки, зберігання та обслуговування – як у традиційних центрів обробки даних, так і в хмарних платформах.

Сегмент пристроїв досяг свого піку в 2022 р. (766,3 млрд дол. США) завдяки пандемічному попиту на ноутбуки, смартфони та периферію. Проте згодом витрати стабілізуються на рівні 810,2 млрд дол. США у 2025 р., а структурна частка зменшується з пікових 16,9 % у 2022 р. до 14,4 % у 2025 р. Це вказує на насичення ринку та переорієнтацію на довший життєвий цикл пристроїв і оптимізацію витрат.

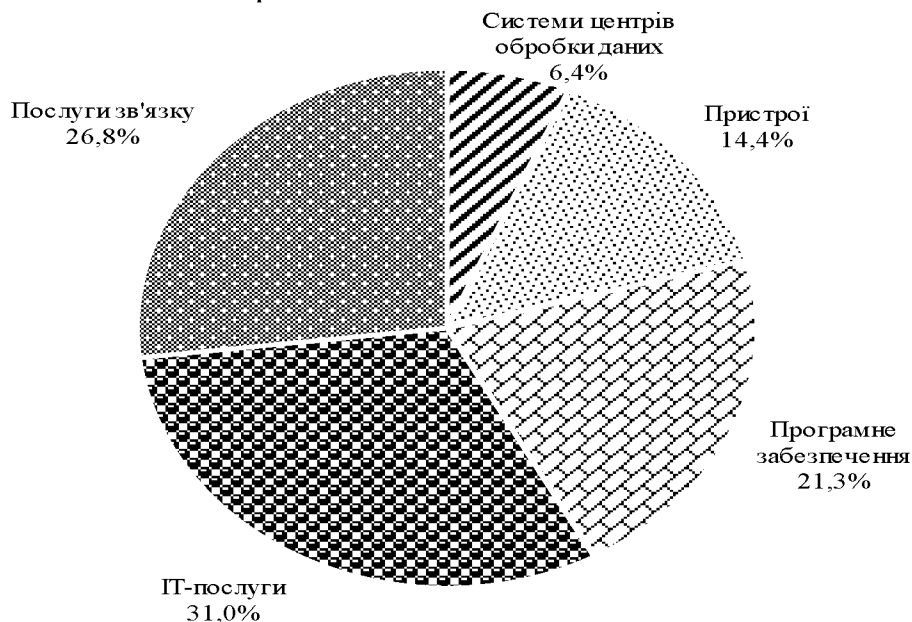

Рис. 3.33. Структура витрати на інформаційні технології (ІТ) у світі за сегментами, 2024 р., %

Джерело: побудовано за даними [26, 27]

Послуги зв'язку це єдиний сегмент, частка якого послідовно скорочується з 45,0 % у 2012 р. до 26,8 % у 2024 р. Попри те, що абсолютні витрати зростають,

їхній відносний вплив зменшується через бум у галузях програмного забезпечення та сервісів. Це свідчить про поступову трансформацію зв'язку з базової інфраструктурної послуги у сервісну надбудову, інтегровану в цифрові платформи.

У 2012 р. домінуючим сегментом ринку були послуги зв'язку (45,0 %), а на програмне забезпечення та ІТ-послуги разом припадало менше половини витрат. У 2024 р. ці два сегменти сукупно становлять майже 52,3 % ринку, що свідчить про перерозподіл акцентів з інфраструктурних витрат на ціннісні цифрові сервіси, інтелектуальні платформи й аналітичні рішення.

Світовий ринок інформаційних технологій демонструє чітку тенденцію до зростання інвестицій у програмні та сервісні компоненти, що обумовлено цифровізацією бізнесу, автоматизацією процесів та зміною моделей споживання ІТ-продуктів. На зміну придбанням пристроїв та витратам на зв'язок приходять інтегровані рішення, послуги на основі підписки, хмарні моделі та ІТ-консалтинг. Відтак структура витрат на ІТ трансформується відповідно до нової парадигми цифрової економіки.

Північна Америка залишається лідером на глобальному ІТ-ринку завдяки своїй розвиненій технологічній інфраструктурі, значному обсягу інвестицій у дослідження та розробки, а також сильній концентрації провідних ІТ-компаній. У США зосереджені ключові світові технологічні корпорації, що сприяє розвитку сприятливого середовища для інновацій. Компанії цього регіону активно впроваджують передові технології – штучний інтелект, хмарні обчислення та рішення в галузі кібербезпеки. Крім того, розвиток стартапів підтримується потужною системою венчурного фінансування, що стимулює технологічний прогрес у різних галузях.

Європейський ІТ-сектор також має вагомe значення на світовому рівні, зокрема завдяки таким країнам, як Німеччина, Велика Британія та Франція, які лідирують у впровадженні інновацій. Ринок Європи відзначається особливою увагою до захисту персональних даних і дотримання нормативних стандартів, зокрема регламенту General Data Protection Regulation (GDPR). Це регуляторне середовище стимулює попит на рішення, що орієнтовані на безпеку даних і відповідність вимогам, створюючи можливості для компаній, що спеціалізуються на кіберзахисті та обробці інформації. Також цифрова трансформація в європейських промислових секторах сприяє зростанню інвестицій в ІТ-інфраструктуру.

ІТ-сектор Азіатсько-Тихоокеанського регіону швидко розвивається під впливом поширення цифрових технологій, зростання популярності смартфонів та підвищення добробуту населення. Китай, Індія та Японія виступають драйверами цього зростання завдяки значним вкладенням у технології та інноваційний розвиток. У регіоні спостерігається активне зростання попиту на хмарні сервіси, IoT-рішення та електронну комерцію. Як бізнес, так і споживачі активно впроваджують цифрові інструменти, а державні програми, спрямовані на підтримку технологій, додатково посилюють потенціал ІТ-сектора регіону.

Ринок Близького Сходу та Африки демонструє динамічний розвиток і має значний потенціал у сфері ІТ. Країни регіону все більше визнають ключову роль

технологій у стимулюванні економічного зростання та підвищенні конкурентоспроможності. Активне впровадження цифрових трансформацій, інвестиції в розвиток інфраструктури та створення «розумних міст» відкривають нові можливості для ІТ-компаній. Водночас, певні бар'єри, зокрема нестача кваліфікованих кадрів та регуляторні труднощі, все ще стримують темпи розвитку в окремих галузях. Проте зростаючий інтерес до інноваційних рішень робить регіон привабливим напрямком для ІТ-провайдерів, які прагнуть зміцнити свою присутність.

Серед багатьох компаній, що діють нині у сфері інформаційних технологій (2023 р.), провідними є такі [19]:

- Fujitsu – Штаб-квартира: Токіо, Японія; дохід: 33 млрд. дол. США;
- Дані NTT – Штаб-квартира: Токіо, Японія; дохід: 22 млрд. дол. США;
- Apple – Штаб-квартира: Купертіно, Каліфорнія, США; дохід: 394 млрд. дол. США;
- Verizon – Штаб-квартира: Нью-Йорк, Нью-Йорк, США; дохід: 138 млрд. дол. США;
- CSC (Корпорація комп'ютерних наук) – Штаб-квартира: Тайсонс, Вірджинія, США; Дохід: 13 млрд. дол. США;
- Threadstone Information Technology – Штаб-квартира: Нью-Йорк, США; дохід: 500 млн. дол. США;
- Inceqsix Information Technology, Inc. – Штаб-квартира: Сан-Франциско, Каліфорнія, США; дохід: 100 млн. дол. США;
- Intel – Штаб-квартира: Санта-Клара, Каліфорнія, США; дохід: 63 млрд. дол. США;
- AT&T – Штаб-квартира: Даллас, Техас, США; дохід: 120 млрд. дол. США.

Пандемія COVID-19 суттєво трансформувала ринок інформаційних технологій, пришвидшивши вже наявні тенденції та водночас породивши нові виклики й можливості. Одним із ключових наслідків став стрімкий перехід до дистанційної роботи. Прагнучі адаптуватися до карантинних обмежень та соціального дистанціювання, багато компаній були змушені майже миттєво перейти на віддалений режим. Це вимагало значних вкладень в ІТ-інфраструктуру, оскільки потрібно було забезпечити надійний і безпечний доступ до корпоративних систем та даних. У результаті різко зріс попит на хмарні сервіси, засоби спільної роботи та рішення з кібербезпеки.

Хмарні технології стали життєво важливими у період пандемії, дозволяючи підтримувати безперервність бізнес-процесів і забезпечувати ефективну роботу віддалених команд. Компанії дедалі частіше впроваджували моделі «Програмне забезпечення як послуга» (SaaS), які забезпечують масштабованість, гнучкість і швидку адаптацію до змін. Широке використання інструментів віддаленої співпраці, таких як Zoom, Microsoft Teams і Slack, сприяло зростанню сегмента програмного забезпечення на ринку ІТ.

Крім того, пандемія продемонструвала важливість цифрової трансформації у всіх сферах діяльності. Багато організацій усвідомили потребу в інноваціях та модернізації своїх цифрових ресурсів, щоб залишатися

конкурентоспроможними в умовах стрімкої цифровізації. Це сприяло активному впровадженню CRM-систем, ERP-рішень та аналітичних інструментів для обробки даних. Фокус на прийнятті рішень на основі даних посилив роль бізнес-аналітики в розвитку ІТ-галузі.

У сфері кібербезпеки пандемія виявила низку вразливостей. У зв'язку з масовим переходом на віддалений доступ до корпоративних мереж, підприємства зіткнулися з підвищеним ризиком витоку інформації та фішингових атак. Це призвело до активного нарощування інвестицій у безпекові технології, зокрема в системи захисту даних, виявлення загроз, безпеки кінцевих пристроїв, а також у засоби керування ідентифікацією та контролем доступу. Кібербезпека набула статусу стратегічного пріоритету.

Втім, пандемія також спричинила низку труднощів для ІТ-ринку. Порушення в ланцюгах постачання призвели до обмеженої доступності апаратного забезпечення, що затримувало запуск нових продуктів і спричиняло зростання витрат. Зокрема, дефіцит напівпровідників вплинув на різні галузі, змушуючи виробників зіштовхуватися з виробничими труднощами. Компанії, які залежали від оновлення обладнання й упровадження інновацій, відчули ускладнення, що могло негативно позначитися на їх конкурентоздатності.

Пандемія також загострила проблему нестачі кваліфікованих ІТ-кадрів. Через прискорену цифрову трансформацію зріс попит на спеціалістів, але обмежений доступ до талантів створив серйозну проблему для компаній. Це спричинило загострення конкуренції за висококваліфікованих працівників і призвело до додаткових витрат на персонал.

У підсумку, COVID-19 суттєво вплинув на сферу інформаційних технологій, посиливши вже існуючі тенденції, як-от перехід на віддалену роботу, активніше впровадження хмарних рішень і цифрову трансформацію. Попри складнощі, пандемія відкрила нові можливості для інновацій та адаптації до змін. Уроки, засвоєні в цей період, разом із здійсненими інвестиціями, імовірно, визначатимуть вектор подальшого розвитку ІТ-сектору.

У 2024 р. цілих 5,5 млрд людей користувалися Інтернетом (рис. 3.34). Це становить 68 % населення світу порівняно з 65 % лише роком раніше. Темпи зростання у річному обчисленні змінились з 2,7 % лише рік тому до 3,4 % цього (2024) року. Однак ця статистика показує, що 2,6 млрд. людей, тобто третина населення світу, досі не користуються Інтернетом. Універсальне підключення залишається далекою перспективою.

Використання Інтернету залишається тісно пов'язаним з рівнем економічного розвитку. У країнах з високим рівнем доходу 93 % населення користуються Інтернетом, наближаючись до універсальності. Це різюче контрастує з ситуацією в країнах з низьким рівнем доходу, де лише 27 % населення користуються інтернетом. Хоча річні темпи зростання в цих економіках у 2024 р. становлять в середньому 8,5 %, що вище, ніж у будь-якій іншій групі чи регіоні, цього недостатньо, щоб найближчим часом подолати розрив.

У Європі та Америці від 87 до 92% населення користуються Інтернетом. В арабських державах та країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону приблизно

дві третини населення (70 та 66 % відповідно) користуються Інтернетом, що відповідає середньому світовому показнику. Для порівняння, середній показник для Африки становить лише 38 %.

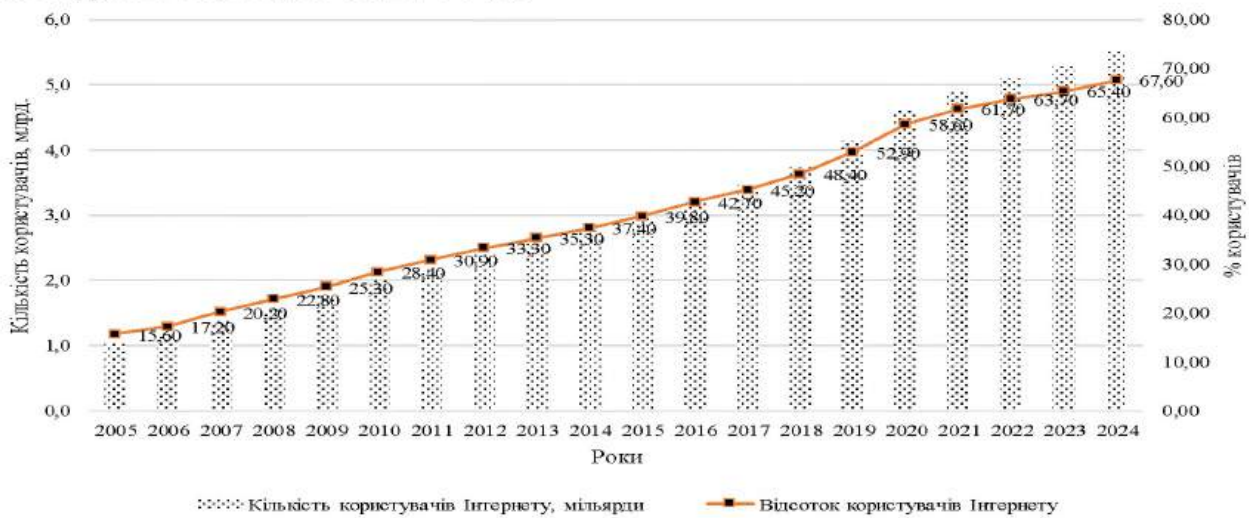

Рис. 3.34. Динаміка фізичних осіб, які користуються Інтернетом у світі, 2005 – 2024 рр.
Джерело: побудовано за [23]

Універсальне підключення також залишається далекою перспективою в найменш розвинених країнах та країнах, що розвиваються, що не мають виходу до моря, де лише 35 та 39 % населення мають доступ до Інтернету відповідно.

Сьогодні ринок ІТ демонструє низку ключових змін, які впливають на структуру галузі. Однією з провідних тенденцій є зростання інтересу до сталого розвитку та екологічних ІТ-рішень. Організації дедалі частіше прагнуть зменшити негативний вплив на довкілля, що стимулює попит на енергоощадні технології та стійкі практики в ІТ-інфраструктурі. Такий підхід не лише підсилює корпоративну відповідальність, але й відповідає очікуванням споживачів, які надають перевагу екологічно безпечним продуктам і послугам.

Однією з ключових сучасних тенденцій стало поширення технологій дистанційної роботи. Пандемія COVID-19 значно прискорила її впровадження, і тепер, коли компанії активно переходять на гібридні формати, зростає попит на ІТ-рішення, що забезпечують стабільну взаємодію та комунікацію. Засоби для відеоконференцій, платформи для управління проектами та хмарні сервіси стають невід’ємною частиною робочого середовища.

Крім цього, впровадження штучного інтелекту (ШІ) та машинного навчання у сфері ІТ-послуг змінює спосіб функціонування компаній. Аналітичні інструменти на основі ШІ допомагають отримувати цінну інформацію з даних, що сприяє ухваленню обґрунтованих рішень і підвищенню продуктивності. У кібербезпеці машинне навчання покращує виявлення загроз і швидкість реагування, дозволяючи підприємствам діяти на випередження ризиків.

Кібербезпека залишається пріоритетною сферою, і спостерігається перехід до концепції «нульової довіри» (zero trust). Компанії дедалі частіше впроваджують цю модель для захисту своїх цифрових ресурсів, усвідомлюючи, що потенційні загрози можуть надходити як ззовні, так і зсередини мережі. Це

підкреслює важливість суворого контролю доступу, постійного нагляду та вдосконалених методів безпеки, що, у свою чергу, стимулює інвестиції в кіберзахист.

Також технологія 5G виступає рушієм змін на ринку ІТ. Її потенціал у швидшій передачі даних та покращенні підключення сприяє розвитку таких сфер, як Інтернет речей (IoT), розумні міста та автономний транспорт. У міру того як бізнес досліджує нові можливості, що відкриває 5G, прогнозується зростання вкладень у відповідну інфраструктуру та цифрові сервіси.

У сучасній економіці додана вартість сектору ІКТ є важливим показником його ефективності та внеску у створення ВВП країн. Вона демонструє чистий економічний внесок галузі після вирахування вартості проміжного споживання. Цей показник значно варіюється залежно від країн, що обумовлено рівнем технологічного розвитку, інвестицій у наукові дослідження, кваліфікацією робочої сили та іншими структурними чинниками.

В ЄС-27 сектор ІКТ становив 5,5 % від загальної доданої вартості, причому послуги (4,6 %) становили більшу частину порівняно з виробництвом (0,9 %). Після Ірландії, Кіпр (10,4 %) та Мальта (10,1 %) зафіксували найвищі частки, обидві майже повністю зумовлені послугами ІКТ. Кілька країн, таких як Болгарія (7,4 %), Латвія (6,5 %) та Швеція (6,2 %), також перевищили середній показник по ЄС. Найнижчі показники питомої доданої вартості ІКТ мають Греція (3,0 %) та Італія (3,2 %). Ці результати вказують на різну національну спеціалізацію країн Європи (рис. 3.35).

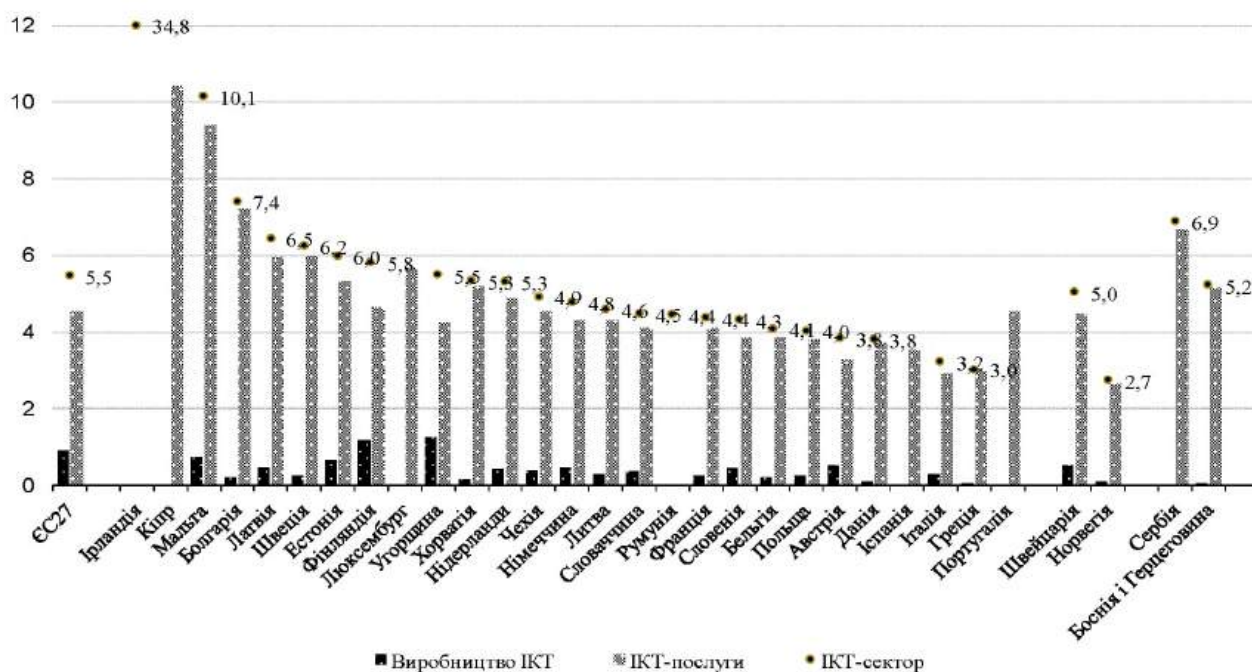

Рис. 3.35. Додана вартість для сектору ІКТ, ЄС, 2022 р., у %, відносно валової доданої вартості

Джерело: побудовано за [28]

Сполучені Штати Америки лідирують за показником валової доданої вартості в галузі ІКТ (табл. 3.4). Помітне зростання спостерігається в Ізраїлі та Індонезії. США демонструють зростання на 6,29 % у річному обчисленні, зі значним зростанням в Ізраїлі на 20,41 %. І навпаки, росія та Іран демонструють зниження на 4,18 % та 2,29 % відповідно. Ринки, що розвиваються, такі як Бангладеш та Гаїті, демонструють позитивну динаміку.

Таблиця 3.4

Провідні країни за валовою доданою вартістю в ІКТ за країнами, 2023 р.

Країна	Сума, млн дол. США	У % до попереднього року	Середньорічний темп зростання за 5 років, %
Сполучені Штати Америки	1859000	6,04	6,29
Японія	266520	2,12	1,6
Канада	85750	1,84	2,42
Південна Корея	80470	4,65	2,16
Ізраїль	80320	16,71	20,41
Індонезія	57890	5,68	8,06
Бразилія	56870	4,35	0,13
Австралія	37990	1,27	2,68
росія	29750	-4,51	-4,18
Південна Африка	27740	0,44	-2,01

Джерело: побудовано за [29]

Такі країни як Ізраїль, Індонезія та Бангладеш швидко розвивають сектор ІКТ. Макроекономічні фактори, цифрові інновації та зміни в політиці відіграватимуть вирішальну роль у формуванні майбутніх тенденцій на цих ринках.

Імовірно, значний внесок у глобальну додану вартість ІКТ також здійснює Китай, враховуючи розмір та стрімке зростання його цифрового сектору. Однак за браком офіційної статистики конкретизована цифрами аналітика неможлива.

У 2024 р. глобальна зайнятість у сфері ІКТ та інформаційних послуг за країнами показує, що Сполучені Штати Америки лідирують з 2,79 млн еквівалентів повної зайнятості, далі йдуть Франція з 0,554 млн, Італія з 0,3354 млн, Нідерланди з 0,196 млн, Чеська Республіка з 0,10397 млн, Австрія з 0,07007 млн та Норвегія з 0,0538 млн [30].

У глобальному масштабі спостерігається поступове зростання обсягів експорту ІКТ-послуг, попри окремі періоди спаду. Середньосвітовий показник коливався, зокрема демонструючи помітне зростання в 2018 р. (10,1%) та особливо в 2021 р. (21,5%), що можна пояснити прискореною цифровізацією у відповідь на пандемічні обмеження. Незважаючи на деяке уповільнення у 2022 – 2023 рр., у 2024 р. очікується стабілізація темпів на рівні понад 11 %, що свідчить про стійкий тренд зростання попиту на цифрові послуги в світі (табл. 3.5).

Аналіз за регіонами виявляє суттєву нерівномірність розвитку. Регіони, такі як Східна та Південно-Східна Азія, демонструють стабільно високі темпи зростання, що зумовлено значними інвестиціями в ІКТ, розвитком інфраструктури, високим рівнем цифрової грамотності та експортною

орієнтацією ІТ-сектору. Зокрема, у 2018 та 2021 рр. показники перевищили 30 %, що є найвищими значеннями серед усіх регіонів.

Таблиця 3.5

Річні темпи зміни експорту телекомунікаційних, комп'ютерних та інформаційних послуг, % до попереднього року

Регіони світу	Роки												
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Світ	2,3	4,3	8,2	0,9	3,6	10,1	18,3	10,3	10,1	21,5	6,4	11,5	11,1
Північна Африка	-1,4	2,9	10,3	-16,6	-2,1	-8,9	6,6	-6,6	10,6	25,1	10,3	2	9,9
Африка на південь від Сахари	-1,9	13,2	3,9	-17,9	-8,8	12,2	10,4	2,8	-10,6	35,5	11,4	10,5	9,9
Північна Америки	11,5	3	3,7	3,8	3,2	10,7	7,3	15,7	1,7	10,6	10,4	6	7,8
Латинська Америка та Карибський басейн	4,8	1,8	9,1	1,1	3,9	16	8,2	2	-1,5	10,8	24,9	8,8	7,7
Центральна та Південна Азія	2,4	9	7,2	0,7	-2,3	0,8	5,4	8,8	3,2	24,2	20	14	8,9
Східна та Південно-Східна Азія	12,9	9,2	18,2	12,3	13,3	8,5	37,5	11,4	13,4	26,3	8,4	6,9	8,9
Західна Азія	0,3	4,4	16,3	0,9	12,8	0,9	25,6	17,8	15,4	16,9	15	10,4	8,9
Європа	-0,4	2,7	6,9	-1	2,4	13,4	18,5	9,3	12	22,1	1,8	13,4	13
у т. ч. ЄС	-0,6	12	11,8	-3,7	4,3	17,4	21,7	11,1	11	23,1	1,1	12,8	13
Океанія	3	5,2	3,8	-14	4,9	3,1	10,6	3,8	-10,1	20,2	-6,9	35,6	1,1

Джерело: побудовано за [31]

Країни Африки демонструють як значні коливання, так і потенціал до зростання. Наприклад, Північна Африка після глибокого падіння у 2015 – 2016 рр. відновилася у 2021 – 2022 рр., досягнувши зростання понад 25 %. Подібна динаміка спостерігається і в Африці на південь від Сахари. Це вказує на зростаючу інтеграцію регіону у глобальний ІКТ-простір, хоч і з високим рівнем чутливості до зовнішніх економічних шоків.

У ЄС та в Європі в цілому динаміка є загалом позитивною, проте помірнішою, з тенденцією до стабільного, але не стрибкоподібного зростання. Після пандемічного спаду у 2020 р., ІКТ-експорт у ЄС стрімко зріс у 2021 – 2022 рр. (понад 20 %), що може бути пов'язано з масштабними заходами цифрової трансформації, впровадженими Єврокомісією.

Північна Америка виявила відносно стабільну динаміку зростання, з помітним зростанням у 2019 і 2021 рр. Водночас, у 2020 р. спостерігається мінімальне зростання, що може бути пов'язане з переорієнтацією на внутрішній ринок у відповідь на пандемічні ризики.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що світовий ринок експорту ІКТ-послуг поступово розширюється, зберігаючи позитивну динаміку. Регіональні відмінності зумовлені рівнем цифрової інфраструктури, політичними

чинниками, рівнем інтеграції в глобальні ланцюги створення доданої вартості та демографічною ситуацією. Перспективи подальшого зростання залишаються високими, особливо за умов інституційної підтримки, розвитку цифрових навичок та підвищення кіберстійкості на глобальному рівні.

Аналіз структури світового експорту інформаційних технологій у 2024 р., дозволяє зробити низку важливих висновків щодо регіонального розподілу ролі в глобальному ІТ-секторі (рис. 3.36). Абсолютним лідером є Європа, на яку припадає 57,3% світового експорту ІТ-продуктів та послуг. Це свідчить про високий рівень розвиненості цифрової економіки, інфраструктури, а також про значну концентрацію ІТ-компаній, наукових установ та освітніх центрів у цьому регіоні.

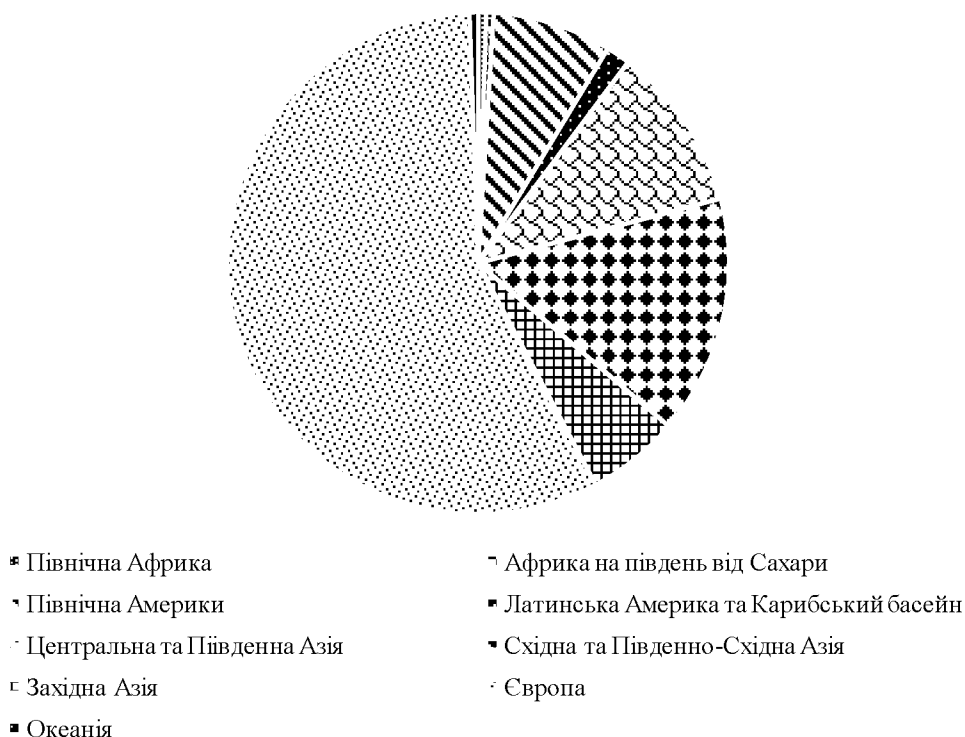

Рис. 3.36. Структура світового експорту інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), 2024 р., %

Джерело: побудовано за [31]

На другому місці знаходиться Східна та Південно-Східна Азія з показником 15,4%. Цей регіон продовжує демонструвати динамічне зростання завдяки активному розвитку країн, таких як Китай, Південна Корея, Сінгапур, а також завдяки великому обсягу аутсорсингових послуг в Індії та В'єтнамі. Центральна та Південна Азія (10,7%) також демонструє суттєву частку, що підкреслює підвищення значення аутсорсингових центрів у цьому регіоні.

Північна Америка, попри технологічне лідерство США та Канади, забезпечує 7,7% світового експорту ІТ, що може свідчити про переорієнтацію ІТ-екосистеми регіону на внутрішнє споживання або трансформацію бізнес-моделей. Західна Азія (5,98%) також має помітну частку, що може бути пов'язано з розвитком ІТ-сектору в таких країнах, як Ізраїль та Об'єднані Арабські Емірати.

Інші регіони мають майже незначну частку у світовому експорті ІТ. Зокрема, Латинська Америка та Карибський басейн (1,6%), Північна Африка (0,53%), Океанія (0,55%) та Африка на південь від Сахари (0,47%) демонструють обмежену інтеграцію у глобальні ІТ-ланцюги доданої вартості. Це може бути зумовлено слабкою інфраструктурою, недостатнім рівнем цифрової грамотності або політично-економічними викликами. Отже, світовий ринок ІТ експорту характеризується високим рівнем регіональної нерівномірності.

На основі аналізу даних щодо структури світового експорту телекомунікаційних, комп'ютерних та інформаційних послуг можна зробити низку важливих висновків (рис. 3.37). Перш за все, домінуючу позицію у світовому експорті таких послуг займають розвинені країни. Зокрема, Ірландія є беззаперечним лідером із часткою 21,7% від загального обсягу світового експорту, що можна пояснити сприятливою податковою політикою, розвинутою цифровою інфраструктурою та високою концентрацією міжнародних ІТ-корпорацій. Значний внесок також демонструють Індія (10,2%), Китай (8,3%), Сполучені Штати Америки (6,5%), Велика Британія (4,6%), Німеччина (4,5%) та Нідерланди (4,1%). Ці країни характеризуються потужним технологічним сектором, розвиненими експортними зв'язками та високим рівнем цифровізації.

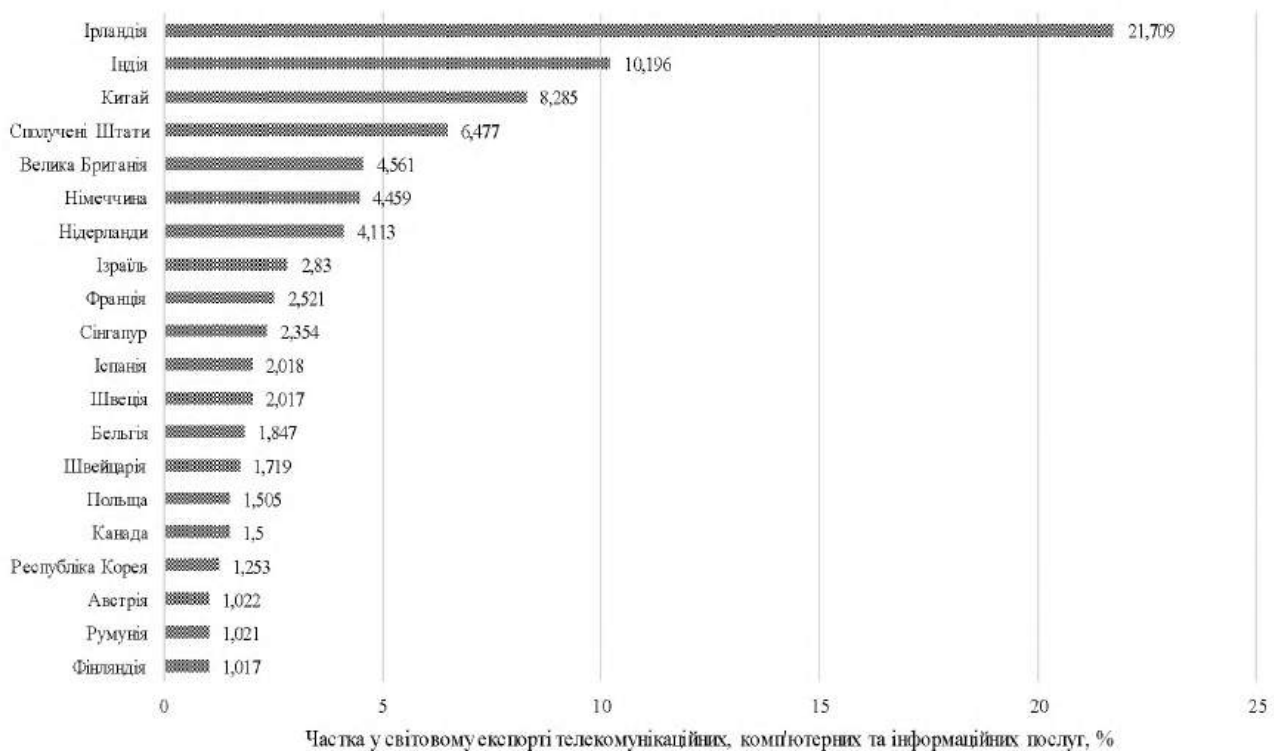

Рис. 3.37. Топ-20 країн за часткою експорту у світовому експорті телекомунікаційних, комп'ютерних та інформаційних послуг, %

Джерело: побудовано за даними [31]

З регіональної точки зору, найбільшу частку експорту телекомунікаційних та ІТ-послуг забезпечують країни Європи та Північної Америки. Зокрема, Європа генерує понад 65% світового експорту, а загалом розвинені економіки – понад 71%. Важливу роль у глобальному експорті відіграють також країни Азії, особливо Південна та Південно-Східна Азія. У цьому контексті слід виокремити

Індію та Китай, які виступають провідними експортерами серед країн, що розвиваються, забезпечуючи значну частку глобального ІТ-ринку.

З огляду на рівень економічного розвитку країн, спостерігається чітка залежність між рівнем розвитку та обсягом експорту цифрових послуг. Розвинені економіки сукупно формують понад 70 % світового експорту в цій сфері. Натомість країни з високим рівнем доходу, що розвиваються, мають частку на рівні близько 11 %, а країни з середнім рівнем доходу – близько 15 %. Країни з низьким рівнем доходу фактично не представлені в структурі світового експорту телекомунікаційних та інформаційних послуг, що свідчить про наявність цифрової нерівності у світі.

Таким чином, глобальний ринок експорту телекомунікаційних, комп'ютерних та інформаційних послуг характеризується високим рівнем концентрації в обмеженому колі економічно розвинених країн. Водночас, окремі держави, що розвиваються, зокрема Індія та Китай, демонструють суттєве зростання у даному сегменті, що відображає поступову зміну глобального ландшафту цифрових послуг. Проте загальний розподіл залишає значну частину країн, особливо з низьким рівнем доходу, поза межами активної участі в глобальному ІТ-експорті.

Бізнес-ландшафт в сегментах світового ринку інформаційних технологій має істотну специфіку. Передусім щодо індустрії технологічного обладнання. Цей сегмент включає комп'ютерне обладнання та технології, периферійні пристрої, інфраструктуру та напівпровідники. Індустрія технологічного обладнання після скорочення витрат на пристрої у 2023 р. на 3,4 % порівняно з попереднім роком та на 14,3 % порівняно з 2021 р., за прогнозами на 2025 р. буде поступово відновлюватися. Прогнозується, що на пристрої буде витрачено близько 810 млрд дол. США. Це, ймовірно, зумовлено відкладеним попитом та потенційними запуском нових продуктів, де штучний інтелект є центром інновацій (рис. 3.38).

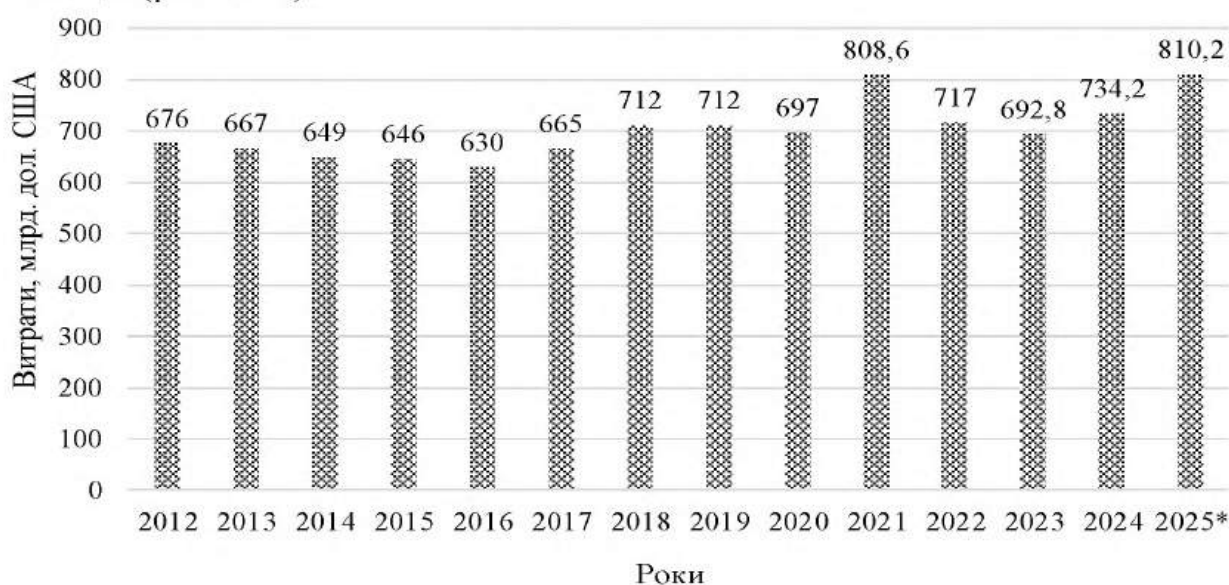

Рис. 3.38. Глобальні витрати на пристрої (ПК, планшети, мобільні телефони та принтери), 2012 – 2025 рр., млрд дол. США

Джерело: побудовано за [32]

Останні тенденції світового ринку персональних комп'ютерів (ПК) засвідчують поступове відновлення галузі. Становлення нової хвилі розвитку пов'язується з поєднанням двох чинників: поява ПК, здатних до локального використання алгоритмів штучного інтелекту (ШІ), а також початок нового циклу оновлення обладнання серед користувачів і підприємств. Очікується, що ці фактори сприятимуть стабілізації й зростанню попиту.

У 2023 р. провідну позицію на світовому ринку ПК зберігала компанія Lenovo, яка контролювала майже 25 % загального обсягу поставок. Компанія HP традиційно залишалася найближчим конкурентом, посівши друге місце з часткою у 22 %. За підсумками року, Lenovo поставила 59,8 млн ПК, тоді як HP – 52,9 млн, що, однак, відображає спад у порівнянні з попереднім роком. Серед інших значущих учасників ринку виділяються Dell, Apple, Asus та Acer – компанії, які формують широку пропозицію пристроїв, включно з ноутбуками, стаціонарними ПК та планшетами, тим самим підтримуючи конкурентну динаміку галузі [32].

Зростання витрат на центри обробки даних узгоджується зі стрімким зростанням ринку чипів штучного інтелекту, який, як очікується, досягне 92 млрд дол. США до 2025 р. Nvidia стала лідером у цій галузі, а доходи її центрів обробки даних стрімко зростають завдяки вирішальній ролі, яку відіграють її графічні процесори в навчанні та запуску великих мовних моделей, таких як ChatGPT. Глобальний ринок графічних процесорів, оцінений у 65 млрд дол. США у 2024 р., є ключовим фактором цього зростання, що забезпечує прогрес у машинному навчанні та глибокому навчанні.

Напівпровідникова галузь також розвивається, щоб задовольнити потреби технологій штучного інтелекту. З огляду на те, що світові доходи від напівпровідників перевищили 526 млрд дол. США у 2023 р., очікується, що ринок наблизиться до 611 млрд дол. США у 2024 р. Чіпи штучного інтелекту стають дедалі поширенішими на серверах, у центрах обробки даних та інфраструктурах зберігання даних. Ця тенденція відображається на ринку напівпровідників для центрів обробки даних та сховищ даних, який, за прогнозами, зросте з 78 млрд дол. США у 2023 р. до 136 млрд дол. США до 2025 р. завдяки розвитку датчиків зображення та процесорів на базі периферійного штучного інтелекту (рис. 3.39) [32].

Найбільшу частку доходів сформував сегмент смартфонів, який забезпечив 104 млрд дол. США, що становить 19,5% загального обсягу ринку, оскільки ці пристрої стають більш досконалішими та здатні підтримувати 5G, штучний інтелект та імерсивні технологічні програми (рис. 3.40). Це свідчить про стійкий попит на мобільні пристрої та високий рівень впровадження напівпровідникових технологій у цьому секторі.

Друге місце за обсягами доходу належить ринку персональних комп'ютерів – 89 млрд (близько 16,7 % від загального обсягу). Такий результат можна пояснити зростанням потреб в обчислювальних потужностях, а також переходом на гібридні форми праці та навчання.

Інші сектори, зокрема побутова електроніка (60 млрд), автомобільна промисловість (79 млрд), промислова електроніка (74 млрд), дротова та

бездротова інфраструктура (50 млрд) і сервери, центри обробки даних та сховища (78 млрд), мають схожий рівень доходів, який коливається в межах від 9 % до 14 % кожен. Це свідчить про диверсифікацію попиту на напівпровідники у різних галузях економіки та підтверджує їхню критичну роль в індустріальному розвитку.

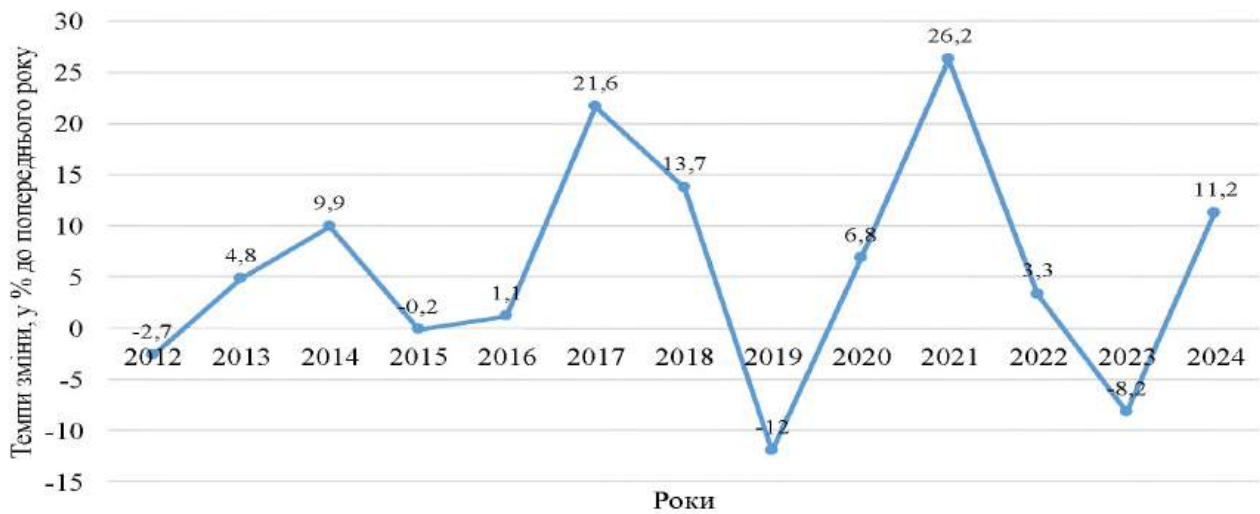

Рис. 3.39. Зростання доходів світового ринку напівпровідників, 2012 – 2024 рр., у % до попереднього року
Джерело: побудовано за [32]

Загальний обсяг доходів світового ринку напівпровідників у 2023 р. становив 534 млрд дол. США, що засвідчує високу динаміку та стратегічне значення галузі для глобального технологічного прогресу. Тенденція свідчить про те, що інновації в мікроелектроніці мають мультигалузевий вплив, забезпечуючи технологічне оновлення і новітній формат бізнес-ландшафту у транспорті, енергетиці, телекомунікаціях, індустрії розваг та хмарних обчисленнях.

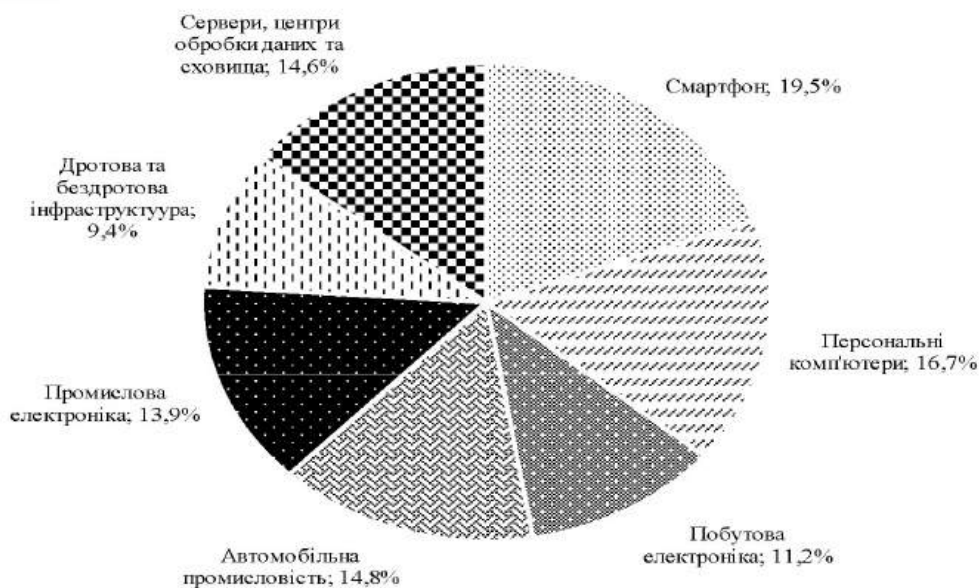

Рис. 3.40. Структура доходу світового ринку напівпровідників за кінцевим ринком, 2023 р., %
Джерело: побудовано за даними [32]

Сервери та центри обробки даних стануть ще більш важливою можливістю, оскільки графічні процесори будуть використовуватися для навчання та запуску генеративних додатків штучного інтелекту. Крім того, з появою більшої кількості електромобілів на дорогах попит з боку автомобільного сектору лише зростатиме.

Ринок ІТ-послуг – це стабільний та зростаючий сектор у світовій ІТ-індустрії. Зростаюча складність технологічної інфраструктури та зростаючий попит на хмарні рішення підкреслили глобальну потребу в надійних ІТ-послугах, які забезпечують ефективну роботу, підвищують кібербезпеку та підтримують розвиток моделей роботи.

У період з 2017 до 2024 рр. спостерігається стійке зростання світового доходу від ІТ-послуг та бізнес-послуг. Загальний дохід зріс з 977,2 млрд дол. США у 2017 р. до прогнозованих 1215 млрд дол. США у 2024 р., що свідчить про зростання на 24,3 % за 8 років (рис. 3.41).

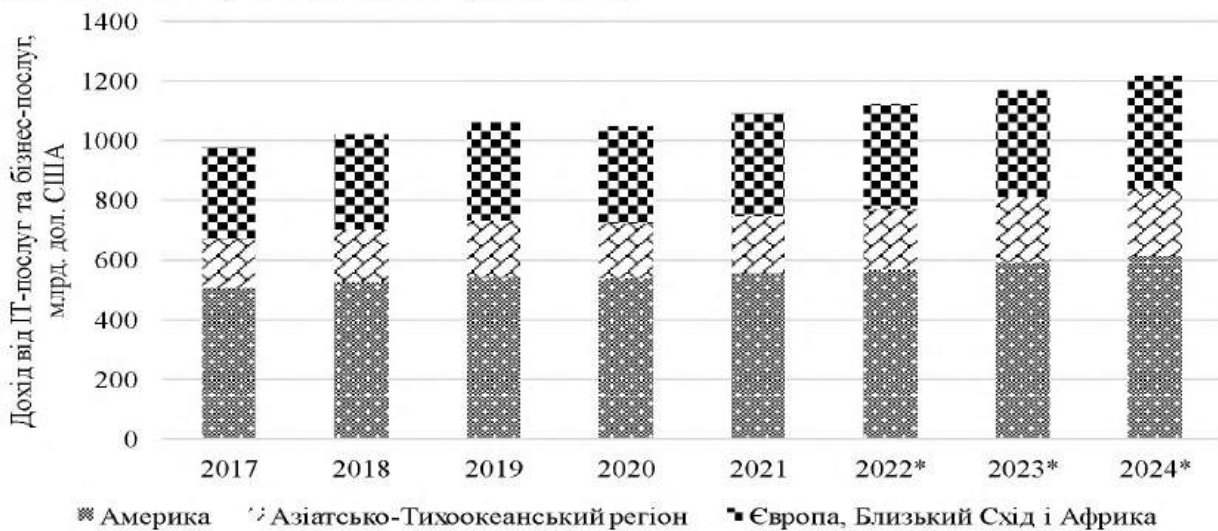

Рис. 3.41. Дохід від ІТ-послуг та бізнес-послуг за регіонами, 2017 – 2024 рр., млрд дол. США
Джерело: побудовано за [33]

Америка стабільно залишається лідером за обсягами доходів. З 507,5 млрд дол. США у 2017 р. до 615 млрд дол. США у 2024 р. (прогноз), що складає 21,2 % приросту, а на її частку припадає половина ринку ІТ-послуг. Проте темпи зростання є помірними порівняно з іншими регіонами.

Азіатсько-Тихоокеанський регіон демонструє відносно високі темпи зростання. За досліджуваний період очікується зростання з 166,6 до 225 млрд дол. США, що складає 35,1 %, а його частка ринку знаходиться на рівні 18,5 %. Це свідчить про активну динаміку цифрової трансформації та зростання ролі цього регіону у глобальному ІТ-секторі.

Європа, Близький Схід і Африка показують помірне, але стабільне зростання з 303,1 млрд у 2017 р. до 375 млрд дол. США у 2024 р. з приростом 23,7 %. Це свідчить про поступове відновлення й розвиток цифрових послуг у регіоні, на частку якого припадає 30,9 % доходів від ІТ-послуг.

Таким чином, дані свідчать про поступове зниження залежності від одного

домінантного регіону (Америку), оскільки інші регіони демонструють вищі темпи зростання. Очікується подальше зміцнення позицій Азіатсько-Тихоокеанського регіону та Європи, Близького Сходу і Африки на глобальному ринку ІТ-послуг. Це може бути пов'язано з інвестиціями в інфраструктуру, розвитком внутрішнього ринку послуг і цифровізацією державного та приватного сектору.

Хмарні обчислення, що забезпечують масштабовану та гнучку інфраструктуру, є сегментом, що швидко зростає. Очікується, що глобальні витрати кінцевих користувачів на публічну хмару до 2024 р. перевищать 675 млрд дол. США. Відповідно, витрати підприємств на послуги хмарної інфраструктури у 2023 р. становили 270 млрд дол. США, що приблизно на 20 % більше, ніж у попередньому році. Глобальний ринок керованих послуг також має більш ніж перспективний розвиток у найближчі роки, і очікується, що його розмір перевищить 530 млрд дол. США у 2028 р. Простіше кажучи, керовані послуги стосуються аутсорсингу обчислювальних та пов'язаних з ІТ процесів, таких як хмарні обчислення, управління даними або керована ІТ-безпека [33].

Microsoft та Amazon Web Services (AWS) є з числа найважливіших компаній у сфері ІТ-послуг. Ці світові лідери галузі прагнуть пропонувати гнучкі операційні моделі та різноманітні послуги, адаптовані до потреб своїх клієнтів. Зовсім недавно компанії, що надають ІТ-послуги, переключили свою увагу з надання лише послуг на впровадження більш цілісного підходу та перетворення на ділових партнерів своїх клієнтів.

У сучасну інформаційну епоху програмне забезпечення все глибше інтегрується в усі сфери життєдіяльності суспільства. Як індивідуальні користувачі, так і суб'єкти господарювання дедалі більше залежать від операційних систем і прикладних програм у процесі виконання щоденних функціональних завдань. У зв'язку з цим спостерігається високий темп зростання витрат на корпоративне програмне забезпечення, яке залишається одним із найдинамічніших сегментів технологічного ринку. Згідно з прогнозами, тенденція до зростання вказаних витрат збережеться й надалі.

У 2024 р. витрати на корпоративне програмне забезпечення в усьому світі стли понад 1 трлн. дол. США, що на 12 % більше, ніж у попередньому році (рис. 3.42). Як і майже всі підсегменти індустрії ІТ-послуг, ринок корпоративного програмного забезпечення останнім часом демонструє високі темпи зростання, а доходи ринку зросли більш ніж удвічі за десятиліття між 2010 і 2020 рр.

З річним зростанням, яке часто перевищує 10 %, ринок корпоративного програмного забезпечення є найшвидше зростаючим сегментом у загальній ІТ-індустрії. Корпоративне програмне забезпечення спрямоване на реагування на потреби організацій, часто спеціально спрямоване на підвищення ефективності їхніх основних бізнес-процесів. Багато підсегментів корпоративного програмного забезпечення, такі як програмне забезпечення для управління бізнес-процесами (Business Process Management, BPM), програмне забезпечення для планування ресурсів підприємства (Enterprise Resource Planning, ERP) та програмне забезпечення для управління взаємовідносинами з клієнтами

(Customer Relationship Management, CRM), перетворилися на самостійні величезні ринки. Програмне забезпечення ERP більше зосереджено на зборі та інтерпретації корпоративних даних і, за прогнозами, забезпечить ще 107 млрд. дол. загального доходу. Програмне забезпечення CRM зосереджено на аналізі та покращенні бізнес-взаємодії як з поточними, так і з майбутніми клієнтами, і очікується, що воно принесе понад 55 млрд. дол. продажів у 2024 р.

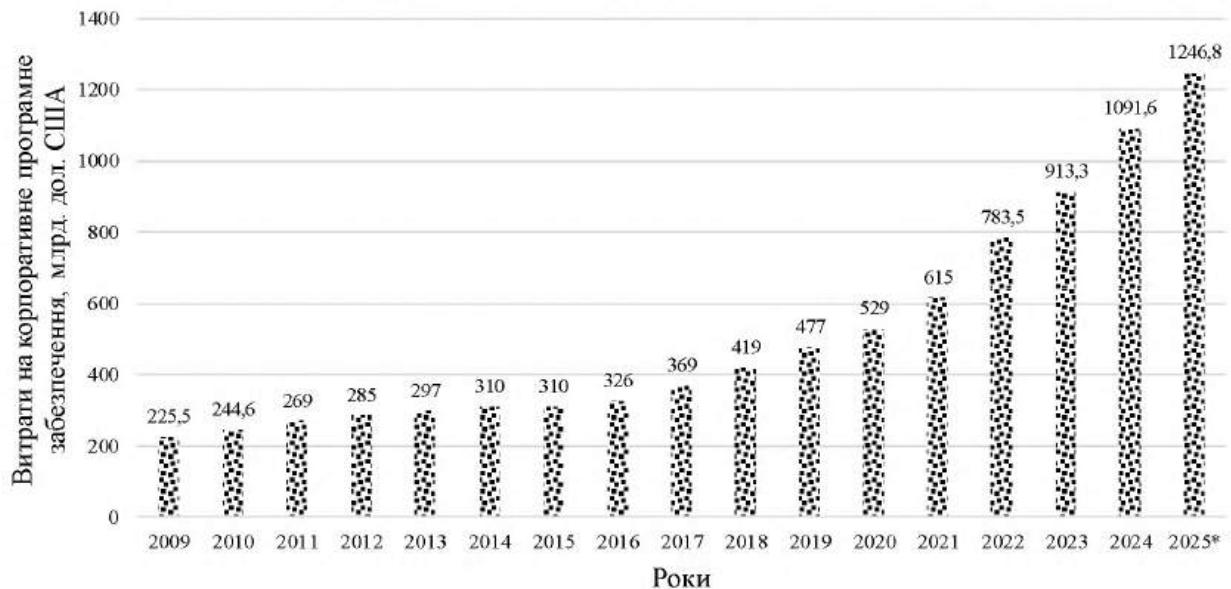

Рис. 3.42. Витрати на корпоративне програмне забезпечення у світі, 2009 – 2025 рр., млрд. дол. США

Джерело: побудовано за [27]

У 2025 р. ринок програмного забезпечення як послуги публічних хмарних сервісів (SaaS) оцінюється приблизно в 250 млрд. дол. США і, за прогнозами, досягне 299 млрд. дол. США до 2025 р. SaaS-додатки працюють у хмарі та зазвичай доступні через настільні комп'ютери та мобільні додатки, а також через веб-інтерфейс [27].

SaaS-компанії пропонують свої продукти клієнтам через Інтернет за щомісячною підпискою або за моделлю оплати за використання. Це може бути дешевше для клієнтів, оскільки їм не потрібно одразу інвестувати в інші локальні програмні продукти, і натомість вони більш гнучкі у розірванні контрактів на програмні продукти, які їм більше не потрібні. Таким чином, SaaS-компанії також отримують вигоду від постійного доходу. Важливо, що вони також несуть відповідальність за постійний розвиток програмного забезпечення та його запуск на своїй інфраструктурі. Серед відомих постачальників SaaS є Salesforce, SAP, Zoom та Adobe.

До провідних компаній, що створюють пропозицію програмного забезпечення відносяться, насамперед, Microsoft, IBM, Oracle, SAP та інші (рис. 3.43) Найбільш відома своєю лінійкою операційних систем Windows та пакетом Office Suite, Microsoft роками домінувала у сфері програмного забезпечення. IBM та Oracle також є провідними гравцями, хоча й мають значно менший дохід, ніж Microsoft. Завдяки нещодавній інтеграції технології OpenAI у свій пакет програмного забезпечення для продуктивності, Microsoft відродила

свій хмарний бізнес.

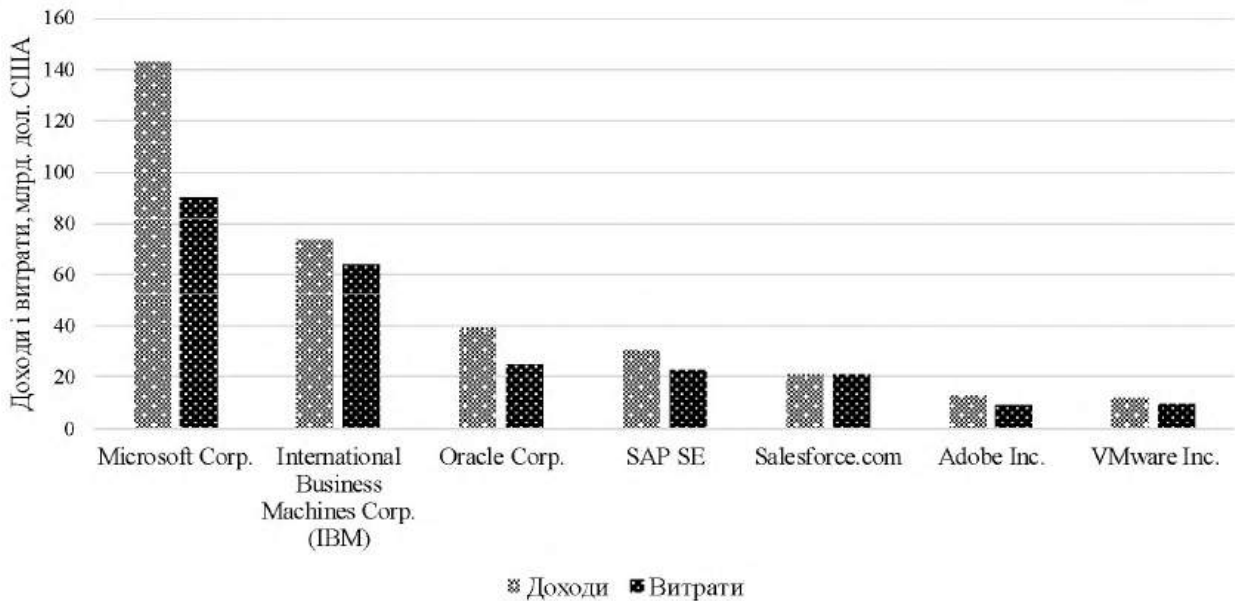

Рис. 3.43. Дохід та загальні витрати провідних програмних компаній світу у 2020 р., млрд. дол. США

Джерело: побудовано за даними [27]

Штучний інтелект – це здатність комп’ютера або машини імітувати компетенції людського розуму, який часто навчається на попередньому досвіді розуміти мову, рішення та проблеми та реагувати на них. Ринок технологій штучного інтелекту величезний, у 2025 р. він оцінюється близько 244 млрд. дол. США, і очікується, що до 2030 р. значно перевищить цю суму, перевищивши 800 млрд. дол. США [34].

Телекомунікаційний сектор охоплює компанії та регуляторні органи, які надають послуги та інфраструктуру, необхідні для передачі сигналів, повідомлень та даних. В першу чергу, це включає послуги фіксованого та мобільного інтернету та телефонії. Очікується, що у 2025 р. світові витрати на телекомунікаційні послуги становитимуть близько 1,42 трлн. дол. США, що майже на 4 % більше, ніж у попередньому році, незважаючи на зниження, яке спостерігалось з 2023 по 2024 рр. (рис. 3.44) [35].

У період з 2012 по 2023 рр. спостерігається стабільне зростання кількості абонентів мобільного стільникового зв’язку. Якщо у 2012 р. цей показник становив 88,5 на 100 осіб, то вже у 2016 р. він перевищив рівень 100, що свідчить про поширену практику використання кількох SIM-карт або мобільних пристроїв однією особою. У 2023 р. цей показник досяг рівня 110,6 на 100 осіб, демонструючи високий рівень насиченості ринку мобільного зв’язку.

Кількість користувачів Інтернету також демонструє стійку позитивну динаміку. За аналізований період частка населення, що користується мережею Інтернет, зростає з 33,5 % у 2012 р. до 67,4 % у 2023 р. Найбільш динамічне зростання спостерігалось у 2018 – 2020 рр., що пов’язано з посиленням процесів цифровізації та глобальними наслідками пандемії COVID-19, які сприяли активному переходу до віддалених форм комунікації, навчання та праці.

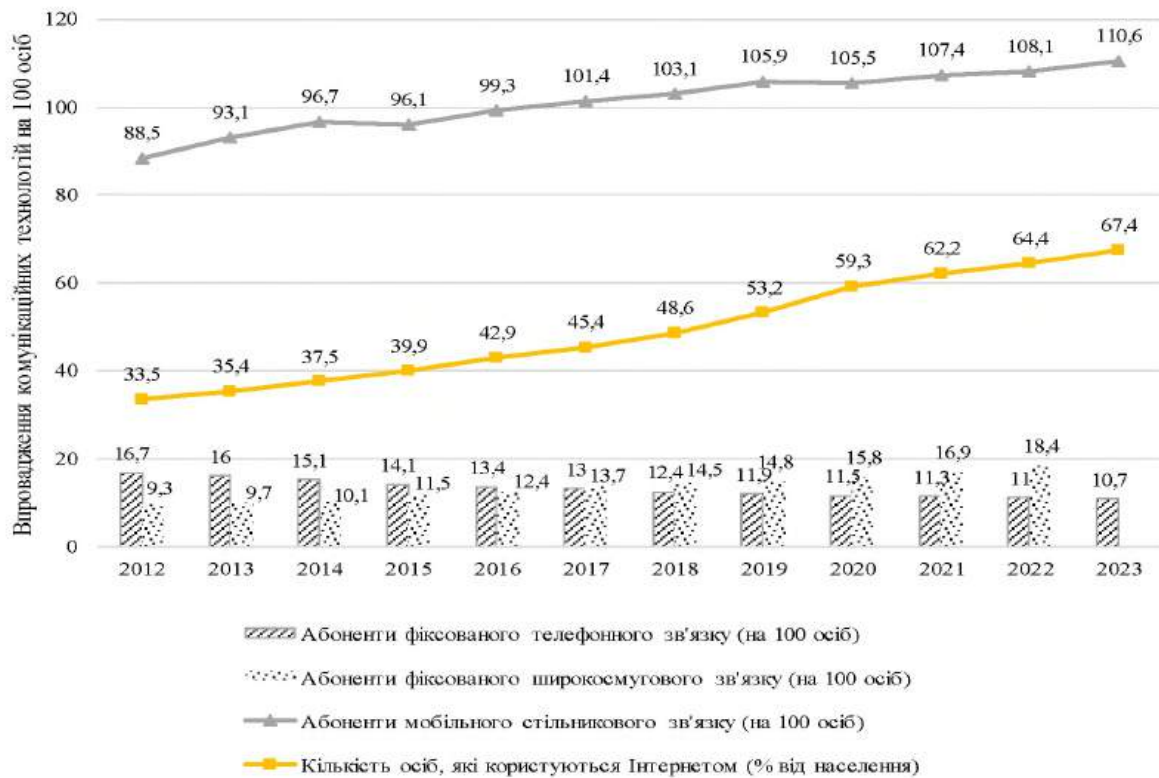

Рис. 3.44. Впровадження комунікаційних технологій на 100 осіб у світі, 2012 – 2023 рр.

Джерело: побудовано за даними [36]

Натомість кількість абонентів фіксованого телефонного зв'язку має тенденцію до зниження. У 2012 р. цей показник становив 16,7 на 100 осіб, а у 2023 році – лише 10,7. Така динаміка зумовлена витісненням стаціонарного зв'язку мобільними технологіями та розвитком альтернативних каналів комунікації, зокрема через VoIP-сервіси (Voice over Internet Protocol – це технологія передавання голосових даних через Інтернет або інші IP-мережі замість традиційних телефонних ліній).

Показники щодо абонентів фіксованого широкосмугового доступу до Інтернету вказують на певне зростання в першій половині досліджуваного періоду – з 9,3 на 100 осіб у 2012 р. до максимуму 14,8 у 2019 р. Однак у подальшому спостерігається зниження цього показника до 10,7 у 2023 р. Це може свідчити про переорієнтацію користувачів на мобільні інтернет-технології та зменшення потреби у фіксованому широкосмуговому підключенні в умовах розвитку 4G і 5G-мереж.

Глобальне впровадження 5G перебуває в центрі уваги, оскільки ця технологія має стати основою для низки захопливих сценаріїв використання штучного інтелекту (ШІ). Північна Америка наразі лідирує, де на 5G припадає понад половина всіх мобільних підключень (рис. 3.45). Однак низькі прогнози впровадження в деяких частинах Африки та Євразії ризикують тим, що багато користувачів залишаться поза межами революції 5G, оскільки цей цифровий розрив зумовлений поганою мережевою інфраструктурою та проблемами з

доступністю.

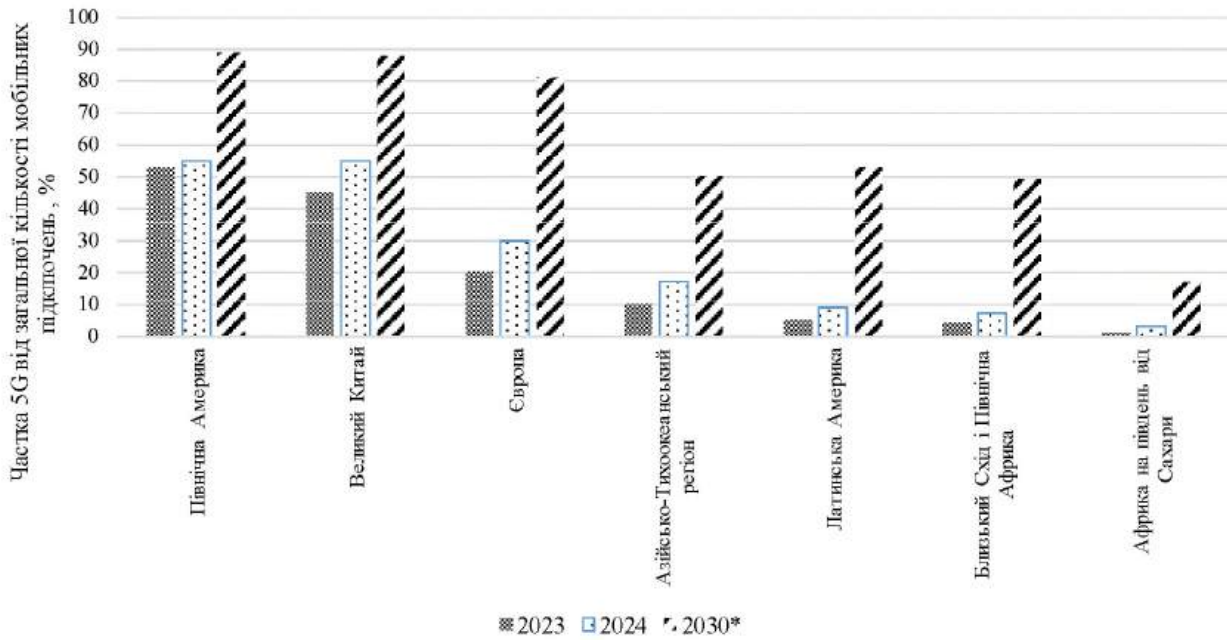

Рис. 3.45. Частка 5G від загальної кількості мобільних підключень за регіонами, 2023, 2024 рр., 2030 р. (прогноз), %

Джерело: побудовано авторами за [27,35]

Жорстка конкуренція є характерною ознакою телекомунікаційних ринків по всьому світу. T-Mobile US є найбільшою телекомунікаційною компанією за ринковою капіталізацією. Вона перевершила пекінську China Mobile у 2024 р. T-Mobile US є одним із низки великих операторів по всьому світу, які прагнули розширити свою пропозицію 5G шляхом злиття з конкуруючими мережевими операторами, приєднавшись до Sprint у 2020 р. Відтоді вона стала лідером 5G, пропонуючи найвищу середню швидкість завантаження серед усіх операторів США.

Оцінюючи можливості розвитку бізнесу в період становлення цифрового господарства, необхідно виокремити один з основних трендів утворення новітніх умов господарювання. Мова йде про нову систему координат «технологізація, інформатизація та діджиталізація». На основі поширення ІКТ та набуття ними в сучасній системі виробничих відносин значущості технологічного драйвера, формується вища стадія розвитку інтернетеконіки – діджитал економіка; створюється новий інноваційний ландшафт як поле передумов і можливостей розвитку бізнесу. Цей період у господарському житті суспільства характеризується цифровізацією різних галузей промисловості та зростаючим попитом на ІТ-послуги та рішення.

Список використаних інформаційних джерел до розділу 3

1. Fleming O., Sorenson A. Navigating the technology landscape of innovation. MIT Sloan Review. URL: <https://sloanreview.mit.edu/article/navigating-the-technology-landscape-of-innovation/> (дата звернення: 02.05.2025).

2. Офіційний веб-сайт Світового банку. *The World Bank Data*. URL: <https://data.worldbank.org> (дата звернення: 07.05.2025).
3. The State of U.S. Science and Engineering 2024. March 2024. National Science Board. URL: <https://nces.nsf.gov/pubs/nsb20243/discovery-u-s-and-global-r-d#global-r-d> (дата звернення: 12.05.2025).
4. The State of U.S. Science and Engineering 2022. National Science Board. URL: <https://nces.nsf.gov/pubs/nsb20221/u-s-and-global-research-and-development> (дата звернення: 10.05.2025).
5. High-Tech & IoT Industry in Europe. The Polyglot Group. URL: <https://www.thepolyglotgroup.com/eu/industries/high-tech-iot/> (дата звернення: 12.05.2025).
6. International trade and production of high-tech products. Eurostat Statistics Explained. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_trade_and_production_of_high-tech_products (дата звернення: 22.05.2025).
7. Офіційний веб-сайт Статистичної служби Європейського Союзу. *EUROSTAT*. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat> (дата звернення: 14.05.2025).
8. Офіційний сайт World Trade Organization. *WTO STATS*. URL: <https://timeseries.wto.org/> (дата звернення: 10.05.2025).
9. China leads high-tech research in 80% of critical fields: report. Nikkei Asia. URL: <https://asia.nikkei.com/Business/China-tech/China-leads-high-tech-research-in-80-of-critical-fields-report> (дата звернення: 24.05.2025).
10. Повідомлення Державної ради з питань преси та поширення «Зроблено в Китаї 2025». URL: http://www.china.com.cn/legal/2015-05/19/content_35606051.htm. (дата звернення: 16.05.2025).
11. Made In China 2025: The Plan To Dominate Manufacturing And High-Tech Industries. FDI China. URL: <https://fdichina.com/blog/made-in-china-2025-plan-to-dominate-manufacturing/> (дата звернення: 25.05.2025).
12. Metz R. Market Place: Collins Versus The Middle Man. *The New York Times*. 1969. April 24. P. 64.
13. Прушківська Е. В., Ткачук А. М. Сутність та структура високотехнологічного сектору національної економіки. *Економічний вісник*. 2019. № 2. С. 43–52.
14. Hatzichronoglou T. Revision of the High-Technology Sector and Product Classification. OECD Science, Technology and Industry Working Papers. Paris : OECD, 1997. No. 1997/02.
15. Сучасні трансформації світового економічного порядку. Виклики і можливості для України / За ред. Ю. Якименко, В. Юрчишин. Razumkov centre. 2025. 112 с.; С. 16-17.
16. Technology & Telecommunications. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/markets/418/technology-telecommunications/> (дата звернення: 01.06.2025).
17. Офіційний веб-сайт Statista. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/> (дата звернення: 04.06.2025).
18. Poppel H., Goldstein B. Information technology: the trillion-dollar

- opportunity. USA : McGraw-Hill. URL: http://books.google.com.ua/books/about/Information_technology.html?id=x-PyiWvj12lAC&redir_esc=y (дата звернення: 12.06.2025).
19. Information Technology (IT). Market Size. *Global Growth Insights*. URL: <https://www.globalgrowthinsights.com/market-reports/information-technology-it-market-102893> (дата звернення: 14.06.2025).
20. Information technology (IT). Market report overview. *Business Research Insights*. URL: <https://www.businessresearchinsights.com/market-reports/information-technology-it-market-108885> (дата звернення: 22.06.2025).
21. Digital economy report 2024. *UNCTAD*. URL: <https://unctad.org/publication/digital-economy-report-2024> (дата звернення: 20.06.2025).
22. Global Innovation Index 2024. *WIPO*. URL: <https://www.wipo.int/web-publications/global-innovation-index-2024/en/> (дата звернення: 15.06.2025).
23. International Telecommunication Union, Development Sector. Measuring digital development The affordability of ICT services 2024. Geneva : ITU, 2025. URL: <https://www.itu.int/itu-d/reports/statistics/affordability2024/> (дата звернення: 18.06.2025).
24. ICT Development Index. Joint Research Centre. URL: <https://composite-indicators.jrc.ec.europa.eu/explorer/indices/idi/ict-development-index> (дата звернення: 22.06.2025).
25. Dutta S., Lanvin B. Network Readiness Index 2024. Building a Digital Tomorrow: Public-Private Partnerships for Digital Readiness. Portulans Institute, 2024. 284 p. URL: <https://download.networkreadinessindex.org/reports/data/2024/nri-2024.pdf> (дата звернення: 25.06.2025).
26. Technology & Telecommunications. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/markets/418/technology-telecommunications/> (дата звернення: 16.06.2025)
27. Softwear. *Офіційний сайт Statista*. URL: <https://www.statista.com/markets/418/topic/484/software/#overview> (дата звернення: 16.06.2025).
28. ICT sector – value added, employment and R&D. *Eurostat Statistics Explained*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=ICT_sector_-_value_added,_employment_and_R%26D (дата звернення: 24.06.2025).
29. Global ICT Gross Value Added by Country. *ReportLinker*. URL: <https://www.reportlinker.com/dataset/bb16cb3da37b1858bfcc3217e0c3025b34862029> (дата звернення: 18.06.2025).
30. Global Employment in ICT and Information Services by Country. *ReportLinker*. URL: <https://www.reportlinker.com/dataset/38fcc29f4ff24a6af522a586a4bac46e0decfa01> (дата звернення: 24.06.2025).
31. Services (BPM6), Preliminary annual estimates based on quarterly data: Exports and imports by main service-category. *UNCTADstat*. URL: <https://unctadstat.unctad.org/datacentre/dataviewer/US.TradeServCatQuarterlyAnnua>

lized (дата звернення: 28.06.2025).

32. Hardware. *Statista.* URL:
<https://www.statista.com/markets/418/topic/482/hardware/#overview> (дата
звернення: 26.06.2025).

33. IT Services. *Statista.* URL:
<https://www.statista.com/markets/418/topic/483/it-services/#overview> (дата
звернення: 29.06.2025).

34. Artificial intelligence (AI) market size worldwide from 2020 to 2030.
Statista. URL: <https://www.statista.com/forecasts/1474143/global-ai-market-size>
(дата звернення: 30.06.2025).

35. Telecommunications. *Statista.* URL:
<https://www.statista.com/markets/418/topic/481/telecommunications/#overview>.
(дата звернення: 28.06.2025)

36. Adoption of communication technologies per 100 people, World. *Our
World in Data.* URL: [https://ourworldindata.org/grapher/ict-adoption-per-100-
people?time=2012](https://ourworldindata.org/grapher/ict-adoption-per-100-people?time=2012) (дата звернення: 30.06.2025).

ПІСЛЯМОВА

Дослідження трансформацій міжнародного бізнес-ландшафту належить до найбільш значущих завдань, що постають нині перед прикладною економічною наукою. Ці наукові пошуки ґрунтуються на знаннях про сучасний світ та особливості господарських відносин; відображають новітні погляди науковців на роль природно-енергетичних, інноваційно-технологічних і людських ресурсів; враховують сучасний зміст інвестиційно-виробничого співробітництва. Накопичення знань про міжнародний бізнес-ландшафт відповідає потребам сучасної практики підприємництва. Розуміння параметрів глобалізованої економіки дає змогу розробляти актуальні моделі поведінки суб'єктів на світових ринках.

Середовище, в якому функціонує сучасний бізнес, є багатовимірним. З позицій «ландшафтної аналітики» (з точки системного опису середовища, в якому відбуваються господарські процеси), ландшафт трактується як сукупність умов, в яких здійснюється міжнародна економічна діяльність. Велике значення для міжнародного бізнесу мають, передусім, геополітичний та регуляторний (правовий) ландшафт. У рамках геополітичного ландшафту визначаються умови міжнародної політики, геостратегічні альянси, конфлікти, санкційні режими тощо. Регуляторний ландшафт визначає «правила гри» для компаній, що діють у світовому економічному просторі. Це умови міжнародних угод, стандартів, правил СОТ, податкових режимів, інвестиційного права.

Істотно значущим з точки зору міжнародного бізнесу є просторовий ландшафт. Урахування його умов відкриває нові можливості для компаній та зменшує підприємницькі ризики. Це стосується питань розташування виробництва, напрямів руху товарів та інвестицій, а також реалізації майже всіх видів переваг (абсолютних, відносних, конкурентних, технологічних, інноваційних, інтеграційних тощо).

В аспекті упорядкованої просторової структури можна розглядати також інвестиційний ландшафт міжнародного бізнесу, зважаючи на ознаки походження капіталу з певних країн та адресність його надходження в приймаючі країни. Він є сукупністю чинників, які визначають спрямованість руху капіталу, а також наповненість та інтенсивність інвестиційних потоків. Як комплементарний до інвестиційного ландшафту міжнародного бізнесу можна розглядати фінансово-валютний ландшафт, за яким формуються умови структурування міжнародних фінансових потоків, дія глобальних валютних центрів, певна часова панорама коливання валют.

Епоха Четвертої промислової революції вивела на перший план значущість технологічного ландшафту та інформаційно-комунікаційного ландшафту. Їх умови (нано-, когні- інфо- біотехнології) визначають нові напрями розвитку міжнародних ринків. Цифровізація, штучний інтелект, інформаційні мережі та інтернет-платформи стали невід'ємною частиною життя людей. Інформаційно-комунікаційний ландшафт є в наш час незамінним у формуванні репутаційного капіталу компаній і їх позиціонування на ринку.

Багатоманітність умов, у яких нині відбувається господарська діяльність, дозволяє також вести мову про важливість інших складових ландшафту міжнародного бізнесу. Екологічний ландшафт окреслює можливості доступу до ресурсів, вимоги дотримання екологічних стандартів та вплив кліматичних змін, що набуває дедалі більшої значущості у контексті ESG (Environmental, Social, Governance) та сталого розвитку. Соціально-культурний ландшафт впливає на формування попиту та стиль ведення бізнесу через такі чинники, як традиції та звичаї різних народів, духовні та культурні цінності, а також інтелектуально-творчий рівень розвитку.

Поглиблений аналіз міжнародного бізнес-ландшафту передбачає низку конкретизованих досліджень. Їх вектор залежить від постановки аналітичного завдання. Актуальними для бізнесу є проблеми використання передумов логістичного і транспортного ландшафтів, ландшафту світових виробничо-логістичних ланцюгів, ландшафту глобальних партнерств і союзів, ландшафту інтеграційних об'єднань (зокрема ЄС), ландшафту глобальної економічної політики та багатьох інших. Дослідження дії чинників за переліченими видами ландшафтів є надзвичайно важливими, у тому числі, також для України.

Отже, міжнародний бізнес можна уявити як господарську систему, яка функціонує у багатоманітному та складноутвореному середовищі. У цьому полі різні ландшафти накладаються один на одного, утворюючи складну багатовимірну карту глобального політико-економічного та соціально-культурного середовища. Як визначальні, в рамках проведеного дослідження, нами виокремлено такі аспекти міжнародного бізнес-ландшафту як просторовий, інвестиційний та інноваційний. Перший відображає географічну організацію економічної діяльності, другий показує, куди і як спрямовуються міжнародні інвестиційні потоки (які сектори і території представляють найбільший інтерес для бізнесу), третій висвітлює пріоритети довгострокового розвитку на основі використання сучасних технологій та запровадження інновацій; описує особливості бізнес-ландшафту в добу Четвертої промислової революції та вказує на нові можливості зростання господарської активності в умовах становлення цифрового господарства.

Дослідження бізнес-ландшафту в параметрах «простір – інвестиції – інновації» є першою спробою авторів застосувати системний підхід до аналізу зовнішнього середовища. Цією роботою покладено початок подальших наукових пошуків за названим спрямуванням. Широта проблематики та її актуальність є стимулом до подальших досліджень міжнародного бізнес-ландшафту, який трансформується в наш час під впливом численних чинників прямої, зворотної, перехресної та опосередкованої дії, що утворюють нову архітектуру міжнародних економічних відносин.

ЗАГАЛЬНИЙ СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Береславська О. Ризики «нового економічного порядку». Сучасні трансформації світового економічного порядку. Виклики і можливості для України; за ред. Ю. Якименко, В. Юрчишин. Razumkov centre. 2025. 112 с.; С. 61-63.
2. Інвестиції у світові фінтех-компанії впали до шестирічного мінімуму. *AIN.UA*. 2024. URL: <https://ain.ua/2024/03/18/investycziyi-u-finteh-kompaniyi-svitu-vpaly-do-shestyrichnogo-minimumu/> (дата звернення: 10.07.2025).
3. Кравчун А. С. Методологія просторового аналізу інвестиційного ландшафту України. *Інтелект XXI*. 2018. № 6. С. 122-126.
4. Майбутнє «розумних» промислових підприємства. *KPMG*. 2023. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/home/insights/2023/09/future-of-smart-industrials.html> (дата звернення: 21.07.2025).
5. Офіційний веб-сайт Statista. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/> (дата звернення: 04.06.2025).
6. Офіційний веб-сайт UNCTAD. *UNCTAD*. URL: <https://hbs.unctad.org/> (дата звернення: 05.07.2025).
7. Офіційний веб-сайт Світового банку. *The World Bank Data*. URL: <https://data.worldbank.org> (дата звернення: 07.05.2025).
8. Офіційний веб-сайт Статистичної служби Європейського Союзу. *EUROSTAT*. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat> (дата звернення: 14.05.2025).
9. Офіційний сайт World Trade Organization. *WTO STATS*. URL: <https://timeseries.wto.org/> (дата звернення: 10.05.2025).
10. Пикало О. Глобальні інвестиції падають другий рік поспіль: ООН попереджає про рекордно низьку активність у 2025-му. *Forbes Ukraine*. URL: <https://forbes.ua/news/pryami-inozemni-investitsii-u-sviti-skorotilisya-na-11-do-15-trln-u-2024-rotsi-19062025-30666> (дата звернення: 22.06.2025).
11. Повідомлення Державної ради з питань преси та поширення «Зроблено в Китаї 2025». URL: http://www.china.com.cn/legal/2015-05/19/content_35606051.htm. (дата звернення: 16.05.2025).
12. Прушківська Е. В., Ткачук А. М. Сутність та структура високотехнологічного сектору національної економіки. *Економічний вісник*. 2019. № 2. С. 43–52.
13. Сучасні трансформації світового економічного порядку. Виклики і можливості для України / За ред. Ю. Якименко, В. Юрчишин. Razumkov centre. 2025. 112 с.; С. 16-17.
14. «Нова економіка»: інформаційні технології у сучасній економіці. «ФАКТ» *Факти, аналітика, коментарі, тенденції*. 2024. URL: <https://fact-news.com.ua/nova-ekonomika-informatsiyni-tehnologii-u-suchasniy-ekonomitsi/> (дата звернення: 12.07.2025).
15. Adoption of communication technologies per 100 people, World. *Our World in Data*. URL: <https://ourworldindata.org/grapher/ict-adoption-per-100-people?time=2012> (дата звернення: 30.06.2025).

16. Agriculture, forestry, and fishing, value added (% of GDP). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS> (дата звернення: 15.08.2025).
17. Alfaro L. Foreign direct investment and growth, does the sector matter? *Working Paper, Harvard Business School, Harvard*. 2003. URL: <http://www.grips.ac.jp/teacher/oono/hp/docu01/paper14.pdf>. (дата звернення: 10.07.2025).
18. Annual enterprise statistics by size class for special aggregates of NACE Rev.2 activities (2005-2020). *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/SBS_SC_SCA_R2_custom_2523982/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=3af151fe-6a26-48fd-a4d2-f93f350d2ae4 (дата звернення: 29.08.2025).
19. Artificial intelligence (AI) market size worldwide from 2020 to 2030. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/forecasts/1474143/global-ai-market-size> (дата звернення: 30.06.2025).
20. Businesses in the manufacturing sector. *Eurostat Statistics Explained*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Businesses_in_the_manufacturing_sector (дата звернення: 29.08.2025).
21. China leads high-tech research in 80% of critical fields: report. *Nikkei Asia*. URL: <https://asia.nikkei.com/Business/China-tech/China-leads-high-tech-research-in-80-of-critical-fields-report> (дата звернення: 24.05.2025).
22. Chowdhury A. and Mavrotas G. FDI and growth: what causes what? *The World Economy*. Vol. 29(1). P. 9 – 19. URL: https://epublications.marquette.edu/econ_fac/61/ (дата звернення: 01.07.2025).
23. Demographic indicators by region, subregion and country, annually for 1950–2100. *Eurostat*. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/a996e8aa-0aea-49ae-a3c0-083a1369476b?lang=en> (дата звернення: 19.08.2025).
24. Digital economy report 2024. *UNCTAD*. URL: <https://unctad.org/publication/digital-economy-report-2024> (дата звернення: 20.06.2025).
25. Duration of working life averaged 37.2 years in 2024. *Eurostat*. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/w/ddn-20250718-1> (дата звернення: 23.08.2025).
26. Dutta S., Lanvin B. Network Readiness Index 2024. Building a Digital Tomorrow: Public-Private Partnerships for Digital Readiness. Portulans Institute, 2024. 284 p. URL: <https://download.networkreadinessindex.org/reports/data/2024/nri-2024.pdf> (дата звернення: 25.06.2025).
27. Employment and activity by sex and age – annual data. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/LFSI_EMP_A_custom_3088106/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=7188cd6d-0daf-4895-a890-2390251a8fbd. (дата звернення: 21.08.2025).
28. Employment by A*10 industry breakdowns. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NAMA_10_A10_E_custom_252397

3/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=a4d520c1-30f7-48ef-a875-6244ef68fd44
(дата звернення: 27.08.2025).

29. European Union. *World Bank Group*. URL:
<https://data.worldbank.org/country/european-union> (дата звернення: 20.08.2025).

30. Export of goods and services (% of GDP). *World Bank*. URL:
<https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS> (дата звернення:
29.08.2025).

31. Export value index (2015 = 100). *World Bank*. URL:
<https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.MRCH.XD.WD> (дата звернення:
31.08.2025).

32. Fertility indicators. *Eurostat*. URL:
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/DEMO_FIND__custom_3082403/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=f6063beb-777f-4967-af7e-4cee354de824 (дата
звернення: 22.08.2025).

33. Fleming O., Sorenson A. Navigating the technology landscape of innovation. MIT Sloan Review. URL: <https://sloanreview.mit.edu/article/navigating-the-technology-landscape-of-innovation/> (дата звернення: 02.05.2025).

34. Gartner Forecasts Worldwide IT Spending to Grow 9.8% in 2025. Gartner. Stamford Conn. : [б. в.], 2025. URL:
<https://www.gartner.com/en/newsroom/press-releases/2025-01-21-gartner-forecasts-worldwide-it-spending-to-grow-9-point-8-percent-in-2025> (дата звернення:
17.07.2025).

35. GDP (current US\$). *World Bank*. URL:
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.МКТР.CD> (дата звернення:
02.08.2025).

36. GDP and main aggregates – international data cooperation annual data. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/naida_10_gdp/default/table?lang=en. (дата звернення: 24.08.2025).

37. GDP and main components (output, expenditure and income). *Eurostat*. URL:
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NAMA_10_GDP__custom_3094064/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=51118a1d-7953-4f70-8f29-dbb6c063ee6e
(дата звернення: 28.08.2025).

38. GDP growth (annual %). *World Bank*. URL:
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.МКТР.KD.ZG> (дата звернення:
04.08.2025).

39. GDP per capita (current US\$). *World Bank*. URL:
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD> (дата звернення:
04.08.2025).

40. GDP per person employed (constant 2021 PPP \$). *World Bank*. URL:
<https://data.worldbank.org/indicator/SL.GDP.PCAP.EM.KD> (дата звернення:
15.08.2025).

41. GDP, PPP (current international \$). *World Bank*. URL:
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.МКТР.PP.CD?view=chart>. (дата
звернення: 24.08.2025).

42. GERD by sector of performance. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/RD_E_GERDTOT__custom_2544733/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=0929bcec-e65f-42f8-95bf-e56caa393cd2. (дата звернення: 28.08.2025).
43. GHSL Data Package 2022. *European Commission*. URL: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC129516> (дата звернення: 22.08.2025).
44. Global Employment in ICT and Information Services by Country. *ReportLinker*. URL: <https://www.reportlinker.com/dataset/38fcc29f4ff24a6af522a586a4bac46e0decfa01> (дата звернення: 24.06.2025).
45. Global financial stability report. International Monetary Fund. *World Economic Outlook Database*, April 2025. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2025/april> (дата звернення: 15.08.2025).
46. Global ICT Gross Value Added by Country. *ReportLinker*. URL: <https://www.reportlinker.com/dataset/bb16cb3da37b1858bfcc3217e0c3025b34862029> (дата звернення: 18.06.2025).
47. Global Innovation Index 2024. *WIPO*. URL: <https://www.wipo.int/web-publications/global-innovation-index-2024/en/> (дата звернення: 15.06.2025).
48. Government deficit/surplus, debt and associated data. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10dd_edpt1/default/table?lang=en (дата звернення: 24.08.2025).
49. GDP per capita, PPP (current international \$). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD>. (дата звернення: 23.08.2025).
50. Granstrand, O., Holgersson, M. Innovation ecosystems: A conceptual review and a new definition. *Technovation*. 2020. No. 90–91. URL: <http://dx.doi.org/10.1016/j.technovation.2019.102098> (дата звернення: 20.07.2025).
51. Gross value added and income by A*10 industry breakdowns. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nama_10_a10/default/table?lang=en. (дата звернення: 26.08.2025).
52. Hardware. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/markets/418/topic/482/hardware/#overview> (дата звернення: 26.06.2025).
53. Hatzichronoglou T. Revision of the High-Technology Sector and Product Classification. OECD Science, Technology and Industry Working Papers. Paris : OECD, 1997. No. 1997/02.
54. Health care expenditure by financing scheme. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/HLTH_SHA11_HF__custom_3084826/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=83668260-256b-4204-9f8a-8004c1118eb1 (дата звернення: 22.08.2025).
55. High-Tech & IoT Industry in Europe. The Polyglot Group. URL: <https://www.thepolyglotgroup.com/eu/industries/high-tech-iot/> (дата звернення: 22.08.2025).

12.05.2025).

56. ICT Development Index. Joint Research Centre. URL: <https://composite-indicators.jrc.ec.europa.eu/explorer/indices/idi/ict-development-index> (дата звернення: 22.06.2025).

57. ICT sector – value added, employment and R&D. *Eurostat Statistics Explained*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=ICT_sector_-_value_added,_employment_and_R%26D (дата звернення: 24.06.2025).

58. Import of goods and services (% of GDP). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS> (дата звернення: 26.08.2025).

59. Industry (including construction), value added (% of GDP). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.TOTL.ZS> (дата звернення: 18.08.2025).

60. Inflation, consumer prices (annual %). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG> (дата звернення: 02.08.2025).

61. Information Technology (IT). Market Size. *Global Growth Insights*. URL: <https://www.globalgrowthinsights.com/market-reports/information-technology-it-market-102893> (дата звернення: 14.06.2025).

62. International investment in the digital economy. *World Investment Report 2025*. UNCTAD. URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2025> (дата звернення: 15.07.2025).

63. International Telecommunication Union, Development Sector. Measuring digital development The affordability of ICT services 2024. Geneva : ITU, 2025. URL: <https://www.itu.int/itu-d/reports/statistics/affordability2024/> (дата звернення: 18.06.2025).

64. International trade and production of high-tech products. *Eurostat Statistics Explained*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_trade_and_production_of_high-tech_products (дата звернення: 22.05.2025).

65. International trade in services (since 2010) (BPM6). *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/BOP_ITS6_DET_custom_2523930/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=a4a28900-a7aa-4ed2-91d1-d0bbefceaa02 (дата звернення: 26.08.2025).

66. Intra and Extra-EU trade by Member State and by product group. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sbs_sc_sca_r2/default/table?lang=en (дата звернення: 28.08.2025).

67. IT Services. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/markets/418/topic/483/it-services/#overview> (дата звернення: 29.06.2025).

68. Ivashko L. Digitalization of the tourism and hospitality sector. *Смарт-економіка, підприємництво та безпека*. 2025. Т. 3 № 1. URL: <https://www.science-smart.com/index.php/smart/article/view/17> (дата звернення: 24.07.2025).

69. Key figures on Europe – 2023 edition. Luxembourg : Publications Office

of the European Union, 2023. 80 p. (дата звернення: 20.08.2025).

70. Key figures on the EU in the world – 2023 edition. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2023. 88 p. (дата звернення: 23.08.2025).

71. Key Statistics and Trends in International Trade 2022. The remarkable trade rebound of 2021 and 2022. Geneva : United Nations, 2023. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/ditctab2023d1_en.pdf (дата звернення: 30.08.2025).

72. KPMG Pulse of Fintech. Аналіз інвестицій на ринку fintech – друге півріччя 2023 року. KPMG. 2024. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/home/insights/2024/03/pulse-of-fintech-h2-2023.html> (дата звернення: 15.07.2025).

73. Labour force participation rate by sex and age. *International Labour Organization*. URL: https://rshiny.ilo.org/dataexplorer10/?lang=en&segment=indicator&id=EAP_2WAP_SEX_AGE_RT_A (дата звернення: 20.08.2025).

74. Lall S. FDI and development: research issues in the emerging context. Ed. by Bora B. Foreign Direct Investment Research Issues. Routledge London, New York. URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9780203469699/foreign-direct-investment-bijit-bora> (дата звернення: 18.06.2025).

75. Largest E-commerce Markets Worldwide: Trends and Forecasts. *SellersCommerce*. URL: <https://www.sellerscommerce.com/blog/largest-ecommercemarkets/> (дата звернення: 24.07.2025).

76. Made In China 2025: The Plan To Dominate Manufacturing And High-Tech Industries. FDI China. URL: <https://fdichina.com/blog/made-in-china-2025-plan-to-dominate-manufacturing/> (дата звернення: 25.05.2025).

77. Medium and high-tech manufacturing, value added (% of manufacturing value added). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.MNF.TECH.ZS.UN> (дата звернення: 18.08.2025).

78. Merchandise exports (current US\$). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.MRCH.CD.WT> (дата звернення: 30.08.2025).

79. Merchandise trade (% of GDP). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/TG.VAL.TOTL.GD.ZS> (дата звернення: 31.08.2025).

80. Metz R. Market Place: Collins Versus The Middle Man. The New York Times. 1969. April 24. P. 64.

81. Mozambique – Employment in Agriculture. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/mozambique/employment-in-agriculture-percent-of-total-employment-wb-data.html> (дата звернення: 12.08.2025).

82. Niger – Employment in Agriculture. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/niger/employment-in-agriculture-percent-of-total-employment-wb-data.html> (дата звернення: 12.08.2025).

83. OECD Benchmark Definition of Foreign Investment, 3rd edition. Paris, 1996. URL: <https://www.oecd.org/daf/inv/investment-policy/2090148.pdf> (дата

звернення: 05.07.2025)

84. OECD Benchmark Definition of Foreign Investment, 4rd edition. Paris : OECD Publishing, 2008. 277 p. URL: https://read.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/oecd-benchmark-definition-of-foreign-direct-investment-2008_9789264045743-en#page3. (дата звернення: 10.07.2025).

85. Poppel H., Goldstein B. Information technology: the trillion-dollar opportunity. USA : McGraw-Hill. URL: http://books.google.com.ua/books/about/Information_technology.html?id=x-PyIWvj21AC&redir_esc=y (дата звернення: 12.06.2025).

86. Population structure indicators at national level. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/DEMO_PJANIND_custom_3080957/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=2d99cf65-c166-4d55-acdb-74f1080e1a74 (дата звернення: 12.08.2025).

87. PropTech, ESG фінтех та штучний інтелект. Ключові тренди фінтеху у другому півріччі 2023 року. *KPMG*. 2024. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/home/media/press-releases/2024/03/prop-tech-esg-fintech-ta-shtuchnyu-intelekt-klyuchovi-trendy-fintekhu.html> (дата звернення: 10.07.2025).

88. Purchasing power parities (PPPs), price level indices and real expenditures for ESA 2010 aggregates. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/prc_ppp_ind/default/table?lang=en. (дата звернення: 18.08.2025).

89. Rothschild M. *Bionomics: Economy As Ecosystem*ю Washington, D. C., Beard Books, 2004. URL: https://books.google.com.sb/books?id=cA_aQ4vDBmMC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 16.07.2025).

90. Services (BPM6), Preliminary annual estimates based on quarterly data: Exports and imports by main service-category. *UNCTADstat*. URL: <https://unctadstat.unctad.org/datacentre/dataviewer/US.TradeServCatQuarterlyAnnualized> (дата звернення: 28.06.2025).

91. Services, value added (% of GDP). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.SRV.TOTL.ZS> (дата звернення: 20.08.2025).

92. Share of employment in agriculture, industry, and services, World. *Our World in Data*. URL: <https://ourworldindata.org/grapher/share-employment-agriculture-industry-services> (дата звернення: 07.08.2025).

93. Softwear. *Офіційний сайт Statista*. URL: <https://www.statista.com/markets/418/topic/484/software/#overview> (дата звернення: 16.06.2025).

94. Technology & Telecommunications. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/markets/418/technology-telecommunications/> (дата звернення: 01.06.2025).

95. Telecommunications. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/markets/418/topic/481/telecommunications/#overview>. (дата звернення: 28.06.2025)

96. The State of U.S. Science and Engineering 2022. National Science Board.

URL: <https://nces.nsf.gov/pubs/nsb20221/u-s-and-global-research-and-development> (дата звернення: 10.05.2025).

97. The World Bank in Burundi. Overview. *World Bank*. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/burundi/overview> (дата звернення: 10.08.2025).

98. Trade in services (% of GDP). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BG.GSR.NFSV.GD.ZS> (дата звернення: 30.08.2025).

99. Unemployment, female (% of female labor force). *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.FE.ZS> (дата звернення: 13.08.2025).

100. Volume of indices of GDP per capita, 2022. *Eurostat Statistics Explained* URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=GDP_per_capita_consumption_per_capita_and_price_level_indices#Overview. (дата звернення: 21.08.2025).

101. World investment report: investing in sustainable energy for all. New York : United Nations, 2023. 231 p.

102. World merchandise trade expected to decline by 0.2 pct in 2025: WTO. https://english.news.cn/20250416/81be32cdcd484c0089980b072b04fd9c/c.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 31.08.2025).

103. World Population Prospects 2022. *United Nations*. URL: <https://population.un.org/wpp/Download/Standard/MostUsed/> (дата звернення: 20.08.2025).

104. World Trade Statistics. *World Trade Organization (WTO)*. URL: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/world_trade_statistics_e.htm (дата звернення: 31.08.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А

Зміни в імпорті високотехнологічної продукції ЄС для 20 найбільших партнерів, 2012 – 2022 рр., млн євро

	Всього високі технології	Електроніка та телекомунікації	Наукові прилади	Фармація	Аерокосмічна промисловість	Комп'ютери та офісна техніка	Електричні машини
Всього до ЄС	228916	110155	23679	32352	19134	30366	7001
Китай	101535	62132	8230	1888	741	22250	4380
Сполучені Штати	39275	4758	5677	16225	10280	959	317
Тайвань	15105	10501	724	25	94	3375	226
Швейцарія	12005	122	1580	9963	519	72	93
В'єтнам	11562	8081	1170	3	14	1436	464
Малайзія	11027	9160	815	10	5	491	461
Південна Корея	7951	3232	-1575	2467	92	2963	262
Таїланд	5948	4322	259	3	26	1210	41
Ізраїль	5436	4840	246	181	44	35	15
Індія	5430	3485	367	730	120	-17	0
Канада	284	336	218	234	2132	-17	32
Мексика	3145	369	1219	108	337	943	177
Туреччина	1089	99	116	4	203	-4	26
Норвегія	407	-4	82	-175	38	14	-1
Японія	143	-908	603	86	224	-408	358
Сінгапур	-636	-254	855	111	20	-1457	35
Бразилія	-642	-68	44	19	-716	-8	11
російська федерація	-718	-33	26	-5	-190	-14	-7
Гонконг	-1042	-482	32	4	-89	-393	-107
Велика Британія	-1154	-4161	1325	-584	4360	-1731	-138

Додаток Б

**Варіації експорту високотехнологічної продукції в ЄС для
20 найкращих партнерів, 2012 – 2022 рр., млн євро**

	Всього високі технології	Електроніка-телекомунікації	Наукові прилади	Фармація	Аерокосмічна промисловість	Неелектричні машини	Комп'ютери та офісна техніка	Хімія	Електричні машини	Озброєння
Поза межами ЄС	186064	33354	24311	102076	13187	-1527	4762	4632	2748	2522
США	69820	7671	7930	44889	4205	630	2138	801	632	922
Китай	30379	14980	5168	7402	1105	-956	1111	1038	536	-5
Швейцарія	11984	1677	1152	7877	115	20	827	81	185	50
Японія	10298	165	273	8894	677	149	21	-13	118	13
Велика Британія	8060	-1660	2147	4369	3456	-153	-722	79	452	92
Індія	5693	523	715	593	3538	-183	282	113	61	52
Тайвань	5539	2259	953	617	1288	69	321	-5	33	3
Туреччина	5237	346	461	729	3385	-8	-40	221	147	-4
Канада	4794	503	320	2674	530	183	47	419	85	34
Південна Корея	4496	1043	994	2131	-263	-16	269	290	48	1
Мексика	4376	1179	456	688	1714	99	114	49	82	-4
Ізраїль	3746	1366	456	940	172	28	675	25	63	22
Сінгапур	2941	1595	648	702	-400	-42	362	-18	81	12
Норвегія	2689	1122	252	582	282	13	247	60	103	28
Бразилія	2103	31	117	1925	-92	-135	36	127	0	95
В'єтнам	1615	487	238	917	-335	8	53	198	48	0
Таїланд	419	586	164	784	-1237	80	-4	16	25	4
Малайзія	-35	979	342	212	-1745	36	52	72	7	10
Гонконг	-252	311	47	275	-943	17	66	-18	-6	-1
російська федерація	-7763	-2822	-1428	1424	-1566	-647	-2735	278	-202	-65

Додаток В

**Статистика високотехнологічного виробництва
за країнами ЄС, 2020 р.**

Країни	Кількість підприємств	Товарообіг, млн євро	Виробнича вартість, млн євро	Додана вартість, млн євро
ЄС	42 848	873 588	785 854	300 403
Бельгія	715	40 692	45 054	16 107
Болгарія	441	1 336	1 318	505
Чехія	3 419	15 874	14 974	3 026
Данія	753
Німеччина	9 798	210 868	184 593	72 618
Естонія	149
Ірландія
Греція	539	3 417	2 932	941
Іспанія	2 700	29 570	29 167	10 189
Франція	2 923	146 504	139 732	38 825
Хорватія	583	1 216	1 223	521
Італія	5 459	56 386	57 740	21 387
Кіпр
Латвія	213	734	698	269
Литва	170	791	747	305
Люксембург	13
Угорщина	1 438	18 423	15 596	3 857
Мальта
Нідерланди	2 171
Австрія	724	14 567	13 016	5 120
Польща	4 314	16 708	15 026	4 068
Португалія	531	4 349	3 995	1 145
Румунія	949	4 106	3 830	1 413
Словенія	379
Словаччина
Фінляндія	592	21 423	13 896	4 183
Швеція	1 474

Додаток Д

**Експорт товарів з Китаю за товарними групами,
2020 – 2022 рр., млн дол. США**

Товарні групи	Роки			2022 р. до 2020 р.	
	2020	2021	2022	абсолютне відхилення, (+, -)	відносне відхилення, %
Експорт товарів – всього	2589,95	3358,16	3593,52	1003,57	38,7
Сільськогосподарська продукція	78,18	88,53	96,37	18,20	23,3
Паливо та продукти видобутку	60,49	87,87	118,68	58,19	96,2
Промислова продукція – всього	2421,70	3145,16	3329,07	907,37	37,5
у т. ч. чавун і сталь	46,45	84,45	100,91	54,46	117,2
Хімічні речовини	169,10	264,17	313,20	144,10	85,2
з них: фармацевтика	21,96	48,49	24,01	2,05	9,3
Машини та транспортне обладнання	1261,19	1621,65	1671,12	409,93	32,5
з них: офісне та телекомунікаційне обладнання	670,27	811,05	780,12	109,84	16,4
у т. ч. електронна обробка даних та оргтехніка	217,42	259,18	241,73	24,31	11,2
телекомунікаційне обладнання	300,13	347,91	318,51	18,38	6,1
інтегральні схеми та електронні компоненти	152,73	203,95	219,88	67,15	44,0
Транспортне обладнання	123,79	192,73	218,49	94,69	76,5
з них: автомобільна продукція	58,03	93,40	124,17	66,14	114,0
Текстиль	154,09	145,57	14,83	-139,26	-90,4
Одяг	141,50	176,05	182,42	40,92	28,9
Інші промислові товари	649,37	853,26	1046,60	397,23	61,2

Додаток Е

Структура експорту товарів з Китаю за товарними групами,
2020 – 2022 рр., %

Товарні групи	Роки			Абсолютне відхилення 2022 р. від	
	2020	2021	2022	2020 р.	2021 р.
Експорт товарів – всього	100,0	100,0	100,0	х	х
Сільськогосподарська продукція	3,02	2,64	2,68	-0,34	0,05
Паливо та продукти видобутку	2,34	2,62	3,30	0,97	0,69
Промислова продукція – всього	93,50	93,66	92,64	-0,86	-1,02
у т. ч. чавун і сталь	1,79	2,51	2,81	1,01	0,29
Хімічні речовини	6,53	7,87	8,72	2,19	0,85
з них: фармацевтика	0,85	1,44	0,67	-0,18	-0,78
Машини та транспортне обладнання	48,70	48,29	46,50	-2,19	-1,79
з них: офісне та телекомунікаційне обладнання	25,88	24,15	21,71	-4,17	-2,44
у т. ч. електронна обробка даних та оргтехніка	8,39	7,72	6,73	-1,67	-0,99
телекомунікаційне обладнання	11,59	10,36	8,86	-2,72	-1,50
інтегральні схеми та електронні компоненти	5,90	6,07	6,12	0,22	0,05
Транспортне обладнання	4,78	5,74	6,08	1,30	0,34
з них: автомобільна продукція	2,24	2,78	3,46	1,21	0,67
Текстиль	5,95	4,33	0,41	-5,54	-3,92
Одяг	5,46	5,24	5,08	-0,39	-0,17
Інші промислові товари	25,07	25,41	29,12	4,05	3,72

**Сучасні трансформації міжнародного бізнес-ландшафту:
просторовий, інвестиційний та інноваційно-технологічний
виміри аналізу**

монографія

За редакцією О.В. Шкурупій, доктора економічних наук, професора

Здано до друку 20.10.2025

Ум.друк.арк. 8,40

Наклад 100 прим.